

**Corpus Juris Canonici, Per Regulas Naturali Ordine
Digestas, Usuque Temperatas, Ex Eodem Jure, Et
Conciliis, Patribus, Atque Aliunde Desumptas, Expositi**

Opus, Tum In Rebus Obscuris Claritate, Tum Dispersis Collectione ac
delectu, in contrariis conciliatione, eximium, simulque Indicibus ac
Præfationibus, Notisque quamplurimis & exquisitis illustratum, ; In Tres
Tomos divisum

Complectens Prolegomena Ad Jus Canonicum In Se Et Universim
Consideratum

Gibert, Jean-Pierre

Coloniæ Allobrogum, 1735

Caput Unicum. Ubi confertur Methodus Vigeliana, cum Opere, quod in
lucem damus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74413](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74413)

in Corpore, esse *Commissarium*, coram quo negotium informatum & decifum fuit. 5. Auditores ter in hebdomada pro Tribunali fedent, omnes enim Decifiones in utraque Collezione compilatæ, Luna, Mercurii, aut Veneris diebus latæ funt.

6. Congregationes de Regularibus, de Causis Epifcoporum, Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum, aliquandò ROTAM confultunt; plures *Decifiones* illud indicant.

Multa fupersunt obfervanda in illis *Decifionibus*, quæ hic omittimus, quoniam ea non fpectant Capita in Indicibus five Extractis fuperioribus commemorata. Adiciemus duntaxat, eas *Subscriptione* carere, multas non effe contradicorias, ut potè quæ juxta unius Partis informationem datæ funt; ceteræ funt contradicoria, quæ utraque Parte informante datæ funt. Hæ ab illis diftinguuntur, his verbis, quibus clauduntur, *ita decifum, vel conclufum, vel refolutum utraque Parte informante. In illis dicitur, una Parte informante.* Illæ fæpius retractantur, cum Pars, quæ audita non fuit, audientiam poftulat, atque impetrat. Multa verfantur circa res merè temporales, nempe Succelfiones ab Inteftato, Teftamenta, Donationes. Quod mirum effe non debet, quoniam Pontifex, à quo Tribunal illud Jurisdictionem fuam accipit, Princeps effe Temporalis, non fecus ac Spiritualis. Partim, ob eandem caufam, idem Tribunal nofcit de Poffefforio omnium Rerum Ecclefiafticarum, etiam Mixtarum, Patronatûs, Beneficiorum, Decimarum, Cenfus & Procurationis, Oblationum.

TITULUS XXV.

Observationes circa Opera facta ad progressum in Studio Juris Canonici, five Speculativo, five Practico, faciliorem præstandum, ubi specialiter difcuntur ea, quæ Jus illud in Regulæ diftributum continent.

CAPUT UNICUM.

Ubi conferitur Methodus VIGELIANA, cum Opere, quod in lucem damus.

Absolutâ Collatione Corporis Juris Ecclefie Latinæ cum Corpore Juris Ecclefie Græcæ, mutuâque Partium Corporis ejufdem Comparatione, item Collektionis GRATIANI, cum omnibus, quæ eam præcefferunt, aut fecutæ funt: & fic datâ juffâ notione Juris utriusque & Partium, quibus confat, per obfervationem rerum eis communium, aut peculiarium; fimilem duximus inftituendam effe Collationem Operum huic noftro affinium, ad procurandam illorum cognitionem obfervandumque eorum à noftro difcrimen, aut fimilitudinem. Hoc aliis deſtructis ac depreſſis ſubſtituere, eique palmam dare nullatenus intendimus, nihil Viro Juri operam danti, turpius reputantes, quàm oblivionem aut neglectum præcipui Præceptorum ejus, quo Jus fuum cuique tribuendum effe, admonemur.

ARGUMENTUM, TITULUS ET PRÆFATIO
Operis ad noſtrum magis accedentis.

Primum illorum Operum, à quo exordiemur, effe Liber NICOLAI VIGELII inſcriptus, NICOLAI VIGELII de Dreiffa, Heſſorum Jurifconfulti, *Methodus Univerſi Juris Pontificii*, five quia magis noſtro inſtituto affinis effe, five quia valdè commendatur in Titulo, *abſolutiſſima.* Plures ipſius factæ fuerunt Editiones; ea, qua utemur, effe *Baſileenſis* anni MDCXVI, quæ dicitur in Titulo, *methodo Juris controverſi aucta; nunc demum Additionibus methodi Juris controverſi auſta.* Methodus hæc dividitur in *Quinque Libros*, in quibus Juri Canonico Jus Civile jungitur, ut oftendatur eorum difcrimen aut fimilitudo. Opus

Tom. I.

Archiepiſcopo *Moguntino* dicatum effe, ut probat inſcriptio & ipſius Libri, & Præfationis. In hac Autor conſilium exponens, Theoria Praxi accommodandæ, neceſſitatem agnoſcit, jungendorumque Principiorum Juris, Conſuetudini Forenſi, methodi condendæ in Scholis & in Jure utilis; reducendarum omnium Cauſarum in Quæſtiones Juris, mutatis in Theſes Hypotheſibus, adjuvandorum Patronorum in rependiendis rationibus Partium litigantium, iſque facilè propugnandis, & Judicium in iis, ad Litium Definitionem, juſtè applicandis. Hoc ſibi perſuadens, ſibi proponit expoſitionem Juris per Actiones five Regulas, Exceptiones, Replicationes, Duplicationes, Triplicationes, & fic contendit, ſe omnibus profuturum; quippe Jus Actoris vulgò fundatur in aliquo Principio aut Regulâ Juris, cui Reus Exceptionem opponit; Prima autem Actoris reſponſio vocatur *Replicatio*; Secunda Rei, *Duplicatio*; Secunda Actoris, *Triplicatio*; & fic deinceps. Verba hæc, & res, quam ſignificant, uſurpata fuè in Gollis, ut diſcitur ex *Artic. III. Tit. XIV. Conſtitutionis an. MDCLXVII.* Sic concepto. *Abrogamus uſum Duplicationum, Triplicationum, additionum Primarum & Secundarum, aliarum-ve Scripturarum ſimilium; vetamus, ne quilibet Judex eorum rationem habeat, aut eos in taxam admittat.* Hæc eadem verba explicantur à CANISIO in *Summâ ſua Juris Canonici Lib. IV. Tit. VI. §. ult. de Replicationib. & Duplicat.* inſcripto. *Atque hæc quoad exceptiones Rei conventi, quæ nonnunquam contrariis Exceptionibus ruſus ab ipſo Actore retunduntur; quæ proprio nomine vocantur Replicationes, quaſi per eas replicentur, id eſt, reſolvantur Exceptiones Rei. Quæ ſi ruſus, aliis Exceptionibus à Reo impugnantur, vocantur Duplicationes, & contra hæc ſolent dari Triplicationes. Ruſus contra Triplicationes, Quadruplicationes, & ita deinceps, Quæ tamen multiplicatio de Jure Canonico non admittitur, ſaltem quod ad teſtes antea productos attinet, quos tertio reſutare non licet, ne nimium extrahatur Judicium: de quibus rebus ſuſius agetur inſrâ ſuis locis.*

De Regulâ accipimus id, quod VIGELIUS de Actione dicit, quia in totius Operis curriculo REGULAM vocat id, quod in Præfatione ACTIONEM nuncupaverat. Ejuſmodi rationes five media ipſi adeo neceſſaria videntur ad litem, ut exiſtinet iis fieri conteſtationem litis, quæ eſt fundamentum litis, *Licet enim, inquit, omnes fateantur litis conteſtationem Judicii fundamentum eſſe; quid tamen litis conteſtatio ſit, & quomodo conteſtanda, nemo intelligit, & ita in ipſo Judicii Fundamento aberratur ab omnibus: tùm adjicit, juxta Legem SEVERI & ANTONINI, litem conteſtatam videri, cum Judex, expoſito in judicio negotio, cauſam audire cœperit; undè concludit, Conteſtationem fieri, cum per noſtro affinem, Exceptionem, Replicationem &c. Judex ſtatim Cauſæ cognoscere cœperit, „ Imperatores SEVERUS & Antoninus Auguſti, Lis, „ inquit, tunc conteſtata videtur, cum Judex per „ narrationem Judicii, cauſam audire cœperit: quorum „ verborum ſenſus hic eſt, litem conteſtatam videri, „ cum per Actionem, Exceptionem, Replicationem, „ & alia hujufmodi Cauſæ argumenta, in Jure utrim „ que propoſita, Judex id, in quo Cauſa conſtitit, „ ſeu ſtatim Cauſæ, cognoscere cœperit; nec enim „ audire Cauſam aliò ſpectat, quàm ut Judex ſtatim „ totius negotii cognoscat. Itaque juxta illum, Lis ſeu Cauſa non cenſetur conteſtata, niſi perfeſtè informata ſit, quod verbis ſequentibus magis inculcat. Quod igitur in Judicio Actio proponitur, excipitur, replicatur, duplicatur &c. omne eo pertinet, ut Judici Status negotii conſtare poſſit. Circa quod aliter ſenſit, quàm cæteri, ut oftendetur agendo de Litis conteſtatione. GONZALEZ in Cap. I. de Litis conteſtatione, genuinum Legis ab Autore laudatæ ſenſum, ab ejus opinione longè diverſum aperit.*

Cum poſteâ oftendiſſet Advocatos & Judices omnes Cauſas ad Quæſtionem Juris reducere debere laudatiſque hunc in ſinem CICERONE, veteribus Juris

Z

con-

consultis, atque Imperatoribus; & proinde Causas in Tribunalibus agitandas esse eadem methodo, quâ Quæstiones Juris in Scholis, objicit 1. Imperatores in Scriptis suis Circumstantiarum, Personarum ac Rerum, mentionem facere. Respondet, eos in Decisione non hæere in specie Facti, sed transire ad Quæstionem Juris in eâ ortam, & rescribendo v. g. *TITUM*, qui *Stychum* Servum antè Calendas Martias dare promiserat, ipso ante diem mortuo, sine dolo & fraude *TITUM*, à promissione suâ liberari; definire, debitorem à debito liberari per interitum rei debitæ, antè diem solutionis, sine culpâ ac dolo accidentem.

Sibi objicit 2. Leges aliquandò præcipere Judicibus, ut faciliores aut severiores sint pro qualitate Personæ aut Causæ. Respondet, hoc non habere locum nisi in Causis, quarum in Judicium voluntati ac prudentiæ Judicis permittitur; in his autem casibus contestationem Litis non esse necessariam, Judicemque Statui Causæ non alligari. Rectius, ut opinor, respondisset, si dixisset, Personæ aut Causæ qualitate, tunc majorem aut minorem severitatem poscere, & sic illas etiam Causas ad Quæstiones Juris reduci.

Sub finem pollicetur, Juventutem quæ suâ Methodo in Scholis utetur, ad pugnas Forenses aptiorem profecturam, & sic fore (quod in Præfatione primæ Editionis promiserat) ut instituatur Viri, qui plures Lites uno anno conficiant, quàm antèa decem annorum spatio, absolvabantur, certiorique modo id exequantur. Obiter asserit, se Operi suo inseruisse, quidquid in Jure Canonico reperit, quod ubique Pontificium vocat; perinde ac si à solo Summo Pontifice emanaret. Factum hoc facile probari posset. Solum Argumentum Censurarum contrariæ Parti favet, perinde ut Materia Religioforum. Hic iterat, quod jam in *Titulo* dixerat, se Jus Civile, cum Jure Canonico conferre, & declarat, se, sicut in suâ *Juris Civilis Methodo*, abstinuit à proferendâ sententiâ suâ circa Quæstiones, quas agitavit, similem in hac rationem secutum fuisse. Hoc quidem expressè non facit, satis tamen opinionem suam promit, per applicationem Textuum ad Juris Quæstiones, eos à genuino sensu in suum detorquendo, ut patebit ex pluribus exemplis mox referendis.

Nescimus quem successum habuerit hæc Methodus; discimus duntaxat ex initio Præfationis, eos qui Tribunalia Justitiæ frequentabant, coactos fuisse eam suspectam Principibusque odiosam facere. Undè ille protectioni unius ex iis Principibus eam committit, ipsamque à Criminationibus purgare nititur, propositis commodis, quæ ab eâ emerfura sperat. Fortè ob novitatem initio neglectam ac rejectam, usus deinceps istam Methodum gratiorem fecit. Ut ut sit, constat Librum magnâ sui parte esse bonam, magnamque ex eo utilitatem hauriri posse, ad cognoscendam Sedem Argumentorum: & methodum ea tractandi, tam in Scholis, quàm in Foro.

Si Judicium de Opere feratur ex Præfatione, illud magna obscuritate magnaque implicatione laborat, ob Replicationes, Duplicationes, Triplicationes, quæ reduci potuissent ad Regulas, aut ad Exceptiones; quidquid enim non continetur sub Exceptione, ad Regulam pertinet; cùmque Exceptio generalis est, ipsa est species Regulæ, alii latiori Regulæ subordinata, & sæpè, sicut ipsæ Regulæ, suas infimas Exceptiones habet. Hæ observationes probabuntur, ubi Corpus Operis aggrediemur: sed prius duo sunt præstanda; 1. Respondendum est objectioni adversus id, quod diximus, de affinitate Operis illius, cum nostro, in eo, quòd Argumenta exponat per Regulas, & Exceptiones, quemadmodum faciemus in nostro; scilicet, dici potest, Autorem, per *Exceptionem* intelligere *Defensionem*, sicut, per *Regulam*, intelligit *Actionem*, aut *Petitionem*: consilium ejus esse suppeditare Partibus, Actori ac Reo, vel Patronis eorum, rationes Jus suum propugnandi nec non Judicibus, media de illis certò ac justè definiendi. Nos autem

per *Regulam* intelligimus *Principia Juris* Generalia ac Specialia, consequentias eorum immediatas, aut mediatas, proximas, aut remotas; per *Exceptiones* verò, casus sub *Regulis* propositis non contentos; nostrumque institutum esse, illas ordine naturali disponere; ita, ut continuâ serie, circa quodvis Argumentum ac partes ejus, reperiantur ea, quæ Jus docet. Scilicet 1. Rerum vocabula, & significationes. 2. Natura earum, similitudo earum, ac dissimilitudo cum rebus affinis. 3. Variæ species illarum; 4. Earum causæ, quo sub nomine comprehenditur earum Finis, Forma, Personæ, quæ jus habent eas faciendi, Personæ, quarum gratiâ aut in quas fiunt, cum Actionibus vel omissionibus in quas cadunt; quod vulgò exprimitur in Scholis per *causas efficientes*; *materiales*, *formales*, *finales*; 5. Earum Effectus; 6. Earum Proprietates, & viæ, quibus destruntur. Item laboramus non solum ad Usum Forensem, sed etiam ad gratiam omnium, qui Decisionibus Juris methodicè ordinatis indigere possunt, sive Simplicium Fidelium, Jurisdictionem habentium, aut secus; sive Ecclesiasticorum Virorum, tam Sæcularium, quàm Regularium, in Dignitate constitutorum aut secus, ad alios de iis erudiendos, aut ad peculiarem suum profectum, tam pro Foro interiori, quàm pro Foro exteriori, Judiciario, aut Extrajudiciario: uno verbo, nos omnes Actiones observamus & exequimur, ob quas hæc Decisiones factæ fuerunt.

En objectio solvenda, quàm illustrare & in sua extensione proponere curavimus, nullâ ex notabilioribus differentis nostri Operis à *VIGELIANA* Methodo dissimulatâ. Jam respondemus, illa omnia discrimina non obstat, quominus hæc Opera valde affinia sint; nam *Petitio*, quæ justa est, semper fundatur in *Principio Juris*, quod vocari potest *Regula*, v. g. cùm quis petit rem, quam acquisivit, aut Testamentum, aut Successione ab intestato, Donationem, aut Emptionem, vel Permutationem; Actio ejus innititur omnibus principiis Juris, quæ docent, Testamentum, Successionem ab intestato, Donationem, Emptionem, Permutationem, esse Titulos Acquisitionis legitimos. *Defensio* autem nullam vim habet, nisi quatenus Reus non est in casu *Regularum*, quæ Actionem legitimam faciunt. Nempè, vel quia Titulus Actoris nullus est; vel quia Reus bonâ fide præscripsit. Itaque *Defensio* legitima congruo nomine vocatur *Exceptio* sumpta, ex eo quòd casus, in quo Reus est, non continetur in *Regula* legitime Actionis.

Itaque, si Autor propositum suum ritè implevisset, pro *Regula* tradendo duntaxat Textus legitimos, adhuc subsistentes, atque Argumento congruos, similesque Textus pro Exceptionibus; aut monuisset de abrogatione, aut falsitate Textuum: si justas Divisiones fecisset, quarum membra in aliis contenta non essent; si semper dedisset Summam Textuum pro *Regulis* aut *Exceptionibus* laudatorum, eosque ubi opus erat, exposuisset, ad tollendas difficultates ex eorum obscuritate ortas; si eos perspicuè ac solidè conciliaisset; multùm licet mole minus sit, ad nostrum accessisset; in quo confidimus hæc omnia discendi ritè Juris Canonici adjuncta reperiri.

Alterum Caput absolvendum priusquam *Methodi* Corpus aggrediamur, est discussio Divisionis ejus, in quâ Autor, servato numero *Librorum* Decretalium, *Titulos*, eorum mutavit, sicut ordinem Rerum. Id probatur per

OBSERVATIONES circa DIVISIONEM Operis.

Quamvis Divisiones Operum, atque ordo Rerum sæpè arbitrarij sint in multis Capitibus, quia cùm Res multas facies habeant, vario modo disponi possunt, eos tamen, qui scribunt circa Opus publicâ auctoritate consecratum, & nihil aliud intendunt, quàm illud utilius efficere, usumque ipsius faciliorem præstare, superflua amputando, vitia ejus

emmen-

emendando, illud melius digerendo; eos, inquam, videtur debere, quantum fieri potest, ejus Divisionem Generalem conservare; Titulos singularum Partium, iidem, aut æquipollentibus verbis, exprimere; Ordinem Generalem Rerum sequi; ut ope Methodi discatur id, quod est in Opere, ipsoque, quo ibi extat modo, eodem tempore quo discitur, id quod refecandum, adjiciendum, suppleendum, aut mutandum est, vel omnino, vel aliquatenus. Aliter, Methodus effectum præcipuo fini suo contrarium parit; scilicet perceptioni majoris fructus ex operis lectione. Diximus, quantum fieri potest; nam, si omnes omnino Divisiones & Subdivisiones, omnes Tituli, ordo rerum inter servandi essent, etiam cum vitis gravissimis laborant, sæpe inutilis fieret Methodus, quia vitia retineret, quibus mederi propositum fuerat.

Hac observatione præmissa, si conferantur Divisio generalis & specialis, Tituli, ordo Rerum hujus Methodi, cum Divisionibus, Subdivisionibus, Titulis & ordine Argumentorum Corporis Juris, vix excusari potest Autor in eo, quod à Corpore Juris, quoad majorem horumque Capitum partem, ita recesserit, ut ipsi operam dedisse non appareat, nisi ex laudationibus Textuum, quæ non semper congruæ sunt, saltem quoad sensum; quod facile probari potest per inductionem. Nam ex XIX. Titulis Libri I. Quartus duntaxat reperitur in 1. Libro I. Decretalium, aliisque præterea verbis, de Rescriptis Principum & Decretalibus Episcopis; Cæteri ad Quintum hujus Collectionis Librum pertinent. Argumentum præterea valde diversum est de Legibus, de Magistratibus, & Judiciis Publicis. In Decretalibus autem Libro 1. agitur de Fide Catholica, de Constitutionibus, de Consuetudinibus, de Rescriptis, de Postulatione, de Electione, multisque aliis Rebus nullam affinitatem habentibus, cum Judiciis Publicis, quæ majore parte hujus Libri I. exarantur. Præterea, exercitium Judiciorum Publicorum non convenit nisi Judici Publico sive Magistratui Sæculari, per hoc enim intelliguntur Judicia, quæ ad vindictam publicam pœnis afflictivis & Capitalibus constantem, tendunt. Aliquos tantum affinitatis ratione cum istis Judiciis, Judicia Criminalia Ecclesiastica, Publica dici possunt. Affinitas hæc in eo versatur, quod eundem finem habeant, scilicet coercitionem Criminum scandalum parientium, cum hoc discrimine, quod pœnæ in his spirituales sint; in illis verò temporales. Quamvis hic Methodi Liber I. ad exponendum Jus Publicum destinatus sit; ad illud tamen Autor in Tit. 1. Libri V. regressit, ut Omissiones hujus Libri suppleat.

Expositis in Libro I. Judiciis Publicis, Autor in Libro II. de Privatis agit, in quo hoc singulare est, quod Tractatus de Judiciis publicis, quæ vulgò dicuntur Extraordinaria, præcedat Tractatum de privatis, quæ vocantur Ordinaria: idcirco, quod in iis procedatur viâ communi & ordinariâ, quæ distinguuntur à Criminalibus, in quibus Extraordinariæ quædam Solemnitates observantur, quæ vulgarium cognitionem supponunt: scilicet Citationis, Dilationum, Probationum generaliter & specialiter consideratarum, quæ hauriuntur aut ab Instrumentis aut à Depositione Testium, aut à Confessione Rei, aut Jurejurando. Liber hic, cujus Argumenta & plures Tituli à Libro II. Decretalium desumpta sunt; aliquot habet ex primo ejusdem Collectionis, scilicet Tertium de Postulationibus, & Advocatis. Quartum de Procuratoribus. Vicesimum primum de Compromissis, & Vicesimum secundum de Transactionibus. Titulum novum inscribit, de Judice, nempe secundum, agitque Titulo XVII. de Officiis Judicis. Occasione eorum, quæ circa ordinem cognitionem dicit in prima parte hujus Tituli, de Ordine Cognitionum, hunc Titulum immediatè collocat ante Titulum de Appellat. & post omnia, quæ ad probationes pertinent, quæ illi potiori ordine subjiciuntur in Decretalibus. Postquam in Tit. VIII. egit de Dilationibus, agit in Tit. IX. de Exceptionibus Dilatoriis, quæ perti-

Tom. I.

nent ad Dilationes: quod facit, ad exponendas singulas Exceptiones temporales, quæ Dilatoria dici possunt, quia Litis informationem suspendunt, sicut Dilationes. Septem ejusmodi distinguit, agitque solum de Quatuor; Recusatione, Excommunicatione, Spoliatione, & defectu Satisfactionis. In Tit. VII. agit de Edendo, ubi loquitur de editione Instrumentorum, de quibus fusè tractat. Titulo XIII. loquitur de Appellatione, priusquam agat de Sententiâ; quoniam secunda aut tertia Instantia per Sententiam absolvuntur, sicut prima, quod incongruum videtur. LIBER III. inscribitur de Re Ecclesiasticâ; è Titulis XV. coalescit, quorum tres duntaxat iisdem verbis occurrunt in Lib. III. Decretalium, scilicet de Præbendis & Dignitatibus, de Decimis, Primitiis, & Oblationibus, de Jure Patronatus. Alii partim ex Lib. II. Decretal. desumuntur: nempe Tit. de Electione, de Prælatibus, & aliis Personis Ecclesiasticis, ubi agit de Prælatibus inferioribus Archipresbitero, Archidiacono, & de Officialibus Ecclesiasticis; de Clericis & Monachis ordinandis, de Jurisdictione Episcoporum. Cæteri è Libro V. Decretal. translati sunt; Talis Tit. de Privilegiis. quidamque alii, qui ad Ecclesias sive plenas, sive vacantes, & ad bona ac jura Ecclesiastica pertinentes, quamdam connexionem & affinitatem habent, cum aliquot Titulis Tertii.

LIBER IV. hujus Methodi, qui Titulis XXIV. constat, Octo tantum è Lib. IV. Decretalium sumptos continet; nempe XI. XII. XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XX. XXI. è quibus XI. & XXI. iisdem verbis concipiuntur, atque in Decretalibus; Alii excerpti sunt, vel ex Libro I. talis est Primus, in quo differitur de Fide; alii desumpti sunt ex Lib. V. talis est Titulus de Penitentia. Cæteri partim ex Lib. I. partim ex Lib. III. distracti sunt: talis sunt Tit. de Sacramentis, de quibus agit in illis duobus Libris; extat enim in Lib. I. Titulus de Sacramentis non iter. multique ad Ordinationem pertinentes, & in Lib. III. unus est de Consecratione Ecclesie. Titulus de Feriis & Festivis, erutus est à Secundo Lib. II. Titulus de Sepulturis à Lib. III. Eandem Sedem habent Tituli, de Voto, de Jejunio, de Concubinis, de Divinis Officiis; Disputatio ejus de Jurejurando in Tit. de Voto, ad Lib. II. pertinet. Hic LIBER IV. inscribitur de Actibus Ecclesiasticis, quamvis Tit. de Peccatis, & Tit. de Concubinis ipsi inserti, valde remotam habeant relationem ad Actus Ecclesiasticos. Titulus de Concub. partim è Gratiano desumptus est, partim è Lib. V. Tit. de Arcusat. Titulus de Visitat. continetur in Tit. de Censib. Procuratoribus, de Exact. qui est in Lib. III. Jam de Sacramentis egerat Autor Tit. ult. Libri Tertii, loquendo de bonis Ecclesiasticis corporalibus. De Criminibus fusè disputatur in Libro V.

LIBER V. inscribitur de reliquo Jure Pontificio. Titulis XII. constat, quorum duo ultimi tantum iisdem verbis in Lib. V. Decretalium concipiuntur, nempe de Verb. significat. & de Regulis Juris, sed verba exponuntur, Regulæque referuntur, juxta ordinem alphabeticum; servatur autem in Decretalibus ordo Temporum, in dispositione Textuum, qui verba Juris Canonici exponunt, aut Regulas continent, exceptis Regulis Sexti, quæ arbitrariò ordine congestæ sunt. Plures Tituli circa Contractus è Libro III. desumpti sunt; Materia Tituli de Delictis partim ex Lib. V. deducta est. In hoc prolixè de Criminibus differitur. Materia Tituli de Causis Juris lucrativis. E Libro III. Tit. de Testam. de Success. ab int. de Donation. desumpta est; nam Testamentum, Successio ab intestato, Donatio, sunt acquirendi modi lucrativi, aut gratuiti. Titulus de Censib. Sedem habet in Lib. III. Materia Tituli de Jure Personarum partim accepta est à Lib. I. Tit. de Filiis Presbyt. de Servis non ordin. E Lib. IV. Tit. de Despons. Impub. in quo agit de potestate Parentum in Nuptias Filiorum suorum. Tit. de Conjugio Servorum. E Libro V. Tit. de Filiis expositis. Materia Tituli de Rerum Jure, distribuitur partim in Lib. II. Tit. de Causis propr. & possess. partim in Lib. V. de novi operis nunt. Materia, Tituli de Jure publico, quæ Jura Dominorum spectat, & Jura Prin-

Z 2

cipum,

cupum, Tituli, Pedagogorum, Balliarum, Censūs, Belli, Torneamentorum, artis Ballistariorum & Sagittariorum, & Universitarum, Collegiorum, Communitatum partim exponitur in *Lib. I. Tit. de Treugâ & Pace & Tit. de Syndico* partim in *Lib. III. Tit. de Censibus. Tit. de Immunit.* & in *Lib. V. Tit. de Magistr. Tit. de Ballist. & Sagitt. Tit. de Torneam.*

Ex his observationibus sequitur, Autorem, inverso *Decretalium* ordine, vitia ipsius non emendavisse; cuius rei exemplum insigne præbet materia *Sacramentorum* dispersa partim in *Tertio*, ubi agitur de *Ordinatione*, partim in *Quarto*, in quo de *Sacramentis in genere* disseritur, tum de *Eucharistiâ*, deinde de *Baptismo*, mox de *Confirmatione*, paulò post de *Extremâ Unctione*, quæ leviter attingitur quibusdam Titulis interjectis de *Penitentia*, quam aliquot Tituli ad neutrum argumentum spectantes, separant à Matrimonio, quod fufius, quam ullum è cæteris Sacramentis, exponit.

Magno præterea vitio laborat hoc Opus, quòd, licet Concilio Tridentino posterius, nihil è Jure, per illud Concilium constituto, continet.

Speramus nos, in discussione Operis, ostensuros, Autorem, qui Juris distributionem in Regulas suscepit, malè consilium suum executum fuisse, ac potius docuisse, quomodo id faciendum sit, quam fecisse, vel modo valdè imperfecto fecisse. Nullibi monet, quis fuit sui Sæculi usus, quamvis tam pro Foro, quam pro Scholis scripserit, (*Præfat.*) Tituli sæpè obscuri sunt. In quibusdam *Regulis* proponit *Quæstiones*, quod naturam *Regulæ* lædit, quæ nihil nisi certum continere debet.

OBSERVATIONES in LIBRUM I. in quo, de Jure ac Legibus in genere disseritur.

His in *Observationibus* intrà *Regulas & Exceptiones* stabimus, sub his aut illis collocantes quidquid ab Autore vocatur, *Replicationes, Duplicationes, Triplicationes*, quia, ut ostendemus, ad eas ultro referuntur. Eandem Rationem sequemur in *Observationibus* circa cæteros *Libros*, atque inter utrasque, sola exemplorum diversitas discrimen inducet.

Generalissima observatio est, multas esse *Regulas*, five *Actiones*, quas Autor *Regularum* nomine donat, quamvis laudati Textus nullam contineant, sed tantum *Facta*, aut *Casus* particulares, quæ *Regulæ* esse nequeunt: nam *Regulæ*, perinde ac *Principia*, multas semper consecutiones complectitur. Hæc observatio selectis exemplis probabitur in locis opportunis ac notabilibus. Ejusmodi observatio pertinet ad vitium frequens: cætera sunt particulares, & aliquot vitia specialia spectant.

Prima cadit in *Regulam, de Legislatione*, in quâ Autor ad pravum sensum detorquet *Cap. 3. de Constit.* à S. PAULO desumptum, & ab AUGUSTINO expositum. Dicit Apostolus, *translato Sacerdotio necesse esse, ut Legis translatio fiat.* Rationem affert AUGUSTINUS, quia simul ab eodem & sub eadem Sponsione, utraque data sunt, ac conditione Adventus MESSIÆ, & Consummationis Mysteriorum, quæ implenda erant, dum apud Homines conversaretur; quâ conditione impletâ, oportuit Legem cum Sacerdotio Judaico extingui: Autor autem sic interpretatur, translato Sacerdotio necesse fuit, ut Legum ferendarum jus pariter transferretur; quibus verbis insinuat, Jus Legis ferendæ Sacerdotio coherere, undè fit, ut Jus illud Pontificis prærogativis annumerans, id confirmet hoc Textu. *Lib. III. Cap. XI. Reg. 4. de Papâ.*

Circâ *REGULAM V. de Legum interpretatione* observandum est, eam esse falsam; cessante *Legis ratione, cessat Lex*; cum enim ratio Legis non faciat Legem, sed præterea ad eam constituendam, requiratur auctoritas ac voluntas, ut fatetur Autor *Cap. III. de Rationibus seu Regulis Juris*, non cessat Lex ob solam cessationem rationis Legis. *Cap. I. de Reg. Jur.* hanc ob-

servationem confirmat, *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur.* Idem est de *Can. 7. CAUS. I. QUÆST. VII.* quem Autor ad probandam *Regulam* laudat; nam dicit, *cessante necessitate, Legem cessare debere*, id est, *revocari ab auctoritate, quæ ipsam, ob necessitatem, condiderat.* Quatuor *Regulæ*, quas tradit, ad conciliationem Legum contrariarum *ibid. QUÆST. XI.* sunt utiles, sed expositione indigent.

PRIMA à *Gratiano* desumpta est, qui dicit, eas Leges ad concordiam adduci ex *Causâ, Tempore & Loco*, Autor adjicit exemplum uniuscujusque modi invenienda concordia. Primum ineptum est, quippe oporteret existere *Canones Canonibus Gangrensis* relatis *DIST. XXX.* contrarios, atque utrosque invicem componi ex causâ, ob quam facti fuissent; nullum autem commemorat *Gratianus*, alia duo exempla congrua sunt. Nam 1. sunt *Canones*, qui *Diaconos* ad continentiam adstringant, & alii, qui eos *liberos* pronuntiant. Porro, hi conciliantur ex diversitate *Temporis*. 2. Quidam *Canones*, omnes *Ministros Sacros* jubent abstinere ab usu *Matrimonii* antè *Ordinationem* contracti: indè verò quidam id non exigunt; quod factum est ex diversitate *Loci*, cum illi ad *Latinam Ecclesiam*; hi ad *Græcam* pertineant.

REGULA II. desumpta est ex *Epistolâ ISIDORI* ad *MASSONEM*, quæ supposititia est; itaque *Regula* illa nullam per se auctoritatem habet, nec meretur eam accipere ab usu: nam si verbum, *antiquior* accipiatur in significatione naturali, agaturque de *Canonibus* contrariis à *Conciliis* ejusdem generis v. gr. *Generalibus*, emanantibus, falsum est, *Canonem* à *Concilio* vetustiore conditum, præferendum esse ei, qui posterioris *Conciliis* factus est; cum *Regula* constantissima doceat, *Leges* posteriores anterioribus derogare, est *1. de Constit. in 6.* quâ in re nullum est discrimen inter *Canonicas & Civiles Leges*: *CONTIUS* autem, qui contrarium asserit, opinionem suam emendasset, si *Epistolâ* illius falsitatem cognovisset vid. *Cap. 28. DIST. L.* ubi illius verba referuntur. Sed si verbum illud in sensu metaphorico accipiatur, & quatenus respondet verbo *potior*, aut *major*, verâ erit *Regula*; quippe, cum *Concilia*, quæ *Canones* contrarios fecerunt, inæquali auctoritate pollent, ut fit, quandò unum *Generale*, aliud *Locale* est, vel si ambo *Particularia* sint, quandò unum est *Nationale*, alterum *Provinciale*; *Canon* à *Concilio Superiore* conditus, alteri cui libet anteposendus est, & tunc *Regula* non indigna est, quæ auctoritatem accipiat.

REGULA III. S. AUGUSTINUM Autorem habet, & laudatur *Can. 6. DIST. XIX.* ibi conferuntur inter se *Canonicæ Scripturæ*, diciturque, eas, quæ ab omnibus accipiuntur *Ecclesiis*, præponendas esse iis, quas quædam non accipiunt; ex eis verò, quæ non accipiuntur ab omnibus, eas esse præponendas, quas plures gravioreque accipiunt, iis, quas pauciores, minorisque auctoritatis *Ecclesiæ* tenent. *Regula* hæc videtur esse fons præcedentis, quæ *Conciliis* applicavit, quod de *Scripturis Canonicis* AUGUSTINUS dixerat, scilicet, adhærendum esse majori auctoritati legitimæ.

REGULA IV. quam Autor accersit ex *Can. 1. & 3. DIST. XX.* non in iis perspicue exprimitur; nam illi Textus non loquuntur de casu, in quo *Leges* sibi adversantur, sed de eo, in quo non reperitur *Decisio Quæstionum* emergentium, & jubent, ut, *Legibus* deficientibus, recurratur ad *Scripta SS. Patrum*. Itaque, ut illi *Argumento* accommodentur, extendendum est ad casum contrarietatis, quod dicitur de casu silentii. Hæc extensio eò justior est, quòd *Scripta Patrum* non minùs idonea sint ad componendas contrarietates *Legum* five *Canonicarum*, five *Divinarum*, quam ad supplendum defectum utrarumque. *Quæstio XII.* pertinens ad *Institutionem Legum*, earumque *Confirmationem*, videtur inutilis, quia sub *Quæsti ne VII.* continetur, quæ *Legislationem* spectat, ab *Institutione Legum* non diversam; saltem *Septime* subijci debuisse:

debuisset: discrimen evidentius fuisset, si in ea egisset Autor de Promulgatione & Acceptatione Legum necessariis, ut obligationem pariant. *Gratiani* verba, quæ laudat, id postulabant, cum utramque spectent.

OBSERVATIONES in CAPUT II. quod *Exceptiones* continent contra *Leges*.

REGULÆ propositæ, *Leges observandas esse*, Autor EXCEPTIONES XXI. refert, quarum copia idcirco solum tanta est, quod *Regula* sit imperfecta: sub eâ enim collocari debuisset, quidquid necessarium est, ut Lex obligare possit, scilicet Potestas legitima, Justitia, Utilitas publica: ceteræque Conditiones *Can. 2. DIST. IV.* enumeratæ, Promulgatio sufficiens, Acceptatio manifesta. Quippè pleræque harum *Exceptionum* nascuntur ex conditionibus in *Regula* omisissis. Eas lustrare sufficeret, ad percipiendam inutilitatem ipsarum, si *Regule* debita integritas ac perfectio restituantur. Et quidem *Exceptio 1.* sumitur à defectu Potestatis. *Secunda* à defectu Justitiæ. *Tertia* est exemplum Legum injustarum ob contrarietatem ipsarum cum Lege Divinâ aut Naturali. Idem de *Quarta*, nam si Princeps Legem Ecclesiasticâ Legi contrariam in re merè Ecclesiasticâ condant, illa injusta est. Idem dicendum est de *Quinta* & *Sexta*, quia Lex contraria Libertati & Immunitati Ecclesiæ, facta ab eo, qui iis derogare non potest, est injusta.

Octava petitur à defectu unius qualitatis, Legi essentialis, quæ scilicet ad communem utilitatem vergere debet, quod Legi Personali convenire nequit, quæ propriè non est Lex, sed Dispensatio à Lege. Idem est de *Nonâ*; nam Legi essentialis est, ut jubeat aut vetet; quæcumque hortatur, aut suadet tantum, non est Lex.

Vigesima sumitur à defectu promulgationis sufficientis; hanc enim secuta ignorantia nullam parit excusationem. *Vigesima prima* sumitur à defectu Potestatis; nam Lex non obligat extrâ Districtum ejus, qui ipsam condidit, ideò quod ejus Jurisdicctio illo Districtu claudatur. Idem fit Judicium de *Decimatertia* & *Decima quarta*; nam si Leges Civiles non adstringunt Personas Ecclesiasticas, id fit, quia ipsæ se à Potestate Seculari immunes contendunt, quoad Capita ab illis Legibus definita.

Reliquæ *Exceptiones* aliis vitiis laborant. *Decima* insinuat, Pontificem solum dispensare posse. Plures aliæ ad dispensationem pertinent; quæ sub *Decima* collocari debuissent, velut casus, aut exempla ad eam pertinentia: Talis est *Quinta*, quæ supponit, Pontificem à Legibus secum dispensare posse, *Decima-sexta* sumpta ex Potestate S. SPIRITUS in illas Leges; *Decima-nona* sumpta ex eo quod Lex superior ab inferiore dispenset.

Inter has XXI. *Exceptiones*, quædam sunt *Replicationes*, quarum aliæ comprehenduntur in *Regula*: Talis est 1. ea, quæ *Exceptioni 1.* opponitur; is enim, qui Leges ferre potest, valet etiam alienas adoptare, & quoad Subditos, parum ipsorum refert, an eorum Prælatus Legem condiderit, an adoptaverit ab alio conditam. 2. Talis est *Prima*, quæ legitur in *Exceptione X.* quæ pertinet ad casum justæ Dispensationis. Autor, relatis causis, quæ Dispensationes justas faciunt, pro primâ Replicatione, addit, Dispensationem esse nullam, si nullâ causâ legitimâ fulciatur; undè sequitur, obligationem à Lege impostam perseverare. Idem judicium ferendum est de tribus aliis Replicationibus. Nullæ sunt Dispensationes, quæ lædunt Jus Naturale aut Præcepta Evangelica, aut jus tertii, cui sine injustitiâ officii nequit; ergo Lex subsistit.

Nihil dicemus de Duplicatione, de Secunda Replicatione, de Triplicatione &c. sufficet observare, Autorem ibi sine legitimâ causâ distinguere casum, in quo quis inter duo Præcepta Legis Naturalis aut Divinæ situs est, quorum unum minus & aliud majus, &

Tom. I.

casum, quo istæ angustia non eandem personam coarctant, sed duas; & contendere, quoad Primum personam unicam dispensari à minore Præcepto per obligationem observandi majoris; ut in Secundo personam minori peccato expositam illud admittere non debere, ad propulsandum majus ab aliâ personâ; nam, si licet alicui peccatum exiguum facere, ad fugiendum majus, ei licebit etiam idem facere ergâ alium, quia diligere debet proximum sicut seipsum. Adjiciemus hoc in loco, exemplo sensibili apparere, methodam argumenta discutiendi, per *Exceptiones*, *Replicationes*, *Duplicationes*, *Triplicationes*, ea obscuritate aspergere, nedum illustret & prolixitatem augere, nedum brevitatem pariat.

OBSERVATIONES in CAP. III. & IV. continentia OMNES JURIS SPECIES in quibus distinguitur id, quod vim Legis obtinet, ab iis, quæ illâ carent.

CAPUT III. est sine Regulis, *Exceptionibus*, *Replic.* &c. excepto loco, in quo de Privilegiis agitur, circa quæ dantur una *Regula*; *Exceptiones XI.* *Replicationes* & una *Duplicatio*. Cum hic præcipue agatur de *Regulis*, ac earum Comitatu, breviter de *Regulâ* hujus Capituli differemus; pleræque *Exceptiones* sub *Regulâ* collocari poterant, ei adjiciendo *Clausulam, sine justâ causâ*; nam illæ cadunt in casus, in quibus justæ causæ Privilegia tolli postulant, tales sunt 1. Is, in quo Privilegium tertio valde noxium est. 2. Is, in quo cessat Privilegii causa, 3. Is, in quo Privilegio quis abusus est; 4. Is, in quo Privilegium alteri Privilegio derogat; 5. Is, in quo ipsi renunciatur. 6. Is, in quo per XXX. annos neglectus fuit usus Privilegii. 7. Vel si semel aliquid actum sit contra privilegium. 8. Is in quo Princeps contrarium privilegium largitus est, aut præcedens revocavit: quod locum tantum habet, cum justa est mutationis causa. 9. Is, in quo Privilegium jure merito ab unâ re, aut persona, ad aliam extenditur. Et hæc sunt præcipue *Exceptiones* & *Replicationes*, quæ nihil aliud sunt, quàm exempla *Clausulæ*, quæ *REGULÆ* apponenda erat: Porro, modus hic exponendi magis Naturalis, perspicuus, brevis, proindeque magis idoneus videtur, quàm Autoris methodus, silvâ *Exceptionum*, *Replic.* &c. implicata.

Circa reliqua observabimus 1. Illum rectè componere Canones, quorum alii dicunt, Consuetudinem Legi cedere; alii vero Legi derogare; priores exponendo de Consuetudine Legem præcedente, posteriores de Consuetudine Legem subsequente, de *Jure non script.* n. 3. & dicendo, *Conditiones* suprâ requisitas, ut justæ sint, Leges requiri quoque ad æquitatem Consuetudinis.

2. Decisiones Jurisconsultorum vocatas *Responsa Prudentum*, vim Legis quondam obtinuisse, sed nullum privatum Doctorem in Ecclesiâ ejusmodi honore illustratum fuisse; is quidem Cardinalium Decisionibus competere fertur, sed præter quàm quod omnes non consentiant, eas vim Legis habere, Cardinales, qui eas ferunt, non, ut privati, loquuntur, sed quatenus membra Tribunalis à Pontifice constituti, insuperque requiruntur, ut à Pontifice Decisiones approbatæ sint, de *Respons. Prudent.* n. 2.

3. Juxtâ *VIGELIUM rationes Juris*, ac *Regulæ Juris* unum & idem sunt: id insinuat per Titulum de *Rationibus, sive Reg. Juris*. Sed, hoc non obstante, negat eas vigorem Legis habere. Dignitatem atque autoritatem illam tribuere debebat *Rationibus*, quæ excerpuntur ex Textibus, ubi aliquandò sunt *Principia* Definitionis; aliquandò ejus *Summa*: Tales sunt omnes, quæ in utroque *Jure, Regularum Juris* nomine donantur.

4. Ad faciendam Legem, non sola justa causa, seu Ratio Legis requiritur, sed cum eâ concurrere debent autoritas Legislatoris & consensus Populi. *ibid.* His conditionibus adjicienda erat voluntas Prælati.

Z 3

5. Putat

5. Putat Autor, sententiam à Principe latam, habere vim Legis; quod ut probet, laudat *cap. 19. de Sent. & de Judic.* quo nihil tamen de illà dicitur. Præterea, momentum sententiæ à circumstantiis particularibus, accipi potuit; itaque, quamvis inter Partes vigeat, vim tamen Legis ergà cæteros habere non debet, nisi appareat, talem esse Principis voluntatem; & si tales sententiæ hodiè vim Legis obtineant, eam trahunt ex eo, quòd inter Leges relatæ sunt, in Collectionibus Principum jussu compositis.

6. Agendo de *Canonibus*, egregiam nactus erat occasionem loquendi de *Conciliis*, sed cùm de illis ageret tantùm in genere, atque, ut ostenderet eis competere vim Legis, maluit illum Tractatum alibi collocare, ubi de *Actibus Ecclesiasticis* disputatur.

7. Quamvis egerit de *Decretis Pontificum*, loquendo de *Canonibus*, ac probaverit, illa vim Legis habere, de *Pontificiis* præterea *Epistolis* disserit in articulo de *Rescriptis Principum*, ubi præcipuè probandum suscipit, eas habere vim Legis, perindè ac Rescripta, & monere negligens extare *Rescripta Gratiæ*, præter *Rescripta Justitiæ*, de his solis loquitur; propositaque REGULA illa vim Legis obtinere, non solum in causa, pro quâ scripta sunt, sed etiam in quâcumque aliâ simili causa, EXCEPTIONES XXII. multasque Replicationes refert, quæ non cadunt, nisi in casus, in quibus Rescripta vitiis inficiuntur ipsa annullantibus, aut inutilia efficientibus. Porò, hæc Exceptiones parùm congruæ videntur; Regula quippè non intelligitur nisi de Rescriptis certis & validis; itaque Exceptiones debent continere casus, in quibus Rescriptum, non obstante validitate atque autenticitate suâ, vim Legis non habet; v. g. cùm à Commissariis non fuit acceptatum aut executioni non missum; aut, si provocatum fuerit à sententiâ ex vigore ipsius latâ; aut, cùm judicium à Pontifice non fuit approbatum, aut emendatum fuit ex vi alterius Rescripti, aut tres sententiæ similes latæ non sunt, aut ex errores intolerabiles contineant.

Rescriptum ex se ipso Lex esse nequit inter alias Personas, quàm inter Partes; est enim duntaxat Mandatum, seu Commissio judicii inter eas ferendi: solum Judicium ex illius vi latum, eam prærogativam habere potest. Rescriptum nihil decidit, Decisio fit Judicio: Decisio autem sola in Regulam assumi potest & consequenter habere vim Legis. Juxta hæc, plures Exceptiones hujus Capituli inutiles judicabuntur.

Textus, qui dicunt Rescripta vim Legis habere, procul dubio de iis loquuntur, quibus definitæ sunt Quæstiones, & quæ Corpori Juris inserta fuere Legillatoris jussu, qui sic declaravit voluntatem suam esse, ut ea Leges fierent. Absque hac voluntate debito modo manifestatâ, nullæ possunt esse Leges obligatorie: probatum id fuit, agendo de *autorisatione Collectionum*. Autor id fatetur in *Exceptione I.* probatque per Textus eo in loco laudatos.

EXCEPTIO II. Falsa est, in eo, quòd proponit, velut Principium generale, Rescripta contraria Prædecessorum Rescriptis, non habere vim Legis; quippè adversatur *Cap. 1. de Constitut. in 6.* Regulam vulgò approbatam continenti, scilicet, Legem posteriorem anteriori, cui contraria est, derogare.

EXCEPTIO III. Restringi debet ad casum, quo pravus Pontifex malum Rescriptum dat, nisi notoriè suspensus aut excommunicatus sit; sola enim pravitas auctoritatem Legum ferendarum non aufert.

EXCEPTIO IV. Nimis etiam patet; nam si, v. g. excommunicatus à Pontifice, Rescriptum impetraret, quo decideretur aliqua Juris quæstio, nihilominus Rescriptum haberet vim Legis; sed si aliquid impetranti commodum contineret, is eo non frueretur.

EXCEPTIO V. Vera non est, si agatur de Rescripto quæstionem Juris definiente; nam Decisio potest esse vera, quamvis factum in Rescripto expositum, sit falsum; neque enim pendet à circumstantiis Temporis, Loci, Personarum.

EXCEPTIO VI. Falsa est in utroque casu, quoad Decisiones, quæ vim Legis generalis obtinent, in quibus Clausula, *si proces veritate nitantur*, necessaria esse nequit.

EXCEPTIO VII. Data pariter nullatenus necessaria est in simili Rescripto.

EXCEPTIO XI. Recidit in *Secundam*, in eo, quòd dicit Rescriptum Juri contrarium, esse nullum; itaque ambæ ob eandem rationem peccant: quoad id, quod adjicitur, Rescriptum esse quoque nullum, si bono publico adversetur, in eas recidit, de quibus actum est *Cap. II. circa Leges*. Cujus rei occasione observabimus, Rescriptum vim Legis habere non posse si careat aliquâ ex conditionibus ad Leges necessariis.

EXCEPTIO XII. Et subsequentes ad Rescripta Personalalia pertinent, quibus applicari debet id, quod dictum est supra de Legibus personalibus: ea memorari non debent inter Rescripta vim Legis generalis habentia.

EXCEPTIO XXI. Redit ad *Primam*; nam Rescriptum falsum pejus est Rescripto ambiguo, quod vim Legis non habet.

Nihil à nobis dicendum est in REGULAS, ad reliqua Capita argumenti Rescriptorum pertinentes.

Cæterum, conferendo disputationem Autoris hîc de Rescriptis, cum iis, quæ circa ipsa collegimus in REGULIS nostris, evidens est 1. Multum abesse, ut retulerit quidquid de Rescriptis Corpus Juris suppediat: 2. Argumentum confusè tractari, ob defectum Divisionum & Subdivisionum necessariarum.

OBSERVATIONES in CAP. V. de MAGISTRATIBUS eorum ORDINATIONE, OBLIGATIONIBUS, FUNCTIONIBUS, Juris, & maxime JURISDICTIONE.

TITULUS hic parùm Juri Canonico convenit, quòd de Magistratibus non loquitur ex professo, qui sunt Officiales à Principibus constituti, à quibus omnem suam potestatem tenent; tamen quod Autor de iis dicit, suam habet utilitatem, respectu Episcoporum, qui sunt Magistratus Ecclesiæ. Nam v. gr. principia, quæ exponit circa Jurisdictionem sive Ordinariam sive Delegatam Magistratum, applicari debent ad Jurisdictionem Episcoporum, de quibus agitur infra LIB. III. TIT. IX. solum incommodum hujus methodi est, quòd eadem res pluries tractatur in eodem Opere; quamvis consilium Autoris, quo sibi proposuit exponere Jus Civile cum Jure Canonico, ut ea, quæ sunt utriusque Communia aut Peculiariora ostenderet, ipsum ad agendum de Magistratibus induxerit; repetitiones tamen vitare potuisset, loquendo solum hîc de Jurisdictione, quæ ipsis peculiaris est, & de ea, quæ similis est Jurisdictioni Episcopali, alibi verò de Jurisdictione peculiari Episcoporum.

Multæ Regule hujus Capituli, ex iis sunt, quæ Textus tantùm indicant de Argumento loquentes, & qui, continentes Facta pluribus sæpè circumstantiis modificata, non sunt Regule; Regule enim sunt Decisiones aut principia Decisionum. Maxima utilitas harum laudationum, est dare cognitionem locorum, ubi materia tractatur. Regule hîc, ut plurimum sunt sine Exceptionibus, & proinde sine reliquo comitatu. Tales sunt, præ cæteris, Regule trium priorum Quæstionum. Regule circa Ordinationem, in quibus enumerantur qualitates à Magistratu excludentes, locum habent in quavis aliâ Dignitate.

Exponendo Jurisdictionem, cadit in vitium sibi creberrimum, unicam scilicet proponendo Regulam in re, quæ pluribus indigeret; undè oritur necessitas Replicationum, Duplicationum, quæ Argumentum implicant. Hoc incommodum vitavisset, dicens 1. Jurisdictionem esse Ordinariam, vel Delegatam. Ordinariam quidem posse delegari, Delegatam verò non posse, quibusdam casibus exceptis: 2. Subdelegationem permitti in his Casibus, quos continuâ serie retulisset: 3. Eandem prohi-

prohiberi in illis casibus, quos enumerasset. 4. Quoties Delegatio prohibetur, toties Subdelegationem interdicti, quod probasset exemplis in Jure relatis; 5. Quasdam personas Ordinariam Jurisdictionem exercere posse, non posse autem à Pontifice delegari. Sic perspicue expositum fuit hoc argumentum in TRACTATU de Jurisdictione.

Pluribus Exceptionibus subjicit casus, quos sub unâ referre debuisset. Tales sunt 2. 4. 5. 6. 7. 8. quas in unicâ circa Suspicionem includere debuisset; nam delegatus à Judice suspecto, suspectus est; conservator conservatoris sui suspectus foret; Domesticus Partis, & alius quivis ipsi Subditus, foret suspectus; idem est de eo, qui similem litem haberet; Judex, à quo provocatum fuit, suspectus esset; Judex in casu appellationis, Judex nominatim ab alio postulatus, alteri litiganti suspectus est. Hoc modo statim percipitur, hos omnes casus propter Suspicionem prohiberi.

Aliæ duodecim Exceptiones cum suis Replicationibus & Duplicationibus ad duas Regulas reduci poterant, quarum una casus omnes, in quibus delegatio nulla est, complexa foret; alia verò omnes modos, quibus extinguitur. In singulis sub eodem prospectu collocatae fuissent plurimæ res gravis momenti: id præstitum fuit in laudato tractatu.

Quod dictum fuit supra, de casibus, in quibus Leges non obligant, applicandum est iurisdictionibus Magistratum.

Quod dicit Autor de usu Mitræ QUÆST. V. n. 3. non convenit Magistratibus, de quibus agit.

OBSERVATIONES in CAPUT VI. in quo agitur de JUDICIIS PUBLICIS & de Rebus quibuscumque ad ea tam generatim, quam speciatim pertinentibus.

Autor hic proponit QUÆSTIONES octo, quarum Tertia & Quarta hic præcipue discutientur. Agit in Tertia de casibus aut peccatis, quæ Judiciis Publicis obnoxium aliquem faciunt. Proponit hanc REGULAM, neminem puniri debere, qui sons non sit, nisi subsit causa, quæ contrarium petat, neglectâ expositione hujus exceptionis, XVII. alias refert, quæ reducuntur ad circumstantias, quæ à peccato eximunt, aut illud minuunt, ita, ut non imputetur, quoad punitionem, aut vindictam publicam. 1. est, ut actio facta fuerit sine dolo, neque nocendi consilio, quod locum habet tantum in fatuis, aut infantibus, aut cæcis, aut coactis, aut personis ex alienâ fraude, sive ex qualitate ac virium potentis inscitia, ebris. Sic exponendæ sunt sex priores Exceptiones, nec non Octava, cum Textibus, quibus fulciuntur, desumptis ex CAUS. XV. QUÆST. I. & ex verbis Gratiani. Idem est de eo, qui agit ex iurisdictione Superioris, cui parere tenetur. REG. XXIV. de Reg. Jur. in 6. quoad Forum exterius restringendum est. Ad hanc rem pertinet Octava Nona, reducitur ad eas, quæ sumuntur ex defectu usus rationis & pertinet ad belluas.

A Primâ excipiendus est casus, quo Lex facinus puniunt: 6. 1. de Homic. in 6. ab Undecima casus hæreticos aut excommunicationis, quæ post mortem ligant.

Duodecima & duæ sequentes Falsæ sunt, ex quo accusatio Actoris publico reservatur. In Decima septima laudat verba Gratiani, tanquam pertinentia ad Can. si quis Potestatem 31. CAUS. XXIII. QUÆST. IV. Gratiani verba cum Textu confundit in Replicatione generali, quæ valde notabilis videtur, si locum habeat in omnibus Excusationibus seu Exceptionibus supra memoratis; scilicet, eum, qui Delatorem corrumpit, pro convicto haberi in omni causâ, nisi agatur de Sanguine. Clausula hæc ab Autore omissa est.

Exceptio, cujus expositionem omisit Autor, quamvis nominatim exprimat in Regula, quam laudat, nempe 23. de Reg. Jur. in 6. exponitur à CANISIO in illam Regulam. Ibi plura refert exempla punitionis puero-rum Innocentium, præ odio criminis Paterni: tales sunt

præsertim ii, qui nati sunt ex Patribus in hæresi defunctis, aut læsæ Majestatis reis, vel extrâ legitimum Matrimonium maxime ex personis Deo dicatis.

Quarta Quæstio, in quâ discribitur de Personis, quæ ad accusandum admittuntur, aut secus, nullius est usus hodie; nam, ut dictum fuit, accusatio reservatur publico Actori. Itaque, Regula cum Exceptionibus XLV. & reliquo famulatus, facta est inutilis. Præterea, credibile est eos, quorum interest, aut qui læsi fuere, damni resarcitionem potuisse semper postulare, ut possunt hodie, vel per se ipsos, vel per alios. Verba hæc Quæstionis, quibus competant accusationes, seu Judicia publica, significare videntur, accusationes esse Judicia publica, quorum sunt pars tantum.

Quinta loquitur de iis, qui publicè accusari possunt, & reducitur ad duplex Personarum genus scilicet eas, quæ patravenerunt crimen, & eas, quæ in illud influxerunt: Itaque omnes Exceptiones ab Autore observatae, ut plurimum ad Regulam pertinent; nihil enim aliud sunt, quam casus Societatis in crimine.

Sexta Quæstionis Titulus sic conceptus, Per quos Judicia publica competant, non exponit perspicue sensum ejus; scilicet, an accusatio & defensio rei per Procuretores fieri possint.

Septima Quæstio, quæ loquitur de Judice delicti, poterat inscribi de Judice accusationis.

REGULA Tertia falsa est, & Cap. 3. de Accusatione eam non probat; absit, ut S. GREGORIUS dixerit, accusationem fieri debere apud eos, quorum interest, quippe qui Judices esse nequeunt.

Quinta, dicens, accusationem publicam fieri non posse coram Magistratu Ecclesiastico, ostendit, Censuras, inter pœnas Judiciorum Publicorum numerari non debuisse, cum ab illo solo Magistratu ferri valeant; id tamen Autor facit Cap. 8.

REGULA I. QUÆST. VIII. de Judiciorum adjunctis, sive de rebus ad publica Judicia pertinentibus, non est vera; ubi enim illorum Judiciorum opus est, à monitione Sontium sedulo abstinetur. Secunda non est in usu; nam minimè necessarium est initio discutere personam accusatoris, aut accusati.

OBSERVATIONES in CAPUT VII. agens DE PœNIS.

Prima pars TITULI, quid veniat in Judicia publica, generalior est ratione consilii de Pœnis Sæcularibus agendi.

Pleraque hujus Capituli Regulae indicant solum Textus Juris, qui loquuntur de Pœnis, & qui in Regulas transferri possunt, juxta dispositivum: res hæc conficienda superest: nondum autem est absoluta. Divisio adhiberi potest ad Regularum distributionem. Pro Regula proponere debuisset, pœnam temperari debere, habitâ ratione Circumstantiarum, Personarum, Locorum, Temporum, aliarumve, quæ crimen aut minuunt, aut gravant, etiam in casibus, in quibus Leges pœnam determinant; quia sub eodem Personarum genere, quædam majores, quædam minores sunt; delectus autem fieri debet, circumstantiarum habitâ ratione v. gr. cum pœna Capitis à Jure irrogatur, inter varia mortis genera Judex eligere debet; cum exilium sancitur, Judex ipsius durationem, & distantiam loci determinare debet: cum pœnis pecuniariis locus est, Judex summam definit. Eadem moderatione, quam adhibere tenetur, ubi pœna indeterminata est, uti debet, cum genus ejus est determinatum, eam temperando pro qualitate delicti, ponderati, in omnibus suis circumstantiis, quæ persæpe magnâ varietate distinguuntur: Judex, qui dispensare potest à pœnâ per Legem latâ, ipsam minuere valet exequendo Legem, quâ fertur, ob eandem rationem.

In Regulis circa Personam delinquentium, REGULA V. supponit degradationem esse semper necessariam, priusquam Sæculari Potestati Clerici criminosi tradantur; contrarius est usus non solum apud Gallos, sed

etiam in Hispaniâ ac Lusitanâ, ubi sola depositio sufficit. GONZALES in Cap. 10. de *Judiciis* n. 14. usque ad finem.

Loquendo de circumstantiis Delictorum, observat contrarietatem inter Jus Civile & Jus Canonicum, in eo, quod illud jubeat augeri pœnam, ubi delictum frequens est; hoc verò crimen impunitum tolerare, ubi Sontium numerus magnus est: laudatque Legem 16. §. *Fin. de penis*, & *Can. 31. & 32. CAUS. XXIII. QUÆST. IV.* non tamen eos conciliat, quod fieri potest, dicendo, Legem loqui de casu, quo severitas ad restaurandam tranquillitatem necessaria est; Canones verò loqui de casu, quo severitas effectum contrarium pareret. Infrâ in loco, ubi Autor dicit, Judicem Ecclesiasticum pœnam singularem ferre non debere, legi debuit *Sanguinis*, pro *Singularis*, sic postulat Textus ab eo relatus *Cap. 4. de Rapt.* legi.

OBSERVATIONES *Generales* in CAP. VIII. & IX.
qua agunt de Censuris.

Cùm plura sint genera CENSURARUM crebrò in Corpore Juris commemoratarum, quæ multas qualitates communes habent, Regulas proponere Autor debuisset circa Censuras generatim consideratas; Consilium ejus id postulabat, quippè quod sit tradere notitiam rerum per eorum genera, species, causas, effectus & proprietates. Omnino autem negligit hæc generalia Capita,

Alius finis Operis, quo facilius forè promittitur studium Juris, aperiendæque esse vias breves, perspicuas, ac certas, quibus perveniatur ad ea, quæ scitu digna sunt, postulabat ut *Regulis* daretur tanta extensio, quantam pati possunt: pleræque autem Regularum ejus restringuntur ad Casus speciales v. gr. à Censurarum natura exordiri debuisset, observare ea, quæ in illis singularia sunt, aut communia cum cæteris penis; dare Regulam circa varias Censurarum species, singulas complectentem; similem facere de omnibus causis communibus variis Censurarum speciebus, quas serie continuâ exposuisset, idem perficere circa effectus communes, & proprietates pariter communes; conficienda præterea erat Regula generalis de viis, quibus variæ Censurarum species extinguuntur; tum singula speciatim erant enucleandæ per Regulas complectentes ea omnia, quæ ad unamquamque propriè pertinent, maximè ad Absolutionem, quæ determinata est. Discutienda erat unaquæque Censura præcipua juxta eandem methodum, & nedùm plerique casus particulares colligerentur, sive ii, qui sub Regula continentur, sive qui ab eâ excepti sunt, incumbendum erat Regulis generalibus præfatis, indicando duntaxat præcipuos casus singulares, ne nimium extenderetur delineatio Operis; sic enim nuncupari debet potius quàm Opus, methodus propofita.

OBSERVATIONES *Speciales* in CAP. VIII. de
EXCOMMUNICATIONE.

Autor proponit dubium in REGULA III. QUÆST. II. Scilicet, *an pena sit licita?* Cujus rationem affert, quòd tolerandi sint Mali, juxta priores Textus *Caus. XXIII. QUÆST. IV.* inter quos verba *Gratiani* ponit. Triplicem Responsonem subjicit, cujus duo priora membra congrua non sunt; nempe ait, id habere locum 1. cum Mali Jurisdictioni Prælati non sunt obnoxii 2. Cùm occulta sunt crimina, tunc enim Prælati ea impunita relinquere cogitur, deficientibus Probationibus aut Jurisdictione. Textus autem allegati loquuntur de casibus, in quibus puniri possent, sed in quibus usus illius potestatis non expedit; quia coercitio pacem Ecclesiasticam turbaret. Id patet ex

Textibus, quos ad probandam responsonem tertiam subnectit, sumptam ex metu inducendarum turbarum, & divisionis ad schisma properantis.

Aliam dubitandi rationem affert, ex eo, quòd pœnæ inutiles; cui patrocinatur *Can. 19. CAUS. XXIII. QUÆST. IV.* junctis verbis *GRATIANI*, est & alia, ubi dicit correptionem esse inutilem, sive quia Prædestinati convertuntur absque correptione, ut cernitur in exemplo *S. PETRI*, qui delictum luxit à nemine reprehensus; sive quia pœnæ Reprobato indurant, ut patet in exemplo *PHARAONIS*. Huic rationi dubitandi Autor respondet per *Can. 20. 21. 22. & 23.* & sequentem *Gratiani* sermonem, qui docent, correptionem & flagella, licet aliquando sine ipsis Deus peccatorem convertat, vulgò necessaria esse, tam Prædestinatis, quàm Reprobatis; quia illos ad penitendum inducunt, eorumque respectu sunt viæ ipsis ad perveniendum in Cælum præparatæ, merente conversionem eorum penitentia: Reprobato autem ex eis non proficere, quia contemnunt remedia sibi ad sanationem oblata.

Divisio Excommunicationis, quam deindè Autor proponit, valde imperfecta est. Id probari potest per Collationem Tractatus nostri de *Excommunicatione*, ubi plures alias retuli Divisiones, quin imò autem omittit Excommunicationem *Minorem*, quæ à receptione Sacramentorum excludit, & vulgò incurritur communicatione cum excommunicatis *Excommunicatione Majori*. Indè, transiens ad causas Excommunicationis, quam *Regula* dicit ferri non debere, nisi ob causam manifestam, XXXV. enumerat cum earum Exceptionibus. Illæ causæ sunt peccata, quorum alia Excommunicatione Majori coe-centur, alia aliis Excommunicationibus. Utraque confundit, permiscendo casus 2. speciei cum casibus 1. v. gr. plerique casus Excommunicationis, de quibus loquuntur *Canones Apostolorum*, quos laudat; sunt Excommunicationis *Minoris*, *Canones*, quoque quos allegat ex *Causâ XII.* circa Excommunicationem, quæ incurritur communicando cum Excommunicatis, vulgò de *Minori* tantum Excommunicatione loquuntur.

Monere debuisset, Excommunicationem *Majorem* causas multò graviore requirere; nempe peccata gravia: peccata autem minora *Minori* Excommunicationi esse obnoxia. Vicia hætenus observata *hoc in Cap.* indicant, Autorem argumenti sui notitiam accuratam non habuisse. Id planè demonstrabunt vitia mox subjicienda, ex quibus præterea apparebit, Regulas ex *Canonibus* absque expositione desumptas, esse perniciosas.

Primam Causam Excommunicationis esse dicit inobedientiam adversus Decretum, aut jussionem Prælati, nec adjicit *justum*. Duos casus exceptit; unum appellationis, alterum itineris Romam, perindè ac si hic non esset casus appellationis, quamvis nihil aliud sit, quàm appellatio tacita.

Secunda est contumacia post Monitionem, veluti si non sufficeret Monitionem neglexisse in re gravi: scribendum erat, *Si monitus non corrigatur*.

Tertia est vis Prælato facta; nec distinguit eam, quæ justa est, ab ea, quæ injusta est, nec casum, quo aliter quàm Excommunicatione repelli potest, ab illo, quo non aliàs repelli potest.

Quarta est querela contra Episcopum aut Ecclesiam, sine præcedenti Monitione intentata; quasi omisso rei non necessarie, sed tantum decentis, mereri posset Excommunicationem.

Quinta est violatio Immunitatis & Libertatis Ecclesiasticæ; quod restringendum est ad eam, quæ certa est; cum probabile non sit Ecclesiam, optimam Matrem, suos Filios excommunicare velle, ob prætenfa delicta: & quidem suprâ dictum est, certam debere esse causam, perindè ac manifestam.

Sexta

Sexta & Septima restringi deberent ad casus, in quibus vis in personas Deo dicatas est criminosa, & omnes casus, quos sigillatim pro exceptione affert, velut exempla Casuum, in quibus vis delicto vacat, referendi erant.

8. *Octava* adicere debuérat casum incendii, qui unus est ex obnoxiiis Excommunicationi, ob contumeliam Locis Sacris iniustam; ceteri sunt infractio & spoliatio.

Nona restringi debet ad casus vis iniusta: tales sunt ii, in quibus Excommunicatio iusta est; tunc enim iniquum est cogere Prælatum ad absolvendum ab illâ. Sed si Excommunicatio sit manifestè iniusta, aut vitiosa, videtur non iniquam esse coactionem adhibitam, ut revocetur, vel, ut absolutio detur ad cautelam.

Decima sumpta ex Communicatione cum Excommunicatis, restringenda erat ad casus prohibitos, quorum alii Excommunicatio Majori puniuntur; tales sunt casus societatis in crimine, propter quod lata fuit Excommunicatio, aut Communicationis in rebus Divinis. Alii Minori tantum Excommunicatione puniuntur; tales sunt casus, in quibus Communicatio neque ad bonum corporis, neque ad animæ salutem necessaria est. Monendumque erat, excepto primo casu, Excommunicationem non habere locum, nisi cum Excommunicatus denunciatus est. Nisi hæc distinguantur, laudari Canones in errorem inducunt.

In *Undecima* legendum est *Excommunicatorem*, pro *Excommunicationem*. Cap. 11. de *Sent. Excomm. in 6.* ab Autore laudatum prohibet machinari aliquid adversus personam aut bona Excommunicantis.

Duodecima restringi debet ad casus, in quibus Canones vetant conveniri Clericum coram Iudice Sacerdotali.

Decima-tertia non habet locum, nisi quando Catholicus Catholicum convenit coram Iudice non Catholico. Hic genuinus est sensus *Can. 32. CAUS. II. QUÆST. VI.* laudati ab Autore, qui alium pati nequit, cum Hæretici Iudices habent ex sua Sectâ, ut semper obtinuit in locis, quæ hæresim toleraverunt; maxime in Africa, quando hic C non conlatus fuit, quod significatur his verbis, ad *Judicium alterius Fidei Judicis.*

Decima quarta restringenda est ad loca, casusque, in quibus interdictione fuerint appellationes Ultramarinæ.

Decima quinta restringi debet ad casum *Cap. 1. de Judicis* laudati, quo reus conventus, qui se Iudicio affuturum pollicitus est, non comparet, neque in Regulam generalem extendi debet, adversus eos, qui fidem datam fallunt.

Decima sexta & Decima septima sumptæ ab homicidio, vel falso testimonio, redigendæ sunt ad Casus, in quibus ejusmodi crimina, per penitentiam non expiantur. *Can. 20. CAUS. XXIV. QUÆST. III.* Leviora sunt ea, quæ circa ceteras causas reprehendi possent, & idcirco omittenda.

A *Causis* Autor ad *Exceptiones* pergit, quæ sumptæ sunt ex defectu potestatis proveniente ex eo, quod reus Excommunicatoris Jurisdictioni non sit subditus, sive quia ab ea immunis est, sive quia non residet in ejus Districtu, sive quia mortuus est ante Sententiam, sive quia est extrâ Ecclesiam. Hæc igitur Exceptiones magis accedebant ad *Questionem sextam* de iis agentem, qui possunt excommunicari & ad *Septimam* de iis, qui excommunicare possunt. Et quidem in illis Questionibus, iterat id, quod in Exceptionibus dixit, exceptis iis, quæ leguntur, 1. In *Tertia & Quarta* spectantibus ad causas Excommunicationis, quæ supra delibate fuerunt, ubi diximus, peccati gravitatem ac certitudinem requiri. 2. In *Septima*, quæ reduci potest ad defectum potestatis, provenientem ex eo, quod nemo Iudex & litigans esse possit; Prælatus autem, qui excommunicaret, ob crimen in se admissum, Iudex foret & Pars; excipitur casus, quo læsa fuit Dignitas, & Jurisdictio Prælati ab alio exercetur. 3. In *Octava*, quæ pertinet ad easum, in quo satis penarum tulit reus, per depositionem, aut aliter. Dicere debuisset in *Questionem VI.* Excom-

municationem non cadere nisi in eum, qui facinus patravit, nisi conscios sceleris Canon complectatur. Enumeratio horum, quam hic facit, cernitur etiam *Cap. 6. QUÆST. V.* quæ loquitur de iis, qui possunt accusari, & idcirco ad eam remittere opus erat. Quod dicit de Universitatibus, eas debere excommunicari, ob delictum majoris partis, falsum est, & confutatur *Cap. 5. de Sent. Excomm. in 6.* quod laudat.

Erga *Questionem* pro *REGULA* proponere debuisset, omnem Prælatum habentem Jurisdictionem in foro exteriori, posse excommunicare extrâ casus à Jure exceptos; *Cap. 12. de major. & obed. Cap. III. Sess. XXV. Conc. Trid.* si Jurisdictionem habeat solum ex Privilegio, aut Consuetudine, aut Prescriptione. Jus illud non habet, nisi Privilegium aut Consuetudo aut Prescriptio, illud ipsi tribuat. Cum hæc Jurisdictio amittatur per quodcumque crimen, cui Excommunicatio annexa est; qualis est hæresis & per aliud quodvis; quod ab Officio suspendit, ii, qui crimen illud patravérunt, non possunt excommunicari: Autor proinde cum *Gratiano* fallitur, post eum dicendo, hæreticum posse excommunicare. v. *Cap. 35. 36. & 37.* atque observationes *Gratiani* in ipsos, ubi concludere videtur, potestatem Jurisdictionis esse in Hæreticis erga Hæreticos, ex eo, quod retineant Dignitatem Ordinis, quod falso infertur; hæc enim inanimabilis est, secus est de alterâ.

Excipiendus est à *Regulâ tertiâ*, ferente, Clericos excommunicare non posse, casus, quo Jurisdictio Ecclesiastica ipsis ex Privilegio commissa esset; ejus enim natura sinit, ut Laicis ab Ecclesiâ delegetur; multi Principes eam vice Legatorum Apostolicorum exercere, eam hodiè quatenus Legatus exercet SICILIÆ REX.

Si Officialis Metropolitanus Episcopus Provinciæ excommunicare non potest, id oritur ex eo, quod ejus Jurisdictio restricta fuit hoc in capite; per Canonem expressum: è contrario; per extensionem expressam, Ordinarius excommunicare potest eos, qui non sunt suæ Dioceseos, si ibi delinquant.

Episcopus hodiè non indiget consensu Metropolitanæ & Comprovincialium ad ferendum Anathema, id est Excommunicationem, terribili solemnitate fulminationis apparatu stipatam.

Questio VIII. agens de tempore, quo Excommunicatio ferri debet, sub *Nona* locari potuisset, ubi agitur partim de rebus, quæ Excommunicationem precedere debent; nam delictum una ex illis est.

Exceptio *Prima* *Regulæ Questionis I.* malè exponitur; quippe notorietas facti, de qua loquitur *Cap. 9. de Sent. Excomm. in 6.* non excusat à faciendis Monitionibus, sed ab observatione intervallorum competentium. *Cap. 26. de Appell.* laudatum in *Exceptione II. ibid.* intelligitur de casu, in quo Excommunicatio crimini à Jure alligatur, & de eo, quo malitia criminis respondente gravitati pœnæ Excommunicationis: hæc sine Monitione ferri valet.

REGULA XIII. aptius locata fuisset sub *Questione VII.* in qua agitur de Excommunicatore; hic enim traditur modus, quo uti debeat facultate sua.

Plures in *Questione X.* sunt *Regule* aut perperam conceptæ, aut falsæ. In iis Anathema distinguitur ab Excommunicatione, quoad effectus, *REG. XI. REG. XV.* Ibi insinuat, id peculiare esse Anathemati, ut se jungat à Deo, & tradat Satanæ. Excommunicationem verò non separare à Corpore CHRISTI, sed tantum à Fraternali Societate, ac priorem effectum ab Anathemate produci; nullum tamen discrimen est inter Anathema, & Excommunicationem, nisi quod aliquando sumitur illud pro fulminatione Excommunicationis, ita ut adjiciat Excommunicationi solemnitates, ad terrendum reum inventas.

REG. XVII. distinguit Excommunicatos ob Schiffma, ab aliis Excommunicatis, in eo, quod horum Oblationes accipiuntur, illorum rejiciuntur. *Can. 3. CAUS. XXIV. QUÆST. II.* laudatus ad probandam hanc Distinctionem eam, destruit.

Jura Temporalia, quibus privant REGULÆ XIX. & XX. solâ Potestate Ecclesiasticâ auferri nequeunt; Principis autoritas ad id requiritur. Insinuatur REG. XXII. unicum esse casum, quo Excommunicatio effectu careat, eum scilicet quo, pendente Appellatione, lata est; tot sunt autem, quot sunt casus nullitatis manifestæ provenientis ex defectu delicti aut potestatis in Judge, aut ex eo quod errorem intolerabilem contineat.

Inter Exceptiones Generales REGULARUM XXVI. *Questionis X.* de quâ agitur, quædam reperiuntur vitiosæ; talis est *Secunda*, quæ insinuat, Excommunicationem carere effectu, cum illicita est; non addito, & *invalida*.

Idem est de Replicatione ad *Exceptionem IV.* ubi dicitur, eum, qui communicat cum Excommunicato ob crimen atrox, eandem Excommunicationem incurere. Textus autem 55. de *Sent. Excomm.* ad hoc probandum laudatus, agit de casu, quo cum Excommunicato communicatur in crimine, propter quod excommunicatus fuit. *Cap. 17. de restitut. perperam* laudatur REG. XXVIII. ad ostendendum, Jurisdictionem in quasdam personas probari non posse per Excommunicationem, cui obtemperaverint; loquitur enim de obedienciâ scrupulosâ, quæ dies aliquot tantum duravit; talis autem submissio timidam potius aut religiosam conscientiam ejus, qui paret, arguit, quam jus imperantis.

Excommunicatio potest esse usurpatio Jurisdictionis; itaque, ad decernendum de jure eam ferendi, antea probandum est, ferentem fuisse in quasi-possessione Jurisdictionis. REGULA XX. dicens, multam esse remedium subsidiarium Excommunicationis, malè concipitur: dicendum erat, eam vice Excommunicationis decerni posse; & hic sensus est *C. 7. de Sent. Excomm. in 6. §. 4.* laudati ab Autore. Observare autem debuisset, eam, cum Excommunicationis locum tenet, in Excommunicatoris commodum converti non debere.

OBSERVATIONES in CAP. IX. circa INTERDICTUM.

Autor ad Caput præcedens remittit, quoad causas INTERDICTI, & jus illud ferendi, sicque confirmat id, quod jam observavimus, debuisse illum de Censuris gegeratim loqui, & annotare id, quod ipsis commune est, scilicet, eas justam causam requirere, nempe peccatum mortale, & justam potestatem, quæ est Jurisdictio in foro exteriori.

Cum Excommunicatio omnium Censurarum gravissima sit, monere debuisset, causas ad Excommunicationem necessarias non requiri ad Interdictum; sed minora peccata ad hoc sufficere, & sic, applicando ad Interdictum, quod speciatim de causis Excommunicationis dixit, servandam esse proportionem, quam utriusque Censuræ inæqualitas exigit, quod difficile fieri potest; nam Censuræ non habent locum nisi in casibus expressis, & proinde consecutio ab unâ ad aliam non valet, præsertim à majori ad minorem, qualis est Excommunicatio Major respectu Interdicti, & speciatim dum agitur de causa ubi, sicut id, quod sufficit ad Interdictum, non sufficit ad Excommunicationem, id quod ad Excommunicationem necessarium est, non exigitur ad Interdictum. Undè fit, ut remissio hæc facta ab Autore, inepta sit; ideòque rectius egisset, colligendo quosdam casus à Jure Interdicto punitos, sicut plures ex iis retulerat, qui Excommunicatione plectuntur. Plerique utriusque generis referentur in Tractatu de Censuris.

OBSERVATIONES in PUBLICA JUDICIA, de quibus CAP. X. differitur.

Videtur, Autorem continuò de *Pœnis Ecclesiasticis* loqui debuisse, quippè haud minor ratio postulabat, eas exponi, quam discuti Censuras. Saltem observandum

erat, alias esse Pœnas, quibus Ecclesia Sontes coerct in Judiciis Criminalibus, & indicanda loca, in quibus de iis loqui statuerat. Depositio ab Ordine, Privatio Beneficiorum, Pœnitentia publica multorum annorum, laboriosis atque abjectis Exercitationibus referta, Carcer perpetuus, aut diuturnus, sunt pœnæ haud exiguæ. Eximius est ordo hujus Capitis necnon ejus divisio, eadem est excellentia CAP. XI. XII. XIII. XIV. quæ loquuntur de Judiciis Publicorum Appendicibus, scilicet de Pœnis culparum in illorum Judiciis prosecutione accidentium, de Absolutione, Condemnatione, de Restitutione Rei, Informatione, Denuntiatione, Purgatione. Fusiùs tractatur Absolutio, respectu reliquarum rerum. Quædam sunt vitia in *Regulis* & in *Exceptionibus*, quæ breviter notabuntur juxta *Capitis* ordinem.

Cum dixisset actus aut Accusatorem, aut Reum, aut Judicem spectare: ab Accusatore exorditur, circa quem observat, eum inscribere nomen debere, & sic ad pœnam Talionis se astringere, à quâ plures casus excipiuntur. Duo posteriores ad Denuntiatorem, & Opponentem pertinent, qui non sunt Accusatores: ideòque non continentur sub *Regulâ* ad Accusatorem restrictâ: itaque, si à Denuntiatore & ab Opponente inscriptio non exigitur, id non fit per *Exceptionem* à *Regulâ*, sed quia non sunt Accusatores: obligatio autem ad inscriptionem peculiaris est Accusatoribus, *Cap. 10. REG. I. Except. 4. & 5.* REGULA hæc & *Quinque subsequentes* ad unam contrahi potuissent, sub quâ omnia Accusatoris officia relata fuissent & sigillatim enucleata. Officia hæc, præter inscriptionem, sunt, accusare in scriptis, probare crimen objectum, & non prævaricari, neque tergiversari in probatione, aut persecutione.

Divisio Autoris exigebat, ut de Officiis Accusati, seu Rei ageret: scilicet, obligatione vitandi in defensione suâ fraudem, mendacium & perjurium, & parendi Judici. De Judiciis autem Muneribus & Officiis aliorum ejus respectu, loquitur; de Munere Judicis, qui contumacem punire debet, eum capiendum & custodiendum curare, eumque ab Officio suspendere; de Officio aliorum, qui Reum nec receptare, nec occultare debent.

Hæc Judicis Officia, cum cæteris, quæ deinceps attingit, sub unâ *Regulâ* collocandâ erant, atque enumerandâ: *Novem* autem *Regulas* condidit. Quod dicit in *Secunda*, Episcopum condemnari non debere, absque Pontificis participatione, è spuris Decretalibus desumptum est. Quod dicit in *Sexta*, Rei depositionem adversus confisos sceleris non audiri extrâ casus læsæ Magestatis, Hæreseos, aut Simoniacæ, non observatur hodiè, & jure meritò; Salutis enim Publicæ, interest, cognosci & puniri confisos, quod fieri nequit, nisi Rei crimen confessi depositio audiatur.

OBSERVATIONES in CAP. XI. & XII. quorum illud de PœNIS DELICTORUM in ACCUSATIONE ADMISSORUM, hoc de SENTENTIÆ EXECUTIONE agit.

Delicta hæc sunt, *Calumnia*, quæ justè præsumitur, ubi crimen non fuit probatum, *Prævaricatio*, quæ est occultatio probationum sceleris, ex clandestina conspiratione cum Accusato proveniens; & *Tergiversatio*, quæ est accusationis desertio sine causâ legitima. Sic Autor *Capitis* Argumentum proponere, atque exponere debuisset.

Agendo de Pœnis Calumniatorum, eas sub unâ *Regulâ* enumerare debuisset. Sex autem Pœnas in *Regulas VI.* distribuit; scilicet 1. Eam, quam Accusatus luisse, si fuisset convictus; 2. Depositionem; 3. Infamiam; 4. Excommunicationem Majorem; 5. Pœnitentiam; 6. Linguae amputationem. Porro, has sub unâ *Regulâ* facile complexus fuisset, dicen-

dicendo, Jus alias pœnas in Calumniatores non ferre quàm *Sex* &c.

Quod dicit in fine de *Tergiverfatione*, eam Accusationis, aut Inquisitionis via puniri posse, ad calumniam & pravariationem extendi potest. Duæ Replicationes, quas *Exceptioni* REGULÆ IV. in Tergiverfatore subjiçit, in *Exceptionione* includi poterant, dicendo, discessionem ab Accusatione pœnis non esse obnoxiam, cum sit post abolitionem criminum, quæ ab Accusatore arguebantur, & postquam in hunc finem abolitio ritè facta est.

CAPUT XII.

Cum dicit, Sententiam executioni mandari debere, statim atque lata est, intelligere debet, Sententiam legitime latam; itaque *Exceptio I. & II.* inutilis sunt; quippe, quæ contineant conditiones ad justitiam Sententiæ requisitas, cum nihil magis ad hoc necessarium sit, quàm Potestas in Judice. Porro, si damnaverit is, qui condemnandi jus non habet, tunc deficit Potestas: id est, si Juxta ad vocandas quasdam Personas obligatus, eas ad Judicium non vocaverit. Prima Replicatio ejusque Duplicatio & Replicatio *Secundâ*, quas *Exceptioni III.* subjiçit, sumptæ ex Appellatione à Sententiâ, continentur in *Exceptionione*, a iijciendo, *dammodò Appellatio licita sit.*

Quod dicit, Appellationem non habere locum, cum notorium est crimen; exponi debet per ejus observationem *Cap. XIV.* licet crimen notorium sit, probandam tamen esse notorietatem, & statuendum circa ipsam: itaque si non admittatur Appellatio à damnatione ob crimen notorium, appellari potest à Sententiâ circa notorietatem statuente.

Quod dicit, provocari non posse à Sententiâ in crimen confessum; restringi debet ad casum, quo punitio non excedit rationem. Quod dicit in *Exceptionione V.* Sententiam non posse executioni mandari ante degradationem, ex diuturno tempore non observatur in multis locis, ubi degradatio abrogata est.

OBSERVATIONES in CAP. XIII. ubi agitur de REMISSIONE PœNARUM, CAUSIS EJUS, & CONSECUTIONIBUS.

Proposita REGULA, neminem sine causâ absolventum esse, tres refert causas, 1. Pœnitentiam, 2. Satisfactionem, quâ intelligendâ est reparatio damni illati; alioquin sub pœnitentiâ contineretur. 3. Iniquitatem Sententiæ: *Novemque Exceptiones* generales ab his causis colligit, è quibus aliquot *Exceptionum* nomen ferre nequeunt; cum sit duntaxat casus, in quibus causæ non reperiuntur. Talis 1. Is, quo satisfactum non fuit, & ablatum non restitutum: sed Replicationes hujus *Exceptionis* sunt veræ *Exceptiones*; scilicet, cum data fuit cautio satisfactionis: cum crimen non est manifestum vel dubium est, aut periculum mortis imminet. Talis est 2. *Exceptio* petita à perseverantiâ in errore, aut in peccato, quæ pœnitentiam excludit: 3. Casus, quo Pœnitens, ante absolutionem moritur: fatendum tamen est cum Autore, pœnitentem absolutionem meritum esse, & post mortem absolventum esse, non excepto Hæretico, qui peioris non est conditionis, quàm ceteri Excommunicati, qui absolvi debent, si pœnitentes defuncti sint: itaque Autor eum excipere non debuit. Talis est *Exceptio IV.* nempe si tempus pœnitentiæ non est completum; hoc enim in casu deest causa. *Quinta & Sexta* falsæ sunt, si Excommunicatus ante furorem & lethargiam, pœnitentiæ signa dederit.

Septima Octava, & *Nona* non sunt in usu, quippe non denegatur Absolutio in morte iis, qui pœnitentiæ notas edunt; & Matrimonium cum Religiosis, aut aliis Personis Deo dicatis, exolevit & non toleratur.

Quod dicit in *Octava*, S. Virginem MARIAM exceptam fuisse, à casu Virginum post Votum virginitatis nubentium, ineptum videtur; Canones enim in ejusmodi Virgines conditi, nuptiis VIRGINIS multum posteriores sunt, latique duntaxat in nuptias nefastas, & criminose consummatas, nullam itaque relationem habent ad MARIÆ matrimonium. Agendo in *Questione III.* de Jure absolvendi, multas res in *Regulâ I.* includit, quas pluribus tradi poterat perspicuitas, & quo neglecto, vitare non potuit Argumenti confusionem ab *Exceptionum* multitudine, & Replicationum Duplic. &c. ortam. Præterea, Argumenti limites transgressus est; nam, ab Excommunicatione per Judicium, sive ab Homine, transit ad eam, quæ est à Jure, atque ipso facto incurritur: tales sunt eæ, quas Pontifici reservatas esse dicit. Aliundè, proposito integro non satisfacit; quippe quod ad reliquarum pœnarum remissionem extenditur, perinde atque ad Excommunicationem; aliarum Regularum pleræque eodem vitio laborant.

Quod dicit, Pontificem absolvere posse eos, qui ab aliis Judicibus excommunicati sunt; verum non est, nisi in casu Appellationis, quo excepto, juxta vias ordinarias absolvere non potest in præjudicium aliorum, quibus absolutio Jure Communi reservatur.

Majorem lucem *Regulâ II.* tribuere poterat, merrâ observatione Personarum, quæ possunt absolvere; nempe Episcopi, Officialis, seu Vicarii Generalis, Capituli vacationis tempore; omnis Judicis sive Ordinarii sive Delegati; omnis denique Presbyteri approbati; addendo, hunc non posse, nisi in foro interiori; ceteros autem in utroque foro posse absolvere, posito quòd jus habeant administrandi Sacramenti Pœnitentiæ.

Regulâ III. falsa est, quoad illum, qui committitur ab eo, qui jus absolvendi non habet, nisi delegatum.

Quarta Imperfecta est, nam extendi debebat ad omnes, qui Jurisdictionem, quæcumque viâ sive criminali, sive non criminali amittunt.

Quarta questio de tempore Absolutionis, continetur in *Prima*, ubi dicitur, absolvi non debere sine causâ; inde enim sequitur, cognitionem causæ præviam esse Absolutioni, sive sine discussione acquiratur, v. gr. cum nullitas manifesta est; sive discussionem requirat. Quod dictum est *ibid.* de Pœnitentiæ vel Satisfactionis necessitate ad Absolutionem, ostendit quoque, utramque huic esse præviam, aut saltem futuræ satisfactionis cautionem. Quoad injustitiam manifestam, quæ Censuram evidenter nullam facit, dubium non est, quin à petendâ Absolutione liberet, nisi fortè ab Absolutione ad cautelam, cui tunc inferenda est conditio, in quantum indiget, & hæc est summa REG. I. II. & III.

Quarta falsa est; nam post mortem accipi potest Absolutio, cum pœnitentiæ signa ante ipsam data sunt: *Quinta* indicat solum Canones, qui loquuntur de die, quo dabatur Absolutio Solemnis, earum solemnitatum omnia expositione.

REGULÆ *Sex* *Questionis V.* nihil aliud ferè continent, quàm indicationem Canonum, qui absolvendi modum spectant, ejusque appendicem, nempe 1. Jusjurandum, aut saltem meram promissionem obediendi Ecclesiæ. 2. Jusjurandum petendæ Absolutionis à Pontifice, quoties ab alio datur Absolutio casuum ipsi reservatorum. 3. Obligationem non absolvendi per gratiam. 4. Impositionem manuum in vestibulo Ecclesiæ; si non agatur de Clericis. 5. Ceteras solemnitates. 6. Eas, quæ Absolutioni Hæreticæ sunt peculiare.

QUESTIO VI. in quâ de Effectibus & Consequentiis Absolutionis discribitur, REGULIS VIII. exponitur, quarum *Quarta & Sexta* in *Prima* includuntur; nam, si Absolutio non restituat in statum priorem, nisi cum valida est, & pœnitentiâ peracta est, oportet

eum;

cum, qui antè penitentia finem absolutus est, eam perficere, & eum qui ob falsam expositionem aut sine causa absolutus est, pro Excommunicato haberi.

Si Regula 1. detur extensio necessaria, Sex priores Exceptiones sibi subjectas continebit: sic ergo concipienda erat: *Absolutio restituit in statum pristinum, si integra, libera, data cum causa, & ex vera expositione, denique absoluta sit.* Quippe Exceptio 1. sumitur à Casu, quo Absolutio non est integra; 2. à Casu, quo est coacta; 3. à Casu, quo veritas dissimulata fuit; 4. à Casu, quo causa iusta caret; 5. à Casu, quo datur sub conditione sistendi coram Superiore, cujus vice Absolutio datur. 6. à Casu, quo ante peractam penitentiam quis absolutus est.

Exceptio VII. sumpta ex eo quòd infamia post Absolutionem subsistat, infra convertitur in Regulam VIII. à qua excipitur casus, quo Absolutio datur per restitutionem in integrum.

OBSERVATIONES in CAP. XIV. de REMEDIIS ACCUSATIONI SUBSIDIARIIS.

Tria numerat Autor; scilicet 1. Notorietatem, quæ tribuit Judici jus procedendi ex officio, & locum habet cum crimen ita notum est, ut nullâ tergiversatione celari possit: à Regula excipit casum, quo crimen publicè tantum famam evulgatum est, & eum, quo defensionis locus est; sed Exceptionum nomen his casibus non convenit, qui Regulae sunt genuinae consecutiones, cum in illis crimen non sit notorium. Quod addit, videtur æquius; scilicet, cum de notorietate disceptari possit, oportere eam discuti, & de controversiâ statui: ut enim observat CANISIUS de Accusat. quamvis Homicidium coram universâ Plebe aut numerosâ patratum fuerit, fieri potest, ut non sit criminofum, aut minus sit, quam videtur; quia fortè involuntarium est, propter necessitatem tuendæ vitæ suæ: ad Officium itaque Judicis pertinet, ut discutiat id, quod velut notorium proponitur.

Alia duo remedia subsidiaria sunt Inquisitio, cui fama pravæ esse debet; & Denuntiatio, quæ necessaria non est, clamante famâ, quæ vicem Accusatoris gerit. Autor à Denuntiatione exorsus, observat, esse casus, in quibus inadmissibilis est, sive ratione Denuntiatoris, qui est vel infamis, aut excommunicatus, aut facinorosus, aut denunciati inimicus: sive ratione factorum eam præcedentium; qualis esset conspiratio Denuntiatorum in denuntiationem: sive ratione denuntiatæ. v. gr. cum bonâ famâ commendatus est, & irreprehensibilis habetur, singulis divisionis membris exempla subicere debuisset, ut mox præstitimus. Cum juxta CANISII, triplex sit Denuntiatio, nempe *Civilis*, quæ fiebat per Officium publicum ad hoc præpositum; *Canonica*, quæ Inferiores adversus Superiores utuntur; *Evangelica*, quæ adhibetur in delictis occultis. Autor hac distinctione omiſſâ, incertos Lectores facit, de quâ Denuntiatione loquatur. Itaque à divisione Denuntiationis exordiri debuisset, quantumque sit hujus connexio cum Inquisitione; ab eâ segregare debuisset id, quod dicit de denuntiante & denuntiato in *Questionibus* sequentibus circa Inquisitionem, quam dividere debuisset in *Generalem & Particularem*, ut distinguerentur ea, quæ unicuique particularia sunt: v. gr. Inquisitioni *Particulari* speciale est, ut fiat in Personas determinatas, famosas, & rumore publico criminis alicujus accusatas; ut iis communicentur capita, de quibus inquirendum est adversus eas; ut Inquisitioni intersint; reprobetur testimonium omnium, qui iis suspecti sunt, ut inquiri fas sit adversus eos, quoties agitur de sceleribus atrocibus, de quibus inquirere licet ex sola confessione unius è sociis contra alios, quos criminis conscios & participes aserit. Huic etiam Inquisitioni peculiare est, ut, licet denunciatus bonam famam habuerit, ad eam opponendam non nisi initio ad-

mittatur, neque etiam, si crimen confessus sit: ad eam quoque pertinet, ut contra Prælatum denuntiatum inquiri non possit, nisi præter diffamationem scandalum aut scandali periculum sit. Hæ observationes partim ab Autore, partim à CANISIO desumptæ sunt. Quoad Inquisitionem *Generalem*, illa ad omne delicti genus extenditur. Judicis Officium est eam, prout expedire duxerit, facere; illa viam ad Particularem sternit.

Inter REGULAS QUÆSTIONIS V. de modo inquirendi, multa Testes respiciunt, & pertinent ad Tractatum de *Judiciis & probationem per Testes*. Plures quoque ex ipsis, *Regularum* nomine digna non sunt, sive quia ad Casus Particulares duntaxat pertinent; sive quia loca solum indicant, in quibus Argumentum tractatur. His tribus remediis subsidiariis Accusationis, Autor subicit Purgationem, quæ locum habet cum accusatus, aut denuntiatus, contra quem Inquisitio facta est, iustâ oneratur suspicione criminis, cujus convinci nequit, aut vitii infamantis, quod probari non potest.

Regula hæc juxta ipsum *Septem* patitur *Exceptiones*, quarum tamen plures sunt inutiles, quia excluduntur à Regula: tales sunt 1. ea, in quâ suspicio non est fundata; 2. quæ crimen notorium excipit, à Regula diserte exclusum; 3. *Quinta*, quæ excipit casum, quo deest Accusator; sufficit autem juxta Regulam, ut sit Denuntiatio, aut Inquisitio. 4. *Sexta* sumpta ex defectu natalium, qui unum est ex vitii diffamantibus in Regula comprehensis; 5. *Septima* nam Monialis accusari & denunciari, fierique adversus eam inquisitio potest probationibus convincentibus non repertis, & proinde subjacet Regula; 6. *Oitava* sumpta ex eo quòd Persona ultrò purgationem non offert: nam purgatio necessaria est, ut docet REGULA I. *Questionis V.* Quod dicit in *Quarta* de Purgatione Vulgari, placebat, ut initium sumeret à divisione Purgationis, in *Vulgarem & Canonicam*, atque observaret, primam ab Ecclesiâ Universali reprobata semper fuisse, ut criminofam, ideoque nullam ipsius habendam esse rationem.

Quod dicit in *Tertia*, pendente lite, Purgationi non esse locum, diserte continetur in Regula, quia antè finem processus, non apparet Reum non posse convinci, quamvis contra eum probabiles existant suspensiones.

Ratio Exceptionis *Quarta*, scilicet, si Reus jam purgatus fuerit, sumi potest ex eo, quod per hanc purgationem apparuit, illum ab illatâ culpâ immunem esse. Quod diximus modò de Purgatione, acceptum est ex QUÆST. I. quæ inscribitur de *Purgationis Causis*.

Quidquid dicitur in *Secunda* circa locum & Personam, coram quâ fieri debet, ad hæc duo redigitur; 1. fieri debet coram Judice delicti: 2. palam, quia suspicio, quæ removeri debet, publica est.

Ad unicam Regulam reduci possunt REGULÆ IX. *Questionis III. de modo Purgationis faciendæ*; nempe ea fieri debet per Jusjurandum Rei, & quinque aut Septem Personarum fide dignarum, quæ jurant de credulitate; Reus autem de veritate. Autor distinguit purgationem per Sacram Communionem à purgatione vulgari, ad quam pertinet, quia Deum tentat, sicut cæteræ hujus generis; cum Servus, ubi agitur de peccato, ejusdem sit conditionis ac liber, excipiendus non erat à prohibitione Purgationis vulgaris.

Ratio Regulæ unicæ *Questionis IV.* exponentis id, quod præcedere debet Purgationem, nempe suspensionem ab Officio & Beneficio, sumpta est ex diffamatione, quæ durat usque ad Purgationem, & eò justiore suspensionem reddit, quod suspectus Purgationem abnuens pro convicto reputatur, *Regula I. Quæst. V.* agente de consequentiis Purgationis aut factæ, aut omiſſæ. Suspendio cessat per Purgationem, quæ

quæ restituit in statum pristinum. *Reg. III. ibid.* Cùm plures Personæ criminis ejusdem suspicione involvuntur, Purgatio ab uno facta aliorum nomine & consensu, eundem effectum, quoad ipsos, parit.

Si suspectus monitus, ut suspicionis causas præcitat, id non præsterit, iterum suspendi debet juxta *Regulam I. Quæst. II.* quæ agit de rebus purgationi affinis. *Regula II. ibid.* nihil dicit, quod non contineatur in *Regula I. Quæstionis*; nam crimina notoria & ea, quæ probata sunt, excludunt à purgatione; cui locus non est, nisi cùm crimen probari nequit.

OBSERVATIONES in CAP. XV. de JUDICIIS PUBLICIS *speciatim sumptis.*

Per Judicia publica Autor hic intelligit Crimina, quorum alia Capitalia sunt, alia non Capitalia. *Caput* hoc ad Crimina Capitalia pertinet, nempe Crimen Læse Majestatis, Vim publicam, Raptum Mulierum, Homicidium, Adulterium, sub quo Incestum, Stuprum & Sacrilegium comprehenditur; Falsum, Magiam.

Fusus de quatuor ultimis speciebus differit, quàm de cæteris: indicat Canones de iis loquentes: notat causas eorum, aut species, effectus, consecutiones, pœnas accusationis, quoad Judicem & Accusatorem. Argumentum in *Quæstiones* distribuitur, quæ solvuntur enumeratione casuum, cum Exceptionibus. Aliquando distribuitur in Regulas, quæ nihil, præter casus singulares, continent, sine Exceptionibus.

LÆSÆ MAJESTATIS.

De Crimine Læse Majestatis agens, quinque causas accusationis hujus criminis enumerat, nempe conspersionem in Principem, aut in Rem-Publicam; facinus in Magistratum, vel ejus Officiales; rerum Christianis noxiarum suppeditationem Hostibus Fidei; Maledictionem in Papam; Contumeliam Principi aut Magistratu inuistam: *Cap. 1. de Maledicis* loquitur solum de casu, quo proferuntur verba Ecclesiæ Romanæ contumeliosa, nec dicit, hoc crimine lædi Majestatem; pœna, quæ crimine ejusmodi punitur, id non probat, quæ nihil aliud est, quàm mera suspensio ab Officio aut Beneficio. Porro, Læse Majestatis crimen Depositionem & Excommunicationem meretur; perpetrã igitur laudatur hoc *Caput* ad probandum, Maledictionem in Papam, Majestatem lædere. *Exceptio* generalis in gratiam ejus, qui conspersionem & Conficis prodit, non est justa, hæc enim revelatio à pœna tantum, non verò ab accusatione criminis liberat.

QUÆSTIO II. agens de illis, qui crimine hoc postulari queunt, *Regulã I.* numerat filios eorum, qui convicti & damnati fuerunt; quod locum habet solum erga pœnam: & *Regulã II.* eum, qui pro damnato obsecrat. *Quæst. III.* quoad pœnas hujus criminis, remittit ad Canones aut Leges *Quæstione I.* laudatas. *Quæstio IV.* indicat solum Textus de Præmiis Delatoris loquentes.

VIS PUBLICA, AUT PRIVATA.

Quod dicit de causa hujus Judicii, sub unicâ *Regulã* collocari potest; nempe solum Magistratum vi & coactione uti posse, sive per se ipsum, sive per alios, atque adversus eum solum, in quem autoritatem habet. Nihil dicit *Quæst. II.* quod alii cuilibet crimini non conveniat: scilicet, punitionem ipsius ad Judicem Loci pertinere. *Quæst. III.* loquens de pœnis hujus criminis, indicat Textus, qui illud Excommunicatione, aut pœnis sæcularibus afficiunt.

RAPTUS MULIERUM.

De causis hujus Judicii differitur in *Quæstione I.* cuius summa hæc est: is, qui rapit Mulierem, in quam nullum jus legitimum habet, eaque abutitur, Raptus reus est, nisi Mulier consenserit; & is, qui ducit vir-

Tom. I.

ginem Deo dicatam, pro Raptore habetur. *Causa* earumque *Exceptiones* perspicue aperiuntur, removen- turque difficultates. *Exceptio tertia* communis est omni sceleri Capitali, cujus pœna vitatur, confugiendo ad Ecclesiam.

QUÆST. II. *Qui possint hujus criminis postulari?* est extensio *Regulæ* ad Socios sceleris. In *Regulam* unicum contrahi possunt tres *Regulæ Quæstionis III. de penis Raptus*: nempe, Jus Canonicum hoc facinus Excommunicatione, aut Penitentia solum; Jus verò Civile morte afficit.

REGULA I. QUÆST. IV. *de consequentiis Raptus*, expositione indiget; puella enim rapta, & vim passa, Corporis Castitatem amittit, salvâ puritate animæ; itaque falsum est absolute loquendo, Castitatem Raptæ non esse ablatam, & singuli Textus ab Autore laudati contrarium probant, quoad Corpus.

Secunda falsa est ex aliquo sensu, ut cernitur initio *Quæst. V. CAUS. III.* nam Virgines in odium Christianæ Religionis vim, cui nullatenus consenserint, passæ, merito superant alias Virgines; duplicem coronam sperare debent: cùm autem S. LEO loco laudato dicit, eas aliis adæquare se non debere; id suadet, ad majorem humilitatem ipsis insinuandam, & eliciendum gemitum super tantâ jacturâ.

Tertia non est vera, nisi in Foro interiori, in quo Raptor injuriam puellæ, erepto ipsius honore iniustam, resarcire tenetur; sed falsa est in Foro exteriori, cùm Leges eum inhabilem faciunt ad ducendam ejusmodi Mulierem, prohibentque ipsam ac Parentes ejus assensum ad tales nuptias præbere.

HOMICIDIUM.

Hic proponuntur *Regulæ & Exceptiones* expositione indigentes, sine quâ falsæ aut periculose sunt. Agendo de causis hujus Judicii, pro *Regulã* generali proponere debuisset, *Quemlibet extrâ casus permisos occidentem, huic Judicio obnoxium esse*: tum eos casus retulisset, qui sunt, 1. Casus inculpatæ tutelæ à Jure Naturali approbati. 2. II, in quibus autoritate publicâ fit occisio, v. gr. in Bello, & in administratione Justitiæ Criminalis.

Distinguendi erant Casus, in quibus Homicidium imputatur, quamvis patratum non fuerit; tales sunt. 1. Is, quo quis arma sumpsit & perexit in locum, ut occideret; 2. Casus Abortus antè animationem Fœtus procurati; 3. Potionis sterilitatem inducentis.

Distinguendi erant etiam ii, in quibus homicidium per imprudentiam, aut negligentiam culpabilem patratum fuit, quales sunt ii, qui vitari potuissent, si diligentia necessaria adhibita fuisset.

Denique, distinguendi erant casus, in quibus peccata quædam homicidio comparantur, sive quia ejus malitiam æquant, sive quia ipsi occasionem præbere possunt, sive quia præsumptionem pariunt, consensum ei præbitum fuisse, sive quia occiditur anima: tales sunt, inter alios, qui sequuntur. 1. In quo quis cùm à morte liberare aliquem potuisset absque suo periculo, non liberat. 2. In quo Fratrem quis odio habet, aut de illo detrahit, aut in quo malum alicui persuadet.

Harum Distinctionum Beneficio varii casus discernuntur, quorum alii sunt vera homicidia, aut flagitiosa, aut inculpata; alii malitiam ejus, aut similitudinem cum eo habent; alii homicidii imputationem patiuntur. Sic omnes Exceptiones comprehenduntur sub *Regulis* & exponuntur, ita, ut unusquisque Studiosorum Juris eas suo Marte facere, erroremque vitare possit.

Autor deinde ad Exceptiones transiens, dicit, posteriores *Causas*, de quibus egit iis non determinatis, non habere locum, nisi in Foro interiori; ipsas tamen recensuerat inter justas accusationis Causas, quæ ad Forum exterius duntaxat pertinet.

A a

Quod

Quod insinuat in Exceptione *Prima*, homicidium fortuito patratum non esse justam accusationis causam, falsum est, cum homicidium prævideri potuit ac debuit. v. gr. cum Parentes pueros suos in cubili suo collocant, mortuosque eos reperiunt cum signis suffocationis; hoc enim in casu puniuntur ut Homicidæ, licet mitius, quam si eos consulto oppressissent; distinguere debuisset inter casum voluntarium & involuntarium.

Quod dicit in *REGULA Secunda*, eum, qui occidit aliquem, ad se aut alium tuendum non reputari homicidam, non est verum, nisi in casu. *Can. ult. CAUS. XIII. QUÆST. II.* quo scilicet opprimit latro vitam perinde ac bona aggressus, à cuius impetu se quis cum liberis, uxore ac Parentibus eripere non poterat. Casus hic jure excipitur, quia unicuique licet conservationi suæ, *Suorumque* invigilare, ut nominatim fert *Canon*; proximi autem Parentes eodem in periculo versantes, multò cariores sunt, quam bona. Extrà hunc casum aut alium similem, si ad tuendum alium quis occiderit quempiam, is à crimine non vacaret, posito quòd cum alio laessitus non fuisset; is enim non est legitimæ tutelæ casus, à culpâ immunis declaratus in Concilio Viennensi *CLEMENTINA de Homicidio*, quæ illud Homicidio per furiosum patrato exæquat.

Exceptio IV. falsa est; nulla enim est Lex Principum, quæ Excommunicatos occidere permittat.

Quinta & Sexta sunt perniciosæ, quippè Angelus tenebrarum Angeli lucis speciem ementitus, Devotis inspirare potest, Dei interesse, ut quasdam personas occidant, earumque cadem in nomine Dei imperare. *QUÆST. II. De iis, qui homicidii postulari possunt*, reducit ad *Primam*, quinam homicidæ dici debeant, aut sint. *Regulæ VII.* quibus solvitur atque exponitur, ad hanc rediguntur: accusari possunt quicumque in homicidium influunt. *Canones* hic laudati Homicidas tantum vocant eos, de quibus loquuntur, ideò quòd aliquatenus cædis sint participes.

In *QUÆSTIONE III. De penis homicidii*, sub *Regulis VIII.* Autor casus variorum homicidii generum colligit, & pœnas, quibus singula afficiuntur, ita ut unaquæque *Regula* unicum homicidii genus spectet, exceptâ *Primâ*, quæ de homicidio generatim loquitur. Hos omnes casus in *Regulam* unicam contrahere potuisset, dicendo, variis penis affici homicidium, ratione habitâ circumstantiarum ipsius; id probant collectæ *Regulæ*.

QUÆST. IV. nihil continet præter Decisionem casus Irregularitatis ex homicidio provenientis; scilicet, hac in re Clericus se reputare Irregularem debet, in dubio, an is, quem percussit, ex vulnere mortuus sit. Eximiam occasionem nactus erat exponendæ hujus speciei Irregularitatis ex homicidio nascentis, & quæ est una ex penis ipsius; de hoc tamen casu loquitur duntaxat, tanquam adjuncto.

PLAGIUM.

Nihil aliud dicit Autor de *Plagio* nisi, Plagiarios morte affici; nec monet Plagiarium, eum esse, qui Personas liberas subripit.

ADULTERIUM & STUPRUM.

Sub his verbis, quæ certas duntaxat obscœnitatis species designant, Autor de cæteris differit, Incestu, Fornicatione, Sodomîâ, Conjunctione qualibet extrâ Matrimonium, amore dissoluto Uxoris propriæ. Ut ritè ordinarentur ea, quæ dicit in *Primâ* Quæstione, ubi agit de causis hujus Judicii, id est accusationis Adulterii aut Stupri, observare debuisset, crimina obscœnitatis, sub illis duobus, aut eorum nomine latissimè sumpto comprehendî posse: tum dixisset, omnem Conjunctionem extrâ legitimum Matrimonium illicitam esse; eam verò, quæ est contra naturam tam inter ipsos Conjugatos prohiberi, quam inter cæteros; deindè gradatim species lustravisset à minùs gravibus ad graviore, loquendo 1. de Fornicatione; 2. de Stupro; 3. de Adulterio; 4.

de Incestu; 5. de Peccatis contra naturam, Sodomîâ, & Bestialitate. Mera fornicatio huic *Titulo* convenire non videtur; quia non est causâ Judicii publici: idem est de amore perverso uxoris, de cohabitatione cum uxore Adulterâ, extrâ casum publicum, undè nascitur suspicio, virum esse criminis conjugis suæ conscium.

Exceptio ultima *Causæ IX.* falsa est; nam maritus, qui aliam uxorem, dimissâ priore, ducit, est in casu Bigamiæ actualis.

Cum ex Exceptionibus generalibus VIII. Causarum II. suprâ relatarum, sola *Octava* vera sit, ut ipse fatetur, generatim statuere debuisset, ex omnibus Exceptionibus seu Excusationibus criminum obscœnitatis, quæ leguntur in Jure, quas retulerat, unicam esse legitimam, nempe ignorantiam facti, quâ maritus cum aliâ muliere sive conjugatâ, sive cognatâ, sive virgine, concumbit, bonâ fide, credens se cum verâ uxore cohabitare.

Quod dicit in *Regulâ I. QUÆST. II.* maritum Adulterii postulare non posse uxorem, si Adulterio sit ipse maculatus, exolevit. Idem est de eo, quod dicit in *Tertia*, solos Cognatos ad accusationem incestus admitti.

In *QUÆST. III.* de penis, Autor loquitur de duabus aliis spurciæ speciebus: nempe Sacrilegio à Presbytero aut Moniali admisso, & Incesto Spirituali Sacerdotis cum filiâ spirituali sive per Baptismum, sive per Pœnitentiam susceptâ. Alteram speciem nomine peculiari earentem adjicit, nempe contubernium mulieris cum servis suis. 1. Trium Regularum *QUÆST. IV.* de adjunctis accusationis Adulterii, nihil huic Judicio peculiare continet: nam Juramentum Accusatoris in omnibus Causis Criminalibus requiritur.

Idem est de *Tertia*; nam Confessio unius è focus coram ipsius Judice facta, probationis vim non habet adversus alios, qui aliis Judicibus subjacent: aliud dicendum esset, si coram eodem Judice, atque eodem Judicio procederetur. Vid. *GONZALEM. Cap. V. de Adulteriiis.*

FALSUM.

Autor agens de causis, ob quas criminis falsi quis accusari potest, incipit à genere, cujus Definitionem omittit, quod faciendum erat, dicendo post *JUSTINIANUM*, *Falsum* esse imitationem & corruptionem Veri: indè tra- fit ad species, quarum generaliores sunt suppressio veritatis in casibus, in quibus ea exponi debet, & expressio rei veritate non lædentis. Hæ duæ *Falsum* tantum continent, quod committitur aut verbo, aut scripto: Reliquæ species *Falsi* comprehenduntur sub *falso* facti consistentis in adulteratione Monetæ sive in Imagine, sive in pondere, sive in materiâ. 2. In adulteratione Mensurarum & Ponderum, 3. Mercium, miscendo malas cum bonis. 4. In subrogatione speciei minùs bonæ, speciei meliori, in Contractibus Venditionis aut Permutationis, 5. In corruptione Instrumentorum Publicorum. Alia est species criminis *Falsi*, consistentis in usu *falsi* sive Instrumenti, sive Monetæ, sive Mercis, in præjudicium tertii. His speciebus adjicienda est suppositio Personarum.

Autor referens causas hujus accusationis, primam omittere debuisset, quæ reperitur in omnibus aliis, velut genus in speciebus: cum dolus *falsum* criminale efficiat, de ipso loqui debuisset in prima causa, & ordine cæteras disponere neglexit; quo tamen nihil magis est necessarium in ejus Methodo. Plures assert, quæ affinitatem cum *Falso* habere non videntur, ideòque monere debuisset, hoc crimine se astringere eum, qui se, vel alios objicit periculo in illud cadendi, quales sunt ii, qui falsas Epistolas non lacerant, aut iis, ad quos pertinent, non restituant; ii, qui Rescripta Pontificia accipiunt ab alio, quàm ab ipso, aut Ministris ejus; ii, qui pecuniam accipiunt ad accusandum aut deponendum, aut neutrum faciendum; Testes, qui alterutri Parti detegunt suam depositionem, quâ utraque abuti potest. Gestatio vestis virilis à muliere, inducit in errorem, perindè ac crimen *falsi*. Fortè hæc est ratio *Causarum* 3. 4. 7. 11. 12.

REGULÆ V.

REGULÆ V. QUÆST. II. circa penas Criminis Falsi indicant solum Canones & Leges, de eo agentes, & reduci potuissent ad Regulam unicam, quæ complexa esset omnes Casus, qui figillatim exponuntur in singulis. Quod dicitur in I. Crimen falsi par esse homicidio, restringi debet ad Casum Canonis 81. CAUS. I. QUÆST. III. laudati ab Autore.

MAGIA.

Quod continetur in *Questione Prima* de Causis accusationis hujus Criminis, nihil aliud est, quam congeries Casuum Argumento magis aut minus affirmum, & promissivum, ac sine expositione relatorum. Sunt Casus XIX. in quibus omnia reducuntur ad Prædictionem aut Inquisitionem futuri; ad Procuracionem boni aut mali per invocationem expressam aut tacitam Dæmonis, & ad varios modos, quibus hæc sunt. Plerique Casus ad Divinationem pertinent; quales sunt I. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 14. 16. Qui eam exercent, variè vocantur: Divinus, Ariolus, Aruspex, Augur, Astrologus, Mathematicus, Genethliacus, Sortilegus, Necromanticus, Hydromanticus, Salitor; hæc vocabula exponuntur *Cap. I. CAUS. XXVI. QUÆST. III.* & à praxibus Paganorum derivantur. II. qui bonum aut malum, Dæmonis ope, procurant, vocantur Incantatores, Prestigiatores, Magi; de ipsis agitur Casibus 2. 3. 13. 15. Tres novissimi pertinent ad participationem Idolothorum.

Et hæc sunt, quæ circa *Caput. 15.* de Criminibus, aut Judiciis publicis inscriptum, observanda duximus. Autor hoc Argumentum discutiendo, congruum neglexit ordinem, postulante, ut à gravioribus Criminibus exorsus, ad leviora gradatim transiret: quippe Magia atrocior est Crimine Lææ Majestatis, cum illa Præcepta Primæ Tabulæ violet; hoc autem adversatur Præceptis Secundæ, inter quæ homicidium præcedit raptum Mulierum, de quo Autor differit priusquam de homicidio.

OBSERVATIONES in CAP. XVI. de SIMONIA.

Quamvis Autor de Judiciis publicis speciatim consideratis dicitur se proposuerit, & consequenter locutus sit de Criminibus octo, quæ his Judiciis obnoxia sunt, insinuat in Præfatione hujus Capituli, Simoniam, Hæresim & Usuram, de quibus acturus est, ad hæc Judicia non pertinere; cum enim dixisset, se Octo species Judiciorum publicorum exposuisse, adjicit superflue, ut loquatur de Simonia &c. nec dicit eas esse, reliquas Judiciorum publicorum Species, quorum expositionem suscepit, rerum hic connexionis, & perspicuitatis in coherentiâ Argumentorum defectus, levissimus est præ vitiis tam generalibus, quam specialibus hujus Dispensationis de Simonia.

1. Hic novum occurrit exemplum, Autorem executum non esse, quod pollicitus erat; nempe se Operi suo inferendum quidquid in Jure Canonico reperit.
2. Nihil est generale hoc in Capite præter Definitionem Simonia, quamquam integritate necessariâ caret, quippe Simonia extenditur ad res Temporales Spirituallibus annexas, de quibus tamen silet definitio.
3. Omisâ distributione Simonia in varias Species contentas sub Divisione ipsius in eam, quæ Jure Divino, & eam, quæ Jure Ecclesiastico prohibetur, & aliis indè nascentibus; scilicet, in eam, quæ prohibetur idè quòd mala sit in se ipsâ, & eam quæ mala est tantum, quia prohibita; in eam, quæ circa Sacramenta, eorumque Cerimonias, & eam, quæ circa Beneficia versatur; in eam, quæ pertinet ad Benedictiones, Consecrationesve Ecclesiarum, aliorumque Locorum Cultui Divino destinatorum; in eam, quæ ad Benedictiones Vestium, Ornamentorum, Vasorum Sacrorum, & eam, quæ ad Sepulturam, aliasve Preces publicas tam pro Mortuis, quam pro Vivis offerendas pertinet; in eam, quæ Decimas, Primitias & Oblationes, & eam, quæ Visitationem, Dispensatio-

Tom. I.

nem, aliasve Grantias spectat; in eam, quæ circa Jurisdictionem Contentiosam, & eam, quæ circa Voluntariam Jurisdictionem versatur: in eam, quæ verè est Simonia, & eam, quæ nihil nisi speciem ejus ac nomen habet; in Simoniam Realem, Simoniam merè Confessionalem, & Simoniam partim Realem, partim Confessionalem: neglectis, inquam, his Divisionibus, per quas exponuntur Causæ, quibus Simonia accusatio innititur, transit ad eas Causas, quibus plures annumerat, quæ ad illas non pertinent, ut patebit, ubi de vitiis specialibus dicemus.

4. Relatis duntaxat CAUSIS XX. accusationis Simonia, quamvis tot sint, quot Casus Simonia, quorum numerus amplissimus est, subjicit Exceptiones XXXII. quarum pleræque, Autore ipso fatente, falsæ sunt, hæc autem ad illas Causas pertinent. Hæc vitia diligenter evitata sunt in REGULIS nostris circa Simoniam.

Vitia Singularia sunt in CAUSIS VII. VIII. X. XVI. XIX. quæ Casus exhibent minimè Simoniacos: pecuniam à Discipulis exigere; Bona Ecclesiastica in suos usus convertere; debita sua gratuito non solvere; emere Ecclesiam, si hoc verbo intelligatur, Locus, seu adificium, in quo ad Officium Divinum celebrandum convenitur, converti ob quæstum, accipere propter commodum privatum Administrationem Ecclesiæ.

Causa IX. XI. & XV. continent Casus Acceptationis Personarum. In iis dicitur de Collatione Ordinum per gratiam; de eâ, quæ fit quoque per gratiam Personis Indignis; de Reconciliatione Hominis, qui non est verè penitens, qui quidem Casus nullatenus Simoniaci sunt, aut si Casus ejusmodi Simoniaci sint, interpretativè tantum sunt, id est, cum sic concilietur favor, atque eliciantur Officia Personarum, quibus aut quarum respectu, aliis indulgetur; spes hæc pecuniarum numeratæ æquivalent.

Tres Replicationes & duæ Duplicationes, quæ ad exponendam *Exceptionem I.* subjiciuntur, saltem inutiles sunt, & sufficiebat dicere, quòd si pecunia ad Ordinationem aut Electionem *Tirii* data, ipso inscio, in alterutram influxerit, eâ, uti non possit absque dispensatione; sed possit, si pecunia non influxerit, ut accidit, cum pecunia datur ab aliquo inimico, ad vitandam Ordinationem, aut Electionem, quam futuram prævidet.

Exceptio II. continet Casum Simonia ex parte Personæ pecuniam ad Ordinationem numerantis, & ex parte accipientis; solus Ordinator ob suam ignorantiam ab eâ immunis est.

Exceptiones IV. V. VI. VIII. usque ad XVI. XVIII. ad XXI. XXIV. XXV. XXIX. ad XXXII. reprobantur ab Autore, & proindè veros Casus Simonia continent. Quod dicit in *Questione II.* quemlibet ad Simonia accusationem admitti, etiam Mulierem, non est in usu, ex quo accusatio publico Actori reservata est.

Quæstio III. deciditur per *Primam*; quippe omnes Simoniaci Simonia accusari possunt. Porro omnes, qui impingunt in Casus in Causis atque Exceptionibus memoratos, sunt Simoniaci, sive tanquam Autores Simonia, aut quatenus ejus Participes: itaque *Regula VIII.* vel continentur in Casibus *Questionis I.* vel novos adjiciunt; pleræque indicant solum Canones de Argumento loquentes, & Casus particulares spectant.

Regula VIII. Quæst. IV. ad unicam reduci possunt, dicendo scilicet, alias non esse penas in Corpore Juris adversus Simoniam latas, quam sequentes, Depositionem, Excommunicationem, Restitutionem simpli, vel dupli; cum præter has, aliæ sint penæ, enumerationis Autoris est imperfecta, sicut pleræque ejus Collectiones in aliis rebus, ita, ut ejus *Regula* nomen hoc non mereantur, ob defectum generalitatis in Regulis requisitæ.

Regula I. Quæst. V. de adjunctis, pertinet ad *Quartam* estque Suspendio administrationis Rerum Divinarum, quæ aliquando ab Excommunicatione eundem effectum pariente separatur.

Regula II. Quæ fert Mediatorem posse testimonium dicere

A a 2

dicere in accusatione Criminis, cuius particeps est, ad ceteros concios quoslibet extenditur.

Regula I. Quæst. VI. de Consecutionibus Judicii Simonie, pertinet etiam ad *Questionem IV.* nam infamia una est è pœnis Simonie, omiſſa in *Quæst. IV.* Idem est de *Tertia*, quæ loquitur de Restitutione pecunie acceptæ, ejusque applicatione ad Ecclesiam; nam pœnis annumeratur. *Secunda* pertinet ad effectus Simonie. In hac dicitur, Ordinationem à Simoniacofactam, quamvis ipsa Simonica non sit, nocere ei, qui Ordines accipit. *Quarta* indicat Textus agentes de Premiis, quæ Simoniacorum Delatoribus debentur.

Agens de Remediis Subsidiariis accusationi Simonie, omittit Denunciationem, quæ in eâ locum habet, perinde atque Corruptio secreta, Inquisitio & Purgatio, quas commemorat.

OBSERVATIONES in CAPUT XVII. de HÆRESI generatim consideratâ.

Autor principio Criminis hujus accusationem purgat, refellendo objectionem, quæ dicitur, *Malos ad bonum cogendos non esse*, multosque Textus CAUS. XXIII. QUÆST. IV. & V. contrarium probantes laudat. Hanc objectionem neglexit, cum de reliquorum Criminum accusatione ageret, hujus discriminis rationem afferre debuisset.

Tum dicit, accusationem hanc esse privilegiam. Adde debuisse, cur putavit sufficere laudationem Textus id probantis.

QUÆSTIO III.

QUÆST. III. de Causis hujus Judicii, in fronte collocat Hæresim, de quâ nemo unquam generatim postulat, sed tantum de aliquo errore verbo generali *Hæreseos* designato. Quoad hujus Definitionem, remittit ad plures Textus, quos laudat; satis fuisse de iis deduci Definitionem, quæ conditionibus omnibus accuratè Definitionis satisfaceret; & deinde referri aliquot è Casibus in Jure commemoratis, quibus illa conveniret: sic cognovisset plures ex iis, quos colligit, ad Hæresim non pertinere: tales sunt, v. gr. quotquot Apostasiam spectant, CAUS. II. XVIII. XIX. tales etiam ii, qui pertinent ad Schisma, CAUS. X. & XI. talis est etiam Casus Simonie CAUS. XVII. talis ille, quo Episcopus Hæreticum heredem instituit, CAUS. XXI. Inde enim inferri potest solum imprudens benevolentia in Hæreticum, si aliunde appareat Episcopum Doctrinâ, Moribusque esse Catholicum.

CAUSA VIII. falsa est, Hæreticum quippe non est arbitrari, VIRGINEM MARIAM in Peccato Originali conceptam fuisse; nulla est enim Definitio infallibilis, quæ contrarium statuat; imò impossibile videtur ejusmodi Definitionem fieri, cum nullum ejus sit fundamentum sufficiens in Scripturis neque in Traditione.

CAUSA XX. expositione indiget; nam *Cap. 5. de Hæret.* sumptum à Concilio Africano, non dicit, Episcopum, qui Hæreticum heredem instituit, esse Hæreticum, sed tantum eum excommunicari debere, Nomenque ipsius inter Dei Sacerdotes non esse recitandum. Circa *Exceptionem I.* observandum est, mortem non extinguere crimen Hæreseos, & proinde, eum, qui moritur in Hæresi, Hæreticorum pœnis affici, nisi priusquam moreretur, signa pœnitentiæ dederit, & casus improvisus eum absolutione privaverit. *Exceptio II.* docet, Hæreticum relapsum (qualis est is, qui post pœnitentiam in Hæresim relabatur) puniri tanquam si in Hæresi decessisset, & quamvis Sacramenta antè mortem acceperit, privari omnibus Bonis Spiritualibus, quibus privantur in Hæresi morientes. Hic rigor non obtinet extrâ Regiones INQUISITIONI subditas.

QUÆSTIO IV.

QUÆSTIO IV. continetur in *Tertia*: quotquot enim ceciderint in unum è Casibus, de quibus loquitur, Hæretici reputantur, & consequenter, Hæreseos accusari possunt: itaque, generatim, circa hanc Quæstionem, dicendum, accusationem Hæreseos habere locum ad-

versus omnes, qui Hæresi participant; tales sunt præcipuè ii, de quibus loquuntur *Quinque REGULÆ* Questionis. Accusatio hæc non viget in Locis, ubi Hæresis toleratur.

QUÆSTIO V.

Hic de Inquisitione & Accusatione promiscuè agitur, & quæritur, ad quem pertinent, & coram quo fieri hæc debeat. Id insinuare videtur, Inquisitionem ad alium pertinere, quam ad Judicem Inquisitionis; unus tamen atque idem Judex est, ut probant *Regulæ Tres*, quæ docent, Judicem Ecclesiasticum esse Judicem Inquisitionis; Judicium hoc, pertinere ad Episcopum modo Quadraginta annos exceſſerit; nullam esse hoc in Capite exemptionem; Inquisitores à Pontifice deputatos jus habere Episcopo assistendi, modò annos XL. compleverint; si Ordinarius hæreseos suspectus sit, notionem ad Pontificem reservari.

QUÆSTIO VI.

In *Regula I. QUÆSTIONIS VI. de pœnis Hæreseos*, dicitur, Schisma severius quam Hæresim puniri, laudaturque, ad id probandum, *Can. 21. CAUS. XXIV. QUÆST. I. S. AUGUSTINUS* idem disertè dicit, atque offendit exemplis è Scripturâ Sacrà desumptis, nempe ab *Exoni* *Cap. XXII.* ubi adoratio Vituli aurei, quæ, ratione habitâ Beneficiorum ingentium ab Israël acceptorum & expectatorum, atrocissima erat Idololatria, punitur solum ut peccatum grave; à *JEREMIA Cap. XXVI.* ubi combustio Libri Prophetiarum *Jeremie*, punitur bello & longâ captivitate; & à *Cap. XVI. NUMER.* ubi Schisma *CORE, DATAN & ABIRON*, contra *MOYSEM*, ita punitur, 1. Abforpti sunt tres Rebelles. 2. Tum consumptione per ignem cælestem, omnes qui eis adhæserant.

Regula II. attentione digna est, in eo, quòd dicit, Hæresim durius in Religiosis, quam in Laicis prohiberi: sumpta est è *Cap. 8. de Hæret. in 6. §. ult.*

Eandem attentionem meretur *Reg. III.* ferens, Hæreticos morte afficiendos non esse. Per illam exponenda est *Septima*, dicens, Hæreticos Excommunicatos tradi Judici Seculari, prout ipsi liberit, puniendos. *Octava Regulam* utramque confirmat, aliam non statuens pœnam in Hæreticos pertinaces, quam carcerem perpetuum.

Regula IV. & V. conveniunt in eo, quòd ferant, Relapsum per abjuratorem, gravius puniendum esse, quam Hæreticum, qui nunquam abjuravit. Juxta *Quartam* is, qui abjuravit, ob levem contra se præsumptionem, non est Relapsus: talis censetur is, qui ad Hæresim rediit, factâ ob gravem præsumptionem vel convictionem abjuratorem: *Quinta* de Relapso post hanc ultimam abjuratorem loquens, inter Relapsos numerat eos, qui, postquam sic abjuraverint, cum Hæreticis communicant.

QUÆSTIO VII.

Autor loquens in hac *Quæstione* de Solemnitatibus, sive procedendi formâ in Judiciis contra Hæreticos, & de aliis rebus adjunctis, eas eligere debuisset, quæ ipsis sunt Peculiares; (hoc præstitum fuit in expositione *DECALOGI* per Textus Juris). Saltem monere debuisset, quid huic Judiciis sit peculiare, idque à rebus, cum aliis Judiciis Communibus, segregare.

Multæ præterea *Regulæ* indicant solum Textus, in quibus de argumento agitur.

Huic Judiciis speciale non est, ut Reus in carcerem mittatur, custodiatur, Ministri jusjurandum præstent, Contumax pro convicto habeatur, Testimonium Excommunicatorum & Conciorum admittatur, nihil per studium gerant Judices, creditâ sibi potestate non abutantur, de rebus tantum sibi competentibus fatagant, Judex Secularis Ecclesiasticum Judicem adjuvet: hæc tamen magnam partem Regularum implent.

Regula III. continet *Quintam*; nam depositiones Testium, quas hæc revelari vetat, sunt pars Processus, quem

quem *Tertia* communicare prohibet. Omisit in *Quinta* restrictionem magni momenti; nempe si periculosum sit.

QUÆSTIO VIII.

Inter Regulas circa consecutiones hujus Judicii, multæ pertinent ad *Sextam*: tales sunt eæ, quæ circa pœnas versantur; porro, major ipsorum pars reducitur ad pœnas proscritionis Bonorum aut Excommunicationis; hæc tamen *Quæstio* non est inutilis, cum alterius defectum suppleat.

REGULA VII. & XX. quæ dicunt Sacrificia oblata, & Sacramenta administrata ab Hæreticis, esse nulla, expositione indigent. *Reg. I.* includitur in ultimâ *Quæstionis VII.* nam executio Judiciorum contra Hæreticos, unum est ex auxiliis, quibus Magistratus Ecclesiasticum Judicem juvare debent quoad Hæreticos.

Juxta *Regul. XX.* Hæreticorum conditio pejor est, quam Excommunicatorum; quibus appellatio conceditur; iis enim sua defensio permittitur. Appellatio autem est defensionis species.

REG. III. IV. & V. pertinent ad proscritionem Bonorum, quæ solâ Principis autoritate decerni potest; idem est de privatione Paternæ Potestatis, de qua loquitur REG. XXII. REGULÆ VII. X. XII. XIV. XVII. XX. pertinent ad Excommunicationem, quæ privat iuribus, à quibus illæ Hæreticos excludunt. *Sexta*, quæ statuit pœnas in *Inquisitores* ab officio recedentes, una est ex iis, quæ versantur circa adjuncta Judicii in Hæreticos. Idem est de XXI. loquente de Privilegio Cruciatorum contra Hæresim.

REG. XI. quæ vim in Hæreticos adhiberi prohibet, iisque sua bona adimi sine causa, valdè adversatur ei, quam retulimus, agendo de Excommunicatione; quâ occisio Hæreticorum permittitur. Textus hic laudatus observationem nostram in *Regulas III. IV. & V.* confirmat, nempe in eo, quod Hæreticorum punitionem temporalem spectat in eorum Persona, Bonis, & iuribus, Legibus Civilibus inhærendum esse.

REG. XVI. sumpta è *Capite 4. de Hæreticis*, ferens, Libros ejus, qui damnatus est, unâ cum eo damnatos esse, restringi debet ad Libros, in quibus agitur de Argumento, circa quod erravit; hæc enim damnatio cadit solum in Errores, propter quos damnatus est; alii Libri forsitan boni sunt, & ad eos Damnationem extendi iniquum est, quæ, cum sit odiosa, ab uno Casu ad alium extendi non debet.

QUÆSTIO IX.

Agens de remediis subsidiariis accusationi Hæreseos, unum tantum affert huic Judicio peculiare, scilicet *Primum*, seu Vistationem annuam ad inquisitionem contra hoc Crimen: aliud, quod est Purgatio contra Personas suspectas, Crimini cuilibet commune est.

OBSERVATIONES in CAP. XVIII. de HÆRESI *speciatim sumptâ.*

Sub verbo *Hæreseos* Autor complectitur *Judaïsmum*, *Mahumetismum*, *Apostasiam*, *Hypocrisim*, perinde ac Hæresim. Quamvis in Corpore Juris nominatim commemoretur magnus Hæreticorum numerus, *Manicheorum* tantum & *Beguardorum* mentionem facit Autor, ob rationes, quæ difficilè divinari possunt. Quod dicit de Hypocritis QUÆST. VI. tres specialiter Schismaticos ibi nominatos spectat. Itaque Schismaticos cum Hypocritis confundit; vel sub eodem vocabulo comprehendit. Inter *Manichæos* & *Beguardos*, APOSTATAS locat. Hæ Generales Observationes in hoc Caput, crebram observationem confirmant: nempe Autorem distinctam Argumentorum, de quibus disseruit, ideam non habuisse. Ex Observationibus, quæ fiunt in singulis *Quæstionibus* & *Regulis* subjectas, percipietur, eum perinde fuisse rudem Methodi distribuendi in Regulas Juris Canonici; major quippè fructus ejus Methodi est, complecti sub Regulis quascumque res, quibus applicari possunt.

Tom. I.

QUÆST. I. de JUDÆIS & SARACENIS.

Prima Regulâ circa prohibitionem Matrimonii inter Christianos, & Judæos, locum habet in Mahumetanis, in Paganis, in Hæreticis, in Apostatis. Idem est de *Sexta*, quæ committi Judæis Officia publica vetat, & quidem Paganis applicatur in QUÆST. II. REG. III. *Secunda* Judæis inhibens, ne Christianos, sive facto, sive verbo contemnant, extenditur ad Mahumetanos, Paganos, Apostatas, quibus in Provinciis Christianis habitare conceditur. Quod dicitur in REG. III. Judæos & Saracenos prohibendos non esse, quominus Cœrimonias suas peragant, Festaque celebrent in Locis, ubi ipsis habitare licet seorsim, aut promiscuè cum Christianis, extenditur ad Hæreticos, quoad Provincias, in quibus Hæresis toleratur: quoad Saracenos observanda est restrictio, quam CLEMENT. de *Judæis* apponit, vetando, ne ipsis invocatio publica Mahumetis permittatur, nihilò magis quam Processiones ad Loca, in quibus aliquis eorum, quem *Sanctum* nuncupaverint, sepultus est. In *Quarta* duæ res interdiciuntur ergà Judæos; 1. Vis in ipsos. 2. Coactio ad suscipiendam Religionem CHRISTI. Utraque Definitio locum habet ergà Mahumetistas & Paganos, ubi cum Christianis habitant. Idem est de subjectis exceptionibus, 1. De Casu, quo Fidem amplexi fuerint. 2. De Casu, quo vim Christianis intulerint. In *Septima* Judæis interdicitur Constructio novarum Synagogarum, & permittitur collapsarum Reædificatio; utrumque applicari potest Mahumetanis, Paganis & Hæreticis, ubicumque ipsis inter Christianos habitare licet.

Nona, quæ prohibet, ne Bonis suis spolièntur Judæi, qui Baptismum acceperint, habet locum in cæteris Infidelibus prædictis. Perinde est de REG. X. & XI. quæ vetant Judæis Servos Christianos habere, famulise Christianis uti. Dicendum est de Servis Mahumetanorum aut Paganorum, quod dicitur REG. XII. de Servis Judæorum, ipsos per Baptismum liberos fieri.

REG. XV. Judæorum prædia Decimarum præstationi subjiciens, locum habet ergà Bona cæterorum Infidelium inter Christianos commorantium. Præceptum *Regulæ XVII.* circa separationem Liberorum Judæorum à Parentibus, extendi potest ad Liberos aliorum Infidelium Christianam Religionem non colentium.

QUÆSTIO II. de PAGANIS.

REGULÆ I. & II. ferentes, eos, qui Judæis prædicant, uti posse alimentis sibi ab illis oblatis, Virisque ad id Munus idoneis concedendam esse prædicandi licentiam, ad reliquos Infideles applicanda est.

QUÆSTIONES III. IV. V. de MANICHÆIS, APOSTATIS & BEGUARDIS.

Nihil hic attentione dignum est, nisi BEGUINAS non comprehendi in Damnatione *Beguardorum*.

OBSERVATIONES in CAPUT XIX. de USURA.

Autor in *Quæstione I.* loquens de rationibus accusationis hujus criminis, duas refert, quarum *Secunda* falsa est; scilicet, omne commercium aut negotium est illicitum, omnis negotiatio prohibita est.

Indè transiens ad *Secundam*, in qua discutit causas, quo verbo intelligit peccata, quæ hujus accusationis Materia sunt, Usuram inter causas numerat, quod tam absurdum videtur, quam si dixisset, Usuram esse primam causam accusationis Usuræ: tum ipsam definit, dicendo, eam consistere in aliqua re ultra sortem principalem.

Secunda est, si aliquid ultra sortem exigatur, quod mera repetitio est.

Tertia Causa est, si is, qui mutuò dedit sine stipulatione fœnoris, reddere nolit parabolam Juramenti, nisi qui mutuò accepit, sibi præter pecuniam mutuò datam, aliquod emolumentum præstet. Verba hæc, *Parabolam* &c. expositione

Aa 3

indigent,

indigent, & significant Chirographum juramento confirmatum.

Alia causa pertinent ad Usuram dissimulatam, vel interpretativam: scilicet 1. Contractus Emptionis & Venditionis, in quibus augetur pretium ob dilatam solutionem, aut minuitur ob anticipatam: praesumitur his vocabulis fieri Mutuum, cujus lucrum Usurae vicem gerit; Exceptiones sunt lucrum cessans. 2. Contractus Antichreticus, quo praedium oppigneratur, cujus fructus, emolumentum ob hunc fundum dati locum tenent; Exceptiones sunt damnum emergens. Exceptiones generales harum causarum falsa sunt, Excepta *Octava* sumpta ex constitutione Censuum annui. *Tertia* & *Quarta* non versantur praecise circa Usuram, sed circa Restitutionem. Et quidem Autor omnes respuit praeter *Tertiam* & *Octavam*, quas exponit, & *Quartam* circa Mutuum inimico factum, aut alii cuicumque, quem occidere licet, quae locum habuit tantum in Lege Moisaica; & *Quintam* sumptam e casu, quo mutuatur Usurarius, quae reprobanda est: & *Octavam*, quae sola accurata est. Loquens in *Quaest.* III. de iis, quos accusatio haec involvit, haereses solos commemorat, a quibus tamen sola restitutio exigi potest: accusationis autem finis praecipuus est vindicta seu poena.

QUAESTIO IV. DE POENIS USURAE.

Autor *Primo* poenas aut refert, aut indicat in *Regulis X.* quas circa hoc proponit. Continua serie tradit omnes, quae omnibus Usurariis sunt communes; nempe 1. Restitutionem, quae accuratè loquendo, non est poena, sed reparatio damni: 2. Excommunicationem, quam refringit ad Casum, quo Usurarius non restituit: generalis tamen est erga Usurarios manifestos: sed haec minor est duntaxat; illa vero major, distinctionem hanc observare Autor debuerat 3. Denegatio Sacramenti Poenitentiae; 4. Interdictum Sepulturae: haec poena manifestum duntaxat Usurarium restituere recusantem respiciunt; 5. Poena lata in Rapinam, cui Usura comparatur. Caeterae pertinent aut ad Clericum Usurarium, adversus quem sancitur Depositio (*cap. 7. de Usur.* eum duntaxat ab Officio suspendit & Beneficio) aut Judaeum Usurarium, qui communione Civili inter Christianos privatur: aut eos, qui Statuta condunt, aut servant, Usurae faventia, qui excommunicantur; aut eos, qui dicunt, Usuram non esse peccatum, qui Haeretici reputantur: aut eos, qui domum locant Extraneis Usuram exercentibus.

Unum est Verbum circa *Quaest.* V. *De adjunctis hujus Judicii*, scilicet, obligatio edendi Libros Rationum, quae locum habet in pluribus aliis judiciis; nempe iis, in quibus reddenda sunt rationes. Idem est de *Quaest.* VI. *De consequentiis hujus Judicii*; nempe exclusionem appellationis quoad condemnatum, privationem juris testandi.

Perinde est de *Quaest.* VII. *Circa remedia Subsidiaria accusationi hujus criminis*, Primum est, ut Magistratus ex Officio & sine accusatione persequatur Usurarios, 2. Usurarius, qui non restituit, uti nequeat Pontificio Rescripto, ad repetitionem usurarum, quas alii Feneratori solverit.

LIBER II. Methodi VIGELIANAE Juris Canonici DE JUDICIIS PRIVATIS *inscriptus.*

OBSERVATIONES in Divisionem hujus Libri.

Priusquam de *Libri* hujus Divisione loquar, observandum est, tantam esse ipsius cum *Primo* connexionem, ut, quae hic dicuntur, Prioris doctrinam illustrent, ejusque defectus suppleant, & vicissim hic ab illo eadem ferè praedia mutuatur. Argumentum utriusque unius ejusdemque generis est; ambo sunt species generales Judiciorum, quorum alia Criminalia sunt, alia Ci-

vilia. Reperitur hic enumeratio solemnitatum, seu rationum procedendi in Priore omissa; itema reperuntur principia in Priore supposita. Quamvis Judicia publica sint majoris momenti, quia Criminum coercitio bonum publicum immediate respicit, & quietem publicam procurat sceleribus turbatam; Judicia privata in eorum praesentia, quod, cum magis crebra sint, eorum commodum aliquatenus majus est; imò, cum lites inimicitias pariant, quae saepe Criminibus occasionem aperiunt, Judicia Civilia obviam eunt sceleribus, ad quae coercenda, caetera Judicia instituta sunt. Junctis ambobus Libris exurgit Summa Tractatus perfecti de Judiciis tam generatim, quam sigillatim consideratis, Criminalibus & Civilibus, Ecclesiasticis & Secularibus; secus est de Methodo, sive modo tractandi singula Materiae capita. Iisdem ferè vitiis turget *Liber Secundus*, quae observata fuere in *Primo*. Regulae, ut plurimum, minorem legitimam extensionem habent: eadem nimis multiplicantur: in Exceptionibus ponitur id, quod ad Regulas integritati debita restituta pertinet: multa quoque sunt inutilia, quia, quod in eis quaritur, aut in praecedentibus, aut in subsequentibus enucleatur. Probabitur hoc in Observationibus in unumquodque Caput, Quaestiones ejus, Regulas atque Exceptiones. Aliter sentiendum est de ordine, qui justus, ac naturalis videtur: quidquid enim ad Judicia pertinet, reducitur:

1. Ad Personas, quae in eis concurrunt; nempe, Judicem, Assesores, Postulantes seu Advocatos, Procuratores, Defensores, Actorem, Reum.

2. Ad Res, de quibus inter Partes disceptatur.

3. Ad Actus Judiciorum; nempe Citationem, seu Assignationem; Libelli oblationem, seu Petitionem; Concessionem dilationum; Exceptiones, Cautiones; Contestationem Cause; Juramentum Calumniae; Probationes; Discussionem aut Cognitionem ipsarum; Delationem ad Superiorem, ubi difficultates exoriuntur ad eum consulendum impellentes; Sententiam.

4. Ad consequentias Judiciorum; scilicet, Appellationem; rem judicatam; Actionem judicati; Exceptionem; Executionem Sententiae; Missionem in Possessionem; Publicationem bonorum debitoris; solutionem impenarum litis; Exceptionem, unumquemque Legi parere, quam aliis imponit.

5. Ad Remedia Subsidiaria Judiciorum; nempe, Compromissa, & Transactiones.

Porro, haec omnia eodem ordine continentur sub Autoris Divisione.

Inter Quaestiones particulares in singula Capita hujus Libri, tres, ut plurimum, absunt, quae in superiore agitantur; scilicet, variae Cause diverforum Judiciorum, de quibus in illo agitur, Poena, & adjuncta. Verbum hoc, *Judicium*, hic sumitur in propria significatione, non verò in sensu, quem obtinebat in superiore, nempe, pro Crimine.

OBSERVATIONES in CAP. I. GENERALEM DESCRIPTIONEM JUDICIORUM continens.

Quod dicit in *Quaest.* I. de fine Judiciorum, nempe, illa instituta esse ad compescendos Malos, & procurandam pacem publicam, Judiciis Civilibus hic exponendis non convenit.

Secus est de *Regulis Quaestiones II.* circa Locum, in quo Judiciis vacandum est, quae utrique Judiciorum speciei conveniunt: scilicet.

1. In Civitatibus & Locis frequentibus; modò sint intra Diocesim Episcopi, aut Superioris in casu appellationis, nisi forte consuetudo contrarium induxerit, vel Episcopus à Sede sua pulsus fuerit.

2. In loco commissionis erga Judicem Delegatum.

3. Extra Ecclesias & Caemeteria, à quibus, ob rationem specialem, excluduntur Judicia Criminalia, nempe, ob effusionem Humani Sanguinis, à qua abhorret Ecclesia. *Regula V.* Autoris ad tres memoratas reducuntur.

QUAESTIO III.

QUÆSTIO III. *circà* TEMPUS IN QUO JUDICIIS VACANDUM EST.

Regula, Exceptio, Replicatio, Duplicatio hic ab Autore adhibitæ, ad hæc pauca contrahuntur. Judiciis non est vacandum tempore ad honorem Divinum, aut Sanctorum Cultum consecrato, nisi contrarium suadeat necessitas, neque in Feriis ad Homines recreandos institutis, nisi Partes hoc commodum abnuant: hoc autem in Judiciis Criminalibus habet locum.

QUÆST. IV. *circà* DURATIONEM JUDICIORUM.

Juris Civilis Dispositio trienne spatium præscribat: Jus vetus absolvi litem quàm brevissimo tempore præcipiebat: Ecclesiastica negotia confici jubet Concilium Tridentinum infra biennium, *Cap. XX. Sess. XXIV. de Reform.* Alioquin recursum ad Judicem Superiorem, tanquàm ob denegatam justitiam permittebat. Autor id non observat. REG. III. QUÆST. V. *de Judiciorum adjunctis*, hodie non obtinet, ut probat Canon laudatus, in Secunda, qui jubet, ut actus Judicarii Scriptis mandentur.

Doctrina hujus Capituli in Judicio per Delegatorem celebrato, locum habet, perinde atque in cæteris: hoc insinuat Autor, QUÆST. II. Judicem Delegatum complectendo.

OBSERVATIONES in CAP. II. de JUDICE QUÆST. II. *de dando* Judice, & Foro Competenti.

De multis promiscuè rebus Autor differit, quæ sigillatim exponendæ fuerant, quarum ut detur notio perspicua & accurata, sic illæ distinguendæ sunt. 1. Institutio Judicis, sive Ordinarii sive Delegati. 2. Forum Competens. 3. Judex Suspectus. Hæc autem insignibus differentiis donantur, quæ perspicuè enucleari nequeunt, nisi singulæ seorsum discutiantur; nam v. gr. ratio, propter quam Judex suspectus fit, eum non efficit incompetentem: quod sufficit, ut Judex incompetens fiat, eum non reddit inhabilem ad Judicis officium: Suspicio non objicitur, nisi Judici competenti: incompetenti non habet locum nisi in eo, qui Judex esse potest, & est reipsa; & de viro judicandi incapaci dici nequit, eum esse incompetentem, aut suspectum: ad rectum proinde ordinem pertinet, ut distinguantur vitia, quæ incapacitatem pariunt; à defectibus, qui incompetentem efficiunt: Hicque ab iis, quæ suspicionem duntaxat inducunt. Sic Autor vitavisset istas Replicationes & Duplicationes, quæ confusionem generant, paucisque Exceptionibus circà singula Capita indiguisset.

Inter vitia, quæ incapacitatem ad Judicis Munus operantur, quædam sunt Juris Naturalis; videlicet Stupidus & Mutus à nativitate, Infans, aut Furiosus, aut Stupidus Judices esse nequeunt; & hi nullam patiuntur exceptionem.

Alia sunt Juris Humani, dispensationisque Exceptionem patiuntur. Sic Mulier, aut Servus, aut Infamis, vel Peregrinus, aut Excommunicatus, aut Infidelis, aut non Catholicus, arcentur ab hoc officio, quandiu subsistunt hæc vitia, aut ab iis dispensatum non fuit; Provisio aut Commissio ad Judicis Munus, est nulla, & consequenter actus Judicis ab ejusmodi Personis profecti, sunt nulli.

Hi, qui nullo ex vitiis prædictis laborantes, præficiuntur, ut sint Judices alicujus Regionis, sunt Judices Competentes, quoad omnia Judicia Civilia & Criminalia, quæ ibi exoriuntur; de iis intelligendum est id quod Autor, dicit eos, qui Tribunal ipsorum declinant, teneri ad probandam incompetentiam, quia hi sunt in Casu Exceptionis, quæ sola probatione indiget; cæteri sunt in Casu Regulæ cognitæ Juris. Quæ diximus, ad Judicem Ordinarium restringi debent. Secus est de Judice Delegato, quem cognos-

cere non tenentur litigantes, nisi postquam sufficienter potestatis suæ, fidem fecit.

Quemadmodum recusatio non habet locum, nisi adversus Judicem competentem, qui cum recusat, ut suspectum, tenentur pariter probare Causas Suspensionis, quam contra illum gerunt, quæ in re Judici Ordinario similis est Judex Delegatus.

Suspicionis Causæ, deducuntur ex eo, quod Judex, aut Litigans sit, aut Cognatus Litigantium, aut Domesticus, aut Dominus, aut Inimicus. Hæ Causæ ab utroque Litigatore contra Judices, quos ipse pro Suspectis habuerit, tam in Secunda Instantiâ, quàm in Primâ; tam in casu Reconventionis, quàm in alio quolibet, allegari possunt. Recusatio proponi debet antè litis contestationem, nisi fortè suspicionis Causæ post illam emerferint, aut cognitæ fuerint.

Hæ sunt Observationes, quas necessarias duximus ad fecernendum ea, quæ Autor permiscuit; ipsæ generales sunt; Argumentumque integrum QUÆST. II. respiciunt: indè indicare non potuimus loca, in quæ cadunt. Nunc ad Particulares transeundum est, quæ loca particularia attingunt. Exceptio X. locum habet in Foro Interiore, in quo unice consideratur vita Judicis, non verò potestas ejus; cum è contra in Foro Exteriori, de potestate, non de moribus Judicis, agatur: Undè judicare in illo valet, atque etiam damnare Personas minùs apud Deum, vel etiam coram Hominibus noxias, quàm ipse sit.

Hodiè restringenda est Exceptio XIII. ad Excommunicatum Denunciatum. Exceptio XIV. ad Judicem Delegatum pertinet, à quo inchoat negotii auditione, Delegans de illo noscere nequit. Except. XV. ad Casus, in quibus Delegans tenetur ad delegandum. Except. XVI. loquitur de Casu, quo plures delegati conjunctim judicare debent. Except. XVII. de Casibus, in quibus plures ita delegantur, ut singuli seorsim judicare possint; quo casu, judicio ab uno lato, cæterorum facultas evanescit.

Exceptio XVIII. dicens, Personas Miserales, ut Pupilli & Viduæ, Imperatorem aut Pontificem Judicem habere in Possessorio, significat, illud Privilegium nasci ex eo, quod sub protectione Principis aut Temporalis, aut Spiritualis sint: illudque à Primo ad Secundum manavisse; quippe Lex laudata longè antiquior est, quàm Canones *ibid.* allegati. Concessum fuit illud Privilegium, ad propulsandam vim ab ejusmodi Personis circà possessionem. Except. XIX. simile Privilegium Regulam in Exceptionem convertit. Regula fert, ut Judex Sæcularis cognoscat de Causis realibus saltem, cum litigantes sunt Laici. Actor sequitur Forum rei. Ex Privilegio Judex Ecclesiasticus earum notionem habet, cum Clerici sunt Actores. Exceptio est, quandò agitur de Feudo, & quandò dubium est, an res ad Clericum aut Laicum pertineat.

Except. XX. Juxtà Penitentes Publici gaudebant prædicto Privilegio Clericali. Canon. 16. CAUS. XI. QUÆST. I. laudatus in Exceptione XXI. non dicit, Reum conveniri debere in Domicilio; sed conveniri debere coram Judice suo, nempe Judice Provinciæ, si Laicus, aut Episcopo, si Clericus sit. Altera pars Exceptionis perspicuè enucleari potest absque impedimento Replicationis & Duplicationis per *Cap. 20. de For. Comp.* supponit hoc, competentiam Judicis sumi à loco Delicti, aut Contractus, aut Domicilii, aut Situs fundi controversi, & casum excipit, quo Reus Romæ degit; nihil enim Autor adjicit, quod in hac Summa non contineatur, modò observetur Contrahentes aliquandò se adstringere, ad agnoscendum Judicem Locorum, quos incolent, cedente die Promissionis, aut alijs cujuslibet obligationis, quo in Casu Reus conveniri potest coram Judice Domicilii sui, perinde ac coram Judice loci Contractus.

Except. XXII. non habet locum, nisi in Actionibus Personalibus, in quibus Superior ab Inferiore judi-

cari non debet, neque par à pari. *Except. XXIII.* falsa est in eo, quòd dicit Christianum ab Ecclesiastico Judice judicari debere. Sumpta est è quodam loco PAULI malè intellecto. *Except. XXV.* exolevit; sumitur ex Legibus, quæ olim Actoris ac Reo permittebant Causam apud Judicem Ecclesiasticum deferre.

Except. XXVI. Continet Exceptionem in gratiam Officialium Sedis Apostolicæ, quæ restringenda videtur ad casum delicti circà ipsorum Officium.

Except. XXVII. Jus Patronatûs inter Causas merè Ecclesiasticas numerat, quod falsum est, quoad Possessorium. *Except. XXVIII.* quæ reservat Pontifici cognitionem Controversiarum circà Religionem, non ubique obtinet, saltem quoad primam instantiam. Idem est de Causis privilegii, quæ ratione Possessorii ad alios Judices, quàm Pontificem, pertinent.

Except. XXIX. Controversiæ circà Natalia, cum sunt incidentes in negotiis Civilibus, hodiè definiuntur ab eo, qui de Principali judicat.

Except. XXX. Multa deinceps Autor dicit in Replicationibus generalibus, nec non in Duplicationibus, quæ remittenda fuissent ad *Cap. IX.* ubi agit de *Exceptionibus dilatoriis*, & *Cap. X.* ubi loquitur de Reconvensione; ibi quippè sedem naturalem habent, ideòque nostras Observaciones circà ipsa illuc rejicimus, ad vitandas iterationes, in quas lapsus est. Quoad reliqua, paucis dabo, quæ observanda sunt. Quod dicit in Replicatione *Prima*, non est in usu; nam, si plures Personæ diversarum Provinciarum Incolæ, aliæ ab aliis mutuo fundum vindicent, Judex loci, in quo situs est, de Controversiâ cognoscit. Si de crimine agatur ab ejusmodi Personis admisso, Judex loci, in quo patratum fuit, illius notionem habet.

Perindè est de casu expresso in *Secunda*, scilicet Judex, qui negotium audire cœpit, ejus notionem habet, quamvis Reus Jurisdictionem mutaverit post citationem: nec non de eo, quo fundus alienatur Judici mutandi causa, quâ tamen alienatione non obstante, negotium ad priorem Judicem pertinet.

Quod dicit in Replicatione *Quarta*, expositum fuit in *Exceptione XXI.* Quidquid dicit in Replicatione *Quinta*, ad hoc redigitur; scilicet, Ecclesiastico Judice negligente aut recusante justitiam reddere, judicium ad Superiorem Ecclesiasticum, non verò ad Judicem Sæcularem devolvitur. Falsa est & contraria rebus præcedentibus Replicatio, quâ dicitur, extare casus, in quibus declinari potest Ecclesiastica Jurisdictio. Præterea, ut observatum fuit circà *Except. XXV.* hodiè non licet Causas ad Ecclesiasticum Judicem deferre, quotiès liberit, & in quocumque eorum statu.

Jàm diximus in *Except. XX.* esse Causas Ecclesiasticas incidentes, quæ definiuntur à Judice Sæculari: contrarium asserit in Replicatione *Septima.* Pro certo affirmat in *Ostava*, Clericum privilegio fori nunquam renuntiare posse; præsertim tamen, ob hanc Renuntiationem, magna copia negotiorum olim Judici Ecclesiastico obnoxiorum, ad Judicem Sæcularem transit.

In *Nona*, Quinque casus assignat, in quibus prorogatio Jurisdictionis Judici à Partibus non habet locum; eò notabiliores illi sunt, quòd hæc prorogatio Juri Communi adversatur.

Quod dicit in Replicatione *Undecima*, Exceptionem declinatoriam proponi debere antè contestationem litis, ut plurimum verum est.

Exceptiones XXX. docent Replicationes cum Duplicationibus, quibus Autor doctrinam suam circà Competentiam Judicum exponit. Reduci potuissent ad quatuor hujus Competentiæ causas, de quibus loquitur *Cap. 20. de For. compet.* Seorsim exposità Regula cum suis Exceptionibus, ordo sincerus ac perspicuus fuisset, hac ratione multas iterationes vitavisset, & aliena rescuisset; faciliorem præterea disputationis hujus intellectum præstitisset, captivique Studioforum accommodavisset, qui eam nullo negotio memoriæ mandavissent.

QUÆST. III. de OFFICIIS JUDICUM.

De quibusdam illorum Officiorum tantum loquitur, quæ singula suis Regulis seorsim tradit: omnia simul colligenda erant, subque unicâ Regula collocanda. Quod dicit in *Quarta*, Priorem *EXTRAVAG. COMMUN. de Hæreticis*, derogare Legi, quæ præcipit Judici litis informationem, reservatâ sibi Sententiâ, committenti, ut assistat contestationi Causæ, medio informationis, & fini, restringendum est ad Casum Hæreseos, de quo loquitur; quo in casu jubet, ut, si Judicis occupationes eum ita distineant, ut informationi ter interesse nequeat, sufficere, ut semel addit.

OBSERVATIONES in CAP. III. de ADVOCATIS.

Propositâ *REGULA Monachos & Clericos ab Advocati Munere excludi*, Autor *Exceptiones VII.* subjicit: sed Canones, quos laudat in his Exceptionibus, loquuntur solum de Clericis; extensio autem à Clericis ad Monachos peccat: hoc enim Officium minus Monachis convenit, quàm Clericis. Præterea, Canones, qui illud Monachis aliquandò concedunt, loquuntur solum de casu, in quo Monasterii utilitas & Abbas id præcipiunt. *Can. 35. CAUS. XVI. Quæst. V.* duas regulas magni momenti omittit, 1. hac in re perindè esse de Canonicis Regularibus, ac de Monachis. *Cap. 2. de postulando.* 2. In eodem argumento postulationem permitti omnibus, quibus nominatim non interdicitur.

Tres affert Exceptiones generales Legum, quæ Munus Advocati quibusdam personis nominatim interdicit; 1. Si pro suis negotiis postulaverint; 2. Si pro Patre, Patrono, similibusve personis; 3. Si ex Superiorum jussu. Porro, hæc Exceptiones locum habere non videntur, quoad Excommunicatos, nisi Rei fuerint in Causa; quippè, qui in judicio stare non possint, nisi quatenus Rei. Regula autem docet, neminem alieno nomine facere posse, quod suo nequit. *67. de Reg. Jur. in 6.*

Quoad *Tertiam*, ea locum habere potest, si Superior, qui præcipit Excommunicato, ut pro aliis postulet, habeat jus dispensandi cum Excommunicatis, à Canonibus, qui eos, nisi Rei fuerint, in judicio stare vetant. Cum Excommunicatio non sortiatur effectum in Foro exteriori, nisi postquam denunciata fuit; ad Excommunicatos denunciatos restringendum est, quod hic de Excommunicatis dicit. *REGULA III. Quæstionis III.* loquitur de casu, in quo quis, ex Superioris jussu, postulandi Munus pro aliquo suscipit; quod fit ubi hic Advocatum non habet.

Quod dicit in *Quæstione V.* peculiare est Clericis Advocati Munus obeuntibus: Dignitas Status Clericalis exigit, ut Officio gratis fungantur.

OBSERVATIONES in CAP. XIV. de PROCURATORIBUS.

CAPUT hoc inchoat ab Exceptionibus, quarum pleræque numerofo famulatu Replicationum, Duplicationum, Triplicationum stipantur; quæ tenebras potius, quàm lucem, pariunt.

Cum Exceptiones supponant Regulas, aliquot in fronte Capituli collocare debuisset, subjeçtis duntaxat iis Exceptionibus, quæ congruæ fuissent; si nihil Autori circà nomen Procuratoris suppetebat, hujus saltem verbi Definitionem dare debuisset, talemque ut Procuratori cuilibet conveniret: indè transire ad varias species tam generatim, quàm sigillatim, cum Exceptionibus singularum, si quæ fuissent, exponendas. Sic ex indigestâ congerie regulare ædificium struxisset.

I. Regula Generalis indicat personas, quæ possunt esse Procuratores: eas nempe, quæ à Legibus non excluduntur: Autor id supponit in omnibus Exceptionibus, quæ Personarum à Procuratoris Munere prohibitarum mentionem faciunt. Idem facit erga ceteras, quorum Exceptiones refert: exempla dabimus in Observationibus circa Exceptiones notabiliores, eas maxi-

maximè, quæ Replicationes, Duplicationes, Triplicationes habent, quas ad Regulas reducere conabimur.

II. Reg. General. Pertinet ad formam Procuratorionum, quæ nullæ sunt, si conditionum substantialium aliqua deficiat.

III. Reg. General. Quædam sunt negotia, in quibus Procuratio generalis sufficit: quædam specialem requirunt. Quoad hæc, non semper exigitur Procuratio negotium propositum nominatim, atque unice exprimens; verùm sufficit generalis cum Clausulâ, cum liberâ rerum administratione, vel cum Clausulâ speciali ad hoc negotium, vel cum Clausulâ, quæ extendit ad omnia negotia Procuracionem specialem requirentia. Id quod dictum est de uno ex illis negotiis exempli vice, nuncupato, ita restringendum, modò majora aut graviora non sint casibus expressis: sufficit etiam, ut quis in rem suam Procurator fuerit constitutus.

IV. Reg. Procuraciones, ad quædam Capita limitatæ, non extenduntur ad alia: itaque, si quis ad agendum, seu petendum, sit constitutus, defendere non potest.

Hæc duæ posteriores Regulæ continent summam *Exceptionum II. & III.* cum ipsarum Replicationibus & c.

Inter *Except. V.* usque ad *XIII.* quæ spectant Personas, à Procuratoris Officio exclusas, sola *Septima* enucleatione indiget. In ipsa agitur de Procuratore, qui potest aut nequit nominare Procuratorem. Obscuritas ex Duplicationibus, Replicationibus & c. oritur, quibus resecis ipsa evanescit; quod ut prorsus fiat, distinguendi sunt Casus Prioris generis à Casibus Secundi. Illi sunt. 1. Si litis contestatio facta fuerit; 2. Si Constituens Procuratori suo potestatem hanc tribuat actu speciali, vel ipso mandato. 3. Si Procurator in rem suam constitutus fuerit à Sociis, aut Cohæredibus, vel Condebitoribus, aut Concreditoribus; 4. Si sit Procurator extrajudicialis, nisi agatur de Matrimonio *Cap. 9. de Procurat. in 6.*

In casibus, qui prædictis contrarii sunt, Procurator alium Procuratorem constituere nequit, quibus adji-cendi sunt. 1. Ii, in quibus Mandatum nullum est, aut revocatum, aut extinctum, 2. Ii, in quibus Procurator abdicavit. 3. Ii, in quibus Procuratori merum ministerium, aut simplex executio committitur.

Quod dictum est de *Except. VII.* extenditur ad *Exc. XIV.* quæ pertinet ad Casus, in quibus plures sunt Procuratores; nam perspicue exponi possunt absque Replic. Duplic. si tres in classes dividantur: *Prima* est eorum, in quibus Procuratores constituti sunt, ut agant conjunctim; & tunc nihil singuli sigillatim agere possunt, exceptis negotiis spiritualibus vel Electione, Postulatione, Provisione, in quibus Judex eum eligere debet, qui magis idoneus sibi videtur; quia ejusmodi negotia celerem confessionem possunt: *Secunda* est eorum, in quibus ita constituuntur, ut aliis alii substituantur; & tunc vincit diligentior: *Tertia* est eorum, in quibus variis temporibus Procuratores constituti sunt; & tunc novissimus anteponitur prioribus, quorum potestas ultimi nominatione extinguitur.

Exceptio adversus Procuratorem in Jure competens, proponi debet antè contestationem litis, nisi agatur de falso mandato.

QUÆST. II. de REVOCATIONE PROCURATORIS & Resumptione negotii per se, aut per aliam gerendi.

Autor *CAP. VIII.* adijcere debuisset *C. 2. & 3. de Procurat. in 6.* quod non minus ad argumentum pertinet, quam hæc duo, ab ipso laudata. Docent ea, Procuratorem perpetuum, qui per litis contestationem Dominus ejus factus est, revocari non posse, nisi ob legitimas rationes, quæ coram Judice proponendæ, atque ab illo discutendæ sunt; sed si constitutus fuerit ad tempus absentia constituentis, & hic reversus, negotii curam suscipiat, ille eo solo revocatur; ista autem resumptio non trahit revocationem Procuratoris sine restrictione nominati, nisi eum constituens expressè vel tacitè revocaverit.

QUÆSTIO III. de POTESTATE, atque OFFICIO PROCURATORIS.

Quatuor hujus Quæstionis Regulæ nihil continent, quod in *Exceptione VII.* expositum non fuerit, circa casus Procuracionem specialem requirentes.

QUÆST. IV. & V. de OBLIGATIONIBUS respectivis ex PROCURATIONE nascentibus inter Constituentem & Constitutum.

Qui litem alienam suscipit, eam persequi tenetur, & curare ut Judicium adipiscatur; alioquin damnnum refarcire debet, quod inde Constituens parietur: sed, si Judicium Constituenti adversum fuit, & Procurator provocaverit, persequi non tenetur. Si hoc in casu Judicii adversi Procurator non provocet, aut Constituentem de Judicio lato docere negligat, de damno pariter tenetur. Constituens Procuratori suo refundere debet omnes impensas & sumptus ratione sui negotii facta.

OBSERVATIONES in CAP. V. circa ACTOREM, REUM & REM LITIGIOSAM.

Majorem copiam Regularum circa Actorem & Reum colligere debuisset ac potuisset Autor. Multæ sunt in Jure, quoad hoc argumentum, cujus momentum gravissimum est. *Prima* est, quod uterque sit ejusdem conditionis, quibusdam casibus exceptis, in quibus contrarium suadet ratio *Cap. 2. de mutuis petitionibus.* Hujus Regulæ exemplum occurrit in *Tertia* apud Actorem; nempe, si alteruter Judicem corrumpat, Excommunicationem Pontifici reservatam incurrit. *Exceptionis* exemplum suppetit in *Except. I.* Autoris: in dubio Reus Actori præfertur; id ratio requirit, nam Reus habet possessionem, quæ conditionem ejus potiorrem facit, quam Actoris, juxtà Regulam, *in dubio melior est conditio possidentis*; undè fit, ut probationis onus incumbat Actori, qui, si non attulerit sufficientem, absolvitur Reus, *Actore non probante, Reus absolvendus.* REGULA IV. hujus Capituli Exceptionem similem patitur; quod non licet Reo, non licet Actori; nam Exceptio est, si obscurus fuerit Actoris Libellus, eum Actor ipse exponere potest, non verò Reus, qui illum in commodum suum converteret.

Simile est exemplum in Regulâ omittâ ab Autore; *Actor sequitur forum Rei*, quæ pertinet ad Actiones Personales: nam, si uterque eundem Judicem non habeat, oportet, ut Reus coram suo Judice conveniatur, quoniam Judex Actoris Jurisdictionem in Reum non habet.

In quibusdam Actionibus uterque Litigantium Actoris & Rei personam sustinet; tales sunt Familiæ circiscundæ, communi dividendo, finium regundorum.

Probandi onus ad Reum recidit, cum ipse Facta objicit, velut Præscriptionem, aut Solutionem.

Regula, *Qui ad agendum admittitur, ad excipiendum multò magis admittendus est*; hujus Capituli argumento congruit. Exceptio est defensio, quæ Actione favorabilior est; undè fit, ut maritus, quem uxor deseruit, habet jus eam repellendi, si illa se recipi petat, quia jus habebat separationem postulandi.

Mirum videtur, Autorem, qui sæpè plures affert Exceptiones, quam Regulæ, nullam subjecisse tribus Regulis à se propositis.

Cum sint Personæ, quæ in Jure agere non possunt, ut ex adverso, quædam, adversus quas agere non sit possibile, quia se defendere non valent, Autor potuisset ac debuisset colligere Regulæ, quæ genus utrumque spectant, aut indicare locum, in quo de illis acturus erat.

Loquens de *Re litigiosâ*, duas statuit Regulæ cum

Except-

Exceptionibus. Exceptio Prioris restringenda erat ad casum, quo Actor assensum præbet alienationi rei litigiosæ, pro aliâ ejusdem pretii: cum enim contendat illam esse suam, jure conqueritur, si Reus illam sine consensu suo alienaverit; quippè, quæ sibi fortè magis placeat, quam res subroganda. *Reg. 27. in 6.* in sensu contrario accepta hanc considerationem confirmat: *scienti & consentienti non fit injuria sive dolus.* Indè partim nata est Regula, *ne lite pendente quid innovetur.*

Secunda Regula pertinet ad Sequestrationem rei litigiosæ; de quâ dicitur, eam non habere locum, nisi in casibus in Jure expressis: duorum qui referuntur; nempe, dissipationis & appellationis executionem suspendentis; prior limitatur, posterior minimè: restrictio est in favorem Possessoris Triennalis in Quæstione de Beneficio. Hic probatur id, quod diximus, Replicationem sub Regulâ reponere, vel Exceptionem Exceptioni generali imponere.

Agendum erat de missione in Possessionem ad custodiam rei litigiosæ, quæ est Depositi species, ad ejus conservationem inventa, ut Sequestratio, à quâ non differt, nisi quia hæc fit in manu tertiâ, illa verò datur uni è Litigantibus. Non refert missionem hanc esse Actum Judicarium: ejusdem conditionis est Sequestratio. Nec etiam refert, missionem hanc esse penam contumaciæ Judiciariæ; nam Sequestratio est etiam pena dissipationis fructuum & fundi lite pendente.

OBSERVATIONES in CAP. VI. de CITATIONE & CONSEQUENTIIS ipsius.

Autor absolutâ disputatione de Personis, quæ Judicium constituunt, & de Re litigiosâ, transit ad Actus Judicarios, monetque nonnullos præcedere Contestationem Causæ, nempe, Citationem, Contumaciam, sive Absentiam Rei, Libelli Oblationem, Dilationes, Exceptiones Dilatorias, & Reconventionem. Tum de Citatione loquitur, circa quam discutit ejus præcedentia; modum eam significandi; effectus ejus, seu consecutaria; ubi de Edicto peremptorio disserit, & Quæstionem in Regulas, Exceptiones & Replicationes distribuit.

QUÆSTIO I. de Præcedentibus CITATIONEM.

Quod dicit *n. 1.* exolevit post abrogationem Servitutis. Libertus egebat licentiâ Judicis, ad revocandum in Jus Patronum, aut Patronam, ejus Parentes, aut Liberos. *Exceptio Prima* inepta est; nam qui Litteris Principis libertatem consequeretur, eam non debebat Domino pristino; proindè ratio hujus veniæ eum non comprehendit. Idem est de *Secunda*, nam Libertus Collegii, non est Libertus privatorum, ex quibus Collegium coalescebat. Quod dicit *n. 2.* pertinet ad Citationis adjuncta, aut Citationem ipsam, sive ipsius formam.

QUÆST. II. de modo Citationis faciendæ.

Hic locus erat Edicti peremptorii, quod est *Citatio* tenens locum trium vulgarium, & quâ Citato tantum temporis datur, quantum tribus vulgaribus. Citatio significari debebat Personæ, si præsens erat, vel ejus Domicilio; aut Ecclesiæ, cum absens erat. Hæ circumstantiæ omittuntur ab Autore.

QUÆST. III. de Effectibus, & de Edicto peremptorio.

Quæstio hæc, qui inferitur Edictum peremptorium, paululum implicata est: eam perspicuè tractare potuisset, omnia reducendo, 1. Ad absentiam involuntariam, qualis est absentia Rei, quem legitimum

Impedimentum sive Morbus, aut Captivitas, aut Pestis distinet &c.

2. Ad absentiam voluntariam, quæ fit vel cum justâ causâ; qualis est incompetentia Judicis, aut distantia major, quam legitima; vel Locus ob Bellum, aut Pestem, aut incursionem Barbaricam, seu Latrocinia, aut inundationem, non securus; vel Dies indebitus, aut prohibitus.

3. Ad absentiam justâ causâ destitutam, quæ Contumacia propriè dicitur, & talis est, quociens Citatio valida est, & citatus nullo impedimento legitimo distentus, aut excusatione fretus non comparet.

4. Ad pœnas Contumaciæ, nempe hinc missionem Actoris in Possessionem, vel Excommunicationem Rei, si hic contumax sit; indè absolutionem Rei, si Actor sit contumax.

5. Ad Effectus Citationis legitimæ: quâ Jurisdictio prorogatur, seu conservatur; itâ, ut si Citatus in alium locum se conferat, Jurisdictioni Citantis, obnoxius semper maneat, & comparere teneatur statim, ac poterit, & proindè si legitime impeditus fuerit, statim atque impedimentum sublatum fuerit.

6. Ad Personas, quibus non licet alias vocare in Jus, & eas, quæ vocari non possunt; de nonnullis utriusque generis dictum est in QUÆST. IV.

OBSERVATIONES in CAP. VII. de LIBELLI OBLATIONE, & de EDITIONE INSTRUMENTORUM.

Tres priores Regulæ *Primæ Partis* ad unicam contrahi potuissent, quâ diceretur, Libellum in Scriptis fieri debere: non requiri hodiè, ut nomen Actionis in eo exprimeretur; sed Factum ita exponendum esse, ut noscatur quam illa sit, & ipsius causa.

4. Est illarum Consecutio; nam cum omne Jus Actoris ex ejus Actione pendeat, sequitur, absolvendum esse Reum, si illa non sit congrua.

Quod dicit in *Secunda Parte*, Reum non teneri ad edendum Actori Instrumenta sua, nisi agatur de Instrumentis utriusque communibus, & hoc in Casu sufficere, ut edat illa, quæ ad litem spectant, ad *Caput XIII.* pertinet, in quo de probatione per Instrumenta disseritur.

OBSERVATIONES in CAP. VIII. de DILATIONIBUS.

Exordiri debuisset Autor à distinctione duplicis generis Dilationum. Aliæ sunt à *Jure*, & quoniam à *Judice* non pendent, Causæ cognitionem non requirunt: earum duratio in Jure determinatur, nec non casus, in quibus locum habent.

Aliæ sunt *ab Homine*, & harum concessio pertinet ad Judicem, qui durationem ipsarum præfigere debet, habitâ ratione Circumstantiarum, causæ, Personarum, & Loci. Cum casus, in quibus Dilationes à Jure dantur, earumque duratio præscribitur, paucissimi sint, vulgò dicitur, Dilationes esse arbitrarías, non quòd eas ad libitum dare possit, sed eæ pendent ex ejus voluntate per Regulas Juris temperatâ: horum casuum magna est copia, & tot sunt, quot sunt Actus Judicarii, in quorum singulis Litigantes indigere possunt Dilatione. Illi numerantur apud GONZALEM in *Cap. 4. de Dilation.*

Dilationes nec breviores, nec diuturniores esse debent: hæ nocent Actori, cujus petitionis effectus tardatur; illæ Reo, qui tempore ad parandas defensiones indiget. Idcirco longiores dandæ sunt Reo, quam Actori, qui litem meditatus, eam inchoare non debuit, nisi post adeptas Actionis probationes.

Quamvis, juxta consilium Autoris supra expositum, hic loqui debuisset tantum de Dilationibus, quæ contestatione mltis præcedunt, de cæteris tamen disserit, & cum his permiscet, sicut alia multa in his Notis observata, quæ eò magis necessariæ videntur, quòd

quod sine illarum ope difficilis sit intellectus eorum, quæ dicitur circa Dilaciones in suis Quæstionibus V. in *Regulis, Except. &c.* quibus Quæstiones enucleat. Et quidem ad Dilaciones *ab Homine*, restringendum est, quod dicitur in *Quæstione I.* nempe, Dilaciones Cause cognitionem requirere; quippe, quæ necessaria non sit, quoad Dilaciones à Jure. Inter *Quatuor* causas Dilationum, duæ Posteriores ad dilaciones contestationem litis supponentes, pertinent; nam ibi agitur de Dilacionibus, ad probationum adeptionem, & de iis, quarum opus est Procuratori, ad consulendum Confutientem, cujus consilio nonnumquam indiget, quoad Actus, tam contestatione litis Posteriores, quam Anteriores.

Tres priores *Regule Quæst. III.* pertinent ad Dilaciones datas & præstitutas à Jure: alia duæ loquuntur de Dilacionibus datis à Judice, qui eas in Judicio & è Tribunali concedere debet.

Quod dicit, unicam Dilacionem eidem personæ concedendam, exponitur in *Quæstione IV.* & restringitur ad eandem Instantiam: restringi etiam debuisset ad eundem Actum Judicium; nam, ut dictum est, ad singulos Actus concedi possunt Dilaciones.

OBSERVATIONES in CAP. IX. de EXCEPTIO- NIBUS DILATORIIS.

Quoad effectum conveniunt *Exceptiones Dilatoriæ*, cum Dilacionibus in eo, quod Judicium differant; sed earum natura valde discrepat: illæ etenim sunt Oppositiones, seu Objectiones ab uno Litigantium propositæ, quæ sumuntur ab omnibus, quæ Judicium constituunt, aut in eo reperiuntur, scilicet Personis, Re litigiosâ, & Actibus Judicariis. Discrepant etiam à Dilacionibus in eo, quod antè litis contestationem proponendæ sint; plures autem Dilaciones post ipsam possunt, ut observatum fuit *Cap. VIII.* Fatendum quidem est, nonnullas ex his Exceptionibus allegari posse post contestationem; sed id tantum licet, quod tunc exoriantur, aut earum notitia acquiratur, vel id ita esse præsumatur. Multæ autem Dilaciones pertinent ad Actus Judicarios contestationi litis Posteriores, & proinde ante illam postulari nequeunt.

Quod diximus de extensione Exceptionum Dilatoriarum ad omnia, quæ in Judicio includuntur, evidenter patet ex illarum divisione, quam tradit Autor *REG. IV. QUÆST. I.* & ex aliis *Quæstionibus*, in quibus earum plures sigillatim exponit. Proinde hoc in *Capite* reperiuntur ea, quæ fortè in præcedentibus omiſsa sunt; illa autem suppleant ea, quæ in hoc desunt. Expedit itaque, ut cum hoc 8. priora Capita conferantur, quæ collatio docebit, alia multa objici posse Judici, præter suspensionem, quæ illum recusationi obnoxium facit: nempe 1. Nullitatem Provisionum ejus *Cap. II.* fusiùs expositam. 2. Ejus incompetentiam. *ibid.* 3. Suspensionem aut Interdictionem, aut Excommunicationem, quæ illas continet *ibid.* memoratas. Et sic percipietur ejusdem Collationis necessitas.

Hic iterari non debet id, quod supra dictum fuit, de triplici illâ Exceptione contra Judicem. Quoad alteram Exceptionem à suspitione desumptam, observabimus, Autorem de eâ loqui in *QUÆST. II.* hujus *Capitis IX.* & discutere quænam sint causæ recusationis; quis ipſius Judex; quinam effectus, aut consecutiones; quænam remedia & adjuncta. Quoad causas suspitionis remittit ad *Cap. II.* laudatum, ubi potestatem illarum duntaxat refert, & præterea cum interruptione; tunc duas affert Exceptiones Regulæ, quæ recusationem Judicis suspecti concedit, 1. est, licentiam hanc non habere locum quoad Judicem, à quo non admittitur appellatio: hæc difertè continetur in *Cap. 12. de Appellat.* 2. Idem statuit, nempe si Judex datus sit, prohibitione appellationis novissimâ exceptione relatâ, adjicit, eam reprobari *Cap. 36. de Appellat. eod. tit.* quod nihilominus Exceptioni I. adversatur, quam II. nam, loquens de Judice delegato cum Clausulâ, *Appel-*

lacione remotâ, sicut ipsum *Caput 12.* decidit, Judicem delegatum recusari posse ob causam Cognationis vel Affinitatis. *Caput* hoc à *LUCIO III.* conditum est posteriori *ALEXANDRO III.* qui *Capitis 12.* Autor est, itaque huic derogat.

Deinde, loquens de Judice Suspicionis, tres constituit in *Articulo Secundo*, unumque in *Tertio*: 1. Arbitros, positò quod suspectus non habeat Collegas; nam, si adsint Collegæ, ipsi de recusatione cognoscere debent; 2. Si Judex suspectus, sit Judex Delegatus, cognitio ad Delegantem pertinet: quod verum non est, nisi in Casu, quo Delegatus Collegas non habeat, qui circa recusationem statuerè possint. Omisâ hac restrictione, Autor fallitur. 3. Episcopus suspitionis Judex est in Casu, quo ejus Officialis recusat, *Cap. 4. de Offic. Deleg. in 6.* 4. Episcopi Vicarii, cum Episcopus suspectus est. Autor laudat *Cap. 36. CAUS. II. QUÆST. VI.* in quo Concilium *Milevitanum* jubet, ut si Clerici de suo Episcopo conquerantur, ad Episcopos vicinos confugiant, qui querelam discutient ex consensu ejus, adversus quem feretur. Casus suspitionis includi potest in numero Casuum querelæ. *Canon* hic exolevit.

Judex recusatus tempus Arbitris præfigere potest, quo elapſo, procedit *Cap. 2. de Appellat. in 6.* Si Judex Ordinarius declaretur suspectus, consentiente Recusatore, negotium delegare potest *Cap. 61. de Appellat.* non potest autem si sit Delegatus, *Cap. 5. de Offic. Delegati in 6.*

Rationem hujus discriminis afferre Autor debuisset: alia nobis non occurrit, nisi quod Delegatus, per recusationem amittit omnem Jurisdictionem; Ordinarius eam non omnino amittit, sed tantum ejus exercitium, quoad Causam, in quâ suspectus est; ideòque potest ipsâ uti, si recusans consentiat.

Per *Caput 12. de Appell.* probare potuisset quod dicit de affinitate Appellationis cum recusatione: hanc enim prohibet in Casibus, in quibus Appellatio removetur. *Can. si quis, CAUS. II. QUÆST. VI.* ad id probandum laudatus, ad rem non facit: nullus est enim *Canon* sic incipiens, qui loquatur de Recusatione.

QUÆST. III. EXCEPTIO EXCOMMUNICATIONIS.

Disputatio Autoris hæc ferè prorsus inutilis est, ex quo Excommunicatio effectum non habet in Foro exteriori, nisi post denunciationem; nam Denunciatio rara est: rarius est, ut Excommunicatus Denunciatus aliquam Actionem intentet; hæc autem Exceptio cito tollitur per absolutionem, ad cautelam, datam ad standum in Judicio. Methodus argumentum tractandi per Exceptiones *Replic. &c.* parum allicit Lectorem. Nosse sufficet, Excommunicationi Majorem solum obstare, quominus aliquis agat in Jure, & cum illa multis ex Capitibus nulla esse possit; nempe, ex defectu potestatis, justæ causæ, Monitionum, aliarum-ve Solemnitatum requisitarum, facile eluditur hæc Exceptio. Inde sumptæ sunt Exceptiones, *Replic. &c.* prædictæ.

QUÆST. IV. EXCEPTIO SPOLIATIONIS.

Autor exponens hanc Exceptionem, duabus Regulis, in priore, quæ præcipua est, & cui multas Replicationes subnectit, multa omittit scitu necessaria, & ea, quæ dicit, implicat. Observare debuisset, eam non habere locum, nisi in Immobilibus: ipsam extendi ad Judicem, qui, Causâ non cognitâ, & neglectis solemnitatibus, spoliatur; necessarium esse, ut Spoliatus actualem habuerit possessionem tempore spoliationis & veram vim passus sit: non requiri, ut Reus à re petita

tità ejectus fuerit ab Actore; sed sufficere, ut alià quilibet ab ipso spoliatus fuerit. Licet ea non habeat locum in rebus Incorporalibus, qualia sunt Jura ad Beneficia, ad Decimas, aut similia; nihilominus, si Possessor actualis Ecclesia aut Capella, ab ipsa ejiciatur, eum esse in Casu hujus Exceptionis: eam adeò favorabilem esse, ut Invasor eà uti possit, si à possessione suà per vim ejectus fuerit; si Possessor spoliatus præ omnibus restitui debeat, id fieri, quòd cum ejus Adversario eodem modo agendum sit, quo ipse cum Spoliato egit; & quia, si Adversarii rationes audirentur circa jus ipsius ad rem, ageretur de Petitorio tum, cum agi debet solum de Possessorio. *vid. GONZALEM in Cap. 7. de Restitut. Spoliat. ubi fusè diserit de hac Exceptione, & statuit Principia, sine quibus vix intelligi possunt ea, quæ Autor dicit in hac Regula Prima: circa quam præterea, observandum est discrimen, quod inter Civile & Criminale Judicium ponit; nempe, in Judicio Civili, Spoliatum non posse restitutionem petere, nisi cum ab Actore spoliatus fuit: posse autem in Judicio Criminale, etiam si ab alio spoliatus fuerit.*

Regula Secunda exponit effectum hujus Exceptionis, qui est restitutio Spoliati in Possessionem, & non Manuentio plena, nisi hæc proposita fuerit per Reconventionem: hujus differentie rationem annotare debuisset Autor, nempe, Reconventio est actio, cuius finis est recuperatio rei detentæ, Exceptio autem spoliationis tendit ad recuperationem amissæ possessionis.

QUÆST. V. Exceptio petita à Satisfactione.

Quod dicit Autor, Actorem teneri ad Satisfacendum de contestandâ lite intrâ biennium, aut de restituendo duplo damni, quod inde patitur Reus, si ipse deficiat, abrogatum videtur. Quod adjicit, Actorem cavere debere de certâ Summâ Reo solvendâ, si deiciatur ab Actione, locum habet solum in quibusdam Casibus, qui varii sunt variis in Locis.

Abolvendo id, quod dicere instituerat circa Exceptiones Dilatorias, quæ præcedunt liti contestationem, indicare debuisset loca, in quibus loquitur de Exceptionibus, quæ illam sequuntur, & pertinent ad Actus Judicarios subsequentes, nempe ad probationes in genere, & in specie, nec non eas, quæ pertinent ad Contractus, vel Obligationes, & exponuntur *Lib. V. Cap. IX.* quaedam locum habent in Judiciis.

OBSERVATIONES in CAP. X. de RECONVENTIONE.

Quod Autor de Reconventionem dicit, & quod adficere debuisset, contineri potest in Definitione *Reconventionis*; hæc enim nihil aliud est, quam repetitio facta à Reo coram Judice Ordinario, vel Delegato, apud quem conventus est, pendente eadem Instantiâ, & quæ tendit ad compensationem: inde verò sequitur 1. Excommunicatum reconvenire non posse, quia non potest agere in Jure, 2. si is qui fundo quopiam v. gr. Tusculano, spoliatus fuit ab aliâ Personâ, quam alio fundo spoliaverat, ab eâ conveniatur ad restitutionem hujus fundi, potest & ipse eam reconvenire, ad repetitionem fundi Tusculani: namque agere potest, & hic compensatio locum habet, 3. Reconventio non obtinet in Judiciis apud Arbitros, quippe qui Judices, nec Ordinarii nec Delegati sint, & Jurisdictionem privatam duntaxat habeant inter Partes, cum Judices propriè dicti autoritatem publicam gerant. 4. Reconventio fieri nequit apud alium Judicem, quam eum, coram quo Reus conventus fuit. 5. Ea non habet locum apud Judicem appellationis, si omiſsa fuerit coram primo Judice, quia appellatio novam Instantiam instituit.

6. Fieri potest post liti contestationem, quia Instantiam hæc non claudit, sed potius inchoat: 7. Reconventio non habet locum in Judicio Criminale, extrâ ordinem informato, quia Judicium Criminale non vocatur Actio sed Accusatio. 8. Si Actor, qui Rescriptum Delegatorium impetravit, hoc Rescripto privetur jure Appellationis, Reconventio judicari debet Appellatione remota: nam Actoris & Rei par est conditio, & quod non licet uni, alteri quoque non licet: *Cap. 2. de mutuis petit. & Reg. 32. de Reg. Jur. in 6.* quæ locum habet in Reo perinde atque in Actore; cum nulla est ratio ex illius parte, quæ conditionem ejus meliorem faciat, quam Actoris; nulla est autem in Casu proposito; quippe æquum est, ut sicut Reo prodest Clausula, *appellatione remota*, cum secundum ipsum judicatum est, ita & ipsi noceat, cum damnatur. *Qui sentit commodum, debet sentire & incommodum.* GONZALEZ hoc Argumentum fusè exponit in *Cap. 1. de mutuis petit.* à quo hæc additiones desumpsimus, ad omissiones Autoris suppleendas. Observat, duplicem esse Reconventionis effectum 1. Jurisdictionem Judicis prorogat, cum unus tantum è Litigatoribus ipsi obnoxius est, quod operatur, modò fiat antè Judicium. 2. Unâ cum petitione Actoris discutitur, modò fiat ante contestationem liti. Ex his observationibus patet, *Cap. X.* suppleere ea, quæ desunt in V. circa Actorem & Reum.

OBSERVATIONES in CAP. XI. circa CONTESTATIONEM LITIS ET JURAMENTUM CALUMNIÆ.

REGULÆ III. Autoris circa Litis contestationem, sufficientem hujus Argumenti notionem non tradunt: nam docent duntaxat, 1. Eam fieri per petitionem & responſionem in Jure, 2. Eam adeò necessariam esse, ut sine ipsa Judicium nullum sit, nisi Judex ex Officio procedat, 3. Eam fieri debere intrâ viginti dies, 4. Responſionem Rei negativam esse debere, ita ut, si Actioni meram Exceptionem opponat, non sit contestatio, multominus, si mera positio sine petitione ab Actore proposita fuerit. Plures omittit Casus, in quibus necessaria non est contestatio; nempe, cum litigatur cum Pontifice *Cap. 1. de Transact.* cum agitur de Causis Summariis, quæ conficiendæ sunt simpliciter, & de plano, sine strepitu & forma Judicii *Clem. 2. de Verbor. signific.* ubi hi Casus enumerantur. Plures ejus effectus omittit, qui sunt, prorogare Jurisdictionem Judicis; prorogare jus Actoris, & quoad hoc, Præscriptionem interrumpere; rem litigiosam facere; constituere Possessorem, in malâ fide; facere Procuratorem Dominum liti, seu prorogare ejus facultatem.

Silet omninò circa Exceptiones, quæ liti Contestationem impediunt; nempe, rem judicatam, transactionem, solutionem, & circa eas, quæ hoc effectum carent *Cap. 1. de liti Contest. in 6.* GONZALEZ & FAGNANUS in *Cap. 1. de liti contestatione* diserunt de omnibus his, & similibus rebus omiſsis ab Autore. Posterior *n. 55.* tradit Definitionem *Positionis*, qua exponitur quidquid de illâ sciendum est; nempe, positio est simplex assertio facti, ad Causam pertinentis cum Juramento, & in Scriptis proposita, ut propter responſionem ab Adversario Judicis interroganti factam, alter ab obligatione probandi liberetur. Similiter legitur Definitio *Contestationis* cum ejus expositione *n. 5. & seq.* ipsa est fundamentum Litis, quam inchoat Actio proposita in Jure, & Rei responſio congrua subsequens.

Omnes Regulæ & Exceptiones ab Autore collectæ circa *Juramentum Calumniæ*, comprehendere possunt in Definitione illius Juramenti, dicendo, illud fieri ad asserendum, sibi persuasam esse justitiam Causam, quam vel suo nomine quis propugnat, vel alieno, tamquam Procurator, aut Advocatus, nullamque in

ea propugnanda malam rationem adhibendam fore. Confirmatur hæc Definitio per Textus ab Autore collectos, & eos, quos GONZALEZ laudat in suo Commentario in Caput 7. de Juramento Calumniæ, ubi Juris, ut iusque Canonici ac Civilis doctrinam circa hanc rem fusè exponit.

Definitio hæc docet, 1. quatenus hoc Juramentum ab aliis discreperet, quoad materiam suam; nempe 1. Lites, & finem, scilicet remedium oppressionis in liti- bus frequentis. 2. Nullum esse genus Causarum Spiritualium aut Temporalium, Civilium aut Crimina- lium, huic Juramento non obnoxium. 3. Ministros litium, Procuratorem, Advocatum, huic Juramen- to teneri, non secus ac præcipuas personas, Actorem & Reum. 4. Nullam esse circa illud Exceptionem; Collegium per Syndicum illud præstare debet; Episcopi perinde ac ceteri, quamvis diverso modo. 5. Cum finis ejus habeat locum non minus in Secunda, Tertia, & Quarta Instantiis, quam in Prima, in singulis illud deberi. 6. Juramentum proferenda veritatis, & Juramentum abstinendi ab omni malitiâ continentur in Juramento Calumniæ; nam falsitas aut mendacium & calliditas, quæ malitiâ verbo designantur, sunt modi opprimendi.

Quæ supersunt scitu necessaria, & in Definitione non continentur, leviora sunt & consistunt 1. in Remissione Juramenti Calumniæ à Parte, quæ, cum proprio suo commodo, quod firis est hujus Juramenti, renuntiare possit, hoc Adversario indulgere potest. Ex hac potestate secuta est abrogatio hujus Juramenti multis in Regionibus. 2. In jure Judicis, exigendi Malitiâ Juramentum in quocumque Causâ statu. 3. In penis recusata præstationis Juramenti; nempe, quoad Actorem, privatio juris agendi; quoad Reum, privatio juris defendendi. 4. In hujus Juramenti inutilitate, quoad validitatem Processus. 5. In libertate illud differendi, donec à Judice exigatur.

OBSERVATIONES in CAP. XII. de PROBATIONIBUS.

Autor REG. I. loquens de obligatione probandi post contestationem litis, id quod in Judicium venit, sex refert Exceptiones, quæ, ipso fatente, vel falsæ sunt, vel ineptæ ad judiciorum argumentum. Quod dicit, notorietatem ab onere probandi liberare, verum non est, nisi postquam probata, & per Sententiam agnita fuit Cap. 14. Lib. 1. Exceptio Secunda, petita ex eo, quod res Judici nota sit, falsæ est, nisi hanc notitiam via Judiciaria sit adeptus, quæ, cum probationem supponat, exceptio inutilis est.

Exceptio Tertia, sumpta ex Confessione Rei, non habet locum nisi in Jure facta fuerit. Quarta petita ex dignitate personæ rem affirmantis, falsæ est, etiam quoad Pontificem; ubicumque rejicitur. CLEMENT. de Probat.

Quinta sumpta ex dubia Testis reprobatione falsitatem agnoscit.

Sexta pariter falsæ est; nam cum Judex, aut Liti- gantium alter Jusjurandum Adversario defert, illud probationis vicem obtinet; nec nisi deficientibus aliis probationibus deferri debet.

Omisit Exceptionem constantem; nempe, quod Jure Communi debetur, probatione non indiget. Hinc Episcopus, Parochus, Dominus, Magistratus, non tenentur probare Jurisdictionem sibi in suo districtu à jure tributam; sufficit, ut appareat, personas, res, & loca, esse in districtu, ut illorum autoritati subjiciantur. Autor postea discutiens, ad quem onus probandi pertineat, hanc omissionem supplet in Regula, quam circa id tradit; vel potius in Exceptione Prima, nempe, præsumptio in gratiam Affirmantis adversus Negantem, probationis onus in

Tom. I.

hunc transfert; quippè præsumptio hæc est de Jure, & indè effectum suum trahit. Regula fert, eum, qui affirmat, probationis obligationem suscipere, non verò eum, qui negat. Ratio Regula est, quòd nulla sit probatio meræ negationis, & sola affirmatio probari possit. Procul dubio de merâ negatione Autor intelligendus est, nempe ea, quæ negatur nihil affirmando. v. gr. cum dicitur non contraxi, non manumisi, non præbui assensum. Aliud est de negatione determinata ad certum locum, certum tempus, aut certam qualitatem; tali enim negatione affirmatur aliquid indirectè, & quoad circumstantias, & hæc ratione probari possunt, v. gr. si quis neget se Beneficium resignavisse Lutetia mense Septembri, affirmat, actum sibi attributum, posito quòd verus sit, factum non fuisse Parisiis, & mense Septembri; idque probare potest, ostendendo, se tunc alibi commoratum fuisse: aut lethargo fuisse oppressum, aut rationis usum aliter amisisse. Indè fit, ut quilibet Reus Exceptionem opponens, licet neget rem petitam deberi, nihilominus Exceptionem probare teneatur, quia negando aliquid affirmat, nempe, se solvisse, vel transegitse, rem judicatam fuisse, vel se præscripsisse, vel Actorem acceptum tulisse, vel actum esse nullum, aut falsum. Cap. 14. de Fide Instrum. Cap. 14. de Solutione. Quædam ex his exemplis referuntur ab Autore, qui deinceps adjicit, quòd, cum præsumptio, quæ favet Affirmanti, eum à probatione liberet, si hæc præsumptio alia graviore destruat, Affirmans in obligationem probandi recidit; quod hoc exemplo illustrari potest; Mævius queritur se indebitum solvisse Titio; hic se accepisse negat, & suo mendacio destruit præsumptionem, quam ex solutione elicere poterat, ad probandum pecuniam sibi fuisse debitam, & proindè rursus oneratur obligatione probandi pecuniam sibi deberi, posito quòd hoc ipsum affirmet. Cap. 4. de Solut. extendit ad præsumptionem nullam, quod de præsumptione destructa, per aliam, dixit: illius exemplum affert Confessionem sine Causæ expressione factam, cujus nullitatem probat ex nullitate petitionis, cujus causa expressa non fuit.

Alias deindè refert exceptiones, in quibus is, qui negat, aliquid aliud affirmat, & sic probare tenetur; illæ sumuntur. 1. A Judiciis mixtis v. gr. communi dividendo, familiæ eriscundæ, finium regundorum, in quibus Causis litigantes utramque personam Actoris & Rei sustinent. 2. Ab aliis casibus, in quibus Negans est Actor, quorum exemplum affert casum, quo uxor marito impotentiam objicit, qui se consummavisse asseverat, illa negat. Idem foret, si maritus uxorem de impotentia accusaret, ob nimiam arctitudinem absolutam, aut relativam, ad quem probatio pertineret.

Quocumque dicit in hac Regula contrahi potest ad hæc verba: Actoris probationis onus incumbit: quod si transeat ad Reum, id fit ob Capita, in quibus Reus est quoque Actor. Modus hic exprimentæ Regula brevior est, & lucidior, nec minus certus; nullus enim est casus, in quo Reus probare teneatur, nisi aliquo sensu Actor sit; nam v. gr. in quolibet casu Exceptionis peremptoriæ, petit, se manu teneri in jure per Exceptionem acquisito, & in Casibus, in quibus Actoris præsumptio favet, hic probare tenetur, personas, res & loca esse in suo districtu; posito quòd illud negetur ab Adversario, quod accidere potest, quoad Pagos in extremitate districtus constitutos.

Transiens Autor Regula Tertia ad ea, quæ in probationibus adhiberi possunt, exorditur à rumore vulgi, seu famâ, quæ probationis vim non habet, nisi aliis fulciatur adminiculis. Dicit Regula Quarta Testes & Scripta, Indicia, aliave Argumenta, vim Probationum habere; tum de præsumptione disserit circa quam 6. Regulas tradit. In X. dicit, Judicis Offi-

B b

cium

cium esse inspicere, quid ad Probationem uniuscujusque negotii sufficiat. Denique varia Causarum genera enumerat, circa quæ indicat Textus loquentes de Probationibus, quæ in iis admittendæ sunt usque ad Reg. XXIII.

Ut ordine congruo disponerentur hæc Regula XXI. à præcipuis initium faciendum erat, nempe ab Instrumentis; tum ad Testes pergendum; dein, ad Indicias; inde, ad Præsumptiones; denique, ad rumorem publicum: tunc, expositis, quæ sufficientiam, aut insufficientiam Probationum spectant, indicandæ erant Probationes uniuscujusque generis Causarum, pro dignitate singularum.

REGULA XXIV. Quod hic dicit, Probationi testimoniali peculiare est, & rejiciendum erat ad Cap. XIV. de Testibus.

REGULA XXV. hic loquitur de eventu Probationis. Dicit primum, eum, qui probat, Causam obtinere; Adversarium verò damnari, prout Causa postulat, ad restituendum Simplum aut Duplum. Tres subjicit Exceptiones. Prima: nisi hic contrariam Probationem suscipiat; hæc Exceptio quinque Replicationibus restringitur, 1. Si agatur de delicto probato Cap. 2. de Probat. 2. Si depositionem publicatæ fuerint. 3. Si Probationi renunciatum fuerit. 4. Si Probatio posterior anteriorem vincere nequeat. 5. Si Probatio sit definita, qualis est ea, quæ fit per Confessionem in Jure; per Juramentum delatum, aut relatum; vel per rem judicatam, aliudve simile momentum controversiæ decisorium; 6. Adjici potest, si præsumptio tantam vim habeat, ut omnem Probationem contrariam excludat. Eiusmodi præsumptiones dicuntur *Juris & de Jure*: talis olim erat præsumptio Matrimonii deducta ex copula carnali inter Personas desponsatas. Has præsumptiones approbat Jus & jubet, ut Factum sic præsumptum, pro certo habeatur; talis est præsumptio Professionis Religiosæ nascens ex gestatione habitus Professorum, & exercitio actuum Religiosorum cum habitu ultrà tempus Probationis Cap. 4. de Regular.

Exceptio Secunda: si Probatio destruat per Exceptionem, sive objectionem fortiolem, undè fit, ut, si probetur aliquem Hæreticos minimè Suspectum instanti morte, Hæreticos vocavisse, ut consolationem ab illis acciperet per manuum impositionem, is idcirco non reputetur Hæreticus, posito quòd videatur mentem sanam non habuisse: si verò Hæreticos suspectus erat, non admittitur hæc excusatio, posito quòd Hæretici non nisi Personis ratione utentibus hanc consolationem impertire soliti sint. Cap. 3. de Hæret. in 6. Exceptione Tertia, Excipitur Casus, quo præsumptio gravis adversus Probationem militat; Cap. 10. de Præsumpt. quo in casu vincit præsumptio, nisi Factum præsumptioni contrarium perfectè probatum fuerit. Exceptio hæc continetur in Secunda; & ex utràque junctâ consequitur id, quod prius observatum fuit in hanc Regulam XXV. extrâ Casus, in quibus non admittitur Probatio rei contrariæ iis, quæ probata sunt, Probationem majorem Lites definire.

REGULA XXVI. nihil continet, quod non sit in præcedentibus; quippè jam diximus, eum, qui non probat, Causa cadere; Confessionem Rei liberare Actorem à probandi necessitate, Juramentum delatum & præstitum, Probationis locum tenere, sed non esse deferendum nisi deficientibus cæteris, cum sit tantum subsidiarium.

Autor, hoc in Capite, de Probationibus in genere differens, multa miscuit, quæ ad species pertinent: tale est quodcumque dicit de Præsumptione, de Juramento, de Confessione, de Testibus, de Instrumentis, quod reservandum erat ad Capita sequentia, in quibus agit de Probationibus in specie.

Plures aliæ Regulae circa Probationes generatim consideratas in Jure occurrunt; multas refert Fagna-

nus Tom. I. p. 40. Tom. II. p. 133. de Probat. 147. de Probantib. 166. de Jurejur. Tom. III. p. 33. de Candest. Despons. pag. 86. 87. qui Filii Legit. Scilicet ex multis semi-Probationibus exurgit Probatio perfecta: Probationes contrariæ, quæ conciliari non possunt, se mutuo destruant: Probationum inæqualium fortior vincit; Probatio dubia aut æquivoca non liberat ab obligatione probandi, & interpretationem accipit contra Allegantem: in Causâ summariâ Probatio perfecta non est necessaria; levis autem sufficit: Probatio perfecta non destruit, nisi per aliam similiter perfectam: præsumptio cedit veritati; Itaque Probationes ab hac deductæ, vincunt Probationes à præsumptione quasitas: ubi agitur de Crimine, Probationes luce clariores esse debent; Consuetudo, quæ Probationes vulgò receptas antiquat, aut, quæ iis aliquatenus derogat, nulla est, maxime si Juramenti adjunctionem requirat; quippè quæ bonis moribus adversetur, Juramentum sine necessitate exigendo. Idem Fagn. in Cap. 2. de probat. idem dicere debuisset de Legibus, quæ Clericis dabant licentiam se, Jurejurando interposito, purgare à Criminibus, quæ per Testes fide dignos poterant probari; quia obijciunt periculo pejerandi, & quoad Clericos, antequàm discutiat probationem legitimam per Testes, adeò necessariam in materia Criminali Cap. 12. de Prob. istas Leges commemorat, & reprobat. Idem Autor in Cap. 2. hoc Tit. ostendit, neminem se restringere debere ad unicum Probationis speciem, & Bonum publicum, quod alia Probationum genera introduxit, non pati, ut quis eorum usum respuat.

Observationes in CAP. XIII. de PROBATIONE per INSTRUMENTA.

Si Regula I. inferuisset Autor omnes condiciones requisitas, ut Instrumentum sive Privatum, sive Publicum, sit in formâ probante, plerumque Exceptionum XIII. inutiles fuissent, quippè quæ desumantur ex defectu alicujus harum conditionum: porò ex pendent, tam ex usu Loci, quam ex Jure Comuni.

Ut igitur sub una Regula collocetur, quod in illis continetur, dicere sufficeret, quolibet Instrumentum, juxta receptum in Provincia Jus, confectum, Probationis vires habere; etenim Jus illorum formam non præscribit, nisi, ut probatoria sint. Cap. 5. & 9. de Fide Instrum. loquuntur de Instrumentis privatis, cætera de Instrumentis publicis. Quatuor aliæ Regulae, quæ pertinent ad Locum & Tempus, quo Instrumenta edenda sunt vel ad eorum innovationem, vel ad Probationem amissionis ipsorum, nihil tradunt quod momento careat; sed junctâ, etiam Primâ, non tradunt omnia, quæ circa hoc scitu necessaria sunt; adjiciendæ sunt Regulae XXII. XXIII. Capitulis XII. CUJACIUS; GONZALEZ, FAGNANUS, plures alias circa idem Argumentum Regulas referunt, quæ spectant vel Instrumenta falsa, vel communicationem Actuum; vel Comparationem Probationis per Instrumenta, cum Probatione per Testes. Illæ Regulae collectæ sunt in Tractatu de Judiciis, eaque enucleatæ, quæ expositione indigebant. Sufficiet observare, duos priores asserere, Probationem per Instrumenta, non esse fortiolem Probatione per duos Testes, & vicissim juxta CUJACIUM in Cap. 10. de Fide Instrum. Probatio per quatuor Testes vincere debet Probationem per unicum Instrumentum; sed inde non sequitur, Probationem per Testes plures, quam duos, esse admissibilem contra id, quod continetur in Instrumento, quod ut legitimum agnatum est; nam quædam sunt Facta, ad quorum Probationem, Leges requirunt Scriptum formâ legitimâ vestitum. Secus est si validitas Instrumenti controversetur. v. gr. Si captatum fuit, per vim extortum, aut per seductionem confectum; si falsum sit; aut aliis vitiis laboret.

laboret, quæ non nisi per Testes probari queant: tunc enim hæc probatio admitti debet adversus Actum. Probatio per Instrumenta necessaria non est, nisi quando eam requirit Lex: probatio testimonialis sufficit quoties non reprobat.

GONZALEZ contendit idcirco Titulum de Testib. antè Titulum de Fide Instrum. & immediatè post Titulum de Probat. collocatum fuisse, quòd Compilatores Textuum Juris & Pontifices aut Principes, qui Compilationibus autoritatem dedere, arbitrati sunt, probationem testimonialiam efficaciorè esse probatione per Instrumenta. Peccat hæc consequentia; nam hæc autoritas Tituli de Testib. provenire potest ex eo, quòd probatio testimonialis communior sit probatione per Instrumenta, cum innumera sint facta, quæ scriptis non mandentur, in quibus proinde probatio testimonialis necessaria est, & probatio per Instrumenta impossibilis. Praterèa, probatio testimonialis locum habet in Instrumentis: quippe quæ contineant testimonium voluntatis Partium, & Depositionem Testium, qui illud subscribunt, & Persona publicæ, quæ Instrumentum conficit. Idcirco idem Autor in Cap. 10. de Fide Instrum. consultò discutiens questionem, an probatio per Instrumenta vincat probationem testimonialiam, asserit vincere, si Instrumentum sit Publicum, à viro non suspecto profectum, & formâ legitimâ donatum n. 14. usque ad finem.

Regula contenta Cap. 14. ejusd. Tit. ad rem etiam facit. Dicitur in Capite, Cautionem, cujus causa non exprimitur, esse nullam; sed expressa causa valere, donec falsitas causæ probata fuerit. Cap. 4. de Solution. hic etiam applicari potest, posito quòd ex scripto appareat, pecuniam acceptam fuisse, & is, qui solvit, probet, se illam non debuisse, aut is, qui negat, sibi solutam fuisse, probet, eam sibi debere; nam, primo Casu, admittitur probatio adversus Confessionem debiti, quam fecit is, qui pecuniam accepit, ad probandam solutionem sibi factam contrâ denegationem numerationis pecuniæ ab illo factam. Vide GONZALEM in Cap. istud. n. 8.

OBSERVATIONES in CAP. XIV. circa Probationem per TESTES.

Hic Autor magis diffusus est, quam circa aliam quamcumque probationem. Id postulavit amplissima copia Textuum de hac loquentium, quæ superat numerum collectivè sumptum eorum, qui de cæteris probationibus tam ingenere, quam in specie, agunt. Exorditur à productione & discussione Testium, undè transit ad coactionem, breviterque delibatis adjunctis & consecutionibus productionis, & discussionis, prolixè disserit de Reprobationibus adversus Testes, quarum refert LVIII. cum quibusdam Replicationibus. Omnes Exceptiones Regule I. reducuntur ad Impedimenta legitima. Itaque eos Autor Regule conjungere potuisset, dicendo, Testes edendos esse coram Judice, & ab eo discutendos nisi legitimo Impedimento distineantur; tàm observando continuâ serie, quanam illa sint Impedimenta, nempe, distantia Locorum, morbus, senectus, infirmitas, aut paupertas Testium, qualitas Personæ sumpta vel è sexu, vel è statu, vel ex dignitate.

Textus, qui Clericos, & speciatim Episcopum, liberat à necessitate sistendi se apud Judicem Sæcularem, ad deponendum, suppositivus est. Quod dicit de Muliere, non ubique admittitur, nisi Dignitas ejus aut Claufura exigat, ut illa domi examinetur. Loquendo Reg. II. de Commissariis ad audiendas Causas, distinguere debuisse Casum, quo hi sunt in districtu Judicis, ab eo, quo extrâ districtum ipsius commorantur: nam, in hoc, Juxta Locum delegandus est; in illo autem, delegari potest quisquis ad id munus

Tom. I.

idoneus est. De illo Casu intelligendum est Cap. 8. de Testib. & attestat.

Exceptiones hujus Regule non obtinent in Judiciis Criminalibus, in quibus Testium cum Reo collatio, quæ apud Gallos dicitur *Confrontation*, necessaria est: idem est de Reg. II. quæ pertinet ad Commissarios, ad receptionem & discussionem Testium, vid. GONZALEM in Cap. VIII. REGULA III. & IV. Spectant tempus, quò Testes produci nequeunt: nempe 1. antè litem Contestationem. 2. Post Publicationem, Depositionem. Utraque plures habet Exceptiones, quæ ad unicam aut duas reducuntur, si considerantur, quoad causam ipsarum Exceptiones Primæ reducuntur ad Casus periculi, ne post litem contestationem Testes audiri nequeant, & Casus, in quibus necessaria non est contestatio, quia Causæ de plano judicandæ sunt. Exceptiones Regule II. rediguntur ad Casus, in quibus depositiones ritè receptæ non fuerunt, aut non satis sufficienter discussæ, & eos, in quibus agitur de aliis negotiis. REGULA V. ferens, audiendos non esse Testes nisi jejunos, extenditur ad Judices, qui jejuni quoque esse debebant; verum ea exolevit.

REGULA VI. VII. VIII. indicant solum Textus, qui loquuntur de injustâ Testium citatione, de exhibitione Testium citatorum, & de penis eorum, qui depositionem, aut discussionem Testium impediunt. Satius fuisset illorum summam dare, nempe Testes vocandi non sunt, nisi cum status Causæ id postulat; providendum est, ut eorum sumptus in itinere, mansione, & reditu, suppeditentur; & excommunicandi sunt Laici, suspendendi autem Clerici, etiam si sint Episcopi Cap. 11. de Rescript. in 6. §. ult. Cap. 37. & 43. de Testib. sub finem. Hanc circa rem Reî Exceptiones XIV. Regule IX. quæ pertinet ad coactionem Testium, rediguntur ad Casus, in quibus excusatur quis à deponendo omnino, vel à deponendo apud Judicem Sæcularem. Decima tertia spectans Judicia Criminalia, falsa est, ut probatum fuit in *Traçatu de Monitoriis*, proinde, quinque Replicationes, quas hic Autor, velut restrictiones hujus Exceptionis asserit, in Regula includuntur, bonum publicum illud sic exigit. Decima Quarta Expositione indiget: falsum est, Cognatos compelli posse ad deponendum adversus Cognatos, in Casibus, in quibus per Leges dispensantur; possunt in Casu, quo Leges ad id eos obligant. Personæ, quas Leges, in quibusdam negotiis, à depositione dispensant, ad eam tenentur, cum sine ipsâ veritas detegi nequit. Idcirco, Canones, qui dispensant Episcopos, atque etiam Clericos à deponendo coram Judice Sæculari, abrogati sunt in multis Regionibus. Canones Regule X. sunt fundamentum usus Monitoriorum: Canones laudati in Exceptione Reg. XI. qui dispensant Episcopum à præstando Juramento in Casu depositionis, abrogati sunt. Reg. XVI. quæ vetat, adhiberi fidem depositioni Personarum vilium atque abjectarum, si absque gehennâ deposuerint, antiquata est; Leges & Canones ejusmodi prohibitionem ferentes exolevere.

Quod dicit de prohibitionem admittendi plures quam Tres editiones Testium, nisi Produçens in Quarta asserat cum jurejurando, Testium productorum se notitiam antèhac non habuisse, aut ipsos prius edere legitime impeditum se fuisse, expositione indiget, quæ reperitur apud GONZALEM in Cap. 15. de Test. & Attest.

Regule circa consecutiones discussionis Testium, indicant solum Textus de Argumento loquentes. In Regulis VIII. circa reprobationem Testium, nullum servat ordinem, multasque iterationes inutiles fecit; quæcumque enim desumuntur ex eo, quòd Testes non habeant qualitates requisitas, uno verbo comprehendi poterant, dicendo, quemlibet Testem illarum aliqua carentem esse reprobabilem, & quoad illarum enumerationem, ad superiora remittendum

Bb 2

erat

erat. Quoad ordinem, reprobationes in plures Classes dividendæ erant, quibus singulæ pro affinitate suâ subjunctæ forent. Prima Classis eas contineret, quæ à testimonio prorsus excludunt, v. gr. infamiam, crimina atrocia, damnationem propter alia, Excommunicationem. Alia Classis, Reprobationes excludentes à depositione erga certas personas, v. gr. inimicitias, famulitium, servitutem, liberti conditionem, consanguinitatem: alia, eas, quæ Testem suspectum faciunt, v. gr. si ipsius in negotio interfit, sive quia Socius est, sive quia partes adversarii suscepit, ut Advocatus; si negotium simile habeat, vel si deponere nequeat, nisi suspicionem incurrat, ut Judex: Alia, personas, quarum testimonium admittitur in quibusdam Judiciis, in aliis reprobat: Sic admittuntur Cognati, si de Impedimento consanguinitatis agatur; mulieres in Judiciis Civili, secus in Extraordinario.

Quod dicit passim, quasdam Reprobationes in quibusdam casibus esse legitimas, in aliis inanes, idque à Judicis Decisione pendere, in fronte, aut in calce disputationis hujus erat collocandum.

Circà hanc rem laudat multos Canones abrogatos: tales sunt 1. Ii, qui Laicos excludunt à depositione contra Clericos. 2. Ii, qui jubent, ut unico testimonio stetur, cum à quibusdam personis, Episcopo vel Pontifice profectum est. 3. Ii, qui Monachorum testimonium reprobant adversus Clericos.

Non semel asserit, neminem posse reprobare testimonium eius, cujus depositione in aliquo negotio usus sit; nec excipit casum, quo in intervallo reprobabilis ille factus est. Monere debuisse, causas plerasque, quæ Accusatorem inadmissibilem, & Judicem recusabilem faciunt, Testem quoque reprobabilem facere, & proinde remittere ad Tractatum præcedentem in illis causis, ubi dixit de Accusatore & Judice. Multæ sunt similitudines & differentie inter probationem testimoniale, & probationem instrumentalem; ambæ mutuo conferendæ erant, ad notanda earum communia, vel peculiariter attributa. Hoc executi sumus in nostro Opere. Præcipua Capita sunt, falsitatem, suspicionem falsitatis, contradictionem, contrarietatem, corruptionem, suppressionem iniquam, in utraque probatione locum habere: vitia hæc proponi possunt in quocumque statu Cause, & in qualibet Instantia: scriptum per scriptum refellitur; sicut Testis per Testem: si nova Instrumenta detegantur, aut amissa, vel detecta recuperentur, ea possunt adhiberi, etiam post Judicium: idem est de Testibus recens advenientibus, & de iis, qui cogniti vel detecti fuere post litem, modò probentur hæc circumstantiæ. Probitas constans, aut præsumpta Testis, fidem ejus testimonio tribuit; similis probitas Præpositorum ad describendos Actus publicos, Instrumentis pondus adjicit: utraque probatio à Principe & à Solemnitatibus ab ipso institutis, auctoritatem accipit.

Unicum Instrumentum sufficit. Duo saltem requiruntur Testes. Retractioni obnoxia est depositio, non item Enunciatio Instrumenti. Depositio obscura ab ipso Teste est enucleanda; obscuritas Instrumenti in præjudicium loquentis accipitur, *contra eum, qui potuit legem apertius dicere, interpretatio est facienda.*

OBSERVATIONES circà CAP. XV. de CONFessione JUDICIARIA.

Cum Secundus hujus Operis Liber ad Judicia Civilia seu Privata pertineat, hic solum agi debet de Confessione, quoad negotium Civile. Nihilominus tres novissimæ Exceptiones *Regula I.* nempe 6. 7. 8. loquuntur de Confessione in Re Criminali.

Quinque Priores Exceptiones sub unicâ *Regulâ* collocare potuisset, ac debuisset, dicendo, eum, qui confitetur apud Judicem competentem, pro judicato haberi, si Confessio spontanea, sine errore facti constans, absoluta sit, & restitutioni in integrum non sit locus. Sic continuo cernerentur, tum effectus Confessionis Judicialiæ, tum conditiones requisitæ, ut ipsum sortiatur.

Regula II. est consecutio 1. nam si Reus confessus, pro judicato habetur, oportet, ut is, qui ritè interrogatus, silet, cogatur ad solvendum, quia silentium hac in re Confessione æquivaleret, juxta regulam, *Qui tacet consentire videtur*, intelligendam de eo, qui non responderet, etsi teneatur ad respondendum. *Exceptio I.* subauditur in *Regula*, nam Reus absens, etiam contumax, ritè interrogari nequit.

De materia Exceptionis I. locuti sumus, ubi de probatione negationis: quod enim diximus de negatione merâ, sive eâ, quæ nullam affirmationem continet, ideòque probari nequit, argumento affine est; nam positio negativa, ad quam Reus interrogatus tenetur respondere, ex iis est, quæ probationem directam non suscipiunt, quapropter ad Confessionem Rei recurritur.

Notandum est in *Regulâ III.* responsonem obscuram, & respondendi recusationem idem esse, & proinde pro judicato haberi, non solum eum, qui confitetur, sed etiam eos, qui vel silent, vel obscure loquuntur.

Observatum est supra, circà divisionem hujus Operis, Autorem invertisse ordinem *TITULI de confessis*, hunc postponendo *TITULI de Probat. de Testib. de Fide Instrum.* quos præcedit in Corpore Juris. Momentum videtur fuisse, quòd Confessio sit probatio necessaria Actori, qui Actionem aliter tueri nequit, *Decretalium* autem Compilatores hunc Titulum *TITULO de Probationibus* præposuerunt, quia, confitente Reo, Actor probatione non indiget.

Cum Autor omiserit majorem partem eorum, quæ pertinent ad Confessionem in Judiciis Criminali, necessarium videtur, ut istas Omissiones suppleamus, adjiciendo nimirum 1. Reum, qui crimen confessus est, interrogandum non esse circà Confessionem, qui si editi fuerint, ob id tantum castigandi non sunt, nisi agatur de Crimine læsæ Majestatis, aut aliis flagitiis atrocibus in Jure expressis *Cap. I. de confessis*, & apud GONZALEM in *illud*, qui notat, ubique contrarium observari. 2. Si quis scelus incidenter in Instantiâ confiteatur, pœnâ ordinariâ non est afficiendus, nisi in subsequente Inquisitione convincatur *Cap. 2. ibid.* 3. Si Reus crimen, post Inquisitionem juridicam in ipsum factam, confiteatur, suam Confessionem impugnare non potest, idcirco quòd antè inquisitionem diffamatus non erat, vel quòd Delegatus ipsi non communicavit Capita, de quibus in ipsum inquirendum erat. *Cap. 1. de Accusat. in 6. 4.* Confessio per gehennam extorta, vim probationis habet in Judiciis Capitali, undè fit, ut Canones Reos ad eliciendam Confessionem criminis torqueri probent. *Cap. 6. de Reg. Jur.* juncta vulgari Canonistarum interpretatione. Vid. præ cæteris *T. m. bur. de Jure Abbasum Tom. III. Quest. 10. de Praxi Criminali*, ubi de gehennâ præfata disserit; FAGNAN. in *Cap. 1. de Relig. & venier.* qui per occasionem solum de illâ loquitur, eamque probans, dicit, Confessionem sic extortam pro merâ veritate haberi. n. 46.

OBSERVATIONES in CAP. XVI. de JURE JURANDO

De probatione per Præsumptionem agendum fuisse, priusquam Juramentum tractaretur; ordo Collectionis *Decretalium* id requirebat: sed cum Autor, *dispu-*

disputando de Probationibus in Jure, præcipuas collegerit Regulas ad Præsumptionem pertinentes, ad hanc in specie exponendam probationem redire noluit.

Quamvis hic agatur solum de Jurejurando, quatenus probatorium est in Judiciis, oportuissetque solum illud considerare sub hoc respectu, Autor hic collegit quidquid in Jure reperit, circa Juramentum, quam latissimè patet, spectatum, Moralemque Tractatum instituit. Ab hoc vitio cavimus in *Tractatu de Judiciis*, in quo nihil dictum fuit circa Juramentum, nisi quod illud, quatenus probatorium, respicit. Reliqua *Tit. de Jurejurando*, & quæ alibi occurrunt rejecta sunt in expositionem *Decalogi* per Canones, ubi fusè dissertimus de Jurejurando in Interpretatione *Præcepti II.*

Porro, ut sermo restringatur ad Juramentum probatorium, observandum est, ex *Regulis IX.* hujus *Cap.* solum *Tertiam* Argumento congruere. Sumpta est ex *Cap. ult. Tit. de Jurejurando*, qui alium Textum circa hanc rem non continet; & quidem hujus Textus expositioni præcipuè *CANISIUS* incubuit in sua *Summâ Lib. IV. Tit. XII.* ubi, definito Jurejurando, & diviso in Promissorium & Assertorium, insinuat, Assertorium, vel simpliciter esse Assertorium, vel Assertorium & Decisorium simul; quod fit, quoties adhibetur, ad definiendam controversiam judicalem, vel extrajudicalem. Tum distinguit tres Species Juramenti Decisorii, nempe Voluntarium, Judicarium, & Necessarium: per *Voluntarium* intelligitur id, quod alius alteri defertur, per conventionem voluntariam inter eos factam: Juramentum hoc vim transactionis habet. *Judicarium* illud est, quod Litigantes, pendente lite, sibi mutuò deferunt, aut referunt, approbante Judice; is, ad quem defertur, potest illud referre, nisi Juxta jubeat, ut ille ipse Juramentum præstet. Per Juramentum *Necessarium*, intelligitur id, quod à Judice præcipitur, cum Actor sufficientibus probationibus non juvatur, sed unicâ præsumptione; quo in casu Jusjurandum vulgò defertur Reo, nisi circumstantiæ Judicem inducant, ut deferat Actor, quâ in re servatur in Civili Judicio eadem procedendi ratio, quæ obtinet in Criminali, in quo, si Accusator non probet sufficienter, supersint tamen suspiciones in Reum, hic obligatur ad Purgationem cum Juramento. Utraque videtur contraria *Regulæ, Actore non probante, Reus absolvitur*; minimè tamen repugnat: nam *Regula* restringenda est ad Casum, quo probationes omnino deficiunt; præsumptio autem & suspiciones sunt semi-probationes vid. *GONZALEM in Caput ult. de Jurejur. & Cap. 2. de Prob.* ubi discutit, an sint Casus, in quibus Juxta teneatur Juramentum Reo deferre, cum Actor non probat, relativè utrimque rationibus, tales extare contendit; scilicet, eos, in quibus probatio non est plena & sufficiens, ita, ut jus Actoris dubium sit, ideòque Jusjurandum hoc vocari *Suppletorium*, seu probationem subsidiariam; & *Necessarium*, ratione obligationis ex parte Judicis illud deferre debentis, & ex parte Rei, qui proferre illud debet: Verum extare Causas, in quibus hoc defuit: talia sunt Judicia Criminalia, quæ probationes requirunt luce clariores, & negotia Civilia magni momenti, item extare circumstantias, in quibus, allatis probationibus insufficientibus, Actor deferendum est Juramentum, nempe bonam famam & dignitatem, quæ cum fide digniorem faciunt. Cum hæc probatio subsidiaria, non sit melioris conditionis, quam cæteræ probationes, sequitur, Sententiam secundum hanc probationem dictam, retractari debere, si postea emerferint Instrumenta illi contraria. Vid. *CANISIUM ibid.*

Non levis est difficultas, quæ ex fine *Cap. ult. de Jurejur.* pluriès laudari, elicitur. *GREGORIUS IX.* ibi insinuat, existere casus, in quibus Actore non probante, præsumptio ipsi Reo non favet; quod

Tom. I.

falsum videtur: nam merus probationis defectus semper gignit præsumptionem, Reum nihil debere: sed probabile est, Pontificem loqui de præsumptione proveniente ex eo, quod probatio contra Reum non est sufficiens, quo in casu fieri potest, ut illi Juramentum deferatur. Sed quomodo hoc conciliabitur cum eis, quæ dicta sunt, dimidiam probationem Actoris inducere præsumptionem in gratiam Actionis? Fortè dicendum est, tunc præsumptionem utrique favere; sed eam, quæ Reo patrocinatur, vulgò graviorem esse, ideòque cum mereri, qui cæteris paribus præferatur.

OBSERVATIONES in CAP. XVII. de ORDINE COGNITIONUM aliisque OFFICIIS JUDICIS.

His discussis probationibus tam generatim, quam sigillatim, ad hanc materiam Autor transit, neglecto ordine Collectionum *Decretalium*, in quo Titulus hic antè Titulum de *Probat.* etiam 7. aut 8. interjectis, collocatur. Nihil dicit ad defendendam hanc transpositionem, sed eam fecisse videtur, quia præcipuum ex Officiis Judicis est, ut ordinem præscriptum in cognitione Causarum servet. Id inferitur ex eo, quod sub eodem Titulo agat de quibusdam aliis Officiis Judicis; non reservavit autem ea, quæ commemorantur in Titulis, qui præcedunt Titulo de *Ordin. Cognit.* & iis, qui sequuntur, usque ad *Tit. de Jurejurando*. Fortè quod ipsi visa sint pertinere ad rationem procedendi, eique inseparabiliter coherere; illud autem, de quo agitur, Titulo de ordine cognitionum, & ea, quæ ipsi adjiciuntur, hic pertinent ad Judicia. Ut ut sit de vero momento hujus transpositionis, scire satis est, utramque dispositionem posse defendi. Quoad *Regulas IV.* ab Autore traditas, eæ bonæ sunt, & usus quotidiani: justum est, 1. discutere possessionem, antequam agatur de proprietate, quoniam hæc acquiritur per Possessionem. 2. In concursu duarum rerum judicandarum, minor cedere debet majori, cum hujus Definitio alteri præjudicium infert. 3. Indè sequitur, inchoandum esse à Judicio Causæ, à cuius Decisione pendet alterius Judicii Definitio; itaque *Regula Tertia* includitur in *Secunda* & vicissim. 4. Cum Exceptio peremptoria est, judicium Actionis pendet à Judicio Exceptionis; unde *Regula Quarta* est consecutio duarum præcedentium. Non secus est, si dilatoria sit, & Judicium defensionem Rei adjuvet; talis est Exceptio spoliationis.

Ratio ordinis in his *Regulis* præscripti, est, quod Decisio unius è Causis simul concurrentibus, ad alterius Definitionem viam sternat. Eximie sunt & magni momenti *Regulæ* subsequentes, quæ ad alia Judicis Officia pertinent, vel ad agendi rationem in dubio, vel ad relationes aut ad formam & pronuntiationem Sententiæ.

REG. XI. dicens, judicandum esse secundum Transactiones, reducitur ad *Quartam*, quatenus ea respicit Exceptiones peremptorias; nam Transactio una ex iis est.

Ultima Exceptio *Reg. XIII.* restringi debet ad negotia spiritualia, quæ per solos Canones diriguntur; nam in aliis, quæ Legibus obnoxia sunt, qualia sunt temporalia, Juxta secundum Leges judicare debet. Aliæ *Regulæ* usque ad *XXII.* locum habent in Interpretatione Legum, perindè ac Contractuum, & pertinent ad superiorem Tractatum de Interpretatione Legum.

Exceptio *XV.* reducitur ad *Reg. II. in 6.* nam Actor, cui objicitur conditio servilis, Reus est in refutatione hujus objectionis: ergo pertinet ad *Regulam*, quod in dubio favendum sit Reo.

REG. XVII. & XX. solum quoad verba differunt, & significant, in dubio mitiorem partem esse eligendam.

REG. XXIV. pertinet ad relationes, de quibus agitur, nempe eas, quibus Juxta Principem docet *Statu-*

tum negotii, rationes Partium, & suas. Secus est de REGULIS XXIII. XXV. XXVI. XXVII. Textus in his laudati sunt disertissimi. Quod dicitur Reg. XXVII. non admitti appellationem à Sententiâ secundum responsum Principis prolatâ, locum non habet, nisi cum in relatio communicata fuit Partibus, ipsaque consentirent, ut mitteretur. *Cap. 68. de Appellat. recusat. & relationib.* unicum est hoc in Titulo de Relationibus loquens. Tres Textus laudati Reg. XXVIII. accepti sunt ab Epistolis falsò adscriptis Pontificibus, SIXTO, DAMASO, & ELEUTHERIO; Quod in iis fertur, Episcopum judicari non posse inconsulto Pontifice, adversatur Disciplinae illius ætatis, & multorum Sæculorum sequentium.

Exceptio *Regule XXXII.* dicentis, Sententiam scripto mandari debere, falsa est, Canonque laudatus abrogatus est, per *Cap. 11. de Probat.* complectens omnes Sententias Ecclesiasticas sive adversus Clericos, sive adversus alios. Quod dicit, Sententiam esse ultimum Judicis Munus, verum non est, nisi quoad Definitionem Cause; quippè ad ipsum præterea pertinet, ut Sententiæ executionem procuret. Vide *Exceptionem XIX. REGULÆ I. QUÆST. IV. Cap. V. Lib. I.*

OBSERVATIONES in CAP. XIII. de APPELL.

Postquam de Actibus Judicialibus, qui præcedunt aut sequuntur liti contestatione, quorum novissimus est Sententia, disseruit Autor, ad Judiciorum consecutiones transit, quarum præcipua est Appellatio Judicialis, cui soli incumbit, neglectâ prorsus Appellatione Extrajudiciali, quæ argumento aliena est. *Caput hoc in Quæstiones VIII. dividitur. Secunda* pertinet ad causas appellationis. Omnes reducuntur ad malè judicatum, cujus refert Exceptiones XXXIV. quarum plures suas Replicationes habent. Aliæ vel falsæ sunt, Autore ipso fatente, vel ab usu alienæ, vel malè probatæ. Ad hæc Capita rediguntur Observationes in illas Exceptiones, sed prius monitum Lectorem velim, Exceptiones Replicationibus restrictas, sub Titulis singularibus exponi debuisse, quoties numerus Replicationum magnus est. Hinc, neglectis subdivisionibus, expositio obscura est necessarîo: tales sunt maximè XVI. & XX. promiscuè & perturbatè Exceptiones congestæ sunt, quas ordine congruo infra notando disponere potuisset.

Canones Africani laudati in *Prima* non loquuntur de Arbitris, sed de Episcopis Provinciae, qui à Partibus Judices electi fuerant, à quibus provocare non licebat; non quòd veri non essent Judices, sed quia Partes ipsorum electione, pollicebantur, se ipsorum Judicio adhaeruras. Hi Canones sunt 33. & 34. CAUS. II. QUÆST. VI. Canon 34. quem laudat etiam in Replicatione *Secunda*, mutilatus est, & in eo deficit negatio. Vide *Notas Correctorum Romanorum.*

Exceptiones II. III. IV. exolvere; nam hodie licet provocare à Judicio Episcopi nec non à Sententiâ Primatis, vel Metropolitanis, & à Sententiâ Concilii Provincialis, etiam unanimi.

Quinta, Ad rem non facit, Auditor quippè in eâ memoratus, non est Judex. Idem est de *Nona* ob eandem rationem; nam Executor non est Judex: querelæ tamen locus est, si ejusmodi Officiales potestatem suam prætergreliantur.

Septima, Non est in usu, si agatur de Judice inferiore; nam si talis Judex Officiale suum condemnet, hic appellare potest.

Idem est de *Decima*, nam licet intercedere resignationi, seu aperturæ testamenti, cum hæc injustè præcepta est.

Sensus *Undecimæ* est, non licere provocare à Legibus aut Canonibus universaliter receptis. Casus singularis est. Episcopus Parisiensis instabat executioni quarundam Legum, tam Sæcularium, quàm Ecclesiasticarum contra Judæos. *LUDOVICUS Junior*, qui lucrum aliquod ex earum neglectu capiebat, ad *ALEXANDRUM III.*

provocavit, qui definivit, appellationem ob rationem prædictam non esse admissibilem.

Inter Exceptiones sequentes, perindè atque inter præcedentes, multæ sunt, in quibus appellatio non prohibetur, sed ejus effectus suspensus tollitur: tales sunt X. XI. XII. XIII. XIV. XV. ubi enumerantur Casus, in quibus Judicium executioni mittitur, non obstante appellatione. Res patet in appellationibus Disciplina Regularum, aut Censuras spectantibus.

Decima sexta, Quæ pertinet ad prohibitionem appellandi antè Sententiam definitivam, *Quinque* Exceptiones habet ad unam generalem reducendas, nempe, ob gravamen ex Sententiâ interlocutoriâ ortum; quæ locum habet in omnibus petitionibus incidentibus: tot suppetunt harum petitionum exempla, quot sunt hic Replicationes. Gravamen in injustâ harum petitionum repudiatione, aut concessione consistit. Mentio hæc Sententiarum interlocutoriarum facta, ostendit, Autorem eas supra ad præparandum Lectoris animum commemorare debuisse, ubi de Sententiâ disseruit.

Quod dicit in *Decima septima*, provocari posse ab omni gravamine futuro, quod contingere potest in lite actu pendente, continetur in omni appellatione; nam Judex, à quo appellatur, nihil, appellatione pendente, innovare valet, quin attentatum perpetret.

Decima nona expositione indiget: nam, licet crimen sit notorium aut confessum à Reo, iniquum esse potest Judicium ratione pœnæ: itaque interdum appellationi locus est. Præterea notorietas facti non est semper res constans, *Cap. 14. de Appell.*

Vicesima, circa Rescripta, in quibus appellatio interdicitur, restringenda est ad casus, in quibus appellatio manifestè injusta est, aut inutilis; vel sensus est, Judicium executioni admittendum, *appellatione remota*: alioquin prohibitio iniqua esset, præberetque occasionem opprimendi unum è Litigantibus, quippè Judex sit delegatus, innoxiumque condemnare potest, vel rem litigiosam alii, quàm Domino addicere, omni prorsus remedio Gravatis ablato. Si dicatur his superesse querelam ad Superiorem, quæ appellationi subsidiaria est: respondemus, appellationem esse remedium ordinarium, facile & certum; querelam autem Superiori oblatam, esse remedium extraordinarium, difficile & incertum, quoad Receptionem; quippè Princeps aut Pontifex, à quibus solis ejusmodi commissiones emanant, difficillimè adiri possunt, & querelam nequidem visum repudiare solent.

Longius progredierentur Observationes, quæ fieri possent in singulas Exceptiones reliquas. Generatim sufficit dicere, has & præcedentes complecti casus, in quibus appellatio non habet locum; quorum alii sumuntur. 1. Vel ex parte Judicis, à quo provocari nequit; vel quia Arbitrarius est duntaxat; vel quia supremam Jurisdictionem exercet; vel quia appellatio removetur ejus Delegatione; vel quia revocavit gravamen; vel quia non est Judex; sed v. g. Auditor, vel Executor. 2. Alii ex parte Litigantium, qui polliciti sunt, se non provocaturos; vel qui appellationi propositæ renuntiaverunt, vel eam deseruerunt; vel qui siverunt tempore ad petendos Apostolos concessio aut ad persequendum prestituto; vel qui solemnitate neglexerunt, vel qui tempore statuto non appellaverunt; vel qui jus illud aliâ quâcumque culpâ amiserunt. 3. Alii ex parte appellationum præcedentium, si duas consecutivas Sententia similis reproba-verit. 4. Alii ex natura Cause, quæ requirit, ut Judicium executioni mittatur, vel sine appellatione, vel non obstante ipsâ: tales sunt Cause Summarie, vel Provisionis, vel Discipline vel correctionis, tales etiam illæ, quæ notoriæ, seu manifestæ in Jure vocantur.

Divisio hæc lucem procurat, occurritque ratio ex casuum, quorum connexio non percipitur, multiplicitate nascenti. Sic etiam vitantur iterationes, quæ sunt, vel iisdem, vel æquipollentibus verbis.

QUÆST.

QUÆST. III. *Quis habeat jus provocandi.*

Cùm ratio Appellationis desumatur ex gravamine per Sententiam illato, cùmque tertius ad Judicium non vocatus per Sententiam gravari possit, jure dicit Autor, quemlibet, cujus interest, ne illa executionem fortia- tur, habere jus ab eâ provocandi; Vid. COJACIUM & GONZALEM in *Cap. 17. de Sent. & Re judicatâ*, ubi res- pondent Regulâ; *Res inter alios acta, tertio non nocet*; eamque restringunt ad Casum, quo tertii non inte- rest; quod congruis exemplis illustrant.

QUÆST. IV. *Ad quem sit provocandum.*

Ad pensandas Regulas XVII. Autoris, earumque Exceptiones, Replicat. Duplicat, sciendum est 1. pe- rindè esse de Appellatione ac de Devolutione; ac utra- que introducta fuit, ut corrigatur, seu emendetur fac- tum inferioris, si perperam judicavit, vel suppleatur ejus defectus, seu negligentia; si Justitiam denega- vit. Porro in devolutione jus hoc ad Superiorem im- mediatum transit; undè sequitur, Appellationem, omif- so medio ad Pontificem, Ordini legitimo repugnare; & qui dem vetustissimi Textus, quibus illa jayatur, è Spu- riis Decretalibus eruti sunt: & hoc sit *Regula I. tru- tina.*

2. Cùm Judex omnem prorsùs Jurisdictionem suam in quâdam Judicia, Delegato suo impertitus est, ab hoc ad Superiorem Delegantis provocandum est; quia Delegatus Delegantem exhibet, ejusque Vicarius est, & proindè idem est utriusque Tribunal.

Ab hac Regulâ excipitur Princeps in Temporalibus, & Pontifex in Spiritualibus; quippè qui, non obsta- re delegatione, Delegati semper minent Superiores, ratio e Supremæ Autoritatis suæ; Itaque ad Pontifi- cem & Principem restringenda est *Regula II. ferens à Delegato appellari ad Delegante n.*

3. Si Delegatus utriusque, Principis & Pontificis, qui solus Universum negotium subdelegare potest, nullâ re sibi reservatâ, usus fuerit eâ facultate, Ap- pellatio ad illos pertingit; quia hujusmodi Subdele- gatus perfectè representat Subdelegantem, cujus vi- ces gerit, & cujus nomine judicat; ideòque, sicuti à Delegato Principis vel Pontificis ad illos appellandum fuisset, si sua usus fuisset per seipsum facultate; ita ad eosdem appellandum est à Subdelegato, cui tota potestas transmissa est.

4. Item est cùm Subdelegati aliquot, etiamsi refer- vata fuerit aliqua pars Jurisdictionis, procedunt cum uno ex Condelegatis; quia, cùm Jurisdictio delegata, sit nobilior, quàm subdelegata, hæc ab illâ trahitur; itaque, perindè est de hoc Casu, ac si Subdelegan- tes omnem prorsùs Jurisdictionem suam transfudif- sent in Subdelegatos. Secundùm hæc Judicium ferri debet de Exceptionibus. Replicationibus, Duplicatio- nibus, *Regula II. circa hoc ad GONZALEM in Cap. 27. de Officio Judicis Delegati.* Observatio hæc produ- cenda est ad *Regulam X. dicentem*, appellari ad Archiepiscopum, ab iis, quæ cum Capitulo gessit Episcopus, quatenus Prælegatus.

5. Cùm Vicarius Officialis omnem Jurisdictionem Contentiosam Episcopi accipiat, ab eo non appel- latur ad Episcopum. Eiusdem conditionis est Vicem- gerens, atque Officialis, ob eamdem rationem.

6. Cùm Jurisdictio Temporalis & Jurisdictio Spi- ritualis sint mutuo independentes, à Judice Civili ad Tribunal merè Ecclesiasticum non est Appellatio, & vicissim. Juxtâ hæc exponendâ sunt REG. IX. XIII. XIV.

7. Is, in quo, velut in fronte, sedem habet Jurisdictio, prohibere potest Appellationem à Judi- cibus unius Provinciae, vel alicujus Districtus ad Ju- dices alterius; undè fit, ut quondam Provinciarum quarundam Concilia Appellatione remotâ judica- verint; REG. IV. QUÆST. II. Indè Appellationes Ultra-Marinae prohibita sunt. REG. XVI. QUÆST. IV. VI. VII. VIII.

8. Cùm Delegati Pontificis ipsi immediati sint, ad eum appellandum est à Judicio Arbitrorum, qui de controversiis inter illos emergentibus aut recu- santibus contra illos propositis definiunt.

9. Quoniam Sententiæ Executor partem duntaxat Jurisdictionis obtinet, oportet, ut si appelletur ab executione, Appellatio feratur apud Judicem, qui Sententiam tulit.

Exceptio generalis harum Regularum restringi de- bet ad Loca & Tempora, in quibus Hæresis non to- leratur; nam tunc, si Catholicus sit Actor, & Ju- dex Hæreticorum eorum Sectæ adhæreat, necessa- rium est, ut apud illos litem exercent; & si ab eorum Judicio provocaverit, Judex Superior eju- dem Sectæ cognoscat de Appellatione, vel unâ cum Catholicis, si Tribunal mixtum constitutum fuerit, vel seorsim extrâ hunc Casum.

QUÆST. V. *De tempore, intrâ quod appellandum est, ejusque duratione.*

Autor dicit, principiò datos fuisse dies *Duos*, tùm *Tres*, postea *Novem*, denique *Decem*. Pro Regulâ af- firmat, tempus illud numerari à die Judicii. Plures excipit Casus, quorum *Secundus* duntaxat verus est, & usu receptus; nempe is, in quo Pontifex Sen- tentiam dirigit ad Principem, ut illam confirmet, & pœnæ locum assignet. Cùm Sententia effectum fortiri nequeat, priusquàm notificata fuerit, videtur tempus ad Appellationem datum, nonnisi à die no- tificationis esse numerandum; aliàs tempus illud frustra daretur, cùm ad deliberandum detur, an apel- lare expediat.

QUÆST. VI. *Modus & Forma APPELLATIONIS.*

Cùm attendimus, Appellationem esse unum ex Actibus Judicialibus Insignioribus, videtur eam Scri- pto tradi semper debere, post *Caput 11. de Probat.* quo cavetur, ut ejusmodi Actus Scripto semper con- ficiantur. Sed *Cap. 1. de Appell. in 6.* insinuat, eam posse aliter fieri; frustra enim præcepisset, ut Ap- pellationes ad Apostolicam Sedem semper Scripto fierent. *Cap. 59. de Appell.* id jam constituisse videtur quoad Appellationes interlocutorias, jubendo, ut causa Appellationis exponatur apud Judicem, qui interlocutus est: Sed, cùm hæc expositio sine Scri- pto fieri possit, nihil certum ex hoc Textu elici potest. Et *Cap. 1. citatum*, dat locum sententiæ, Ap- pellationem interlocutoriam Scripto non tradi, cùm id specialiter jubeat quoad eas, quæ ad Sedem Apo- stolicam feruntur, *Clementina de Appellatione* supponit quoque, Appellationem viva voce fieri posse, quandò- quidem jubet, ut in conspectu majoris partis Judi- cum fiat. Usus hic à Jure Civili originem traxit; *Can. ult. 2. QUÆST. VI. §. 33.* Litigatoribus id permit- titur quoad Casus, in quibus id negotium requiret. Non repugnat viva voce & Scripto Appellationem in- simul fieri 1. Viva voce coram Judice à quo; 2. Scri- pto tradi Judici ad quem, ut ab eo impetrentur litte- ræ, quibus illa admittitur.

QUÆST. VII. *Officia Appellantis consecraria Appellationis.*

Adjicere debuisset, & *Judicum*, sive ejus à quo, sive ejus ad quem fertur: etenim de utriusque Officii lo- quitur. Pleræque ex Regulis XXII. quibus Argumen- tum enucleatur, indicant solum Textus de re subjec- tã loquentes; plures autem sunt, quorum substantiam duobus verbis exhibere potuisset.

Amplitudo Argumenti *Regula XIII.* postulabat, eam sub Titulo singulari tractari, ut lucem necessariam acciperet. Prohibitio innovanti pendente Appella- tione, circa quam *Exceptiones XXI.* tradit, pauciori-

bus enucleari potest, si consideretur ex parte Actoris, ex parte Rei, & ex parte Judicis, à quo provocatum est. Hoc ostendemus ubi locum attigerimus.

Regulam V. ad Appellationem interlocutoriam restringere debuisset, cujus solius causa ab Appellante enuncianda est apud Judicem, à quo lata fuit.

Sextam breviate potuisset, dicendo, causam Appellationis non debere probari coram Judice, à quo appellatum fuit; &, junctà *Septimâ* adicere, *verim apud Judicem, ad quem fuit provocatum.*

Dicendum erat *Reg. II.* annum aut biennium dari ad persequendam Appellationem; non verò remittere oportebat ad Textus, quibus hoc tempus præfigitur. *Reg. II. & X.* ad eandem materiam Apostolorum; sive veniæ appellandi pertinent.

Reg. XII. quæ Suffraganeo, cujus querelam Metropolitanus repudiat, aperit viam invocandi Concilium Provinciale; sic agnoscit Superioritatem Concilii hujus in Metropolitanum. Textus laudatus, ex Decretali Spuriâ ALEXANDRI I. AN. CXVI. desumptus est.

Ad Intelligentiam Doctrinæ *Reg. XIII.* observandum est, quod, *Innovare*, sit agere contrà Appellationem, proinde executio Sententiæ, cujus Appellatio non est suspensiva, non est Innovatio. 1. *Attentatus* vocatur quodcumque fit contrà Appellationem; hoc autem genus attentatus nullum est ipso jure, ob defectum potestatis in Judice, qui illum perpetrat, aut in Parte, quæ illum procurat; Textus autem, qui dicunt, eum esse revocandum, loquuntur de revocatione Facti, non de revocatione Juris. 2. Tempus datum ad appellandum habet privilegium temporis, intrà quod Appellatio pendet, & quo durante innovatio interdicta est. 3. Si Appellatio interlocutoria Jurisdictionem ejus, à quo lata fuerit, non suspendat, nisi postquam Judex Superior capessere incepit notionem veritatis Cause Appellationis, quidquid præcedit non reputatur innovatio vel attentatus; quia hoc in Casu primus Judex exutus nondum est suâ Jurisdictione circa idem negotium; Posterior autem eâ nondum potitur. Vid. GONZALEM in *Cap. I. de Appellar.* fufius exponentem id, cujus Summam dedimus. Vide eundem in *Cap. 19. de Elect. n. 11. 5.* Quum Appellatio nulla est ob defectum formæ, aut potestatis, aut causæ; quod fit contrà Appellationem non est nullum; sicut Matrimonium posterius, quod initur, pendente nullitate prioris, non est nullum juxtâ Regulam, non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum. 6. Quando Appellans contrà Appellationem suam agit, Actus ejus non vocantur nec censentur attentatus; quippè qui renuntiare possit Appellationi & Judicio assentiri, ut reipsâ facit per illos Actus: sed, cum Judex Appellationem labefaciat, exequendo Judicium integrum, aut partem ejus, aut processum continuando post Appellationem suspensivam, incidit in Casum attentatus. Idem est de Actibus possessoris ab Actore factis, pendente Appellatione à Judice, quod ipsi addicit Possessionem, posito quod suspensiva sit.

Hiscæ observationibus præmissis, haud agrè disponere possumus ex ordine Exceptiones & Replicationes Regulæ unicæ hujus Quæstionis; nullæ enim sunt, quæ non reducuntur ad aliquod ex observatis Capitibus, quod si fiat, ordo congruus nascetur. Sunt Exceptiones XXI. & plures Replicationes.

Loquendo de probationibus per Instrumenta, aut Testes, aut Jusjurandum, diximus, eas allegari posse in Casu Appellationis, quæ omiſsæ fuerunt in prima Instantia. Itaque *Regula XIV.* est consequentia illius observationis. Aliud est de Exceptionibus, quæ novæ sunt, & ferunt novam Appellationi inferri non posse Actionem; v. gr. non posse peti Possessionem, si agebatur de proprietate, vel Proprietatem si de possessione Controversia erat, nisi Appellatio sit ad Pontificem. Hanc Exceptionem attigimus in *Cap. 17. de Ord. Cognit.*

Regula XV. ferens, Sententiam Interlocutoriam, à

qua non fuit appellatum, revocari posse per Judicium Appellationis à Sententiâ definitivâ, vera non est, nisi cum hoc incompatible est cum Sententiâ interlocutoria; id disertè dicitur in *Cap. 12. de Appellat.* ab Auctore laudato.

Regula XVI. est consequentia *Reg. XXV. Quæstionis II.* quæ docet renuntiationem Appellationi hanc perimere; nam, cum hæc Appellatio judicari non debeat, iniquum foret punire Appellantem ratione Appellationis ipsius; puniendus esset potius Judex, qui Actum non subsistentem cassavisset.

Regula XVII. hic ad Casum unicum restricta, ad omnes congeneres extendi debet, ob paritatem rationis, hinc enim Sententia, quæ obligat ad refundendum in Beneficio, eodem Beneficio non privat; itaque Beneficium illud quasi vacans conferri non potest: aliunde, etiam Beneficio privaret, ejus effectum fisteret Appellatio; itaque conferri non potest antè Confirmationem Sententiæ per Judicium Supremum, aut acceptatum à Partibus.

Exceptio finalis *Regulæ XX.* contraria videtur *Reg. XXII.* quæ dicit, Judicem inferiorem non puniri ob malejudicatum, nisi suppetant probationes, eum fuisse corruptum; illa enim fert, Judicium Cause Principalis remittendum non esse ad illum Judicem, si Appellationem interlocutoriam malejudicatam permiserit; quod est punitio ejusmodi Permissionis. Tolle potest illa speciosa contradictio, dicendo, Judicem, in Casu hujus Exceptionis, proprie non puniri, sed pro suspecto haberi, ob suum obsequium erga Appellantem, cui sine justâ causâ Appellationem indultit. Canones laudati, qui jubent remitti causam ad Judicem inferiorem, cum Appellatio fundamentum caret, loquuntur de Appellatione interlocutoria, vel duntaxat de executione primi Judicii, quæ ad primum Judicem pertinet.

QUÆST. VIII. Remedia Appellationi subsidiaria.

Autor omisit in suis Regulis Supplicationem ad Principem ad revisionem litium à Supremâ Jurisdictione definitarum. Ea cum Appellatione convenit in eo, quod negotium ad Superiorem deferat, sine suspensione tamen executionis Judicii, sicut Appellatio, quæ est merè devolutiva, in quo differt à Restitutione in integrum, quæ suspendit executionem Judicii. Autor, loquendo de hoc Posteriori remedio, non observat præcisè effectum ejus, qui fusc exponitur à GONZALE in *Tit. de Restitut. in integrum*, ubi docet, remedium hoc latius, quam Appellationem, patere; quippè quod adhibeatur in Casibus, in quibus Appellatio non admittitur, nempe in Judiciis Supremis. v. gr. Principis aut Magistratum, quibus hoc Jus, concessit, *C. 5. & 10.* excipit in *Regulâ I.* circa hanc restitutionem, Casum, in quo agitur de libertate.

Accusatio aut Denuntiatio Electi, de quâ loquitur in *Reg. II.* Appellationis extrajudicialis locum tenet: *Tertia* continet rationem, ob quam, ubi Appellatio alteri è Litigantibus conceditur aut denegatur, idem sit Juris quoad ejus Adversarium; nempe, quia alius subire debet Legem, quam alteri imponit. *Quarta* pertinet ad Appellationem tacitam ad Pontificem, quæ fit proficiscendo Romam, aut illuc mittendo Procuratorem, ad obtinendam Judicii reformationem: Arrepto itineris ad Judicem Appellationis est etiam consequentia Appellationis, quam commemorat. *Regula III.* QUÆST. IV. hujus Capituli, laudans *Can. 22. CAU. XXIV.* QUÆST. VI. è *Codice THEODOSIANO* erutum.

Observationibus in hoc Caput inferri potuissent per multa, circa Culpas, quibus amittitur Jus Appellationis, & maxime eam, quæ fit aperiendo Epistolas Judicis, à quo, ad Judicium, ad quem appellatur, inscriptas, quibus hic docetur de statu negotii. Commemoratur hæc culpa

culpa in *Cap. 31. de Offic. Judicis*, quod bene exponitur à GONZALE. Longè plura dicenda essent circa *Apostolos*, sive Litteras Dimissorias, aut veniam appellandi, quo tempore, & quomodo dandi sint, Officia Judicis circa eos, tempus ad appellandum, aut inchoandam, vel finiendam Appellationis perfectionem, præstitutum. Hæc à GONZALE exponuntur in *C. 5. de Appell.* Id etiam nos executi sumus in *REGULIS CIRCA JUDICIA*; proinde superfluum esset hunc laborem hic resumere.

Cap. XIX. de Sententiâ & de Re judicata.

Autor jam locutus est de Sententiâ sub finem *Cap. XVII.* sed tantum ratione Judicis propter aliquot circumstantias: cætera post appellationem rejicit. Cum sint Sententiæ circa Appellationem & Res judicate, à quibus appellare non licet, idcirco quod ultimum prolatum Judicium irrevocabile, & irreformabile sit; fortassis, ob hanc rationem, Autor disputationem de appellatione, disputationi de Sententiâ præmisit, quod sufficit ad tuendam hujus Tituli transpositionem, contra exemplum *Collectorum Decretalium*, etiam Pontificum. *Caput hoc*, quamvis prolixum, divisione caret; habetque *REGULAM unicam*, cum *Exceptionibus XXXII.* quæ multis Replicationibus, Triplicationibus &c. luci valdè nocentibus stipantur. *Regula fert*, Sententiam aut Rem judicatam dare Actionem & Exceptionem, remque judicatam pro veritate haberi. Pleraque *Exceptiones* versantur circa varias species vitiatorum, quæ Sententiam nullam faciunt; quarum alia sunt in Judice, cui desunt requisitæ dotes, quarum mentionem Autor fecit *Cap. 11. hujus Lib.* quasque hic resumit; vel qui potestatem suam excedit, noscendo de Rebus aut Personis, in quas Jurisdictionem non habet; vel qui judicat eo tempore, quo potestas ipsius expiravit, aut per appellationem, vel evocationem suspenditur.

Alia sunt in probationibus, quæ falsæ sunt, eo quod nitantur v. g. super Instrumentis falsis, aut falsis Testibus: alia sunt in Processu, in quo Judicarius ordo, vel solemnitates substantiales neglectæ fuere: Alia, in verbis Sententiæ, quæ damnant & absolvunt: Alia petuntur ex neglectu Regularum fundamentalium, quibus Sententiæ congruere debent; nempe Legum & Canonum: Alia ex parte materiæ Sententiæ cadentis in Res minimè controversas: Alia ex parte Actoris, cui plura conceduntur, quam petierit, vel Rei, qui inauditus damnatur: Alia ex parte conditionum Sententiæ, quibus non fit satis; vel ex tempore, quo lata fuit nempe nocturno, *Cap. 24. de Off. Jud. Deleg. & GONZAL. ibid.* Hæc autem Exceptiones complectuntur Casus, in quibus Sententiæ effectu caret; Reliquæ pertinent ad casus, in quibus ille suspenditur per appellationem expressam aut tacitam, & eos, in quibus auxilium Principis invocatur, vel ad restitutionem in integrum, vel ad revisionem Causæ, vel ad annihilationem Judicii per supremam ipsius auctoritatem: II; quibus horum remedium usum vis eripit, recuperatâ libertate audiuntur, perinde ac si illa adhibuissent.

His Observationibus generalibus præmissis, in quibus hujus Capituli summam dedimus, ordinemque legitimum instituimus; observandum est in *Exceptionem I.* à Judicis incompetenti quæsitam, per Judicem *incompetentem* intelligi eum, ad cujus Tribunal negotium litigiosum non pertinet; non verò eum, qui aliqua dotium requisitarum caret; sive quia male provisus est, sive quia defectus habet, quibus ligatur, atque à judicandi Officio arceatur. Autor secundo sensu illum accipit, ut patet ex Replicatione secunda, nempe, si Judex publicè pro Judice competenti habebatur; fieri quippè nequit in primo casu, ut Judex incompetens, vulgò pro competente habeatur, cum lites, quæ alicujus Tribunalis Jurisdictioni obnoxie sint, à plerisque Incolis, ut plu-

rimùm, cognoscantur; facillè autem fieri potest, ut aliquis pro legitime provisio habeatur, qui vitis inficitur ejus Provisionem nullam facientibus, atque is sui Muneris exercitium liberum habere existimetur, cujus facultates ligantur per occultos defectus.

Observandum in *Except. II.* ab Hæresi petitam, ipsi non esse locum in Locis, ubi toleratur Hæresis. In *Except. III.* Excommunicationem Judicis potestatem non ligare, nisi denunciata sit.

Except. IV. sumitur ex eo, quòd Judices, qui communem Sententiam ferunt, non sunt concordēs. *Caput ultimum de Sent.* quod laudatur, agit de casu, qui hodie non accidit, eo nempe, quo duo Judices Ordinarii seorsim de eodem negotio discrepantes Sententias proferunt, & tunc Sententiâ, quæ favet Reo, aliam vincit, nisi materia ex se favorabilis sit, puta Matrimonii, Dotis, Libertatis, Testamenti aliùve rei similis, vid. GONZALEM in *illud*. Si unâ judicent, vincit Sententiâ numeri majoris: si Judices Delegati ex æquo dividantur, Delegans æquilibrium tollere debet: si idem accidat inter Arbitros, utraque Sententiâ est nulla, nisi aliter conventum sit in Compromisso.

Except. VI. sumitur ex absentia Partis judicate. Quæcumque traduntur hic in multis Replicationibus, Duplicationibus &c. ad hæc rediguntur, quòd, si absentia justa sit, aut absent non fuerit legitime citatus, aut legitimum Procuratorem mittere non potuerit, Sententiâ nulla est; si verò legitime citatus, noluerit in Jus venire, aut Procuratorem constituere, valet Sententiâ. Quoad reliqua, repetenda sunt ea, quæ circa Citationem, & Procuraciones, dicta sunt.

Observandum est in *Except. VII. & VIII.* Judicem, qui noscit de Accessorio, vel qui utitur suâ potestate adversus eos, qui ipsam Jurisdictionem suam exercentem turbant, Jurisdictionis suæ limites non excedere, quamvis neutrum Caput in ejus Commissionem contineatur.

Except. IX. Duabus præcedentibus præmitti debuisset, quarum continet principium & genus: Et quidem Autor ad eas remittere cogitur: hæc fert, Partes posse prorogare Jurisdictionem Judicis Delegati in Res, de quibus ipsius Commissio non loquitur, circa quas sit Arbitrator.

Observandum est in *Except. XI.* discrimen, quòd inter Sententiam Legibus contrariam, & Sententiam contrariam Juri Litigantis ipsorum Legibus innixo, statuit, à GONZALE tradi, atque exponi in *Cap. 1. & 9. de Sent. & Reg. judic.* Contemptus expressus Legum, qui reperitur in prima eam proculdubio peioris conditionis facit, quam secundam, quæ potest excusari ex præsumptione, quòd Judex arbitratus sit, casum Partis damnatæ non esse in Lege, adversus quam judicavit. Cum Consuetudo vim Legis habeat, hic sub Legis verbo comprehendi debet. Quod Autor insinuat in Replicatione tertia Juris Canonici, Sanctiones esse Juri Civili præferendas in Causis Clericorum, restringendum est ad casus, in quibus non agitur de temporali, quod per Jus Civile ordinatur.

Circa *Except. XII.* observamus, Replicationem ipsius significare, in illâ agi de Sententiâ juri litigantis contrariâ; iudè enim dicitur, quòd post elapsos triginta annos à morte Judicis, adversus illam reclamare non possit gravatus; aliudè videtur, Sententiam Legibus diametraliter oppositam, proindeque errorem Juris continentem, perpetuò impugnari posse, posito quòd triginta annorum possessio iniquæ Sententiæ adjecta, rem sic possessam acquirat, oportet, ut Possessor Sententiæ vitium ignoraverit; quia nulla est præscriptio sine bonâ fide; præterea numerandi sunt triginta anni præfati à die Sententiæ, non ab obitu Judicis.

Except. XIII. continet principium XV. & XVI. si causa Sententiæ sit falsa atque probari possit contrariam enuntiationis ejus, Sententiâ nulla est, ut patet in

Sententiis Divortii ob falsa impedimenta latis; unde fit, ut semper admittantur Opponentis, qui eas nullitatis arguant. Ob hoc principium, nullum declaratur Judicium quodvis, ex falsorum Instrumentorum aut falsarum Depositionum motivo, latum, cum falsitas probata est.

Exceptio XIV. Replicatio *Secunda* jungi debuisset Exceptioni, dicendo, Judicium latum adversus Sententiam, quæ rei judicatae vim acquisivit, esse nullum, si litigans hanc rationem objecit. *Cap. 20. de Sent. & Re judic.*

In *Except.* XIX. circa nullitatem Sententiæ per fordes latae, laudare debuisset *Cap. 1. de Sent. & Re Judic. in 6.* conditum adversus Judices Ecclesiasticos, qui integritatem suam labefactari sinit.

Except. XXIII. pertinet ad nullitatem Sententiæ per Judicem Inferiorem latae, post evocationem factam à Judice Superiori. *Cap. 56. de Appell.* laudatum ad eam fulciendam, loquitur de reservatione, quæ sibi INNOCENTIIUS III. attribuerat Collationem Cancellariae Ecclesiae *Mediolanensis*, ad se devolutam, ob negligentiam Archiepiscoporum; & docet, ad asseverandam hanc Collationem, Pontificem sibi reservasse notionem eorum, quæ ad illam pertinebant: proinde nihil in illa evocatione odiosum erat, quippe quæ facta erat solum ad conservationem Jurium Evocantis, alique Judices, qui de controversia statuere possent, præter Commissarios Pontificios, non extabant. Textus hic non est omnium vetustissimus circa evocationem Causarum à Pontifice; *Cap. 4. ut lite pendente, nihil innovetur*, de eâ loquitur, conditum à CELESTINO III. Prædecessore INNOCENTII III. Porro, negotium illud Pontificis notionem dignum erat, quippe Romæ ortum, variæque à Senatoribus, atque à Judicibus Capitolinis decisum. Vid. CUYAC. *in hoc Caput*, ibi dicit, nullum esse Textum, qui de intricatore negotio loquatur. Horum Textuum Prior asserit, evocationem fortius astringere, quam Appellationem.

Except. XXIV. & XXV. defumuntur ex eo, quod Sententia sit lata post Appellationem aut ejus æquipollens, nempe implorationem protectionis Superioris erga negotium litigiosum. Posterius hoc remedium adversus Sententiam sic restringi debet, quia nihil operaretur, si de protectione generali accipiatur.

Except. XXVI. est prima earum, quæ pertinent ad suspensionem effectus Sententiæ, per Appellationem ab ipsâ. Circa hanc Autor iterat quod supra dixit de conditionibus requisitis, ut valida sit, licet illuc remittere satis fuisset. Jungendo Exceptionem hanc & Sequentem præcedentibus, percipitur, Appellationem expressam, aut tacitam variè operari, prout præcedit aut sequitur Sententiam, quam primo Casu annihilat, secundo suspendit duntaxat, & ad Judicem Superiorem transfert, ab eo deinceps, prout Jus postulabit, infirmam aut confirmandam.

Observandum est circa *Except.* XXVII. iter ad Romam suscepiam Sententiam immediatè sequens, esse genus Appellationis hodiè obsoletum.

Except. XXVIII. pertinet ad implorationem Autoritatis Superioris, vel per viam Supplicationis, aut Libelli Civilis, aut per viam restitutionis in integrum, vel per viam Syndicatus, aut instigationis, quæ spectat ad Sententias per fordes latis. Hæc Implorationum genera commemorantur à CANISIO *Lib. IV. Tit. XVI. XVII. ejus Summæ.*

Hoc in loco debuisset Autor conferre Sententiam Diffinitivam cum Interlocutoriâ, earumque communia aut peculiaria annotare, vel saltem præcipua discrimina colligere; quæ sunt 1. Interlocutoriâ ferri inter initium & finem litis: Appellantem exponere debere Appellationis suæ rationem apud Judicem, à quo appellat: Judicem posse Sententiam suam suam revocare: necessarium non esse, ut Appellatio Scriptis tradatur, nisi ad Pontificem lata fuerit.

OBSERVATIONES in CAPUT XX. circa Executionem Rei judicatae, Impensas litis, Salaria Judicum atque Ministrorum &c.

Quinque REGULÆ Partis I. bonæ sunt, sed quædam Exceptiones expositione indigent; nam 1. *Prima* Exceptio *Regulæ I.* videtur falsa, si producat ad Casum, in quibus iniquitas Sententiæ manifesta est, talisve, ut eam Executor constantem existimet; hoc ostensum fuit in *Traçtatu de Judiciis*. Ratio est, quod tunc Executor ex eorum numero esset, qui consentiunt malo, dum obtemperaret Jussioni injustæ. *Quinta* idem argumentum respicit, viamque suggerit, quæ talis executio eo in Casu vitari possit.

Quod asseritur in fine *Regulæ*, locum habet solum in Jure Canonico; nam, juxta Jus Civile, Executor cognoscit de nullitate Sententiæ ex dolo proveniente. Hoc in *Cap. 5.* ab Autore laudatum traditur, à CUYACIO, qui observat, Pontificem ibi Jus Novum constituere, remittendo ad Delegantem notionem hujus nullitatis, quod significatur per hæc verba, *de cætero*.

Quod dicitur in *Regulâ II.* Judicem Delegatum per se ipsum exequi posse, locum habet, non solum, priusquam executionem Ordinario mandaverit, sed etiam postea, posito quod Ordinarius aut recuset, aut nequeat exequi.

Quod adjicitur, hujus executionis onus Ordinario imponi à Lege, obtinet, sive ipse judicaverit, sive Sententia lata fuerit ab eo, qui jus exequendi non habet, quales sunt Arbitri, aut Judices dati, qui meram notionem habent; quia carent Jurisdictione, quæ necessaria est ad cognoscendum. Vid. GONZALEM *in Cap. 7. & 9. de Offic. Jud. Deleg.* fufius hæc disputantem.

Duæ Exceptiones *Regulæ III.* Sententias Interlocutorias solum respiciunt; nempe eas, quibus præcipitur, vel Absolutio *ad Cautelam* ab Excommunicatione, vel Restitutio Spoliati; quod autem per ejusmodi Sententias definitur, Rei judicatae nomen non meretur, quod non convenit propriè nisi Rei per Sententiam Definitivam decise. *Regulæ IV.* pertinet ad tempus quadrimestre Parti damnatae datum, ad executionem judicati, & facultatem Judici concessam tempus prorogandi, aut abbreviandi, prout requirunt Circumstantiæ. Dilatio hæc est Beneficium Juris, quod temperari debet secundum exigentiam. *Cap. 15. de Sent. & Re Judic.* locum habet solum in Actione Personali: quoad Realem, Jus nullum perscribit tempus; sed cum possessor damnatus statim possessione cedere nequit, tempus ad hoc necessarium postulare potest. Autor hunc Casum neglexit: omisit etiam monere, *Cap. 15.* laudatum extendere ad Purgationem Canonicam id, quod circa præstantionem docet; nempe, eum, qui damnatur ad præstantionem intra viginti aut triginta dies, quique spatio huic se subicit, omittendo Appellationem intra decem dies Sententiæ proximos, non magis admitti, si postea conqueratur de brevitate termini, quam Debitorem, qui damnatus ad solvendum infra eundem diem, per decem dies obtinisset.

Quod dicit in *Tribus Regulis* circa Expensas, contrahi potest in *Unicam* nempe: quemcumque, qui culpâ suâ ad sumptus faciendos Adversarium suum cogit, ad restituendas expensas damnari debere. Indemnitas hæc debetur in Foro interiori, etiam antè damnationem. *Regulæ* circa salarium Judicum, & Officialium eorum, indicant solum Textus de eo loquentes. Sola *Prima*, propriè loquendo, Judices attingit; *Secunda*, quæ loquitur de Taxâ Litterarum Cancellariæ, pertinet ad Officiales eorum.

OBSERVATIONES in reliquam CAPUT XX.
circa Missionem in Possessionem ad conservati-
onem Rei litigiosa.

Hic occurrit Appendix, cujus mentionem inscriptio Capituli non facit. Argumentum magis convenit *Capituli VI.* in quo agitur de Contumacia, quam huic; nam Missio proposita, est poena Contumaciae: eam hic Autor collocavit, quia executionis species est; verum hac ratio eum non purgat; nam Regulae, per quas illam exponit, solius Contumaciae mentionem faciunt, nec recte poena a delicto separatur: praeterea, executio, de qua est agendum, est executio Sententiae, quae liti finem imponit; unde fit, ut eam non aggrediatur, nisi post expositam Sententiam. Aliud est praeterea hujus Appendixis vitium, cui inserviunt Regulae, circa Sequestrationem fundorum & fructuum; haec autem locum non habet, nisi pendente lite; nam fit ad conservationem rei litigiosae, quae talis esse definit per Sententiam definitivam. Praeterea, Sequestratio opponitur missioni in possessionem; haec enim datur Actori; illa fit in manu tertia: imò Sequestratio locum habet erga personas; nam puellae, mulieres conjugatae, pueri, sequestrantur in quibusdam Casibus; Missio autem in Possessionem non fit, nisi in bonis mobilibus aut immobilibus. Praeterea haec vitia ordinis, alia reperiuntur in Exceptionibus & in Replicationibus, quas in Regulis includere potuisset; ea observabuntur in discussione Regularum. *Tredecim* numero sunt, quarum *Prima* est *Duodecima* hujus Capituli, cujus omnes Regulae sub continuâ numerorum serie collocantur. Observare debuisset, primam Exceptionem in gratiam Beneficiorum litigiosorum introductam fuisse à Concilio *Lugdunensi*, ob hanc rationem, quod, cum Beneficia canonicè possideri nequeant sine Institutione Canonica, æquum non est, si Reus sit contumax, ut Actor, qui fortè legitimo Titulo caret, mittatur in Possessionem. *Cujacius* hoc notat, & probat in *Titul. de eo, qui mittitur* &c. *Secundae*, quae pertinet ad Reum contumacem, qui satisfacit, se adfuturum, & Causam defendendum, adjicere debuisset, eum non recipi, nisi intra annum: ad cujus expositionem circumstantiae, remittere potuisset ad *Reg. XIX.*

Decima-tertia supponit, Judicem mittere in Possessionem bonorum extra Territorium suum sitorum: Textus laudatus id probat.

Distinctio constituta *Reg. XIV. & XV.* inter Actionem Realem & Actionem Personalem, est justa, & constat in eo, quod, in hac, Actor mitti possit in Possessionem omnium bonorum Rei pro rata debiti: in Actione autem Reali, mittatur solum in Possessionem rei vindicatae, *Cap. 5. ut lite non contest.*

Reg. XVI. Argumento aliena est, quippe quae non loquatur de missione in possessionem, sed de obligatione Clerici Beneficiati contumacis, ad satisfaciendum Creditoribus suis & fructibus sui Beneficii.

Regula XVII. non habet locum nisi in Casibus memoratis in *Cap. 5. ut lite non cont.* haec requirit discussionem summariam ante missionem in possessionem.

Suprà diximus, quae ratio habenda sit *Regula XVIII.* quae indicat Textus sequestrationem praecipientes, cum timetur, ne fundi fructus-ve dissipentur. Doctrina *Reg. XIX.* atque Exceptionum & Replicationum ejus, ad tria reducitur, 1. cum missio in possessionem sit poena Contumaciae, nulla autem sit Contumacia, cum Citatus sistere se non potuit, neque per se ipsum, neque per Procuratorem; illa locum non habet in Casu absentiae iuste: 2. Si Contumax intra annum redierit & satisfacit, se in Judicio staturum, refundatque expensas, possessionem suam recuperat, à qua Actor repellitur: 3. Si missio in possessionem facta fuerit à Delegato Pontificis, redux Contumax non potest reintegrari, nisi à Pontifice, posito quod Delegatus defunctus sit.

Regula XX. Exceptionesque ejus ac Replicationes comprehendi possunt, sub hac observatione, Actorem in Possessionem missum ob Contumaciam Rei, verum & unicum Possessorem fieri, si anno integro perseveret in possessione; Reo autem non superest, nisi jus ad proprietatem: hoc autem locum habet, etiam si Actor pervim prohibitus fuisset, quominus realiter possideret; sed si possessio Actoris interrupta fuit, per reditum Rei intra annum, cautionem standi in Judicio & refusionem impensarum, hic possessionem recuperare debet: perinde est, si per hunc non steterit, quominus haec Conditiones impleat. Duæ posteriores Regulae loquuntur de duobus aliis remediis contra Contumaciam. *Prima* loquitur de Sequestratione, quam diximus nihil ferè commune habere cum missione in possessionem ob Contumaciam Rei. *Secunda*, de cognitione Causae, inaudito Contumace: de his Casibus agitur in *Cap. 5. de lite non contest. &c.*

Cujacius eos omnes enumerat in expositione hujus Textus, item *GONZALEZ.*

OBSERVATIONES in CAP. XXI. circa
Compromissum.

In *Decretalium* Collectione Titulus de Arbitris collocatur eos inter, qui pertinent ad preparatoria Judiciorum, aut Res Judicis anteriores; & merito: nam per Compromissa obviam itur litibus, quos definiunt Judicia. Satius tamen esse putavit Autor rejicere materiam Compromissorum post Judicia, idcirco quod eundem effectum habeant, ac Judicia, controversias humanas sopiendo; ideòque haec vocat remedia Judicis similia. Idem sentit de Transactionibus, quas Collectores *Decretalium* Judicis praeferunt, de quibus disputatur in *Capite sequenti*, hujus *Libri II.* ultimo. Quae dicuntur hic, pertinent solum ad Compromissum Judicium, quo intelligitur illud, quod quibusdam personis à Partibus, quarum interest, electis, tribuit facultatem dirimendi controversias in eo expressas. Locus ubi hoc Argumentum tractat, eum ad hoc induxit. Quoad Compromissum Extrajudiciale, de eo loquitur *Lib. III. Cap. X. REG. II. III.* tale est illud, quo Collegia, quae concordare nequeunt, ad eligendum, conferendum, praesentandum, aut aliquid gravis momenti faciendum, aliquod è Membris suis, aliosve eligunt, ad faciendum Actum, cum promissione ratum habendi, quod factum fuerit. Jus loquitur solum de Casu Electionis, sed quod in eo dicitur, ad alios Casus extenditur.

Sub *Tribus* *REGULIS* comprehendit Doctrinam suam de Compromisso Judicario. *Prima* est; illud obligatorium esse, & dare Actionem & Exceptionem. *Secunda*: Partes teneri obtemperari Sententiae ab Arbitris lata. Utraque plures Exceptiones & Replicationes habet, sine quibus Argumentum clarius exponere potuisset ac debuisset, illud in aliquot Capitula dividendo; nempe, quinam Arbitri esse possint; quinam Arbitros eligere; quanam sint obligationes horum & illorum; quid per Compromissum intelligatur, & in eo contineatur: ductoque initio ab ultimo Capite, quod continet nomen, naturam, materiam & formam rei propositae, potuisset ac debuisset observare, *Compromissum* accepisse nomen à promissione, quae Partes spondent, se staturos Sententiae ab eis dictae, quos ad dirimendam controversiam elegerunt, & soluturos poenam, cui se subjiciunt, si recusaverint parere. Cum nomen è natura rei deductum sit, illud exponendo, hanc aperuisset. Quoad *Materiam*, dicendum erat, eam nihil aliud esse, quam Disceptiones, quas Partes conficere cupiunt, circa unum, aut plura negotia, sed quaedam negotia ob gravitatem suam Compromisso non esse obnoxia, Restitutionem in integrum, Matrimonium,

Libertate

Libertatem, Crimina, Exemptiones. Pro *Formâ* assignare debuisset quod Arbitris præscribitur à Partibus quoad Locum, Tempus, Modum definiendi; eorum Officium in casu æquilibrium, aliisque divisionis, quæ sistit aut impedit Judicium. Idem est de casibus, in quibus aliquis eorum judicandi fit incapax, v. gr. Morbi, Captivitatis, Dementia, Mortis.

Quoad *Personas*, quæ compromittere possunt, observare potuisset ac debuisset, jus illud ad omnes & singulos pertinere, qui ab eo non excluduntur per Leges: hæc autem neminem excludunt nominatim; sed exclusio hæc includitur in prohibitione administrationis honorum suorum, quæ quidem exclusio præcipue continet personas in alienâ potestate constitutas, vel à Judice interdictas.

Eadem Regula obtinet quoad personas, quæ possunt esse Arbitri, omnes scilicet, qui à Lege nominatim, aut tacite non excluduntur. Quoad alios Autor commemorat Servos, Feminas, à quibus excipit eas, quæ Jurisdictionem habent, Judices Ordinarios, & competentes negotiorum controversorum.

Officia Compromittentium enucleantur in *Regula III* Idem est de Officiis Arbitrorum. Utraque nascuntur à Compromisso continente Legem, quam utriusque sequi debent: undè fit, ut, si nullum sit, v. gr. cum sit à personis incapacibus, aut ingratiam personarum incapacium, evanescent caterorum obligationes. Evanescent pariter obligationes Compromittentium, cum Arbitri recedunt à formâ Compromissi, quippe quæ sint conditionales; conditio autem est, si electi Arbitri servaverint limites potestatis, quam acceperunt. Ex nullitate Compromissi deducuntur Exceptiones *Regula I*. Replicationes oriuntur ex validitate. Ex validitate Sententiæ petitur veritas *Regula II*. Ex ejusdem Sententiæ nullitate proveniunt Exceptiones *Regula*.

Insinuatur in *Excep. XIII. Regule I*. Compromissum non esse obligatorium, cum nulla poena ipsi apponitur. Contrarium ostendit *Cap. 9. de Arbitris*, laudatum; nam dicit, compromissum sine poena obligare ad præstandam indemnitate; penale verò insuper ad poenam obligare. *Regula III*. docet, Compromissum alterius nomine factum, dare jus agendi adversus eum, qui illud fecit, sive Dominum, sive Procuratorem.

OBSERVATIONES in CAP. XXII. circa TRANSACTIONES.

Loquendo supra de Exceptionibus peremptoriis, Transactionem ipsis annumeravimus; & observavimus, eam, perinde ac illas, habere vim rei judicatæ: quia litem definit in gratiam ejus, cui favet, adversus eum, cui contraria est. Autor exponit argumentum eodem sensu per *Regulam*, id, quod diximus, continentem, & *Quinque* Exceptiones petitas vel ex circumstantiis, in quibus Transactio nulla est ob Simoniam, aliunde simile vitium, vel ex eo, quòd materia non est transactionis capax, ut Matrimonium; vel ex eo, quòd transactioni non paruit Adversarius, juxta *Reg. 75. in 6.* quæ dicit, *frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cum fidem à se præstitam servare recusat.*

Methodi VIGELIANÆ Juris Canonici LIBER TERTIUS de Re Ecclesiasticâ, & primò de Ecclesiis generatim.

OBSERVATIONES in Divisionem.

Autor locutus de Jure generatim, & specialiter de Jure Publico continente facultatem Legum ferendarum, interpretandarum, exequendarum, constituendorum hunc in finem Magistratum, coërcendorum scelerum, & proinde instituendæ notionis in ipsâ, quæ vocatur Judicium Publicum suas habens solemnitates ac poenas; tum de Jure Privato pertinente ad Judicia Privata, suis quoque solemnitatibus instructa, sive præcedentibus, sive comitantibus, sive sequentibus; transit ad Jus Rerum Ecclesiasticarum, quæ sunt præcipua ho-

rum Judiciorum materia, & sub Rerum Ecclesiasticarum vocabulo, complectitur Ecclesiam, quæ includit 1. Ecclesiam Universalem, quæ est Societas Fidelium, extrâ quam non est Salus: 2. Ecclesias. Particulares, ex quibus Universalis Ecclesia coalescit: 3. Personas Ecclesiasticas, Clericos & Religiosos, Prælatos & Inferiores: 4. Bona Ecclesiastica merè Spiritualia, aut merè Temporalia, aut Mixta, partim Spiritualia, partim Temporalia: 5. Loca destinata Cultui Divino, quem exercent illæ Personæ, & cujus sumptus, perinde ac Personarum alimenta, ex illis Bonis eruuntur.

Cum hæc verba *Ecclesia, Ecclesiastici*, habeant omnes significationes, quas mox illis attribuimus, eas exponere ac determinare Autor debuisset: sic facilius, agnoscetur quanam sit materia hujus *Libri*, quæ divisio, ordo & connexio ipsius. Decimas, Primitias, & Oblationes inter Bona Spiritualia numerando, id observandum curare debuisset in *Inscriptione*, eam sic concipiendo, de *Jure Decimarum*, ad instar Tituli de *Jure Patronatus*.

Agendo de Collatione Præbendarum & Dignitatum, in Titulo de *Præb. & Dignit.* Inscriptioni adijcere debuisset hæc verba, *earumque Collatione*: ad significandum 1. Loqui se de modo providendi Beneficiis inferioribus, sicut locutus erat de modo providendi Præbaturis, Tit. de *Electioe Prælatorum*.

Adjicienda erant Titulo de *Clericis & Monachis ordinandis* hæc verba, *eorumque qualitatibus*, ad instar Tituli de *temporibus ordinat. & qualitat. ordinandorum*, in *Decretalibus* quamvis de actibus Ecclesiasticis non loquatur nisi in *Libro IV.* eos hic complectitur in divisione *Libri III. Cap. I. & III. in principio.*

OBSERVATIONES in CAP. I. circa Ecclesias generatim.

Doctrina hujus Capituli reducitur 1. ad significationem hujus verbi ECCLESIA, indicando Locum, quo illa reperitur, & Prærogativam Ecclesiæ Universalis, quæ est una & unica Salutis via. 2. Ad *divisionem* Ecclesiarum, circa quam dicit, eam fieri non posse sine autoritate Episcopi aut Pontificis. 3. Ad earum *Unionem*, circa quam observat aliquot casus, in quibus & autoritatem, quâ illa fieri debet, attingit. De solemnitatibus observandis nihil dicit. 4. Ad *Translationem*, alias-ve mutationes, quæ fiunt in Ecclesia, ubi inserit quiddam generalissimum circa Ecclesiam reperit, quod sine ordine congerit, satis habens, ut plurimum, indicare Textus de argumento loquentes. Cum per Secularisationem aut Regularisationem, per Usurpationem, per Præscriptionem, Lites, Contractus, Privilegia, Immunitates, sicut Mutationes in Ecclesiis, hic loquitur de his omnibus rebus, sed brevius, quam par est, ut sufficienter Lectorem circa illas erudiat, multò minus ut inferat quiddam Jus circa illas docet. Exempla sensibilia extant in *Reg. XIX. XX.* quæ loquuntur de Præscriptione, & in *Reg. XXIV. XXV. XXVI.* quæ agunt de Immunitatibus; nam illæ silent de Titulo, & bonâ Fide necessariis in Præscriptione, perseverantibusque per totum tempus requisitum; item de Rebus impræscriptibilibus; undè Autor remittit ad alia loca, in quibus agit de Præscriptione. Aliæ *Regulæ* non loquuntur de poenis contra Violatores Immunitatum Bonorum & Locorum, quæ illis fruuntur, neque de Absolutione ab illis poenis, nec de omnibus Locis, quibus Immunitas attributa est; nempe Cameteriis, Atriis, Circuitui. 30. aut 40. passuum nec de Jure Immunitatis, de limitatione Immunitatis Bonorum Ecclesiæ quoad onera extraordinaria.

OBSERVATIONES in CAP. II. de Ecclesiâ vacante.

Autor hic loquitur de Præbaturis vacantibus, quæ, durante vacatione, reguntur à Collegio, cujus Caput est Præbatus defunctus aut captivus. Plures nihilominus *Regulæ* colligit, quæ applicari possunt Parochiis vacantibus: tales sunt *ex*, quæ loquuntur de Admini-

nistran,

nistrantibus selectis ad regendas Ecclesias, quamdiu vacabunt. Vid. REG. III. Exceptio prima REG. II. quæ redigit potestatem Capituli ad casus, in quibus illud à Pontifice non est interdictum, restringi debet ad Interdictum Canonicum, tam in causa, quam in forma. Exceptio *Secunda* non habet locum, nisi in casu *Cap. II. de major. & ob.* ibi agitur de Clero Ecclesiæ Tituli Cardinalis, in qua, ob rationes speciales, Pontifex illum excludit à Juribus Correctionis, Excommunicationis & Suspensionis.

Primæ Replicationi Exceptionis *Tertiæ*, circa Collationem Capitulo & Episcopo communem, adjiciendum erat, *quæ quatenus Episcopus, quam quatenus Canonicus.* Secunda Replicatio extendi debuit ad confirmationem Electionum. Exceptio *Quarta* restringi debet ad suum casum; nempe ad Capitulum Ecclesiæ Romanæ, sive Collegium Cardinalium.

Reservatio memorata in REG. V. vix est in usu. Dicit, solum Pontificem dare Administratores Ecclesiis Cathedralibus, & Adjutores Episcopis munera sua obire legitime impeditis. REG. VII. est Exceptio *Sextæ*; hæc exponit potestatem Administratoris: Illa excipit Collationem Beneficiorum. REG. VIII. pertinet quoque ad *Sextam*, quippe quæ loquitur de obligatione Administratoris, ad procurandam Electionem Prælati Ecclesiæ, cujus administrationem habet.

REG. III. usque XX. pertinent ad Administratorem & Oeconomum; hic Temporalia procurat; Administratori competit Præfectura in Temporalia & Regimen Spiritualium.

Pleraque è REGULIS XIII. hujus Capituli, *Regulæ* nomen non merentur, quippe quæ non egrediantur casus speciales; Regulæ autem, per quas argumentum aliquod exponendum suscipitur, magnam Casuum copiam complecti debent, perinde ac principia, quorum illæ locum tenent.

OBSERVATIONES in CAP. III. de CLERICIS & MONACHIS generatim spectatis; & in CAP. VI. de illorum Ordinatione.

Hæc duo Capita jungimus, quia paucissima dicenda sunt de *Tertio*, quod indicat solum Textus pertinentes ad Definitionem verborum, *Clericus & Monachus*; Definitionem utriusque rei per nomen significatæ, discrimen inter illos existens, Genera eorum, Species, Gradus, Divisionem, Officia & Munera; ita, ut in his Textibus habeatur consilium Tractatus adimplendum.

CAP. IV. dividitur in *Quæstiones VIII.* quarum aliæ fusiùs enucleantur: tales sunt *Secunda* circa Qualitates Ordinandorum, & *Tertia* agens de Jure conferendi Ordines. His duabus inharebimus: sed priùs observandum est, Autorem in hoc in Capite permiscere Ordinationem cum Institutione, seu Receptione in Ecclesia, aut Monasterio. Id evidenter patet in Regulis *Quatuor* Quæstionis I. in qua queritur, quot Clerici ordinandi sint? REG. I. fert, Episcopum determinare debere numerum Clericorum uniuscujusque Ecclesiæ, secundum facultates ipsius. Exceptio secunda nostram observationem confirmat; nam supponit, Regulam intelligi de Religiosis, perinde ac de Clericis. Porro, via, quæ quis Monasterio addicitur, est mera Institutio, seu Receptio, & non Ordinatio. Idem est de Exceptione aliâ, ferente, augendum esse numerum Clericorum pro ratâ augmenti facultatum. REG. II. supponit numerum Clericorum & Monachorum (quoad hoc enim nullum est in hac Quæstione discrimen inter utrosque) definiendum esse juxtâ reditus; nemo autem non videt, Ordinationem fieri ad normam necessitatis, non verò redituum Ecclesiæ. Aliæ confusionis hujus probationes occurrunt inferius.

Observandum est præterea, confusionem illam esse magni momenti, multæ enim qualitates ad Ordina-

tionem necessaria; non requiruntur ad Receptionem in Monasterio. Tales sunt, præ cæteris, bona Fama, perpetua exemptio à quibusdam criminibus atrocibus, esse è Diœcesi oriundus, conditionis liberæ, legitimum natalium; penitentiam publicam non subiisse, non esse bigamum, nullum Officium mansuetudini contrarium, aut turpem professionem exercuisse; & multæ similes, sine quibus nullus admitti debet ad Ordines, licet admitti queat in Monasterio. Itaque Autor secernere debuit ea, quæ pertinent ad Institutionem, vel Receptionem in Monasterio, ab iis, quæ respiciunt Ordinationem, cum hæc longè plures qualitates exigat, quæ ad illam non requiruntur. Discrimen ortum ex eo, quod status Clericalis sit status Perfectionis, ac Monasticus, status Penitentia. Post hæc observationes, dicimus in Quæstionem II. qualitates Ordinandorum hic explicari per REGULAS XLV. quarum pleræque suas habent Exceptiones ac Replicationes. Ex hoc numero sunt illæ, quæ respiciunt defectum conditionis liberæ, aut natalium, aut ætatis requisitæ, aut unitatis Matrimonii, quoad Conjugatos. Loquendo de qualitatibus, quarum defectus ab Ordinibus excludit, Autor defectus innoxios miscet cum criminalibus, vel, ut vulgò loqui amant, Irregularitates ex defectu provenientes, cum eis, quæ nascuntur ex delicto; illas distingui ordo poscebat, idcirco quod sint diversi generis. Illarum Regularum enumerationem non suscipimus, quia Tractatum longiorem dedimus circa Irregularitatem, in quo genus utrumque dilucidè exponitur, & singulæ alterutrius species ordine congruo disponuntur, aliæ sub nomine *defectus*, aliæ sub nomine *Criminis*, initio ducto à gravioribus, factoque ad cæteras progressu secundum illarum qualitatem. Usum quoque præsentem annotavimus, quod ab Autore, neque hic præstat, nec alibi.

QUÆSTIO III.

Capita 3. & 6. de Institutione, quæ Ordinationi Autor applicat REG. II. pertinent ad Collationem Beneficiorum, quæ ad alios, quam Episcopum pertinere potest, ad quem solum pertinet Ordinatio, quoad Ordines Majores. Idem est de *Cap. 5. & 11.* laudatis REG. III. circa Ordinationem, quæ loquuntur de Collatione Præbendarum. Idem cernitur in REG. IV. ubi *Cap. 2. & ultim. ne Sede vacante*, applicantur Ordinationi, cum tamen loquantur de Collatione Beneficiorum, quæ, Sede vacante, pertinere potest, aut seculis, ad Capitulum. Idem dicendum de *Can. 5. Dist. II. & Can. 17. CAUS. VII. QUÆST. I.* loquentibus de Electione factâ à Prædecessore, quæ est species Resignationis in favorem, & de laudatis REG. V. circa Ordinationem. Idem est de *Can. 1. 6. & 7. CAUS. XVI. QUÆST. II.* loquentibus de Institutione Sacerdotum in Ecclesiis, quæ ab Abbatibus pendent, qui ad Ordinationem applicantur.

Can. ultimus Dist. V. loquitur de concursu Cleri & Populi ad Electionem Episcopi: hunc ejus Ordinationi accommodat REG. VIII. *Cap. 4. & 5. de Jure Patr.* loquuntur de Collatione Beneficiorum, quam Laici interdiciunt: hæc ab Autore applicantur Ordinationi.

In *Quinque* prioribus Exceptionibus harum Regularum, Autor confundit potestatem conferendi Ordines, cum exercitio illius potestatis. Exceptiones pertinent ad usum, qui interdicitur Episcopo, 1. Si resignavit Episcopatum. 2. Si sit Excommunicatus: 3. Simoniacus. 4. Hæreticus. 5. Suspensus, propter Ordinationem Personarum indignarum ab eo celebratam.

Si Episcopus à Collatione Ordinum sic legitime impeditus, eam celebraverit, Ordinatio illicita est, ob defectum Jurisdictionis, quæ ligata est, & dispositio-nem requisitarum ad Sacramentorum administratio-

C c nem;

nem; sed valida est ratione Characteris inamissibilis.

Exceptio *Sexta*, ob defectum Jurisdictionis, prohibet Ordinationem omnium & singulorum, qui non sunt ex Districtu Episcopi. Defectus hic tollitur per consensum Episcopi, cujus interest, qui si Ordinationem præciserit, hæc licita est, secus illicita, & quibusdam penis obnoxia, tam in conferentem Ordines, quam in accipientem: si consensus Ordinationem sequatur, Episcopo læso ratum habente quod gestum fuit, Ordinator & Ordinatus recuperant Ordinum suorum exercitium.

Tertia Replicatio hujus Exceptionis continet Exemplum Ordinationis pro Institutione sumptæ; nam *Canon 3. CAUS. IX. QUÆST. III.* laudatus ab Autore, ad probandum, Superiorem Episcopi negligentis Ordinationem celebrare, defectum ejus supplendi vim habere, loquitur de Institutione Oeconomi. Hæc autem Institutio ad Jurisdictionem pertinet & in his, quæ Jurisdictionis sunt, Superior supplet negligentiam Inferioris, non autem in his, quæ Ordinis sunt, ut Ordinatio.

QUÆST. IV. & V. circa Locum & Tempus Ordinationis.

Canon 6. DIST. LXXV. & Can. 28. & 32. CAUS. XVI. QUÆST. I. laudati ab Autore, ut ostendat Episcopum, ubicumque libuerit, Ordinationem celebrare posse, docent, Prior, Episcopum, dare posse, ubi voluerit, Ordines Diaconatus inferiores; cæteri, cum posse conferre Sacerdotium Monachis, Ecclesiæ, cui necessarii erunt, addicendis.

Perfeverat Ordinationem cum Beneficiorum Collatione confundere in *REG. VI. QUÆST. V.* dicendo, fieri debere Ordinationem intra Sex Menses, & remittendo hunc in finem ad *REG. XXVI. Except. I. Cap. 7.* quod loquitur de Collatione Præbendarum.

QUÆSTIO VI. de Rebus Ordinationem præcedentibus.

Laudati *Canones in REG. V. VI. VII. X.* non loquuntur de Ordinatione, sed de Receptione Religiosorum. *II.*, qui laudantur in *REG. IX.* pertinent ad Collationem Beneficiorum Patronatus. Pleræque ex reliquis, indicant solum Textus, in quibus agitur de ipsarum Argumento.

QUÆST. VII. VIII. Modus Ordinationis faciendæ, Adjuncta, Eventus & Consecratoria ipsius.

Quod dicitur in *REGULA I. QUÆST. VII.* de Ordinatione absque Titulo, exponitur *Quæst. VIII. Reg. IX. REG. II. III. IV.* indicant solum Textus Argumento ipsarum affines, nempe loquentes de Testimonio in illa adhibendo, de legendis Ordinato Conciliorum Decretis, de libro circa munera ejus ipsistradendo.

Caput 42. de Simoniâ laudatum in *REG. V.* non loquitur de Ordinatione, sed de aliis Cerimoniis, quæ sine exactione peragendæ sunt, & maxime de Juramento, seu Sponsione, quæ exigitur ab Abbatibus in eorum Benedictione, cujus etiam mentionem facit *Cap. 3. de major. & Obed. REG. II. Quæst. VIII.* nihil dicit de Ordinatione, sed loquitur de Præsentatione, à Patrono, & de Institutione ab Episcopo faciendis.

Cæterum, in fine hujus Capituli observandum est, quod nomen Ordinationis ideò fortè sæpius hic occurrit pro Institutione, seu Receptione in Ecclesia aut in Monasterio, quòd sint Textus, in quibus accipitur sub illo sensu. Tale est *Cap. 3. de Jure Patr. Cap. 22. ibid.* ubi verbum *ordinare* adhibetur, pro *providere*, fortè etiam quòd Beneficia olim conferebantur per Ordinationem, cum Sæculorum X. aut XI. spatio fuerint tantum Officia in Ecclesiâ, quibus Episcopus addicebat eos, quibus Ordines conferebat.

OBSERVATIONES in CAP. V. circa Officia & Munera Clericorum, quibus non fungendo, Clericatum amittunt.

Hic sunt *REG. CXIX.* quæ, ut plurimum, Textus duntaxat indicant loquentes de his obligationibus, sive Officiis, quamvis Inscriptio Monachos non comprehendat; plures ex his Regulis eos respiciunt, sive unâ cum Clericis, sive seorsum scriptos. Utræque perturbatè referuntur, Tituloque non respondent; nam pauca sunt, quarum transgressio per depositionem puniatur: Titulus autem significat & suadet, per negligentiam & omissionem eorum, quæ continentur in Regulis, incurri depositionem, quandoquidem amissio Clericatus nihil aliud est, quam depositio. Horum verborum loco, *Clericatus amittitur*, Scribendum fuisset, *Clericatus sit injuria*.

Præquam ad Argumenti enucleationem pergeretur, colligendi erant Textus Juris, qui præcipiunt Clericis, ut sedulo omnia sua Officia impleant laudabili modo, quippe qui, exemplo suo, Laicos inducere debeant, ut suis diligenter fungantur. Cum Pietas sit Spiritus, Scientia verò Corpus Clericatus, initium ducendum erat ab Officiis, quæ pertinent ad Pietatem, à quibus ad reliqua descenderetur. *REGULÆ XXIX.* usque *XXXIV.* respiciunt Mores. Idem est de Regulis à *XLIV.* usque ad *C.* Connexio Scientiæ cum obligatione ad docendum, postulabat, ut Regule ad hanc pertinentes, subjicerentur iis, quæ de illâ loquuntur; inter autem utrasque jacent Regule circa correctionem, modum eam faciendi, cantum Officii nocturni ac diurni, modum canendi.

Decem Regule circa Scientiam, contrahi debuissent ad unicam complectentem id, quod Clerici scire aut nescire tenentur, legere aut non legere; scire imprimis Scripturas Sacras, Canones, SS. Patres, Libros ad Officium Divinum spectantes, Administrationem Sacramentorum, Sacrificium Missæ, Grammaticam & Humaniores Litteras. Aliquantenus fusè hanc obligationem exposuimus in Tractatu de Irregularitate, Titulo de Scientiæ defectu, ubi magna reperitur copia rerum hæc ab Autore omisarum: circa quod observare juvat, permulta ex iis, quæ dixit supra de qualitatibus requisitis in Ordinandis, pertinere ad hoc Caput, quia post Ordinum Receptionem, illas qualitates conservare & fovere debent.

REG. XVI. & XXII. de Monachis sigillatim loquentes, rejiciendæ erant ad finem Collectionis illarum Regularum, ubi colligitur id, quod Monachorum Officiis peculiare est.

Attentione digna est Exceptio *Regule XX.* in qua declaratur, simplices Curatos, qui non habent Capellas à se dependentes, à Sacerdotibus perpetuis administratas, obnoxios non esse interdicto, quo Clerici prohibentur operam dare Legibus & Medicinæ, etiam in Scholis publicis. Hujus Exceptionis ratio videtur esse, quòd utraque scientiâ indigeant, ad ferendam opem pauperibus Parochianis in morbis, & in controversiis, quæ inter eos nascuntur circa Temporalia. *Vid. Cap. ult. ne Cler. vel Monach. & Cap. I. ejusdem Tit. in 6.* vide etiam *FAGNANUM in priorem Textum*, ubi multas rationes objicit adversus illud interdictum, quæ rediguntur ad necessitatem peritiæ Juris Civilis & ad intelligentiam Juris Canonici, pluresque Textus ex illo Jure accersitos laudat, qui propterea intelligi nequeunt, nisi repetantur Leges, à quibus deprompti sunt. Ibi quosdam Autores allegat, qui contendunt, interdictum illud abrogatum fuisse Præfatione Collectionis *GREGORII IX.* qui jubet, ut illud adhibeatur in Judiciis & in Scholis, hoc enim, servato interdicto, utiliter fieri nequit. Adi etiam *GONZALEM in eundem Textum*, qui assert unam rationem illius prohibitionis, quæ cum cessaverit, hæc quoque cessare debet.

Ineptæ sunt pleræque Exceptiones *Regule XXIII.* circa

circâ prohibitionem Clericis & Monachis, *Tit. ne Clerici vel Monachi*, factam, ne suscipiant negotia Secularia. Talis est 1. *Secunda*, quæ excipit negotia Ecclesiastica non Secularia, & negotia Secularia Personarum Ecclesiasticarum, quibus aliâs Clerici se immiscere non debent. Putâ conductionem Feudorum, sive earum Beneficiorum annexa sint, sive sint ex earum Patrimonio. 2. *Tertia*, quæ excipit negotia iusta; ipsi enim Laici negotiis iniquis se immiscere non debent. 3. *Quinta*, quæ excipit Casum, quo Clerici excipiunt vinum aut frumentum pro pecunia, quam mutuo dederunt; hac enim in re nihil sæculare est, sed opus charitatis, quod omnes Christianos deceat, Vid. *Can. 5. CAUS. XIV. QUÆST. V.*

REG. XXVI. confirmat id, quod diximus in *Secundam* Exceptionem *Regulâ XXIII.* nam illa unicum casum approbat, quo Clericus conductor esse possit, eum nempe, quo prædia Ecclesiæ suæ conducit.

REG. XXVII. & XXVIII. ex earum numero sunt, quæ ad finem rejiciendæ erant, ubi agitur de Monachis; ex enim docent, Monachos non posse esse Executores Testamentarios, neque Fideiussores. Idem est de REG. XLIII. quæ ipsis prohibet judicare Clericos.

Exceptio III. Regulâ XL. expositione indiget; *Regula* fert, Inferiorem Superiori suo obedire debere: excipitur, nisi Prior rem illicitam, vel indebitam præceperit. Porro, inter illos casus extant quidam, in quibus non solum Inferior non tenetur ad parendum, sed etiam hoc ipsi non licet. v. gr. cum jussio Legi Divinæ aut Naturali adversatur. Alii sunt Casus, in quibus jussio Superioris Legi duntaxat Humanæ adversatur, à quâ dispensare potest; his enim in casibus, licitum est obedire, inò id fieri debet, quoties ingruit periculum alicujus rei peioris, quam sit obedientia præceptioni rei indebitæ, eamque ob causam Superiori prohibita: tales olim casus extiterunt tempore *Gratiarum Expectativarum, & Reservationum Beneficialium.* Replicatio hujus Exceptionis Commentarium quoque postulat. Fert illa, obediendum esse, cum Superior præcipit, non malum, sed omissionem boni: sunt enim casus, in quibus nefas sit omittere bonum. Tales sunt ii, in quibus jubet Deus bonum, jubet confiteri nomen suum, adorare, in quibusdam occasionibus sacrificare. Apostoli erant in hoc casu, cum Principes Sacerdotum illos venterunt, ne CHRISTUM annuntiarent.

Excipiendi sunt à REG. XLI. casus corruptelæ. Fert illa, non licere Ecclesiasticis implorare auxilium Laicorum, in casibus correctionis à suo Prælato.

REG. XLII. nimis generalis est. Dicit, Clericos nihil facere debere sine consilio Superioris; & excipiuntur solum casus Inspirationis Divinæ. Restringenda illa est ad res magni momenti: *Can. 7. CAUS. XVI. QUÆST. I.* laudatus, id insinuat per exemplum *Roboami*, qui Regnum suum amisit, ob neglectum in re gravi Senatûs sui consilium.

REG. à XLIV. ad C. pertinent ad bonum, seu virtutes, quibus Clerici studere debent, malum & vitia, quæ fugienda sunt ab iis. Inter has Regulas, multæ inutilis videntur: tales sunt omnes, quæ loquuntur de virtutibus præceptis, aut vitiis prohibitis ergâ omnes Fideles: quod enim præcipitur aut interdicitur simplicibus Fidelibus, à fortiori jubetur, aut vetatur, Clericis. Proindè nobis videtur, ejusmodi Regulas omitti debuisse, monendo, quam ob rationem id fieret; nihil itaque circâ illas observabimus, nisi quod Ecclesiasticis Personis est peculiare. Omnes Regulæ à XLIV. ad LIII. pertinent ad Hospitalitatem: & convivia, quæ Clerici apud se mutuo instituunt, nihil porro ipsis peculiare videtur, præter prohibitionem canendi potatorias Cantilenas. REG. LIII. REG. LIV. ferens, eos debere se omnibus utiles præstare, & nemini nocere, eos specialiter tangit. Idem est de eo, quod legitur in LV. de intercessione pro Sontibus, & maxime pro iis, qui dam-

Tom. I.

nati sunt ad supplicium. Idem est de Doctrinâ *Regulâ*. LVII. usque ad LXVI. de fugienda familiaritate cum mulieribus, de vitando earum colloquio, osculis, cohabitatione cum ipsis, nisi proxime cognatæ sint; ut non ducant uxorem, si in Ordinibus Sacris constituti sint, & abstineant à Matrimonio antè susceptionem Ordinum contracto; quoad cæteros, ut non ducant uxores turpes, tales-ve ut nascatu Irregularitas; ut non sint soli cum illis; ut non utantur communi balneo; ut Monasteria Monialium non adeant frequentius sine necessitate; ut non habeant Commatres.

Argumentum REG. LXVII. LXVIII. peculiare est Ecclesiasticis: dicitur, eos teneri ad residendum in suâ Ecclesiâ, nisi à Residentiâ sint excusati, ob aliquam è causis rationabilibus, quæ hic enumerantur; & migrare non posse ab unâ Ecclesiâ ad aliam, quod fieri nequit, nisi consentiam negligendo, aut mutando Ecclesiam contrâ Regulam ferentem, unumquemque manere debere in suâ Ordinationis Titulo. Verùm, hoc Argumentum latius patet, quam ut possit sub duabus Regulis coarctari; undè hic habemus exemplum sensibile observationis nostræ, multum abesse, ut Autor Operi suo inseruerit omnes Canones Corporis Juris. His Regulis subnectit Replicationem Exceptionum à se collectarum, quæ confirmat observationem toties factam, Replicationes esse partem Regulæ, proindèque Methodum illam perspicuitati officere; nam oportet, ut Servus, qui ordinatus fuit ad servitium Ecclesiæ, teneatur ad servitium Ecclesiæ, teneatur ad residendum in ea, & consequenter ab illâ ad aliam transire nequeat. Præterea, nobis non occurrit, quo pacto hæc Replicatio, quæ generalis esse dicitur ab Autore, nomen illud mereatur, cum singularem casum respiciat. Monachos complexus est in his duabus Regulis, ipsi autem, quoad Residentiam & Mutationem Locî, valdè discrepant à Clericis; illos enim obedientiæ votum astringit ad manendum in Monasteriis, quibus addicuntur à suis Superioribus; exire non possunt absque licentia Superioris immediati: Clerici autem residere tenentur ratione Munerum Personalium Beneficio suo coherentium, quibus expletis, quod libuerit, commeari possunt. Translatio Religiosi in Monasterium aliis Ordinis, plures includit Voti dispensationes; nulla autem ejusmodi dispensatio requiritur in translatione unius Clerici ad aliud Beneficium. Translatio à vitâ minus austerâ, ad vitam rigidiorum, locum habet solum in Religiosis. Satius itaque fuisset ad calcem Capitis rejicere quod hic de Monachis dicitur: Idem est de *Regulâ LXIX.* quæ loquitur de reditu Religiosorum ad Sæculum, ejusque Exceptionibus & reliquâ catervâ, quâ stipatur, quæ prorsus inutilis evadit, si *Regula* restringatur, ut debet, ad Religiosum validè professum; illa enim desumuntur à nullitate Professionis: itaque satis fuisset observare condiciones requisitas ad validitatem Professionis.

Regulâ LXX. & LXXI. de Clericis peregrinantibus reducuntur ad REG. LXVII. & LXXVIII. quæ pertinent ad Residentiam: illa adiciunt simpliciter, eos indigere Litteris Commendatiis & Testimonialibus, quæ hodiè vocantur, *Exeat.* Exceptio hujus conditionis est periculosa: sumitur hæc à Divinâ Inspiratione: necessaria sunt probationes, quæ discutiantur à Prælato, aut saltem à Confessario.

Regulâ LXXIII. usque ad LXXVIII. respiciunt Irregularitatem ob defectum mansuetudinis, quæ nascitur influendo ad homicidium, aut mutilationem sive criminalem sive innoxiam; v. gr. eam, quæ fit per exercitium Justitiæ Criminalis, vel per Militarem Professionem. Illa exposita fuit in *Traçtatu de Irregularitate*, ubi docuimus, influxum voluntarium & proximum esse debere in mortem, aut mutilationem sive justam, sive injustam: cum igitur in casibus exceptis à REG. LXXIII. deficiant hæc conditiones, cum neque homicidium neque mutilatio sit in primo, neque influxus pro-

ximus in altero, iustæ sunt hæ Exceptiones. Idem est de casibus exceptis in LXXIV. ob defectum voluntatis, qui ab homicidio eximit; eisdem sunt conditionis casus excepti in REG. LXXV. necessitas eos excusabiles facit, maxime si jungatur permissio Ecclesiæ expressa aut tacita.

Prohibitiones REGULARUM LXXVI. ad LXXXVIII. fiunt ratione occasionis proxima agendi adversus mansuetudinem Clericis præscriptam: vetantur, ne gestent arma, sint seditiosi, cupiant vindictam.

Discordia, invidia, maledicentia, calumnia, assentatio, proditio, juramentum non necessarium, scurrilitas, verba obscæna, professio mimica, spectaculorum frequentatio, quæ interdiciuntur Clericis à REG. LXXXIX. ad LXXXVII. prohibentur, quoque simplicibus Fidelibus. Idem est de ebriositate & Popinarum frequentatione Clericis vetitâ, REG. XCVII. XCVIII. Idem dicendum est de REG. XCIV. XCV. circa cupiditatem immodicam alimenterum, aut dispensationem ab alimentis crassioribus in casu necessitatis.

REG. LXXXV. ad XCIII. Clericis peculiare sunt, eisque prohibent, venationem, comas longiores, luxuriam vestium, irregularitatem incessus, lautitiam cibi.

REG. XCVI. ex earum numero est, quæ respiciunt Monachos: hæc loquitur de abstinentiâ à carnibus, sed eos solum respicit, qui tale votum emiserunt.

REG. CI. quæ peculiaris videtur Monachis, qui rei cuiuslibet possessionem privatam abdicant, quam retinent Clerici, Clericos tamen complectitur, idè quòd aliquot Canones certis temporibus & locis prohibuerint, eos propria possidere; & sic conficta sit atque obscura; quapropter fecernendum est id, quod solis Monachis convenit, scilicet nihil proprium possidere posse, etiam cum dispensatione, ab eo, quod solis Clericis convenit: nempe, hodie, nulli sunt, qui excludantur à jure possidendi bona sibi propria: olim verò extiterunt Clerici, qui facultatem hanc non habuerunt, nisi viverent ex suo Patrimonio, repudiatis Ecclesiasticis Bonis. Itaque Autor ex quibusdam casibus singularibus Regulam conficit, indeque sumit occasionem complectendi Clericos & Monachos sub Regulâ respiciente abdicationem proprietatis, quæ generalis est quoad Monachos, eorumque statui substantialis, valde autem particularis, quoad Clericos, & eorum professioni accidentalis, aut aliena.

Regule sequentes, circa Monachos, nihil continent, quod observationes postulet. Quoad Exceptionem generalem, quæ clauditur hoc Caput, Autor supponit se probavisse, Clericos aut Monachos, qui non observant id, quod in Regulis præcedentibus præcipitur, depositione dignos esse: ex magnâ autem Canonum laudatorum copiâ, paucissimi sunt, qui illam pœnam ferant: præterea, multa sunt ex illis Officiis haud ita gravia, ut mereantur ii, qui ea negligunt, aut non persolvunt, pœnam depositionis gravissimam luere. Id patet ex summâ mox exhibitâ plurium Regularum, pleniusque percipitur ex lectione omnium. Adde, quòd delicta Monachorum non Clericorum, qui frequentissimi erant in sæculis, à quibus desumpti sunt Canones laudati in Regulis, non puniuntur per depositionem, quæ solis Clericis convenit. Nostrarum observationum veritas circa casus, in quibus incurritur depositionis pœna, facile innotescet ex Collectione, quam dedimus in Tractatu de DEPOSITIONE, Gallicanis Usibus circa Censuras inserto.

Hæc suppositione velut constante, Autor Exceptionem generalem affert, rigorem hunc non habere locum, cum Reus pœnitentiam peregit. Huic Exceptioni subjiciuntur sex Replicationes, veluti totidem Exceptiones. 1. Si Pœnitentia ficta sit. 2. Si agatur de Crimine publico. 3. Aut Hæreseos. 4. Aut Homicidii. 5. Si Pœnitens ad Ordines Superiores ascendere velit. 6. Si relapsus sit; verum hic casus rejicitur. Hæc omnia desumpta sunt ex DIST. L.

OBSERVATIONES in CAP. VI. circa PRIVILEGIA, & Bona CLERICORUM & MONACHORUM.

Argumentum vastum est: tria quippè sunt Privilegia valde parentia, nempe, Fori, Canonis, & Bonorum: nihilominus sub REGULIS XXI. continetur, quarum pleraque sunt breves; itaque non nisi imperfectè illud tractari potuit. Plures etiam ex his Regulis Textus solum indicant ad argumentum suum pertinentes: tales sunt Quatuor priores de Privilegio Bonorum loquentes, aut de Privilegio Canonis, circa quas in Corpore Juris occurrit amplissimus Canonum numerus; quod patet ex Tractatu nostro de Immunitatibus, imprimis verò ex Tractatu de Privilegio Canonis excuso in Gallicanis Usibus circa Censuras. Tales sunt etiam REGULÆ VII. VIII. IX. XII. XIII. XV. XXI.

Hæ Regulæ non omnes Sedem congruam obtinent; quædam ex eis, quæ pertinent ad Bona, à quibus exorsus est, reperiuntur post Privilegium Canonis, & Privilegium Fori. Eæ observantur in Notis particularibus mox adjiciendis; quæ in re novum exemplum suppetit, Methodum VIGELII magis in ejus voto, quam in ejus mente fuisse, si judicium ex Opere feratur.

Cum dignitas Clericorum sit fons, à quo manant eorum Privilegia, Autor exordiri debuisset à Regulis eam dignitatem respicientibus: talis est XV. Canones huic fini aptiores reperire potuisset. REG. I. quæ dicit, Clericos esse sal Terræ, sufficientem notionem dignitatis Clericatus non dat.

Sub REG. II. quæ agit de Immunitate Bonorum Clericalium, & Monachalium, ponitur Exceptio, quæ falsa est, quoad Monachos, qui non habent bona Patrimonialia; quoad alia Bona, remittere oportebat ad REG. XXIV. CAP. I. hujus Lib. III. quæ de illorum Bonorum Immunitate loquitur REG. III. & IV. quæ loquuntur de Privilegio Canonis, quo intelligitur Excommunicatio ipso facto, quæ incurritur ob vexationes Personis DEO per suum statum dicatis, factas, nihil docent ex iis, quæ scitu necessaria sunt, & exponenda erant. Id præstitimus per Regulæ & Exceptiones in Tractatu laudato, ubi referuntur ejus origo, natura, extensio: ii, qui illo fruuntur, aut secus; mutationes, quas passum est; quis, quomodo, & quando ab illâ Excommunicatione absolvere possit.

REG. V. & VI. quæ loquuntur de dispositione Bonorum Clericorum & Monachorum, multas continent Exceptiones, Replicationes, Duplicationes materiam obnubilantes potius, quam illustrantes. Simplicior fuisset ratio, inchoando ab observatione discriminis inter Monachos & Clericos intercedentis, dicendo, Monachos illo in statu perseverantes de nullâ re posse disponere, quia nullam habent voluntatem, nec Bona sibi propria: quòd si antè Professionem habuerint Liberos & Bona, possunt ac debent de his in illorum favorem disponere: Si Episcopi fiant, & tempore Episcopatus acquirant bona, de iis disponere possunt, quemadmodum ceteri Episcopi. Extrâ hos duos casus, successio ab intestato locum non habet, quoad illorum Bona. Ex adverso, cum Clerici voluntatis suæ dominium habeant, nec non Bona propria, testamenti factionem habent, possuntque alienare, quovis modo.

Sic absolutis, quæ pertinent ad Monachos circa has duas Regulæ, & expositâ capacitate Clericorum sub eodem respectu, horum Bona dividere oportuisset in Patrimonialia & Ecclesiastica, & dicere, ipsis, perindè ac Laicis, competere liberam dispositionem Patrimonialium: quoad alia, quædam sunt, quorum illi memram habent Administrationem, ea nempe, quorum proprietates ad Ecclesiam pertinet; & alia, de quibus disponere possunt in suos usus, & eorum, quorum servitio utuntur, & Cognatorum suorum pauperum: tales sunt fructus illis ad alimenta concessi: tales sunt etiam reliquæ ex illis fructibus congestæ, quarum etiam usum habent.

Tùm ostenderetur, eos de Bonis Ecclesiasticis primi generis non posse disponere, sed, quoad Bona secundi generis, illis eam facultatem, quandiu vixerint, competere, exercendam juxta mentem Canonum, per quos usus ille conceditur; sed morientes, tenentur illa relinquere Ecclesiæ, in cujus Ministerio illa acquisiverunt, reservatis tamen duntaxat iis, quæ vel necessaria erunt ad remuneranda Domesticorum suorum servitia, aut juvandos Cognatos, vel eroganda Pauperibus, aut Locis. Cùm inter acquisitiones à Clericis partas, dùm serviunt Ecclesiæ, quedam ex illo Ministerio non proveniant, sed Bonis Patrimonialibus annumerandæ sint; quale est id, quod à Propinquis suis, quatenus propinquis, accipiunt, ab amicis, quatenus amicis, aut quod emunt ex fructibus sui Patrimonii, separandæ sunt hæ acquisitiones à Bonis Ecclesiasticis per Clericos partis ratione Ministerii ipsorum: tales sunt res iis relicte intuitu Ecclesiæ; tales sunt, ut plurimum, Donationes ab alienis factæ; tales etiam sunt res destinatæ ad ornamenta, ad reparationes, ad decorationem Locorum Sacrorum, ad Salutem animæ Donatorum, aut aliarum Personarum, quibus Donatores refrigerium procurare cupierunt. Cùm Clerici Beneficia possederunt in diversis Ecclesiis, Bona, durante Ministerio, acquisita, & ab iis defunctis relicta, dividuntur inter illos, pro rata rerum in singulis acquisitarum, quod infertur ex tempore, quo illas possederunt & ex illarum pinguedine. REG. VIII. ratio hæc exponendi doctrinam ab Autore in REG. V. traditam, magis perspicua videtur, quam ea, quæ ipse usus est.

Quoad REG. VI. Quod dicitur, principio Ecclesiam vulgò Clerico succedere; verum esse nequit, nisi respectu Bonorum ex ejus servitio partorum: nam cætera ad eorum Cognatos ordinariò pertinent. Reliquum Regulæ expositioni Quintæ insertum fuit.

Quod dicitur in REG. IX. pertinet ad Quintam; nam Servus manumissus per Clericatum, immunis erat à Patronatu sui Manumissoris; itaque Bona, quæ moriens intestatus relinquebat, erant Ecclesiæ, sicut Bona aliorum Clericorum ingenuorum, Vid. Gonzal. in Cap. 2. de Success. ab intestat. Debuisset observare Privilegium Parochorum, qui Testamenta recipere possunt, cum duobus aut tribus Testibus, sicut Notarii.

REG. X. ad usque XVIII. respiciunt Privilegium Fori, de quo sine ordine differitur; undè nascitur obscuritas, ad quam vitandam, dividendæ erant Causæ, in quas istud cadere potest, in Personales, Reales, & Mixtos: Personales, in Civiles, & Criminales. Hæ in Capitales Reales, in Possessorias, & Petitorias: in Principales, & Incidentes, in merè Sæculares, & merè Ecclesiasticas. Tùm, circa singulas species præfatas, discutiendum erat quodnam sit Privilegium Clericorum & Monachorum, & quatenus cum Clericis conveniant. Et quidem id nos exequendum duximus in Tractatu de Judiciis.

Harum Divisionum ope occurritur ambagibus amplii numeri Exceptionum, Replic. Duplic. &c. quarum aliæ admittuntur, aliæ reprobantur: nonnullæ dubiæ sunt. Extant Exempla in REG. X. XI. XIII.

Quædam præterea jacienda erant Principia circa Originem Privilegii, Interpretationem ipsius, Cessionem, quorum ope solvuntur dubia emergentia. Principium I. est, Privilegiatum, qui Privilegium suum non astringit, Jure Communi ceteri non Privilegiatum; proindè, si is, qui se Clericum asserit, suam conditionem non probet, tractatur ut Laicus. II. Ejus est interpretari Privilegium, qui illud concessit; itaque, posito quòd (ut constare videtur) Privilegium Fori, sit Beneficium Principis, ejus interpretatio pertinet ad Principem in dubiis occurrentibus. III. Privilegium amittitur per actiones, quæ indignitatem inducunt, nec non per revocationem, aut restrictiones, seu modificationes, quas illi apponit Concedens; itaque Privilegium Fori amitti potest ob Scelera, quæ inhonorant statum, ad

Tom. I.

cujus honorem datum fuit. Princeps potest etiam illi derogare, subiciendo Clericos Jurisdictioni Magistratus in multis Casibus, præsertim Sæcularibus, quorum notionem habebat Judex Ecclesiasticus.

IV. In amissione Privilegii per actiones atroces, quedam reperitur abdicatio. Itaque, licet existimare, Clericos illi renunciare posse, quemadmodum possunt illud amittere. Applicatio horum Principiorum ad Regulas laudatas facillima est.

REG. XX. quæ fert, Clericos non esse Legibus obnoxios; nisi quatenus illæ sunt ipsis favorabiles, perniciosissima est, Contrarium probatum fuit, quoties occasio se obtulit.

Pleræque Exceptionum generalium, quibus clauditur hoc CAP. 17. sunt in Regulis præcedentibus. Demùm Autor, fatendo Privilegium hoc amitti per actiones, quæ Clericatus amissionem mereantur, remittit ad ea, quæ circa illas actiones dixit CAP. V. quarum, ut observatum fuit, magna est copia, quæ non producit illum effectum.

OBSERVATIONES in CAP. VII. circa Beneficia quæ omnia comprehenduntur hic sub verbis PRÆBENDARUM, & DIGNITATUM.

Hoc in Capite major, quàm alibi, Methodi habitum fuit ratio. Dividitur in Tres Partes præcipuas, quæ singulæ suas quoque habent. Agitur in Prima de Acquisitione Beneficiorum: in Secunda de Amissione ipsorum: in Tertia de eorum Incremento, Diminutione, Divisione, Permutatione. Nihilominus hic sunt vitia gravia, circa aliud, quàm Divisionem, versantia.

Prima Pars cæteris amplior est: in hæc differitur de Causis acquisitionis, quarum aliæ Remotæ sunt, ut Mandata, Ordinatio; aliæ Proximæ, ut Collatio, sub quâ Autor complectitur Provisionem, Præsentationem, Institutionem, Electionem. Idcirco Divisio hujus Partis, cujus Argumentum sub nomine Collationis enucleat, est exemplar Divisionis Secundæ. Unumquodque Membrum suo Titulo distinguitur; nempe Causæ Collationis; Personæ, quibus conferendum est; ad quem pertineat jus conferendi; quid conferendum sit; quantum & quomodò; antecedentia Collationis; adjuncta ipsius; consecratoria; Actiones; seu Petitiones Beneficiales, cui concedantur; quis earum Judex; adjuncta; eventus; & consecutiones. Tertia brevissima est, & continetur sub unico Titulo de reliquo Jure Præbendarum. Cæterum, nulla datur definitio Beneficiorum, neque Divisio in varias species.

Per Causas Collationis, intelligit rationes, ob quas fit Collatio. Duas tantum commemorat, nempe Promotionem ad Ordines Sacros, & Mandata Apostolica, quibus præcipuè inhæret. Cùm hæc à Concilio Tridentino fuerint abrogata, satius fuisset, iis leviter perstrictis, immorari circa priorem Causam, quæ semper viget. His Causis adjicere debuisset Præsentationem, quæ obligat etiam ad conferendum.

Cui Beneficia conferenda sint?

Omnes Regulæ circa Personas, quibus conferendum est, ad unicam generalem contrahi debuissent, in quâ diceretur, Beneficia non esse conferenda Personis, quæ ab iis excluduntur per Canones, & posse conferri aliis, servato Ordine, quem præstunt, circa modum id faciendi, & qualitates, quas requirunt sive generatim, quoad omnes, sive sigillarim, quoad singulas species diversas.

Ratio Regulæ est: quòd Canones circa capacitatem habendi Beneficia, sunt prohibitivi; itaque, capaces ea possidendi haberi debent, quicumque non declarantur incapaces, & consequenter admittendi quotquot ab iis non excluduntur. Quæ in re eadem est conditio Beneficiorum ac Ordinum, ad quos ascendere possunt omnes, qui non prohibentur illos suscipere; quod oritur ex eo quòd

C c 3

Benefi-

Beneficia sint accessoria Ordinum, & constituta ad sustentationem eorum, qui Ordinum muneribus funguntur. Ob eandem causam impedimenta ad Ordines, sunt impedimenta ad Beneficia, & vocantur *Irregularitates*, quia personae, in quibus sunt, ad illos promoveri nequeunt, nisi violatis Regulis, per quas ab iis excluduntur.

Cum itaque solus defectus qualitatum à Canonibus requisitarum, ad Beneficia, ab iis excludat; ad cognoscendos illos, quibus ea conferri debent, aut non conferri, continuā serie observandum est, quanam sint illae qualitates; quod ut fiat juxta ordinem genuinum, dividenda sunt haec in plures Classes, quarum aliae pertinent ad Ingenium, aliae ad Cor, aliae ad Corpus, aliae ad Libertatem, aut mansuetudinem, aut unionem perfectam Matrimonii, aut Natalia, aut bonam famam. Sic divisae fuerunt Irregularitates. Referuntur ad Cor omnia peccata ex Corde proveniente. Crimina, quae excludunt ab Ordinibus & Beneficiis sunt vitia Cordis, cujus mundities est prima qualitas requisita ad illos & illa. Ad haec vitia revocari potest pluralitas Beneficiorum absque causa legitima; nam avaritia, ambitio, cupiditas deliciarum vitae, sunt ejus fons. Idem est de omnibus vitiis Criminalibus, quibus ad illa pervenitur, v. gr. Simonia, Confidentia, obsequium in malo, preces illicitae. Harum viarum mentio fit in *Reg. LIX.* circa Causas Actionis Beneficiariae. Idem est de pluribus aliis defectibus irritantibus, quoniam illa petitur ex nullitate Provisionum; unde fit, ut enumeratio illorum defectuum illic instituta, melius collocata fuisset in Regulis, quae loquuntur de iis, quibus conferenda sunt Beneficia, nihil dicendo in illa Regula, nisi, Actionem Beneficiariam peti ex Jure, quod quis habet in Beneficio, & ex incapacitate Adversarii, circa quam consulerentur Regulae mox laudatae & sequentes.

Cum multa sint dicenda circa incapacitatem Beneficiorum proveniente ex eo, quod hi alia Beneficia habeant; de hac Autor agere sigillatim debuisset, omniaque reducere ad casus, in quibus illa cessat absque dispensatione, & eos, in quibus ista necessaria est ac licita, atque eos, in quibus illa illicita est. Methodum hanc trademus post Notas necessarias in unamquamque ceterarum Regularum circa eos, quibus conferendum est. Sunt XIV. nempe, à IV. ad XVII.

REGULAE IV. oportuisset jungere Personas *Incapaces*, per quas intelligenda sunt ea, quae habent defectus involuntarios, ac innoxios, & Personas *Indignas*, quae sunt ea, quarum vitia voluntaria sunt & criminosa, mores depravati, ignorantia supina. Adversus *Regulam V.* objici possunt Textus, qui loquuntur de Præbendis Laicalibus *Cap. 2. de Institut.* GONZALEZ *ibid.*

REG. VI. quae Clericos Saeculares excludit à Beneficiis Regularibus, loquitur de Collatione in Titulum.

REG. VII. loquitur de defectu aetatis, qui generaliter ab omni Beneficio excludit; scilicet aetas minor, quam septennis. Alii defectus aetatis pendent ex qualitate Beneficii.

REG. IX. rejici debebat ad *Tertiam Partem*, quae loquitur de divisione Beneficiorum in duas Partes.

Infinuatur, in *Reg. X.* quod, ut Beneficium absenti dari possit; oporteat, ut ille habeat Procuratorem in loco Beneficii; verba, *per alium*, id suadent; quippe absurdum foret illa applicare Collatori; nam forent inutilia, cum evidens sit, ad Collatorem pertinere, ut conferat. Canones laudati in hac *Regula*, & in *XI.* facti sunt duntaxat, ad declarandum, praesentiam & nobilitatem non requiri in Collatario; quia nullus est Textus, qui excludat absentes & Plebeios. Ab *Regula XI.* excipiendi sunt Casus, in quibus Fundatio aut Statuta Collegii nobilitatem exigunt. Ob eandem Causam conditi fuerunt Canones *REG. XIV.* qui declarant, Clericos Minores non esse incapaces Beneficiorum.

REG. XII. loquitur de qualitate, quae non requiritur, nisi quoad certa Beneficia, & quoad certos casus Collationis ipsorum: nam constat eos, qui habent jus providendi Beneficiis, eorum non esse incapaces, nisi quatenus illa ipsi sibi met darent, vel se eligendo, vel se praesentando, aut sibi conferendo.

Canones laudati in *REG. XIII.* non prohibent conferri Beneficia divitibus, sed eos monent, quod, cum vivere possint ex propriis bonis, aequum sit, ut reditus Beneficiorum in alios sanctos usus erogent; non vero in suam sustentationem impendant.

Quod legitur in *REG. XV. & XVI.* circa Haereticos, Confucios ipsorum, Liberosque usque ad secundam generationem, fuscè expositum fuit in laudato Tractatu de *Irregularitate*, cum multis aliis defectibus, qui excludunt à Beneficiis, atque omittuntur hic ab Autore.

Jam verò tradimus hic, quod polliciti sumus circa *Regulam VIII.* prolixè agentem de pluralitate Beneficiorum, cui tenebras offundit multitudo Exceptionum & Replicationum.

Nihil est in illa quod sub divisione proposita non includatur. Diximus, extare casus, in quibus Beneficia sunt exigui reditus; ita, ut neutrum sine altero sufficere valeat, ad honestam exhibitionem; 2. Cum Beneficia unita sunt. 3. Cum aliud possidetur in Titulum; aliud verò in Commendam temporalem: hi casus à prohibitione excipiuntur.

Alii sunt Casus, in quibus Dispensatio requiritur: tales sunt omnes reliqui, qui non excipiuntur. Dispensatio haec licita est, cum legitima existit causa sumpta ex urgenti necessitate, vel ex evidenti utilitate Ecclesiae. Extra hos casus, pluralitas prohibetur, maxime quotiens concedi non potest sine notabili detrimento Cultus Divini, aut sine animarum periculo.

Etiā, cum licita est Dispensatio pluralitatis Beneficiorum, haec semper odiosa est, & quatenus talis, restringenda; unde fit, ut, qui obtinet licentiam tenendi plura Beneficia, duo tantum simplicia possidere queat, requiritur etiam, ut non sint sub eodem tecto. Si cum aliquo fuit dispensatum, ut plures Dignitates tenere posset, nequit tamen habere duos Episcopatus, neque unam Dignitatem cum Episcopatu. Si quis habeat Dispensationem ad tenendum duas Parochias, illa reducit ad duas Priores, quae recipiuntur; ita, ut, si una ex ipsis vacaverit, alia ipsi substitui non possit. Si quis obtinuit Dispensationem ab aliqua Irregularitate, & deinceps Dispensationem ad tenendum plura Beneficia, posterior prioris mentionem facere debet, alias nulla est, vid. GONZALEM in *Cap. 28. de Præbend.*

Ad quem pertineat Jus conferendi?

Quaestio haec distribuitur in *REGULAS X.* quae ut ordine legitimo disponantur, & facilioris intellectus evadant, observandum est, quod, quamdiu Episcopi contulerent Ordines, addicendo alicui Ecclesiae, aut Monasterio, vel Hospitali, vel Oratorio, vel Capellae, vel alii Loco Pio, ad eos ibi exercendos; nemo alius nisi Episcopus contulit Beneficia suae Dioceseos; inde nata est Regula, Episcopum esse Collatorem natum istorum Beneficiorum. Sed post introductionem ordinationis absolutae, vel sine additione certae Ecclesiae, & consequenter sine Titulo Beneficii, horum Collatio ad alios, quam Episcopum, pertinere incipit; quoniam licitum fuit Rectoribus Ecclesiarum particularium, ipsis addicere eos, qui sic ordinati fuerant, & hac additione iis conferebant Sedes, quae deinceps Beneficia vocatae fuerunt. Alia ratio tribuit Episcopo jus conferendi Beneficia suae Dioceseos: quia nimirum ipse est Primus Ovium Pastor; ceteri earum curam gerunt ejus imperio subordinatam tantum, eique rationem reddunt, sicut ipse Deo reddit rationem de animabus

Animabus Pastorum, perinde ac de Animabus Ovium: æquum est igitur, ut suos Cooperatores & Coadjutores in Curâ animarum eligat. Ille præterea est Director Cultûs & Officii Divini; ejus est igitur præferre personas, ad illud celebrandum destinatas. Cùm Exemptiones imminuant multiplicem hanc Episcopopi potestatem quoad Exemptos, ejusque partem ad eorum Superiores, vel ad Collegium transfulerint; accidit, ut illi Superiores sine, vel cum Collegio, aut Collegium sine Superioribus, contulerint Sedes, quarum concessio erat juris Episcopalis. Hac viâ primùm Monasteria, tum Capitula acquisiverunt jus conferendi. Quoad Collegia non exempta, Collatio ad ea transit; ob negligentiam Episcoporum vel multipliciter negotiorum. Ex Consiliariis Episcoporum in defectu Membrorum sui Corporis, aut ex Sociis in eodem defectu, evaserunt soli Electores. Consuetudo & Præscriptio eos in quasi Possessione istius juris constituit & confirmavit, eamque servaverunt. Unde oritur distinctio duplicis generis Collatorum in unaquaque Diocesi, aliud Superiorum, aliud Inferiorum; & cùm hi jus suum ab illis acceperint, hæc prærogativa Superioribus fuit conservata, ut, si conferant tempore dato Inferioribus ad conferendum; hi autem sine querela tempus elabi finant, Collatio firmâ sit & stabilis.

Fundationes quoque multis Privatis aut Collegiis tribuerunt jus conferendi. Privilegium hoc est merces, quâ Ecclesia Fundatorum Liberalitatem remunerari dignata est. Sunt Laici, qui, perinde atque Ecclesiastici, fruuntur hoc honore, *Cap. ult. de Concess. Præbend.*

Cùm Pontifices asseruerint, se esse Pastores omnium Pastorum, Ordinarios Ordinariorum, uno verbo Episcopos Ecclesiæ Universalis, sibi que hac ratione competere Plenitudinem omnis Jurisdictionis Ecclesiasticæ, seque esse illius Fontem, à quibus in ceteros manant; illi sibi arrogaverunt Jus conferendi omnia Beneficia, ubicumque sita forent, & consequenter mandandi, ut omnibus, qui sibi placuissent, darentur; sibi illa reservandi, ac de iis, prout libuerit, disponendi: unde apud eos remansit jus Præventionis, quo fruuntur; & quædam Reservationes, quæ sunt etiam in usu.

Omnnes Collatores præfati, sunt Collatores Ordinarii, suoque proprio nomine conferunt; eatenusque inter se discrepant, quòd alii jus illud habeant ex natura suæ Dignitatis; alii, vel ex Privilegio, vel ex Consuetudine, vel ex Præscriptione, vel ex aliquo Titulo singulari.

Alii sunt Collatores, qui Jus illud per Commissionem exercent: tales sunt Vicarii Generales Episcoporum; magni Vicarii Abbatum; Legati Pontificis; Procuratores speciali mandato constituti: omnes hæ Collatorum species alieno nomine conferunt, suntque vel *Ordinarii*: v. gr. cùm delegantur ad conferendum, aut omnia Beneficia Collationis Delegantis, aut aliquod genus; vel sunt *Delegati*: tales sunt ii, qui delegantur tantum, ad conferendum aliquot Beneficia determinata, quamvis Deleganti aliorum Collatio competat: utriusque possunt præveniri à Delegante, qui eos tantum delegavit, ut suum defectum supplerent.

Ad occurrendum malis, quæ ex longioribus vacationibus Beneficiorum oriuntur, Canones definiunt tempus, quo elapso, Collatio pertinet ad Superiorem.

Post has observationes, abstinere possemus à discutiendis sigillatim *Regulis*, & à notando Ordinis defectu. De utroque Capite nihilominus breviter loquemur.

Reg. XVII. Autor orditur à Laicis, in quibus agnoscit jus conferendi, si Episcopus consenserit. *Can. 36. 37. 38. 39. CAUS. XVI. QUÆST. VII.* laudati non loquuntur de Collatione, ad quam faciendam Laici non indigent Episcopi consensu. Sed de Præsentatione, quæ effectum suum fortiri non potest, nisi admittatur ab Episcopo; cùm hoc jus non sit in

Laicis; nisi ex Privilegio; oportuisset prius loqui de Episcopo; & Jure Communi, in omni tempore, & in omni Regione Collatore.

REG. XVIII. Can. II. CAUS. XVI. QUÆST. VII. loquitur de Collatione Parochiarum & Præbendarum, quas dicit conferri non posse, nisi ab Episcopo, nominatim excludendo Archidiaconum, & Archipresbyterum, Præpositum, seu Decanum.

REG. XIX. & XX. pertinent; ad Sedis vacationem, de quâ supra *Cap. II.* Quod legitur in *Cap. 7. de Rescript.* laudato in *REG. XX.* attentionem meretur: scilicet, Capitulo Sedis vacantis significari potest gratia Expectativa; ad Episcopum inscripta: is autem, qui deinceps eligitur, eam tenetur exequi sine novâ notificatione; quod provenit ex eo, quòd Capitulum tunc Episcopum representet. Vid. *GONZAL. ibid.*

REG. XXI. loquens de Jure conferendi pertinet ad Pontificem, ejus tantum facit mentionem, quòd habet in Beneficia vacantia in Curia, nec exponit, in quo illud consistat, nempe in affectandâ ad Pontificem Collatione omnium Beneficiorum vacantium in loco, ubi residet Pontifex, & viginti circum leucis: *Sex* affert *Exceptiones*, quarum *Prima* satis enucleata non est. Ea videri debet in *CLEMENT. I. Ut lite pendente, nihil innovetur.* Sedulo, collegimus & accuratissimâ Methodo disposuimus quòd Juris Textus circa hanc Reservationem docent.

REG. XXII. supponens, Legatum habere Jus conferendi, docet, eum posse sibi reservare Beneficia Patronatus Ecclesiastici, si sit Legatus à *litteris*; sed, non posse nisi specialem permissionem à Pontifice impetraverit: potestatem utriusque extingui unâ cum Legatione, quoad negotia integra: non posse eum secundam reservationem facere, pendente primâ: non posse reservare Ecclesiam cathedrallem, aut Regularem, aut Collegiatam; neque Dignitates Electivas. *REG. XXVI.* etiam loquitur de eo, quòd non potest Legatus; quoad Collationem.

REG. XXIV. XXV. loquuntur de Jure conferendi Delegato, & *XXIII.* de Concollatoribus. Quod dicit, loquendo de Exceptionibus Generalibus, respicit Devolutionem Collationis ad Superiorem, eò quòd inferior non contulit intra *Sex* menses, aut contulit personis vel indignis, vel incapacibus; Idem est de *REG. XXVII.* de Devolutione: ea ex professo tractavimus & inferuimus quidquid circa illam in Jure reperitur.

Quid Conferendum sit?

Questionem hanc solvit *REGULIS XVIII.* quæ incipiunt à *XXVIII.* usque ad *XLV.* Dicit in *XXVIII.* neque conferenda, neque promittenda esse Beneficia nondum vacantia; quòd exponit per multas Exceptiones, Replicationes &c. non necessarias: nam Exceptiones reducuntur ad *casus*, in quibus Beneficia vacant Jure, & non pertinent ad Regulam, quæ extenditur ad omnia Beneficia, quæ nullo modo vacant, neque Jure, neque facto. Porro, cùm Replicationes sint pro Regulâ adversus Exceptiones, si Regulæ sua lux atque extensio restituantur; Replicationes sunt inutiles, sicut Exceptiones, quibus cadentibus, evanescent Duplicationes Exceptionibus respondententes.

REG. XXIX. argumento aliena est; nam loquitur de Pensionibus; hic autem agitur de Collatione Beneficiorum.

Pleraque ex *Regulis* reliquis ad unicam reducuntur; nempe, Mandata Apostolica; cùm forent odiosa, restringi debebant ad Beneficii genus nominatim expressum, scilicet simplex, Præbendam, Dignitatem, & ad Minora istius generis; v. gr. si loquebantur de Dignitate, restringenda erant ad

Collativas: si loquebantur de Beneficio, non extendebantur ad Pensiones, neque ad Hospitalia, neque ad Beneficia, quorum Impetrans non erat capax: verbum *Ecclesia*, non complectebatur Cathedralium: Mandata, quae dabant Beneficium vacans, non extendebantur ad Beneficia aliis debita: si eodem tempore plura vacarent, quae nemini deberentur, minus duntaxat affectabatur Mandatario: si Collatori mandatum fuisset, ut conferret primum Beneficium vacans, aut suae Collationis, aut alterius, pluribus vacantibus, unum ex sua Collatione debebat: si teneretur dare Beneficium suae Collationis, illud dare non poterat, quod ad Superiorem erat devolutum.

Quantum, quando conferendum: Antecedentia Collationem.

TRES QUÆSTIONES sequentes, quae pertinent ad quantitatem rei conferendae, Locum ubi conferendum, & res praemittendas Collationi, docent 1. Reditus oneri ac Dignitati proportionandos esse, quod ab Argumento Collationis Beneficiorum alienum est; 2. Conferendum esse sine diminutione. 3. Collationem neglectam per Sex menses, ad Superiorem devolvi. 4. Beneficium Patronatus conferri posse sine praesentatione Patroni. 5. Si Patronatus ad Ecclesiam Collegiatam pertineat; Praelatus praesentare debet cum Capituli consensu: si Capitulum dissentiat, Collatio est annullabilis. 6. Collatio fieri non debet sine consilio ejus, qui consulendus est, nisi valde à Loco distans sit, aut defunctus. 7. Non est conferendum juxta preces Haereticorum. 8. Collatio gratuita esse debet. Denique, ubi Collatio non est libera, velut in casibus REG. IV. V. VI. VII. implendae sunt conditiones, quibus illa est obnoxia: proinde Quatuor illae Regulae ad unicum rediguntur.

Prima trium Regularum circa adjuncta Collationis restringi debet ad casum necessitatis, & eum, quo Collator Beneficio servitutum imponere potest. Dispositio Textus laudati odiosa est, & restringenda ad casum expressum, nempe eum, qui fuit observatus. Vid. Cap. 6. & 11. de Prab. & GONZALEM *ibid.* REG. II. exolevit; item taxa, de qua loquitur III.

Confectaria Collationis, & de Actionibus Beneficariis.

Quamvis multa sint consequentia Collationem, Autor hic tantum loquitur de obligatione accipiendi Ordinem annexum Beneficio, & de petitione Beneficiorum in Jure; circa quam observandum est, eam nasci vel ex Jure remoto, vel ex proximo ad Beneficia: prius nascitur ex Praesentatione, vel Expectativa; posterius ex Collatione, sive imperfecta, quae vocatur *Institutio*, sive perfecta, quae vocatur *Collatio*, sive ex alia quavis Provisione, imprimis ex Electione & Confirmatione ipsius. De causis hujus petitionis disseritur in REG. LIX. & sequent: Exceptiones ejus sumuntur ex amissione Jurium; Replicationes pertinent ad casus in Regula comprehensos. Duplicationes Exceptionibus respondent. Argumento Regulae & Exceptionum rite enucleato, corrumpit totus ille apparatus Replicationum & Duplicationum.

Cui competat Actio BENEFICIARIA?

Loquendo in Quaestione praecedente, de causis hujus Actionis, indicatae sunt Personae, quibus illa competit: nam tales sunt ea, quae Jus habent remotum, aut proximum ad Beneficia: unde fit, ut, in discussione hujus Quaestionis, exponendi sint casus,

in quibus plures Personae concurrunt ad idem Beneficium, agiturque de Praelatione aliis, alteri. Tres sunt casus. *Primus*: is, in quo Capitulum plures Personas in numerum Canonicorum adsciscit, cum sponcione primam Praebendam vacaturam iis conferendi; & tunc ii, qui autoritate Apostolica recepti sunt, anteferuntur iis, qui recepti sunt autoritate Capituli, inter quos ponuntur illi, quos admittit cum licentia Pontificis. Casus hic rarus est, & exponitur in REG. LX. *Secundus* est, cum plures extant Mandatarii ad primum Beneficium vacans in eadem Ecclesia, & tunc is, cujus Mandatum anterior est, praefertur aliis, nisi aliquis eorum habeat clausulam *Anteferri*. Genus hoc desit esse in usu: exponitur in REGULIS LXI. LXII. LXIII. *Tertius* est is, quo Patronus Laicus successivè, aut simul, plures Clericos ad idem Beneficium praesentat; & tunc praelatio datur ei, qui Institutionem ante alios accipit; species hujus casus, quem exponit REG. LXIV: est in praxi.

REG. LX. pertinet ad Beneficii accessorium, scilicet Praebendam debitam Canonicatui: ceterae Beneficium respiciunt.

De Jure Actionis Beneficariae, Adjunctis ejus, & Confectariis.

Tres Quaestiones jungimus, idcirco quod de singulis unicum verbum sit dicendum, nempe. 1. *Judex Loci*, in quo situm est Beneficium, cognoscere debet de Actionibus Beneficariis, nisi extent circumstantiae, quarum cognitio pertineat ad Superiorem v. gr. si agatur de Dispensatione Pontificia REG. LXV. 2. Mandata sunt odiosa, Cap. 4. de Prab. in 6. laudato in REG. LXVI. Possessionis Quaestio ante Petitorium proposita, definiri debet, antequam agatur de Petitorio. Duo anni concessi sunt ad illud prosequendum & judicandum REG. LXVII. 3. in Quaestione circa denegationem Provisionum, eas *Judex* dare potest ei, quem iniquam repulsam passum fuisse judicat, CLEMENT. 3. de Rescript. REG. LXVIII.

Et haec sunt Observationes in primam Partem hujus Capituli, quae respicit acquisitionem Beneficiorum, sub nomine *Collationis* contentam: è quibus patet, multa esse vitia, tum ex parte ordinis, tum ex repetitionibus, vel ex parte Exceptionum, Replicationum, Duplicationum inutilium, vel ex parte rerum abrogatarum.

De amittendis Praebendis & Dignitatibus.

Haec sunt observanda circa secundam Partem, de Amissione Beneficiorum, incipientem à REG. LXXI. Exceptio hujus Regulae non est accurata; nam Officium, non est Beneficium: Regula autem loquitur de Beneficiis, de quibus dicit, illa non posse auferri sine causa; proinde Officia excipi non debent.

Causae Amissionis Beneficiorum.

Exponendo Quaestionem hanc per Regulas XXXIII. plures assert argumentis alienas. Tales sunt ea, quae respiciunt nullitatem Provisionum: haec enim obstat acquisitioni; amissio autem acquisitionem legitimam supponit. Proinde, haec Regulae, quae pertinent ad acquisitionem, male collocantur sub amissione, posito quod sub illa fuerint omittae; aut inutiliter iterantur, si continentur sub acquisitione. Ut iis, in hac Quaestione, uteretur, dicendum erat, crimina & defectus, quae Provisiones irritant, privare Beneficiis, cum emergunt post Provisionem; vel privationem mereri. Quoad crimina, allegare debuisset: 1. Omnia, quae Beneficii vacationem, ipso facto, operantur; ea collecta sunt in Regulis circa Irregularitatem. 2. Ea, quae per privationem puni-

puniuntur, eodem loco enumerata. Quoad defectus, Matrimonium allegare potuisset, quod, sicut impedit validitatem Provisionum, cum præcedit, vacationem operatur, cum subsequitur; agitque de Clericis in Minoribus, aut simplicem Tonfuram habentibus. Idem est de Professione Religiosa. Fundamentum est in Regula: *Eadem est ratio contrariorum*; undè natum est. 1. *Cap. de Reg. Jur. Per quasumque causas res nascitur, per easdem dissolvitur.*

Quoad alios defectus, qui acquisitionem Beneficiorum sequi possunt, Unicus est, nempe, defectus mansuetudinis, qui amissionis Beneficiorum causa esse possit: contrahitur per armorum professionem, per exercitium Justitiæ Criminalis, aut artis Chirurgiæ, quæ ferro utitur & mutilat. Cum hoc genus defectus sit voluntarium, & vitæ Clericali contrarium, Beneficiorum amissionem operari potest: reliqui, nempe Dementia, Surditas, Cæcitas, manuum tremor, Paralysis, Lepra, hunc effectum non operantur. Amissio Beneficiorum est gravis pœna, quæ proinde locum habere non debet, nisi cum delictum grave est. Juxtà hoc sentiendum est de Regulis, quæ pertinent ad Beneficiorum Amissionem, per delicta, non verò per meros defectus productam. Inter illa delicta, quædam tantæ sunt gravitatis, ut, per seipsa, pœnam mereantur; alia, quæ non merentur illam, nisi accedente Contumaciâ, quæ certum signum est pertinaciæ in delicto. Undè fit, ut sint Casus Privationis, *ipso facto*, & Casus Privationis, per Sententiam.

Ex his principiis sequitur, 1. REG. LXXII. ad rem non facere, quæ dicit, eum, qui Beneficium legitimâ viâ non acquisivit, illud amittere; cum amissio propriè non cadat, nisi in res validè acquisitas.

2. REG. LXXIII. esse falsam, quoad defectus, qui non operantur Amissionem Beneficiorum benè acquiritorum, quamvis, si præcessissent, validæ acquisitioni obstaculo fuissent.

3. REG. LXXIV. esse falsam, quoad Casus, in quibus Collatores, Præsentantes, Eligentes, erant in quasi possessione conferendi, præsentandi, eligendi: nam actus ab illis profectus validus est, quamvis deinde proprietatem illius Juris amittant. Quoad casus, in quibus ejusmodi personæ non habuissent quasi Possessionem, Regula est aliena; quoniam Provisio fuisset nulla.

4. Falsa est REG. LXXV. quatenus dicit, amitti Beneficium ob furorem perpetuum: si enim præcesserit, invalida fuit acquisitio; si successerit, injusta foret amissio.

5. REG. LXXVI. est iteratio doctrinæ præcedentis adversus pluralitatem Beneficiorum. Idem est de REG. LXXVIII. circa eandem pluralitatem.

6. Falsum est, Beneficium cessare cum causâ, ob quam datum est; falsa proinde REG. LXVIII. quæ id asserit. Textus laudatus agit de Privilegiis, quæ cum suâ causâ cessare debent.

7. Cessatio à Divinis, etiam absque causâ legitimâ, Beneficii vacationem non operatur; imò laudatum *Cap. 8. de Offic. Ordin. in 6.* non jubet, ut privatio per Sententiam feratur REG. LXXIX.

8. Non residentia, de quâ loquitur REG. LXXX. unum est è delictis, quæ non merentur Privationem Beneficiorum, nisi accedente Contumaciâ, per Monitionum contemptum manifestatâ.

Præterque reliquarum Regularum hujus Quæstionis ex iis sunt, quæ Argumento sunt alienæ, idè quòd, vel loquantur de Depositione ab Ordine, & sic longius progrediuntur, vel de Suspensione Temporalis à perceptione reddituum, quæ pœna valdè discrepat à Privatione Beneficiorum.

REG. CII. quæ loquitur de Cessione, aut Resignatione, plures habet Exceptiones, & aliquot Replicationes, quæ inutiles evadunt, si Regula restringatur ad Resignationem ritè factam, & admittam ante re-

vocationem. REG. CIII. loquitur de Casu Resignationis tacitæ.

Quod legitur in his Regulis, extenditur ad Permutationem, quæ est Resignatio mutua, & ad Translationem ab unâ Ecclesiâ ad aliam, cujus acceptatio demissionem prioris includit.

Præfatæ Regula XXXIII. reducuntur ad duas generales. Una est, amitti Beneficia, vel *ipso facto*, patrandò crimina, quibus hæc pœna cohæret, vel Sententiâ latâ post Confessionem, aut Convictionem Rei: alia est, amitti Beneficia per Resignationem expressam, aut tacitam, sub hac includendo Professionem Religiosam, Matrimonium nec non Collationem Beneficii, cui Possessor consensum præbuit.

Ad Quem pertineat Jus auferendi BENEFICIA?

Autor observare debuisset, ex Regulis præcedentium Quæstionum sequi, Jus auferendi Beneficia pertinere ad Legislatores, qui privationem Beneficiorum, vel *ipso facto*, vel per Sententiam faciunt, & ad Judices, qui Leges exequentur: nam vidimus Ecclesiasticas Leges hoc duplex genus privationis tulisse; & Judices eas executioni per Sententiam suam mittere, per quam, aut Beneficiis exuunt, aut exutos declarant Reos, pro variâ Legum dispositione. Præterea, observare debuisset, amissio Jure ferendarum Legum, aut judicandi, vel exercitio horum Jurium, unâ amitti Jus auferendi Beneficia.

Ex his observationibus cernitur. 1. Quòd, ut REG. CV. vera sit, supponendum est, Principes condere non posse Leges privantes, neque Magistratus eandem penam imponere posse Leges exequendo. 2. Fatendum esse, Episcopo, sive tamquam Legislatori, sive tamquam Judici, competere Jus auferendi Beneficia. 3. Hæreticos & Excommunicatos non habere Jus illud, nisi ab Ecclesiâ tolerati sint: undè nascitur veritas REG. CVI. & CVII.

Quid, & Quantum amittatur?

Quod legitur in *Tribus Regulis* hujus Quæstionis, respicit Amissionem ex Beneficiorum pluralitate ortam; & reducitur ad unicum Principium; nempe, is, qui novum Beneficium acquirit, anteriora amittit, scilicet unum, aut duo, aut tria, pro numero, quem possidebat.

Antecedentia Amissionem seu Privationem Beneficiorum, ejusque Consecraria.

Has duas Quæstiones connectimus, quarum solutio docet, Episcopum juxtà *Can. 2. DIST. LXVII. & Cap. 5. de his quæ sunt à Prælat. sine &c.* non posse deponere Sacerdotem sine consensu Capituli; & juxtà *Can. 7. DIST. LXXXI.* Episcopum deposito Presbytero assignare debere locum ad peragendam penitentiam. Utraque res parùm argumento affinis est; quod est amissio Beneficiorum.

Præterea *Can. 2.* laudatus, non loquitur de Capitulo, sed de Episcopis, qui cum Episcopo concurrere debent ad depositionem Presbyteri. Et hæc sunt observanda circa *Secundam Partem* hujus *Cap. VII.* quæ non minoribus ac paucioribus vitiis turget, quam Prima, licet multò brevior sit.

PARS TERTIA de reliquo Jure Præbendarum.

REGULÆ indicant solum sedem materiæ propositæ, nempe Textus loquentes de Incremento, aut Diminutione, Alienatione, Permutatione, Reservatione fructuum, Acceptatione Possessionis Præbendarum, exceptâ REG. CXV. quæ, loquens de Sectione, adjicit Textibus eam prohibentibus, plures Exceptiones: 1. Casuum, in

in quibus, Præbendâ in duas Partes divisâ, unaquæque sufficit ad alendum Possessorem. 2. Casum, in quibus Judex, additâ Beneficio uni Litigantium, Pensionem alteri assignat, quod fit solum ad tempus. 3. Casus est, cum Episcopus Hæreticus, cui alius propter Hæresim fuit substitutus, convertitur, eique assignatur pars Episcopatus; quod argumento parum congruit. Tres alii Casus sectionis reprobantur.

Regula ultima, loquens de invasione Præbendæ, pertinet potius ad *Primam Partem*; quippè acquisitionem respiciat: fortè etiam pertinet ad *Secundam*, ratione poenæ huic usurpationi annexæ; ideòque ibi collocata fuit REG. LXXVII.

OBSERVATIONES in CAP. VIII. circa EPISCOPOS atque alios PRÆLATOS

Adjicere oportebat Titulo hæc verba, *generatim spectatos*; hoc enim Caput nec non Cap. IX. & X. loquuntur de Prælatis in genere, nec nisi in Cap. XI. sigillatim discuti incipit unaquæque species Prælatorum, ut patet ex Titulo & materia Capitis illius.

Prælati, qui Episcopis in Titulo junguntur, non sunt soli Prælati illis Superiores (id monet Præfatio) verùm etiam Inferiores; argumentum hujus Capitis & duorum sequentium id probat.

Dividitur in *Questiones X.* In *quatuor* prioribus indicantur solum loca Corporis Juris, in quibus de illis agitur. Idem fit in plerisque Regulis, per quas cæteræ *Questiones* deciduntur & sæpè nullus est ordo genuinus inter Regulas. Nullæ sunt generales, sed respiciunt tantùm Partem materiæ *Questionis*. *Questio IX.* loquens de Jure supplendi defectum Prælatorum Inferiorum, ultimo loco poni debuisset: nam *Decima* agit de Re, ad quam Jus illud extenditur, nempe de potestate Prælatorum in Res Ecclesiasticas, & de eorum Privilegio: imò satis fuisse de eo Jure non disserere, nisi post Tractatum de Electione; quoniam locum habet in Electionibus, perinde atque in Collationibus, Præsentationibus, aliisque Actibus Ecclesiasticis & Facultatibus illos faciendi.

QUÆSTIONES I. II. III. IV.

In *quatuor* prioribus *Questionibus*, disputatur de origine verbi *Episcopus*; de significatione ipsius, variis Episcoporum speciebus; & discrimine Episcoporum à Chorepiscopis. Id annotatum fuit, ne similitudo nominis, æquivocationem pareret.

QUÆST. V. Dignitas Episcoporum.

Quinta de Episcoporum Dignitate, reducitur ad prærogativam in eo sitam, quod sint Successores Apostolorum; quippè quæ reliquas omnes contineat.

QUÆSTIO VI. de Gradibus Dignitatis Episcopalis.

Argumentum *Sextæ* idem prorsus videtur, ac *Tertiæ*: nam Gradus Episcoporum sunt discrimina inter eos intercedentia, in eo consentientia; quod alii sunt simplices Episcopi; alii Archiepiscopi, priorum Superiores immediati; alii Primates, Superiores Archiepiscoporum; alii Patriarchæ, Superiores Primatum; alius denique Papa, qui omnium est Caput, & cæteris Superior singularum specierum, sicut uniuscujusque individui, seu membri.

Autor non loquitur nominatim nisi de Gradibus inter Patriarchas Romæ, Constantinopolis, Alexandria, Antiochiæ, Hyerosolimaram; quod fortè venit ex eo, quod hæc Sedes solæ sint, quorum ordo sit determinatus; & præterea, cæteræ Sedium species includun-

tur sub Sedibus Patriarcharum, qui sibi subiectos hadent Primates, Archiepiscopos & simplices Episcopos.

Quod dicit in REG. II. Sedem Romanam esse eminentissimam, & primam omnium, includitur in eo, quod dictum fuit, Papam esse Caput; hæc enim qualitas ipsi Primariam Sedem attribuit. REG. IV. præcedere debuisset *Tertiam*: nam prioritas Sessionis, quæ vulgò in simplicibus Episcopis ex anterioritate Consecrationis æstimatur, sicut in Archiepiscopis prioritas Provisionis, aut Receptionis ipsorum, ordinem Suffragiorum, & Subscriptionum constituit.

Quod dicitur hæc in *Regula*, prærogativam Dignitatis accipi à tempore Ordinationis, locum habet solum erga eos, qui meram habent Ordinis Dignitatem, v. g. simplices Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaconos: nam inter eos, qui aliâ, præter Ordinem, Dignitate potiuntur, illa huic cedit; undè fit, ut Archiepiscopi, Archipresbyteri, Archidiaconi, præcedant Episcopos, Presbyteros, Diaconos antèrius ordinatos.

Quod legitur in *Reg. V.* oppositionem unius è Partibus, quarum interest, impedire pactum & conventionem circa Primatiam, fundatur in *Regula*, *Quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet.*

QUÆSTIO VII. De loco Episcopatus.

QUATUOR REGULÆ, quæ huic *Questioni* subsunt, expositione indigent. Ab omnibus excipiendi sunt casus urgentis necessitatis, aut evidentis utilitatis. Nam, 1. si Regio multos habuerit Incolas: pauciores verò Civitates, cur non constituerentur Episcopatus in minoribus Oppidis, quæ ab invicem remota essent, & quorum intervallum plurimis Pagis, aut Burgis, esset refertum? 2. Magnus est numerus Civitatum, quæ caruerunt Episcopo pluribus sæculis, & tandem Episcopum adeptæ sunt; 3. si Urbs Episcopum occidat; nonnè satis est Sedem ad aliud ejusdem Diæceseos Oppidum transferre, quàm Episcopatum suppressere. 4. Cum Provinciæ vastiores, rarissimos habent Incolas, Episcopatus vicini esse nequeunt, nisi inutiliter, atque indecenter multiplicentur.

QUÆST. VIII. Officia Episcoporum.

Nullus est ordo inter REGULAS LXXI. hujus *Questionis*. Primo loco proponendæ erant Regulæ pertinentes ad Officia Episcoporum erga Clerum & Populum, & continuâ serie colligendæ; tum ea, quæ respiciunt Officia Episcoporum erga Personas Ecclesiasticas, Sæculares, & Regulares, initio ducto ab Officiis erga Capitulum, quibus subicerentur Officia erga Parochos; denique Officia erga Monachos & Moniales. A Personis, ad Bona Ecclesiastica pergendum, & ab his, ad Loca. Sic argumentum hoc distinximus in Tractatu de *Jurisdictione*.

Loquendo de singulis muneribus sive communibus, sive specialibus, jungi oportuisset quidquid ad illa pertinet, quod neglectum fuit. v. gr. delibato Instructionis officio, transit ad officium Correctionis & Coercitionis; deinde plures subnectit Regulas, circa munus instruendi: tales sunt imprimis REG. XXI. XXII. de Magistris, Doctoribus, aliisque Personis, quas Episcopi constituere debent, ad docendum, inceptâ disputatione de *Officiis erga Monachos*, sub Titulo speciali, per *Regulas V.* ad alia munera transit sub eodem Titulo. Officia quoad Pontificem permiscuè traduntur, cum Officiis erga Diæcesanos. Officia circa Bona Ecclesiastica, cum Officiis erga Personas miscentur, etiam ea, quæ facere debent Episcopi, cum iis, quæ vitare tenentur: denique, Officia Episcopo, merisque Fidelibus communia, cum muneribus illi peculiaribus.

Inutile est afferre probationes horum vitiorum, quæ facile apparebunt cuilibet legenti hæc Regulas. Ex eadem lectione patebit, Regulas absque necessitate multiplicari, exponendo singulas alicujus Officij

Officij

Officii partes per Regulas particulares. Sunt etiam aliquot, quibus magna subjicitur copia Exceptionum, Replicationum, Duplicationum &c. inutilium, & caliginem, potius quam lumen, parientium: talis est REG. XLIX. circa Residentiam Episcoporum extrâ casus necessitatis, vel utilitatis, eorum absentiam requirentes, quæ justa esse desinit, statim atque cessant causæ illam excusantes. Nihil est hac in Regula, quod non reducatur ad obligationem residendi extrâ casus legitimi impedimenti, qui illam suspendunt dumtaxat, quamdiu durant. Methodus hæc exponendi simplex est & perspicua, VIGELIANA autem intricatior & obscurior.

Multæ reperiuntur, quæ, nisi restringantur, falsæ sunt: talis est v. gr. Reg. XXIII. dicens, Episcopum novos Census imponere non posse, neque veteres augere: hæc enim vera non est; nisi quatenus id fieret absque justâ causâ: nam, si novam Parochiam exigat, imponere potest Ecclesiæ Decimas percipienti, onus Portionis Congruæ, quam non solvebat, si verò ea, quam Curato jam constituto solvebat, non sit sufficiens, eam augere potest. Idem est de Reg. XVI. ferente, Episcopum non posse eximere Ecclesiam à subjectione alterius, à quâ pendet: nam, si duæ Ecclesiæ sint unitæ, ita, ut una alteri subiecta sit, Episcopus earum unionem dissolvere potest, & tunc cessat dependentia. Idem dicendum de Reg. XXV. in quâ dicitur, Episcopum non debere Cognatis & Amicis suis credere Officia Ecclesiastica: nam, si digniores sint cæteris, anteferri debent. Laudatus autem Textus non prohibet nisi acceptionem Personarum, ex carnali affectu provenientem. REG. XIV. ejusque Exceptio, falsæ sunt, si accipiantur in omni suâ extensione: nam falsum est, Episcopum nihil posse sine consensu Capituli; laudatique Textus id non probant; sed potius, esse res quasdam, in quibus solo consilio Capituli indiget, alias verò, in quibus requiritur consensus. Regula tamen dicit, *sine consensu Capituli nihil administrat*: Exceptio eam restringit ad casus, in quibus consuetudo praxim contrariam induxit; Textus autem laudatus ad illam probandam, loquitur solum de aliquot casibus requirentibus solum consilium.

Quædam Regulæ exoleverunt; talis est XLV. dicens, Episcopum non posse uti Dalmaticâ, sine licentiâ Pontificis.

Quædam malè concipiuntur ratione Exceptionis appositæ: talis est XLIII. dicens, Episcopum alienam Parochiam usurpare non debere; casus præscriptionis excipitur; porro, Usurpator nunquam præscribit, obstante scilicet malâ fide. Dicendum erat, Episcopum, qui Parochiam in alterius districtu possidet, eam restituere debere, nisi præscriptio ei patrocinetur.

Prima *Quinque Regularum* circa Jura & Officia Episcoporum ergâ Monasteria & Monachos, indicat solum Textus de iis prolixè loquentes. *Quatuor* sequentes reducuntur ad prohibitionem illos vexandi, sive quoad Temporalia, sive quoad Spiritualia. Reliqua Officia circa idem argumentum, aliis in locis observantur, quæ ab Autore indicari debuissent.

QUÆST. IX. circa Officium & Jus Prælati Superioris supplenda negligentia Prælatorum Inferiorum.

Jus, sub negligentia, cæteras Inferiorum Prælatorum culpas complectitur; nempe iniquam repulsam, & pravam electionem.

Autor eorum impotentiam adjicit, duabus superioribus omisiss. Quadruplex itaque defectus supplendi genus; negligentia; repulsæ; electio indigna; impotentia. Duo priora suppletur, faciendo quod, per negligentiam, omisissum fuerat, vel iniquè denegatum. v. gr. cum providetur Sedi, quam Collato-

res, Electores & Præsentatores ultrâ legitimum tempus vacare passi sunt. Suppletur tertium, sic Bono Ministro traditur locus pravo datus, sic dignam & capacem personam substituendo indignæ & incapaci, cui provissum fuerat. Suppletur quartum, Personæ infirmæ, & ad obeunda munera sua inhabili, Coadjutorem dando.

Quantum suppetit remedium circa casum repulsæ, hanc pro concessione accipiendo: *Cap. de suppl. negl.* ejus exemplum suppeditat: videlicet Abbatis pro benedictio habit; cum Episcopus ritè requisitus tribus vicibus, eum non benedicit, Jus à Benedictione dispensat, concedendo Abbati licentiam fungendi suis muneribus, perindè ac si benedictus foret.

QUÆST. X. circa Potestatem, Bona & Privilegia Episcoporum & aliorum Prælatorum.

Pleraque Regulæ hujus Quæstionis exigui usus sunt. Erectio Beneficiorum hodiè vigens, eas inutiles, quoad praxim, fecit. Episcopus non habet administrationem Bonorum Ecclesiasticorum: desit habere portionem Legatorum Piorum: Bona ejus Patrimonialia, separata sunt à Bonis ejus Ecclesiæ: non est hodiè necessarium conficere Inventaria utrorumque: acquisitiones, quas comparat semper ab acquisitionibus Ecclesiæ distinguuntur: reservatio Causarum Episcopali ad Pontificem, ubique ferè abolevit Canones, qui earum notionem Conciliis Provincialibus tribuunt, & qui ad praxim in solâ Galliâ reducuntur, quamvis sæpius iis derogeretur: Domus Episcopalis amisit Jus Asyli in multis Regionibus: necessitas illum monendi, priusquam in Jus vocetur, sublata est.

OBSERVATIONES in CAP. IX. circa Jurisdictionem Prælatorum.

Argumentum, hoc est consequutio Quæstionis ultimæ Capituli præcedentis; nam Jurisdictio pertinet ad potestatem. Dividitur in Tres Partes; 1. de modo eam acquirendi. 2. Eam tuendi, 3. eam amittendi. *Prima & Tertia* valdè connexæ sunt; unus enim acquirit, quod alius amittit: itaque, ipsæ defectus suos mutuò supplere possunt. Consequenter addi potest viis, per quas acquiritur Jurisdictio, erectio Ecclesiæ inferioris in Episcopatum; unio Ecclesiæ unius Dioceseos, cum Ecclesiâ Dioceseos alterius; Sectio Episcopatus in plures, ejusque erectio in Archiepiscopatum; translatio domicili ab unâ Diocesi in aliam, sive peregrinatio ab unâ Diocesi in aliam propter negotia. His enim mutationibus, Ecclesia in Episcopatum erecta, quæ desinit esse obnoxia Jurisdictioni veteris Episcopatus, transit sub Jurisdictionem novi; Ecclesia unita Ecclesiæ alterius Dioceseos, eique subiecta, transit sub Jurisdictionem Ordinarii illius Ecclesiæ; per divisionem prædictam, Episcopus evadens Archiepiscopus, acquirit Jurisdictionem Archiepiscopalem in novos Episcopatus & amittit Jurisdictionem, quam habebat in Parochias sibi quondam subiectas, quæ transit ad novos Episcopos. Diocesani, qui domicilium in aliam Diocesim transferunt, illucque Bona sua conferunt, Prælati ejus loci fiunt Diocesani: per Incolarum in alienâ Diocesi, quamvis cum voto reditis in pristinam, peregrinus fit Diocesanus posterioris.

Pars Prima, de viis, per quas acquiritur Jurisdictio.

Quod dicitur in *Regulâ I.* de Electione ad Prælatum, extenditur ad aliam quamlibet Provisionem: hæc autem viâ Jurisdictio non acquiritur immediate, sed dignitas, cui illa cohæret.

Omnes Exceptiones, quæ leguntur sub *Regulâ II.* quæ præscriptionem collocat in fronte viarum, per quas

quas Jurisdictio immediatè acquiritur, desumuntur ex defectu conditionum requisitarum ad præscriptionem; proindè inutiles sunt; quando enim dicitur, præscriptione acquiri Jurisdictionem, agitur de præscriptione legitima.

Titulus, quem, Autor antè *Regulas* sequentes collocat, significare videtur, cum sermonem de causis acquisitionis Jurisdictionis intermittere. Nihilominus hæc *Regulæ* ad idem argumentum reducuntur; nam colligit in *Tertio* casus, in quibus Dicoesani Suffraganeorum Jurisdictioni Archiepiscopi sunt obnoxii, & hic exercitium Jurisdictionis acquirit in ipsos. Hos casus non debuisset colligere, sed rejicere in locum, ubi loquitur de Archiepiscopis & dicere duntaxat, hæc in *Regulâ* extare casus, qui Suffraganeorum Dicoesanos subjiciunt Archiepiscopi Jurisdictioni, & hunc aliquam in ipsos Jurisdictionem acquirere, quoad exercitium. *Quarta* loquitur de Exemptione, quæ Dicoesanos Episcopi subjicit alii Prælato; quâ proindè Prælati hic Jurisdictionem in illos acquirunt. Enumeratio Exemptionum ibi instituta, rejici debuisset in locum, ubi de Privilegiis agitur. Idem est de eo, quod dicitur in Replicationibus generalibus hujus *Regulæ*, & præcedentium, quod reducitur ad casus, in quibus cessat Exemptio, cujus discussio huic loco non congruebat. Satis vasta & gravis est Exemptionum materia, ut seorsim tractaretur: & quidem id præstitimus in speciali Tractatu de *Privilegiis*. R. G. V. de Jure dispensandi, argumento est aliena.

Dux Regulæ circa modum tuendæ Jurisdictionis, loquuntur solum de pœnis, quas incurrant ii, qui illam impediunt, vel se subicere recusant, priores Excommunicationi, posteriores Depositioni sunt obnoxii.

OBSERVATIONES in CAP. X. de Electione Prælatorum.

Secernere debuisset id, quod Prælati Regularibus peculiare est; quos videlicet esse Professos oportet, ut eligantur & eligant. Adjice, ætatem XXV. annorum sufficere, quoad illas Prælaturas; Electum indigere consensu Superioris, ad consentiendum Prælaturæ aliis Ordinibus. Quoad Abbatis, extant *Regulæ* speciales in *Cap. 43. de Elect. in 6.* Abbates possunt eligi ad alias Abbatis & Episcopatus; Episcopi autem *postulari* duntaxat possunt ad alios Episcopatus.

Secernenda quoque erant ea, quæ Postulationem attinent, ab iis, quæ Electionem respiciunt; atque ab hac incipiendo, illam ad calcem Tractatus de *Electione* ejicere oportuisset; quoniam est Electio gratiosa, quæ, cum dispensatione Superioris indigeat, vocatur *Postulatio*; de ipsâ loquendo, rebus tantum ipsi peculiaribus inhærendum fuisset, nempe defectibus, qui illam requirunt, vel qui illam excludunt; ejus formæ, & numero votorum necessario, cum illa concurrat cum Electione, vel ab hac separatur; effectui postulationis Superiori oblata, qui est impedire revocationem ejus. Utrumque præstitimus in Tractatu de *Electione*. Divisio ejus, quem hic Autor tradit, luculenta est, sitque in *Questiones IX.* videlicet 1. Quis possit eligi. 2. Quis eligere. 3. Per quem Jus illud exerceri possit. 4. Quando; 5. Ubi. 6. Antecedentia Electionem. 7. Modus eam faciendi, & Adjuncta. 8. Ejus Confectaria. 9. Affinia. *Quæst. III. V. VI. & IX.* duobus aut tribus verbis continentur: *Quæst. I. II. & VIII.* latius patent, & merito; cum sint longè majoris momenti.

Q U Æ S T I O I.

Prima, loquens de Qualitatibus in Eligendo requisitis, solvi potuisset, per unicam *Regulam*, & remissionem ad ea, quæ dicta sunt circa qualitates requisitas ad Ordines & Beneficia. *Regula* est, Leges, quæ illas dotes definiunt, esse prohibitivas; ejus autem ge-

neris Leges admittere omnes, quoscumque non excludunt: porro, Personæ, quæ excluduntur ab Electione passivâ, eadem sunt, quæ excluduntur ab Ordinibus & Beneficiis; eâ nempe, quæ, ratione hujus exclusionis, *Irregulares* vocantur, de quibus locuti sumus minutissime in Tractatu de *Irregularitate* considerata in speciebus suis; quæ non magis ad Ordines pertinent, quàm ad Beneficia, in quibus Electio locum habet: nam Prælaturæ, quæ sunt electivæ, requirunt Ordines; & Beneficia, quæ verè electiva sunt, eisdem requirunt. Quod dictum fuit de Irregularitate, locum habet quoad omnes Censuras personales, quæ sub hoc respectu eundem effectum operantur.

Si inter dotes ad Ordines requisitas, quædam non requirerentur ad Beneficia electiva; vel, è contra, quædam necessaria essent ad Beneficia hæc, non verè necessaria ad Ordines, quod quidem nos latet, satis fuisset illas observare.

Q U Æ S T I O II.

Prinquàm hujus *Questionis Regulæ* discutiantur, tria, quæ ibi omittuntur, sunt observanda; scilicet 1. Jus eligendi pertinere ad membra Collegii, cui dandum est Caput, aliud-ve Membrum substituendum loco defuncti, aut segregati, aut cedentis, aut translati; quod æquissimum est; cum uniuscujusque ex illis interfit in illa electione. 2. Si quis eorum isto jure careat, id cautum fuisse per aliquam Legem prohibitivam, quæ illum excludit. 3. Cum jus eligendi spirituale sit, oportere, ut omnes, qui suspensi sunt ab hujusmodi jure, vel qui illud in perpetuum amiserunt, vel pro unâ vice, sint ex iis, quos à jure eligendi Leges excludunt; proindè cum Irregularitas Censuræ personalis, Excommunicationis Majoris, Suspensionis totalis, aut ab Officio, vel à Muneribus Beneficii, operentur hunc effectum, sequitur, eos, qui aliquâ Irregularitate implicantur, aut Censurâ innodantur, non posse eligere: idem juris est quoad omnes, qui actiones patnaverunt eligendi jure *ipso facto* privantes.

His igitur de causis, omnes *Regulæ* hic ab Autore collectæ rediguntur ad aliquod ex observatis Capitibus, & singuli Canones, quos laudat, sunt prohibitivi, vel in verbis, vel in sensu: quantumcumque afferatur attentio, statim id legenti patet; itaque, sufficeret observare, Exceptiones *Regulæ I.* loqui de iis, qui excluduntur à jure eligendi, & sub hoc respectu, discrepare ab aliis *Regulis*, quæ illorum mentionem ipsamet faciunt: nullum esse ordinem in enumeratione, quæ legitur in utrisque: multa esse, quæ pertinent ad alias *Questiones*; quod enim dicitur de Procuratoribus, pertinet ad *Tertiam*; quod dicitur de Loco, pertinet ad *Quintam*; quod dicitur de Compromisso, pertinet ad *Septimam*: quod dicitur de amissione juris eligendi, ob Electionem personæ indignæ, aut incapacis, pertinet ad *Octavam*: quod dicitur de Devolutione, pertinet ad *Quartam*.

Ad disponendas ordine genuino Personas, quæ excluduntur à jure eligendi, incipere oportet à Populo, sive Laicis, qui hodie sunt prorsus incapaces, ratione sui status; tum pergendum ad Clericos aliarum Ecclesiarum, qui excluduntur, quoniam non sunt ex Collegio; indè, ad Impuberes, qui non habent ætatem; deindè ad Personas justæ ætatis, quæ non habent Ordinem requisitum; tum ad eos, qui habentes qualitatem utramque, sunt absentes, & Procuratores non nominarunt; Indè transeundum ad eos, qui aliquâ Censurâ, aut Irregularitate innodantur; & quorum jus propterea suspenditur, denique ad Collegium, quod jus suum amisit, vel propter Electionem tempore legitime neglectam, vel propter Electionem Personæ indignæ, ratione Morum, vel ignorantie, aut incapacis, ratione defectuum suorum, non criminalium, vel quia jus suum in alios trans-

transfudit per Compromissum; vel quia suspensum est ab Actibus, qui fiunt in communi; vel quia lapsus est in aliquod è Criminibus illo jure privantibus, puta Hæresim, Schisma, Simoniam, Læsam Majestatem.

QUÆSTIO III.

Hic colligenda erant omnia, quæ respiciunt Procuratores, ad eligendum constitutos; circa quos requiritur, ut habeant Mandatum speciale; sint è Collegio; & capaces eligendi ipsi suo nomine proprio; quid faciendum sit, cum plures sunt; casus, in quibus illi constitui nequeunt.

QUÆSTIO. IV.

Omnes Exceptiones & Replicationes *Regula I.* sunt inutiles, & comprehendere debent in Regula, quæ dicit, Electionem toties habere locum, quoties Sedes vorè vacaverit, quod accidit non solum in Casu mortis, sed etiam depositionis & abdicationis, sive expressæ, sive tacitæ, quæ fit per Professionem Religiosam, aut per Translationem. Regulam restringimus ad veram vacationem; nam interpretativa non sufficit: talis est ea, quæ provenit ex suspensione perpetua, sive totali, sive ab Officiis Pontificalibus, vel ex captivitate, vel ex furore.

Hoc peculiare est Vacationi per mortem, quod expectandum sit, donec Prælati sit sepultus, imò sunt Canonici, qui prohibeant eligere antè tertium à Depositione, aut Sepulturâ, diem; sed abrogati sunt *Reg. II. III.*

Idem dicendum de *Reg. IV.* ac de *I.* fert illa, Electionem fieri debere intrâ tres menses: adjiciendum est, *salvo Casu legitimi impedimenti*, ex illo enim Casu trahuntur Exceptiones. Itaque, converti debent in exempla legitimi obstaculi; nam tempus adversus eos non currit, qui justè impediuntur; & ad judicandum de justitiâ impedimenti, discutienda sunt exempla allegata. Porro in *Primâ* agitur de alia Electione celebrandâ, non à Collegio, quod Jus suum amittit ob negligentiam suam, sed à Superiore, ad quem Jus est devolutum, & cui idcirco spatium trimestre competit. Idem est de *Tertiâ*; nam Electio, quæ fit ab Electoribus, post cassationem primæ, ob defectum occultum Electi, sibi ignotum, est nova Electio, ad quam tres Menses rursus concedendi sunt. Exemplum, quod in Exceptione *II.* legitur, est congruum; nam sumitur ex morâ à Superiore proveniente, sine cujus permissione procedi non poterat ad Electionem.

Reg. V. Expositione indiget: dicit, procedi non debere ad novam Electionem, pendente appellatione circa primam, nam plura sunt genera appellationis circa Electionem: alia est *Extrajudicialia*, quæ fit appellando ab omni Electione, quæ non erit Canonica, vel quæ fit alio modo, quam qui proponitur ab Appellantibus; appellatio hæc non suspendit Electionem, sed fit, ut hæc sit Canonica, vel fiat modo proposito; suumque effectum non parit, nisi postquam Electio facta fuit contrâ formam appellationis. Appellatio hæc exolevit. Præterea, ex quo Concilium *Lateranense IV.* formam Electionis præscripsit, ejusmodi Appellatio fatilis esset, in secundo casu,posito quod forma proposita adversaretur formæ Concilii.

Alia appellatio est *Judicialia*, & locum habet in casu Controversiæ circa Electionem, aut jam perfectam, aut inchoatam. Appellatio hæc annihilat Electionem, quæ fit priusquam prima Instantia sit absoluta. Vid. *Cap. II. & 19. de Elect. & GONZAL. ibid.*

QUÆSTIO. V. VI.

Pro certo asserendum est, Electionem fieri debere in loco, ubi coeunt vulgò Comitatus Capitularia, & cum

Tom. I.

hic locus Ecclesiæ Cathedrali sit contiguus, vel aliqua pars istius Ecclesiæ destinata ad tales Conventus; dicitur, eam fieri debere in Ecclesiâ Cathedrali: sic intelligendum est *Cap. 25. de Appell.*

Suprà diximus, Electionem nonnunquam pendere à licentiâ Superioris, *Reg. II. Quæst. VI.* Exemplum hujus Juris suppeditat circa Electionem Patriarcharum, quæ celebrari non potest sine licentiâ Pontificis. *Cap. 3. de Elect. Extrav. Comm.* alia suppetunt exempla in Textibus collectis in Tractatu de *Electione*, ut offenderetur, esse Regiones, in quibus licentiâ Principis est necessaria.

Inter res Electioni prævias, Autor huic permissioni & convocatiōi Electorum, jungere debuit conventum Electorum, qui sunt in loco, qui fit ad præstituendum diem, quo Electio celebrabitur, nec non Nominationem plurium Personarum, è quibus una est eligenda: idem est de punitione eorum, qui Electionem impediunt. Itaque *Reg. XIX. Quæst. VIII.* collocari debuit sub *Quæst. VI.*

QUÆSTIO. VII.

Hic erat locus loquendi de Compromisso ad eligendum, quod est secundus è tribus modis eligendi approbatus à Concilio *Lateranensi IV.* & colligendi id, quod de illo Jus dicit in aliis Textibus, videlicet 1. Oportet, ut omnes vocem habentes in Capitulo consentiant Compromisso: illud debet concurrere cum Scrutinio, si inter illos ita convenerit: æquum est, ut Compromissarii sint in numero impari: licitum est convenire, quod in casu discordiæ, Compromissarius eliget eum, qui Concurrentes numero Suffragiorum vincit, quamvis non habeat majorem partem votorum Eligentium: quod fit à Compromissariis, est irritum, si potestatem suam egrediantur, aut eligant post revocationem Compromissi factam, priusquam processum inciperent, seu rebus integris; si elegerint Personam indignam, aut incapacem; si eligant post elapsos tres Menses:posito quod eorum Electio sit nulla, Jus ad Capitulum revertitur, nisi nullitas ex temporis lapsu proveniret.

Ad restituendum ordinem rebus, quæ Electioni adjunctæ sunt, considerandum est 1. Quot requirantur Suffragia, seu Vota. 2. Qualia esse debeant. 3. Eorum Publicatio. 4. Eorum Collatio. 5. Electio. 6. & ipsius Promulgatio.

Circa primum Caput dicendum est, majorem Partem votorum omnium Capitulantium requiri,posito quod illa conferant in Personam capacem & dignam. Aliàs Jus devolvitur ad Minorem, & Electio, quam facit hæc, est rata, modò Electus habeat qualitates requisitas, & forma fuerit observata: ad hoc reducit id, quod legitur in *Reg. V.* ejusque Exceptionibus *XI.* cætera aut superflua sunt vel obsoleta. Sublata est necessitas, majorem Partem esse etiam saniores. Hodie numerantur voces; ponderari desierunt. Itaque Exceptio *I.* falsa est, item falsa est Replicatio hujus Exceptionis: nam Electio Monachi facta à minori parte semper nulla est; Textus laudatus id nominatim dicit.

Replicatio Exceptionis *IV.* perperam concipitur dicitur quod, si Pars, quæ eligit Personam solum postulabilem, dupla sit alterius, Electio hæc illam vincit, quæ facta est à minori. Dicendum erat, quod, si Postulatio superet Electionem tertiâ parte votorum Capitulantium, ipsa Electioni præferenda sit.

Exceptio *VIII.* est etiam falsa: nam, postquam Electio facta fuit à minori Parte Capitulantium, cæteri eam ratam habere nequeunt, illam approbando, *Cap. 29. de Elect. Cap. 42. 48. ibid.*

Quoad Electionem Pontificis, semper requiruntur duo trientia Cardinalium.

Suffragia occulta esse debent; absoluta; determinata ad unicam personam certam; & gratuita; collata ob meritum; minimè verò per gratiam.

D d

Quod

Quod dicitur de Secreto, non repugnat Textibus, qui clandestinas Electiones reprobant; nam Electio non est clandestina, nisi cum non promulgatur: Secretum durat solum, donec omnia Suffragia sint collecta, quo peracto, necessarii illa publicanda sunt, ut noscatur, an consentiant Electores; quod si accidat, Collatio non est necessaria; an vero dividantur, quo in casu discutendum est, an aliquis ex Electis tot votis juvetur, quot necessaria sunt ad Electionem validam, atque an illa Suffragia habeant qualitates requisitas: si de utroque constet, quod detegitur per Collationem, declarandum esse Electionem validam, esseque in favorem huius aut illius; si contrarium ex Collatione appareat, declaratur, non esse Electionem, quo in casu proceditur ad novum Scrutinium, donec una Electio valida fiat; quo in casu validitatis Electionis, sive primæ, sive posterioris, oportet, ut unus è Collegio ipsam promulget, & pronuntiet in nomine reliquorum. Porro, hæc sunt conditiones requisitæ ad Electionem completam, ordine genuino dispositæ, ad supplendum id, quod deest Collectioni Autoris. Ex his Conditionibus sequitur, Electionem non posse fieri per sortem. Cum fors cadere possit in aliquem carentem dotibus necessariis, vel minùs, quam par sit, illas habentem.

QUÆST. VIII. *Eventus & Consecraria Electionis.*

Principio Autor exponere debuisset generaliter omnia, quæ collocat sub hoc Titulo, quem valdè ampliavit. Eorum summam subjicio, 1. Notificatio Electionis facta Electo. 2. Tempus Electo datum, ad acceptandum, petendamve acceptandi licentiam, si non sit sui juris; 3. Appellatio ab Electione. 4. Eius Confirmatio. 5. Postulatio Exceptionis adversus utramque, & contra Confirmationem. 6. Consecratio. 7. Pallium. 8. Communia horum Actuum, vel plurium ex iis.

Quatuor dantur *Regule* circa Caput I. quæ docent, Electionem esse præsentandam Electo, consensumque ipsius exquirendum; Si præsens sit, datur illi mensis ad deliberandum; si absens & remotus sit, expectatur sex menses; si Religiosus sit, ei certum tempus præstituitur, distantia ipsius ab ejus Superiore proportionatum, quo elapso, necdùm impetratâ veniâ, quâ indiget, jure suo cadit. *Regula IV.* non loquitur de Electione, sed de Ordinatione Beneficiorum, quorum Ministerium Ecclesiæ necessarium est, & qui coguntur ad consentiendum, sub penâ Privationis sui Beneficii, nisi aliunde Ecclesiæ sint utiles.

Ab hac *Regulâ* usque ad XVIII. differitur de Appellatione, seu oppositione Electioni. Loqui solum oportebat de oppositione Electioni jam factæ: adjicitur tamen ea, quæ fit adversus Electionem futuram, & eam, quæ fit actu. Autor hæc operam insumit in iis colligendis, quæ necessaria sunt ad Appellationem generatim spectatam; circa quæ Lector remittendus erat ad id, quod dictum est suo loco. Quod dicit de Appellatione, sive ab Electione futurâ, sive ab inchoatâ, exigui usus est; quoniam ejusmodi Appellationes sunt abrogatæ. Speciale est Electioni, pendente Appellatione Judiciali consecrari, ut nulla sit, quamvis conferri soleat Matrimonio, quod, lite circa priores nuptias pendente, celebratum, ratum est & subsistit, postquam Matrimonium prius nullum fuit declaratum: Discrimen ex eo proveniens, quòd Ecclesia existimavit, interdictum celebrandi Matrimonii novi, pendente controversia circa validitatem prioris, tanti non esse momenti, ut impedimentum dirimens fieri debeat, secus autem judicavit de prohibitione novam Electionem celebrandi, antè cassationem prioris.

Quòd dicit *REG. XVIII.* in casu oppositionis executioni Electionis factæ, 1. Discutiendam esse qualitatem Personarum, quæ illam proponunt, 2. earum momenta, locum habet in Confirmatione, de quâ differitur à *REG. XXI.* usque ad XXX. inclusivè. Omisit dicere, nullum esse tempus præstitutum, ad obtinendam Confirmationem, & vitia personæ, quæ aliquem

incapacem Electionis passivæ faciunt, operari etiam incapacitatem accipiendæ Confirmationis. Omisit quoque id, quod Abbatissarum Confirmationi peculiare est. *Can. 5. DIST. LXV.* quem laudat *REG. XXIII.* non loquitur de vero Primatu, sed de Metropolitanano, qui in Africâ *Primas* vocabatur: *Can. 4. laudatus ibid.* continet exemplum derogationis factæ à S. LEONE juribus Metropolitanorum, eos astringendo ad petendam licentiam à Primatu consecrandorum Suffraganeorum suorum, quæ in capite à Primatibus erant independentes.

Ultima Exceptio *Regule XXIX.* est inepta: nam Pontificis Electio non indiget Confirmatione, ejusque Coronatio est mera Carimonia, quæ nullam habet affirmativam cum Confirmatione.

Reg. XXXI. XXXII. XXXIII. respiciunt Postulationem, de quâ seorsim agendum fuisset, & observandum, quod illi peculiare est, juxta nostram notam hic in principio.

Reg. XXXIV. pertinet ad objectiones, quæ adversus Electionem proponi possunt: ex *undecim*, quas colligit, præter generales, è Quæstionibus præcedentibus deductas, nulla est, quæ ad has non reducat; nam 1. *Prima* sumpta ex eo, quòd Pontifex Electionem prohibuit, pertinet ad casus, in quibus Electores potestate caruerunt. 2. Electio facta contra Canones aut Consuetudinem, pertinet ad omnes casus, in quibus observati non fuerunt Textus laudati, in Quæstionibus VIII. præcedentibus. 3. Electus ambitiosus non habet qualitates requisitas. 4. Appellatio suspendit Electorum potestatem. 5. Idem est effectus Compromissi. *Objectio VI. VII. VIII. & XI.* sunt alienæ, aut falsæ; namque, non licet Electoribus variare post Electionem. Crimen posterius Electioni non nocet, sed Confirmationi & Consecrationi. *Objectio IX.* non cadit in Electionem, nisi eum cassatio Confirmationis causam habet in nullitate Electionis. *Objectio X.* sumpta est ex defectu potestatis in Electo, ad consentiendum, qui v. gr. in alienâ potestate constitutus est, quales sunt Religiosi.

REG. à XXXV. usque ad XLVIII. pertinent ad Consecrationem. Observandum erat, omnia vitia & crimina, quæ ab Electione & Confirmatione passivis excludunt, excludere quoque à fortiori, à Consecratione: hanc Jure Communi pertinere ad eum, cujus est confirmare: Ex quo Electio non fit ab Episcopis Provinciæ, consensum illorum non requiri ad Confirmationem; proindè, quòd legitur sub fine *Reg. XXXIX.* dissentientibus Episcopis pluralitatem votorum vincere, ex multis retrò sæculis abrogatum est.

Reg. XXXVII. locum habet in Confirmatione, quæ delegari potest, perindè ac Consecratio.

Nota in *REG. XXIII.* producenda est ad *REG. XXXVIII.* in quâ laudantur iidem Canones.

REG. à XLIX. ad LIX. quòd legitur in L. peculiare est Consecrationi Pallii collatæ cum Confirmatione, & Consecratione; nempe oppositio alicujus criminis, eam non retardat; nisi Opponens juret, se credere, crimen esse verum; caveat, se illud infra duos menses probaturum, seque talionis pœnæ subjiciat.

Textus *REG. LVIII.* qui probant, Archiepiscopum uti posse Pallio in totâ sua Provinciâ, non probant, Primatem aut Patriarcham eodem jure frui posse in Primatiâ, aut Patriarchatu, quamvis utrumque Territorium idem sit eorum respectu, ac Provincia respectu Archiepiscopi: agitur enim de Privilegio, quòd strictam interpretationem accipere debet.

REGULÆ VIII. novissimæ Quæstionis hujus, quarum argumentum promiscuum est, aliis ad Electionem, aliis ad Consecrationem, sive Ordinationem, vel ad casus dispensationis circa utramque, aliis ad Confirmationem pertinentibus, nihil continent, quòd non facile referatur ad aliquam è Quæstionibus præcedentibus, vel ad aliquam partem hujus: sed id tanti non est momenti, ut in hoc operam ludamus; sufficit observare, 1. *Primam*, nimis generalem esse; nempe, sumptus Electionis accipi è Bonis Ecclesiæ: nam expen-

sa, quas Electores absentes patiuntur, ut se ad Locum conferant, sunt Electionis sumptus, neque probabile est, eos deduci debere ex Bonis Ecclesiae; quippe agitur de fructione unius ex eorum Juribus, quod eos specialiter tangit, & de una ex eorum obligationibus, cujus gratia, perinde ac reliquarum, habent redditus sui Beneficii. *Cap. 45. de Electione* sic intelligi debet, dicendo in *REGULA II.* quod, ubi cum dispensatione conferuntur Ecclesiae iis, qui non habent aetatem requisitam ad eas administrandas, ipsarum regimini praeficiendi sint Clerici, non vero Laici; adjiciendum erat verbum, *idonei*, expressum in *Textu, Cap. 2. de aetate & qualir.* *REG. III.* respicit obligationem ad residentiam, & punitionem ejus, qui Officio suo deest, scilicet Excommunicationem. *Can. 35. Apost. REG. IV.* continet Exceptionem in gratiam ejus, qui impeditur, quominus resideat *ibid.* *REG. V.* praecipit confici Instrumenta Electionis, Confirmationis & Consecrationis, & produci debet ad Ordinationem Clericorum Episcopis inferiorum. Supra vidimus, Electionem vitiosam privare jure eligendi, cum nullitas est culpabilis; hoc iteratur *REG. VI.* Duplex Exceptio *REG. VII.* potest inferi ipsi *Regulae*, hanc sic concipiendo: Is, qui suadente ambitione, aut cupiditate, se Praelato injuste deposito substituit finit, infamis est, & fit incapax honorum Ecclesiasticorum. *REG. VIII.* insinuat, Ordinationem personae, quae non habet aetatem requisitam, esse irritam; quod innunt haec verba, *inutiliter ordinatur.* quod falsum.

QUAESTIO IX.

Collatio locum Electionis non obtinet, nisi cum dispositio Beneficii electivi devoluta est ad superiorem Praelatum; in ceteris casibus similis est Electioni, cum fit à Collegio. De alia Provisione idem ac de Collatione dicendum.

Cum multa sint peculiariter & notabilia in Electione Pontificis, oportuisset illa conjungere, ut majorem attentionem allicerent. 1. Illa est nulla, nisi duo trientia votorum Electo faveant. 2. Excommunicatio, Suspendio, Infamia, non privant jure Suffragii. 3. Electioni non debet accedere Confirmatio. 4. Electus semper potest administrare, statim atque electus est.

OBSERVATIONES in CAP. XI. de PRAELATIS, aliisque PERSONIS ECCLESIASTICIS.

Numerantur inter Praelatos, CHRISTUS, SPIRITUS S. APOSTOLI, & specialiter SS. PETRUS & PAULUS. JESUS CHRISTUS, ut *Caput* invisibile Ecclesiae: SPIRITUS S. ut *Anima* ipsius: APOSTOLI, ut *Fundatores*; SS. PETRUS & PAULUS, ut *Primi* illorum. Inde transitur ad *Pontificem*, qui est ejus *Caput* visibile; deinde ad *Legatum*, qui eum repraesentat; tum ad *Cardinales*, qui sunt ejus *Coadjutores*, quos sequuntur *Patriarcha*, qui hic confunduntur cum *Primatibus*; tum *Archiepiscopi*, seu *Metropolitani*. Hic omittuntur *Episcopi*, quibus adjici debuissent, *Magnus Vicarius* & *Officialis*, de quibus non fit mentio, nisi post *Traetatum* de omnibus Praelatis Clericis Saecularibus, *Corepiscopis*, *Archidiaconis*, *Archipresbyteris*, *Decanis*, *Presbyteris*, *Parochis Diaconis*, *Subdiaconis*, *Acolytis*, *Exorcistis*, *Lectoribus*, *Psalmistis* aut *Cantoribus*, *Primicerio*, *Thesaurario*, *Sacrista*, *Custode*, *Ostiario*, *Officiali*, *Oeconomo*, aut *vice-Domino*.

Curati immediatè sequi debebant *Archipresbyteros*, qui sapè sunt *Curati*, vel in hos inspectionem, seu praefecturam specialem habent. *Ostiarum Lectoribus*, subjiciendi erant; nam *Ostiarum* unus est ex *Ordinibus Minoribus*, perinde ac *Lectoratus*, *Exorcistatus*, *Acolytatus*.

A Praelatis Clericis Saecularibus Autor pergit ad Praelatos Regulares, Abbatem, Praepositum, Priorem, varios Ordines Mendicantes, imprimis Praedicatores, Fratres Minores, & non Mendicantes, Monachos Nigros,
Tom. 1.

Templarios, & Hospitalarios, Eremitas: omittuntur Canonici Regulares. Succedere immediatè debuissent Feminae Deo dicatae, quae vocantur Ecclesiasticae, & *Sanctimonialis*, idcirco, quod separatae sint à Saeculo: nihilominus tamen eorum non fit mentio, *Abbatissa*, *Priorissa*, & *Diaconissa*, non memorantur, nisi post *Domos Pauperum*, *Aegrotorum*, *Peregrinorum Leprosorum*, vel *Orphanorum*, quae pertinent ad *Bona Ecclesiae*, de quibus agitur in *Cap. XII.* sequenti; quippe quae sint illorum pars.

Enumeratio omnium rerum, quae hujus Capituli argumentum sunt, ostendit, illud ceteris quibuslibet amplius esse debere; latius tamen non patet, quia pleraque *Regulae* indicant solum Sedem materiae propositae. Nulla in ceteris est Exceptio, vel Replicatio &c. exceptis aliquot, *QUAEST. IX. de Archiepiscop.* *QUAEST. IV. de Parocho* *QUAEST. XXV. de Vicario.* *QUAEST. XXVII. de Abbate.* Idcirco, jam observato vitio ordinis in divisione, circa Quaestiones singulas annotare sufficere omissiones graviore, malumque defectum rerum ibi collectarum, si fortè factus fuerit.

QUAESTIO I.

Loquendo de JESU CHRISTO vel Ecclesiae Capite, colligere debuisset ejus qualitates & operationes, sub hoc respectu; & dicere, illum ipsam regere; esse cum illa, & fore usque ad Consummationem Saeculi; influere in omne Corpus & ejus Membra; praesse ejus Comitibus, eam illuminare, protegere, tueri, fovere, victricem hostium efficere; non finire, ut Porta Inferi adversus eam pravaleant; eam dirigere in usu facultatum, quas ei concessit, nempe gignendi sibi Fratres Coharedes, eos confirmandi in Fide, nutriendi Carne sua & Sanguine suo; itaque idcirco ipsum praesentem super Altaribus faciendi, eos sanandi, communicandi hanc potestatem per Ordinationem, Leges ferendi ad Animarum Salutem, ligandi & solvendi, sub Lege Judicia sua Judicis Coelestibus conformandi. Haec omnia, aliave similia, CHRISTO, quatenus Capiti, directè conveniunt, secus est de illis rebus, de quibus loquuntur *REGULA X. Quaestio*, exceptis *primà*, quae dicit, illum esse Fundamentum aedificii, & *ultimà*, quae indicat loca de ipsius Gratia loquentia.

Quinta, quae argumento affinis est, malè concipitur: dicit, CHRISTUM quotidie immolari, cum sumitur Corpus ejus & Sanguis; quod insinuat, Immolationem fieri per Communionem; fit verò per Consecrationem, quae Sanguinem à Corpore, per vim verborum separat.

QUAESTIO II.

DUAE REGULAE hujus Quaestiois nihil dicunt, quod SPIRITU S. conveniat, quatenus est Anima Ecclesiae, ita, ut illi attribuatur, quod haec facit: *Visum est Spiritui Sancto & nobis*, & haec expressiones Conciliorum dicentium, *se congregata esse in Spiritu Sancto, eumque Canonum suorum esse Autorem.* Non desunt in Corpore Juris Textus loquentes de hac prerogativa Ecclesiae & Ministrorum ejus.

QUAESTIO III.

Idem est de his duabus Regulis, quae non conveniunt *Apostolis*, quatenus Ecclesiae Praelati sunt; nam loquuntur tantum de eorum Baptismo & de jure possidendi Bona propria. Textus loquentes de Fundatione Ecclesiarum per *Apostolos*, & de honore, quo fulgent Episcopi, quatenus eorum Successores, ad rem faciunt.

QUAESTIO IV.

REGULAE I. II. & III. conveniunt argumento, in eo, quod ibi dicitur SS. PETRUM & PAULUM Ecclesiam Romanam fundavisse; eos esse ipsius Patres & veros Pastores;

res: hæc sunt verba *Cap. 17. de elect in 6.* laudati in REG. I. S. PAULUM prædicavisse Evangelium Gentibus; Socium Apostolatus factum fuisse à SS. PETRO, JOANNE & JACOBO *ibid.* Sed ibi omissa fuit observatio, *Can. 17. CAUS. II. QUÆST. VII.* qui dicere fingitur, PETRUM in celsiori gradu, quàm PAULUM fuisse, non id dicere, sed è contrà incertum relinquere, cui debita sit Prælatio; & *Can. 13. ibid.* concludere, S. PAULUM non fuisse inæqualem S. PETRO, ex eo quòd ille hunc reprehendere ausus sit. Hi duo Canones legi merentur, exponuntur per *Cap. 17. in 6.* cujus Doctrina de æqualitate amborum è *Can. 37.* laudato ferè ad verbum sumitur. Quod Autor laudat in REG. III. sumptum ex *Can. 4. CAUS. XXIV. QUÆST. I.* acceptum est à *Gratiano*, quem sæpè allegat pro Textu, cujus autoritas longè superior est autoritati *Gratiani*. Reliquæ Regulæ Argumento sunt alienæ.

QUÆSTIO V.

Hæc est *Quæst. I.* circa visibilis Ecclesiæ Prælatos, quæ pertinet ad Primum omnium, eorumque Caput, & præsertim ejus Prærogativas & Electionem: ad hæc duo Capita reducuntur REGULÆ XXVII. Id quod ad alterum Caput attinet, collectum fuit in calce *Capitis* præcedentis, sub unica Regulâ, seu observatione. Hic incipit à REGULÂ XX. & porrigitur usque ad XXVII. Inter alias Regulâ, quæ priorem articulum respiciunt, plures extant expositione indigentes, & quædam supposititiis Textibus innitentes. Sensus REG. II. quæ fert, Papam esse *summum* Pontificem non verò Ponticem *Universalem*; eum esse *primum & maximum* omnium, non verò Pontificem *immediatum* uniuscujusque Ecclesiæ. Quod in REG. III. dicitur, Papam esse suprâ Imperatorem, ad Spiritualia restringendum est; nam, quoad Temporalia, subditus esse potest Imperatori, & fuit olim pluribus sæculis. REG. IV. ferens, Pontificem habere jus condendi Leges, falsa esset, si ceteros Episcopos ab eodem Jure excluderet. Quod legitur in REG. V. disceptatum non esse de Judicio Pontificio, locum habet solùm ergâ illud, quod ab Ecclesiâ Universali acceptatum fuit, vel ergâ Judicia, circa negotia Privatorem, qui appellare nequeunt ab iis, quæ à suprâ Jurisdictione emanant.

REG. VI. continet Officium Pontificis, potiusquam Prærogativam, in niram quòd Sententia ejus debet esse justissima Jus suum cuique tribuens.

REG. VII. innititur falsæ Donationi *Constantini*, quæ supponit, hunc donavisse Pontifici Urbem Romam cum Ditione sua, sive autoritate eam regendi: quod eo magis est falsum, quòd per Sæcula VIII. & amplius à morte illius Imperatoris, Roma Successorum ejus Ditioni fuit subdita.

REG. VIII. quæ tribuit Pontifici regimen Imperii vacantis, est sequela istius suppositionis, quæ talem prætensionem peperit.

REG. IX. quæ omnes Principes Pontifici subjicit in Temporalibus, reprobatur ab omnibus Principibus Supremis, qui nullum Feudum ex ejus Sede dependens occupant.

REG. X. quæ dicit, unumquemque fugere debere Inimicos Pontificis; restringenda est ad Casus, in quibus inimicitia manifestè injusta est: nam, si legitime suppetere probationes, eam esse justam, iniquum foret Pontificias partes amplecti.

REG. XI. supponit, Pontificem esse infallibilem; neque enim astringi possumus, ad credendum, quod ille credit, si potest errare: porrò, Prærogativa hæc meritò denegatur à plurimis.

Textus laudatus in REG. XII. suppositivus est, sumptus ex pseudo-Concilio SILVERO attributo: dicit, Ecclesiam Romanam errare non posse. REGULÆ XIII. XIV. & XV. loquuntur de Pontificis obligationibus; nempe ceteros zelo, studioque Religionis, vincere; Hæreses destruere; vigilare in omnibus Ecclesiæ necessitatibus.

Excipienda est prima Instantia Controversiarum circa Fidem pertinens ad Episcopos, qui de iis possunt definire antè Pontificem, nisi eas ipsi remittere velint REG. XVI.

REG. XVII. supponit, Pontificem esse omnibus Conciliis Superiorem; quod meritò denegatur.

REG. XVIII. supponens, Pontificem à Decretis Prædecessorum suorum esse independentem; innititur dicto, *Par in Parem imperium non habet*, quod illum ab eorum nexu non solvit apud Deum, cum Ecclesiæ utilitas requirit, ut illa observentur. Idem dicendum est de potestate dispensandi ab illis Decretis, quæ non habet locum, nisi, cum urgens necessitas, aut evileris Ecclesiæ utilitas dispensationem requirunt, qua in re tenetur exemplum cæteris præstare, qui potestatis ejusdem sunt participes.

QUÆSTIO VI.

Distinguere opus erat principio triplex Legatorum Pontificiorum genus; nempe Legatos à Latere, simplices Legatos, & Legatos natos; & monere, de quibus sermo erat instituendus. Omisâ distinctione hæc intelligi nequeunt Regulæ, ferentes, Minorem ceteræ Majori debere; generalem speciali. Sunt etiam Regulæ communes omnibus Legatis missis, nempe fidei iis non deberi, nisi potestatem suam probent, per Litteras suæ Commissionis; eos ad quos mittuntur, vel, qui eos poposcerunt, eorum sumptus suppeditare debere; eos posse Jurisdictionem suam exercere extra Loca, in quibus degunt, modò mittantur quoque in illa Loca; Statuta ab ipsis condita post finitam eorum Legationem, subsistere; impediendam non esse Jurisdictionem Legati. Sunt etiam, quæ Legato facultates tribuant, soli Legato à Latere convenientes; tales sunt ea, quæ exponuntur in *Quinque* prioribus Regulis. Hæ Regulæ allocari debuissent post Regulâ communes, idcirco quòd uni Legatorum speciei sint peculiare; quod autem generale est, specialibus præmitti debet.

In Regulis circa Legatos à Latere, omisâ fuit mentio Prærogativæ eorum, ferendi ornamenta Sedis Apostolicæ, quæ tanta est, ut ipsi Patriarchæ suam Crucem erectam gestandi jus non habeant in loco, ubi Legatus his utitur ornamentis. *Cap. 23. de Privileg.*

Loquendo de Prærogativis, quæ Legatis sunt communes observandum fuisset, eas Proconsulibus conferri, & ex hac Collatione percipi, qualis sit autoritas ipsorum.

REG. VI. restringi debet ad Casum, in quo Legatus mittitur, etiam in alium, quàm ejus residentia, Locum, secus illic suam Jurisdictionem exercere non posset, (de contentiosa agitur) nam ibi non haberet.

QUÆSTIO VII.

Opportunus erat hic locus, in quo colligerentur omnes Prærogativæ Cardinalium, vel indicarentur loca, in quibus nonnullæ earum commemorare sunt parâ, habere jus eligendi Pontificis; Jurisdictionem quasi Episcopalem in suo Titulo; esse Consilium & Senatum Pontificis, & sub hoc respectu partem habere in omnibus Ecclesiæ negotiis etiam gravissimis, (infinite sunt probationes hujus Privilegii in Corpore Juris, in quo Textus innumeri sunt, ferentes Clausulam, *de consensu Fratrum nostrorum*;) esse præcipuos Apostolicæ Sedis Legatos; primum post Pontificem locum habere.

QUÆSTIO VIII.

Confunduntur hic Primates & Patriarchæ. Falsum est, eos nomine tenus differre; nam Patriarchæ subditos habent sibi Primates; eorum Electionem confirmare debent; ipsos consecrare; vocare ad Concilium Patriarchale; à Primatibus ad Patriarchas provocatur. Hi autem habent jus illos iudicandi & deponendi. Primates eadem Jura exercent in Archiepiscopos, sibi subditos. Nihil hic dicitur de illis Juribus, quæ scitu magis necessaria sunt, quàm ea, quæ traduntur hic circa Patriarchas & Primates, Primatibus applicando quod respicit Patriarchas, his autem ea, quæ ad Primates pertinent. Textus laudati in Regulis, id immeritò factum fuisse probant.

Obser-

Observare opus fuisset, pauca fieri verba de veris Primatibus in Jure; quod ibi dicitur de Primatibus, vulgò respicit Metropolitanos Afros, *Primates*, dictos, ratione Primæ Sedis in Provinciâ.

QUÆST. I X.

Hic plura insignia Archiepiscoporum jura omiſſa sunt, videlicet, consecrandi Suffraganeos suos; confirmandi eorum Electiones; eos judicandi cum Concilio Provinciæ; cogendi Concilium; ipsi præſidendi; admittendi appellationem ab illorum Sententiâ; supplendi eorum defectum, maxime quoad Beneficiorum Collationem; gestandi Pallium in Provincia & Crucem erectam; visitandi Provinciam; Statuta visitationis conficiendi.

REGULÆ II. & III. conveniunt Episcopis, qui eligi non poterant, nisi Diaconi essent, non secus atque Archiepiscopis; & sicut in eadem Provinciâ Duo Metropolitaniani consistere nequeunt, ita neque duo Episcopi in eadem Diœcesi.

Idem est de REG. IV. nam Episcopi Provinciæ concurrere debebant ad Consecrationem suorum Suffraganeorum, sicut ad Consecrationem Archiepiscopi. Exceptio REGULÆ VI. includenda erat in *Regula*, hanc ita concipiendo. Suffraganei nihil extrâ suam Diœcesim facere possunt absque consilio & consensu Archiepiscopi, quoad negotia, quæ ad Provinciam pertinent.

Idem est de Exceptionibus VII. REGULÆ VII. reducuntur ad Regulam amplitudini, seu integritati debita restituta; videlicet, Archiepiscopus nihil facere, potest, quoad negotia communia Provinciæ, sine participatione Suffraganeorum suorum. Ratio utriusque Regulæ est, quod Archiepiscopus ejusque Suffraganei Collegium, seu Corpus constituunt, cujus commoda communia sunt; ille autem est ejus Caput, hi verò Membra. Ob rationem contrariam, Archiepiscopus immiscere se non debet negotiis peculiaribus Diœceson Suffraganeorum suorum; neque hi negotiis, illi peculiaribus; nihil quoad hæc, inter eos commune est REG. VIII. quæ dicit, Archiepiscopum non habere Jurisdictionem in Diœcesanos Suffraganeorum suorum; accipienda est de Jurisdictione immediata: namque mediata illi competit, quoties Suffraganei perperam utantur Jurisdictione suâ in Diœcesanos, aut ipsâ uti negligunt: inde nascuntur Jus Appellationis, ex cujus vigore citare, judicare & punire potest illos Diœcesanos; nec non Jus Visitacionis, quod complectitur facultatem illos corrigendi, si Ordinarius hoc neglexerit.

QUÆST. X. de COREPISCOPIIS.

Poscebat ordo, ut hic disputaretur de Episcopis, qui sunt Pastores primi Ordinis, ab iis diversi, quos in Quæstionibus præcedentibus vidimus; vel remitteretur ad CAPUT VIII. in quo de illis differitur, unâ observando, nihil novi circa illos superesse, quia nihil habent, quod ad Superiores ipsorum, mox inspectos, non pertineat, & qualitates utrosque distinguentes in Superioribus sunt, non verò in Episcopis. Quoad COREPISCOPOS, duplex eorum genus erat distinguendum. Alii erant Episcopi, sed ad ordinem & conditionem Presbyterorum redacti, quibusdam exceptis muneribus Episcopalibus, quorum habebant exercitium in aliqua Episcopatus parte; scilicet, administratione Confirmationis, Collatione Ordinum Minorum, Præfecturâ & Jurisdictione in Parochos illius districtus, jure eos visitandi, consecrandi Ecclesias &c. quod in triplici casu accidebat; 1. Si Episcopi electi & consecrati ad quasdam Ecclesias, ab eis repudiarentur, aut ejicerentur. 2. Si canonicè consecrati non fuissent, quamvis rata foret Consecratio. Exemplum habemus in ARMENTARIO, Episcopo Reïensi, qui à duobus Episcopis fuerat consecratus; 3. Si Ecclesia Episcopalis ab Hæreticis destructa fuisset, aliisve Infidelibus,

Tom. I.

qui omnia Jurisdictionis Loca invassissent. Cæteri simplices erant Sacerdotes, constituti, ut certo Paræciarum numero invigilarent, inclusis Parochis perinde atque Incolis; quâ in re Successores habuerunt Decanos Rurales. Prima species Corepiscoporum abrogata fuit: altera hodie etiamnum subsistit, verum alio sub nomine.

Hujus distinctionis ope, facillè exponuntur omnes Textus loquentes de Corepiscopis, & de eorum discrimine ab Episcopis: tales sunt, præ cæteris ii, qui laudantur in *duabus Regulis* hujus Quæstionis.

QUÆST. XI. ARCHIDIACONI.

Autor loquitur de *Archidiaconis*, priusquam agat de Presbyteris; quamvis hi, ratione Ordinis, aliis sint Superiores, atque nonnulli de Archipresbyteris successerint Corepiscopis, qui immediatè præcedunt; hac in re sequutus *Decretalium* Collectores, qui *Titulum de Offic. Archidiacon.* præmiserunt *Tit. de Off. Archipresbyteri.*

Sub REGULIS. XXV. comprehendit omnes facultates & Jura Archidiaconorum. Enumeratio, quam tradit, sufficit ad perspicuam & distinctam notionem eorum, nec non eorum dignitatis: sed ordo non semper rectus est. Præmissis Nomine & Dignitate, loqui debuisse de eorum Electione, & continuâ serie disponere ea, quæ pertinent ad Facultates, & Officia Archidiaconorum extrâ Ecclesias; ad Personas & Loca, in quæ Jurisdictionem habent; ad Jus visitandi eis proprium; ad missionem in possessionem Dignitatum & Beneficiorum; ad eorum potestatem circa Ordinandos; denique, ad eorum potestatem in Ecclesiis.

REG. VIII. contraria videtur *Decima*. Prior jubet, ut Visitacionem faciant unoquoque triennio: Posterior vetat, ne eam plusquam semel quotannis faciant, quod insinuat, eos teneri ad visitandum singulis annis. Sed nulla est contrarietas; quippè prior intelligenda est de visitacione Diœceseos in nomine Episcopi; altera, de visitacione districtus eorum particularis, proprio eorum nomine. Vel, si quæ sit, oritur ex usu diversitate.

Institutio corporalis, de quâ REG. XVIII. loquitur, continet missionem in possessionem, seu Intronisationem Abbatum, atque Abbatissarum; saltem hæc duæ regulæ conjungendæ erant.

REG. XXIII. quæ vetat, ne Archidiaconi Dimissoria dent ad Ordines, conjungi debuisse REG. XIX. & XX. quæ illis attribuunt scrutinium Ordinandorum: eorumque Presentationem Episcopo ad Ordines.

REG. XXIV. & XXV. præmitti debuisse *Tertia*: nam illæ de Electione & Ordinatione Archidiaconi loquuntur, hæc autem de ipsius Jurisdictione.

REG. XIII. est æquivoca: insinuat, Archidiaconum habere Jus ordinandi Acolytos, *Ordinare*: æquivocatio hæc abest à Textu, qui significat, officium Archidiaconi quoad Acolytos, esse assignare munus suum singulis; uni Candelabrum; alii Thuribulum &c. tradendo. *Regula* hæc una est ex iis, quæ respiciunt potestatem & Jura Archidiaconi intrâ Ecclesias. Cæteræ sunt XI. & XII. Hæc tres Regulæ ad calcem rejiciendæ erant; idè quod respiciant interius Ecclesiæ, quod pertinet ad Archipresbyterum: itaque, quod in eis dicitur, non tangit Archidiaconos, nisi ex accidenti; videlicet casus, in quibus consuetudo ipsi ejusmodi facultates acquisivit, quæ, Jure Communi, sunt pars Officii Archipresbyteri, qui sequitur.

QUÆST. XII. ARCHIPRESBYTERI.

Generatim dici potest, Autorem, post exposita Archipresbyteri Nomina, duas species distinguere debuisse; alios Urbis, & maxime Cathedralis; alios Ruris, idè *Rurales* dictos: referre qualitates his & illis communes; nempe, eos sumi debere è numero Presbyterorum, vel saltem Diaconorum, sub lege tamen, quoad hosce, Ordinem Presbyteratus suscipiendi: observare munera illis communia; nempe, præſidendi Presbyteris, sive Curatis, qui probabiliter sunt ii, qui Cardinales in REGULIS VIII. & IX. vocantur,

D d 3 idè

ideò quòd essent præcipui Presbyterorum; vigilandi, ut hi Officio suo fungantur in celebratione Officii divini & Missæ; benedicendi Fontes; admittendi Pœnitentes; administrandi Extremam Unctionem Curatis aliisque Sacerdotibus ægrotis: tum colligere munera peculiaria Archipresbyteri Cathedralis; nempe, faciendi, absente Episcopo, quod Episcopus in hac Ecclesia fecisset, si fuisset præsens; imprimis celebrandi Missam solemnem, cumque hoc munere fungitur Episcopus, curandi, ut Sacerdotes ipsi intersint, ad obeundas functiones, quas iis assignaverit; denique munera specialia Archipresbytero Rurali; nempe, visitandi Parochos sui districtus, emendandi mores, & tollendi corruptelas à Sacerdotibus, aliis Clericis & Plebe. En observationes generales, quarum ope disponi & enucleari possunt REGULÆ XII. hujus *Questionis*. Ecce observationes speciales. Dicimus in *Primam*, quòd, secundum GONZALEM in *Cap. 1. de Offic. Archipresb. & 2.* Archipresbyteri nomen *Decanorum* acceperunt, ex eo quòd in Locis frequentibus 10. Presbyteris præfiebantur.

Dicimus in *Tertiam*, eundem Autorem *ibid. num. 1.* probare, hoc *Caput* Concilio *Toletano* attributum, desumptum esse ex Epistola S. ISIDORI ad LEUDIFREDUM & hæc verba; *ut Archipresbyter sciat, se subesse Archidiacono*, in illa deesse. (Plures alii antè & post illum annotaverunt, hanc Clausulam adjectam fuisse per manum Archidiaconorum amicam;) & *num. 3.* offendit, subjectionem Archipresbyteri Archidiacono, contrariam esse Canonibus & rationi, & fuisse introductam per usum provenientem ex hujus autoritate in Temporale, cujus ratione Archipresbyter ab eo penderat, & Canones vetustissimos, quibus hic usus confirmetur, ex Conciliis, aliisque monumentis Hispanicis fuisse desumptos.

Notamus in *Quartam*, Textus dicentes, Archipresbyterum vices Episcopi gerere absentis, aut impediti, loqui de Archipresbytero Cathedralis: & per munera ipsi, sub illo respectu, attributa, distinguuntur Canones, qui de illo loquuntur, ab aliis, qui de aliis Archipresbyteris sermonem faciunt.

Dicimus in *Quintam*, eam duobus verbis munera & Jura Archipresbyteri comprehendere; *Præst. Presbyteris & Presbyteralibus Officiis*. Collocari debuisset in fronte Regularum, in quibus de illis muneribus differitur: alia Regulæ simul junctæ exponunt illius sensum.

In *Sextam*, Archipresbyter Officio divino præest, unde fit, ut Collectam sive Orationem pronuntiet.

In *Septimam*, Cum sit Sacerdotum Caput, ipse præscribit Ordinem Communionis in Missa solemnè Episcopi, aut suâ.

Dicimus in *Octavam, Nonam & Decimam*, quòd propter eandem rationem invigilet eorum moribus, publicam celebret Missam, eamve committat in præcipuis Festis: statuat Officia Sacerdotum in Missa Episcopi. Verbum hoc *Missificante*, notabile est, propter vim suam & energiam.

In *Undecimam*, legendum esse Textum laudatum, in quo manera, quæ illa enumerat, cum suis circumstantiis referuntur.

Duodecima sola est, quæ mentionem expressam faciat Archipresbyteri Ruralis, & aperit originem nominis, *Plebanus*, Archipresbyterum denotantis, & ex eo ducti, quòd præsit numerosæ Plebi, à pluribus Curatis gubernatæ

QUÆST. XIII. PRESBYTERI.

Autor hîc multas congerit Regulas, quæ ad sequentem *Questionem de Parochis* pertinent. Talis est *Quinta*, quæ dicit, Presbyteros esse Senatum Episcopi; *Decima*, quæ jubet, Sacerdotem Plebis regimini præpositum, habere secum Clericum, à quo in Cantu, aliisque muneribus, adjuvetur; *Undecima*, quæ prohibet Sacerdotem, ad Missam suam alienum Patricianum admittere: *Decima Septima*, quæ jubet, ut

Presbyteri Sanctum Chrisma ab Episcopo accipiant: *Vicesima Secunda*, præcipiens, ut Sacerdos Hostias paratas habeat semper in agrorum usum: *Vicesima Tertia*, constituendos esse Presbyteros in Castellis, Oppidulis, & Pagis, undè ab Episcopis differunt, qui solis Civitatibus præficiendi sunt: *Vicesima Nona* jubens, ut Episcopus Sacerdotem ordinans, ei tradat Ritualement, Librum Curialem.

Ordinando Regulas, quæ simplices Presbyteros respiciunt, post expositum eorum nomen atque ejus originem, loqui debuisset de illorum Ordinatione. Ideoque *Secunde* subijcere immediatè potuisset REGULAS XXIII. XXIV. XXVII. XXVIII. XXIX. quæ Ordinationem spectant, & dicunt, Sacerdotium non esse conferendum viro non baptisato, neque Subdiacono; Presbyterum Stola indutum esse debere in sua Ordinatione; Episcopum ei manus imponentem Orationem fundere debere; item debere ei tradere *Libellum Officialem*, quo intelligi potest tam Missalis, quam Ritualis, & tunc cerimonia hæc convenit Ordinationi simplicis Sacerdotis.

Loqui deinceps opus erat de ejus Obligationibus; videlicet, servandi continentiam, gerendi Stolam, non assistendi secundis nuptiis, dandi monitiones vitæ. Harum fit mentio in REG. III. IV. XII. XIII. XIV. XX. XXI.

Tunc, de Functionibus, quæ illis præcipiuntur, aut permittuntur, aut interduntur. De his differitur in REGULIS VI. VII. VIII. XVI. XVIII. XIX. quæ eum prohibent consecrare Virgines, Chrisma conficere, Pœnitentes publicos absolvere, Altaria consecrare, benedicere Populo, confirmare Pueros, Episcopo præsentem offerre, & distribuere panem sanctificatum in eadem circumstantiâ.

Inter hæc munera prohibita, primum licebat, cum ei assentiebatur Episcopus. *Can. 2. CAUS. XXVI. QUÆST. VI.* quem Autor laudat REG. VI. idem erat, quoad reconciliationem Pœnitentium *Can. 14. CAUS. XXVI. QUÆST. VI.* hæc etiam licita erat absente Episcopo, si cogeret necessitas, *ibid.* licebat Sacerdoti prædicare, etiam præsentem Episcopo *Can. 6. QUÆST. IX.* qui plurium aliorum Munerum Sacerdoti concessorum facit mentionem. Idem est de *Can. 6. ibid. & Can. 24. DIST. XCIV.* dicente, Presbyterum validè facere quicquid facit Episcopus, exceptâ Ordinatione, quod restringendum est ad eos Ordines, quæ sunt Institutionis Divinæ.

Idem dicendum quoad omnia munera, quæ Sacerdoti, non nisi præsentem Episcopo, interduntur; nam Canones, qui hanc circumstantiam notant, adjiciunt, contrarium obtinere Episcopo absente: vel saltem id indigent.

Quoad munera præcepta, dicendum est, hujus generis esse omnia, ad quæ adstringuntur, per sum Ordinationis Titulum; nempe Missam celebrare, Confessiones excipere, baptisare, Extremam Unctionem dare, Communionem administrare, aliaque similia, ad quorum nonnulla, Episcopi approbatione indigent.

Quod insinuat ab Autore REG. VI. Presbyterum Sanctum Chrisma, consentiente Episcopo, conficere posse; repugnat Canon laudato, qui contrarium expressè asserit.

QUÆST. XIV. Curati, seu Parochi.

Jungendæ sunt huic *Questioni* Regulæ præcedentes, quas ostendimus ad hanc pertinere. REGULÆ V. hic collectæ eximie sunt, respiciuntque dotes, quas illi Provisionis suæ tempore habere debent, nempe, Subdiaconatum, 25. annos inchoatos; ipsorum obligationes, quarum prima est residentia; promotio ad Sacerdotium intrâ annum sub pœnâ amissionis Parochiæ, extrâ Casus dispensationis, aut legitimi impedimenti. REG. IV. loquitur de hac obligatione, & quinque Exceptiones habet, quæ ad duas præfatas reducuntur. *Prima* Exceptionum Autoris cadit in pœnam

pœnam, quæ non incurritur *ipso facto*, quoad Curatos Ecclesiarum Collegiatarum; contrarium verò effectum habet, quoad cæteros. *Quinta* reprobatur ab Autore; nempe, vitari pœnam, cum anno elapso eadem Parochia rursus impetratur, quod tolerari non potest, quin eludatur Lex, fiatque inutilis: *Tertia* sumpta ex eo, quod annus integer non sit elapsus, ad rem non facit, cum de anno completo agatur.

Laudatus in REG. V. Textus, legi meretur; is remedium affert corruptelæ gravissimæ circa Commendas Curarum, quæ dabantur ad compendium Commendatarii, qui non habebat qualitates ad possidendum in Titulum requisitas; Commenda diu durabat, & fortè non cessabat, nisi cum alia occurberet Parochia, quæ eidem Personæ in Commendam daretur, eundem ob finem.

QUÆST. XV. XVI. Diaconi, Subdiaconi.

Has Quæstiones connectimus, circa quas pauca dicenda sunt: Regulæ nihil nisi vulgare & cognitum continent nempe, utrosque teneri ad continentiam, perinde ac Sacerdotes, & cum hi subiciantur Episcopo, Subdiaconi Diaconis, & Diaconi Presbyteris subfunt. De eorum Origine diseritur DIST. XXI. & de eorum Ordinatione DIST. XXIII. Habent illi functiones distinctas quoad Missam, magis aut minus insignes pro majori, aut minori Ordinis sui dignitate. Idem est de eorum Vestibus, dum Sacris funguntur. Impedimenta, quæ excludunt à Sacerdotio, arcent à Diaconatu & Subdiaconatu. Ambo hi Ordines sunt Sacri, perinde ac Sacerdotium.

Diaconus nihil habet speciale, nisi quod Stolum transversam gerat à sinistrâ ad dexteram, & canendo vel recitando Lectiones; sedeat post Presbyterum, extrâ Casus, in quibus Metropolitanus locum tenet; olim Septem duntaxat in singulis Ecclesiis esse poterunt; non possit uti Caligis, quæ vocantur Compages; non poterit, nec possit obire functiones Ordinibus Superioribus reservatas, extrâ quosdam casus necessitatis, nempe, baptizare, & distribuere Sanguinem CHRISTI. CAN. 13. 18. DIST. XCIII. custodia Episcopi invigilaverit.

Peculiaribus Subdiaconi sunt; accipere Oblationes Fidelium, easque Diacono remittere; ferre Calicem & Patenam ad Altare, eosque Diacono tradere; preparare aquam cum Urceolis & Mantili. Admissus non est in locum, in quo Vasa Sacra asservabantur, nisi ex quo Subdiaconatus inter Sacros Ordines fuit relatus; ipsi prohibetur gestare Stolum & relinquere curam officiorum, nec non distribuere res à Sacerdotibus consecratas.

QUÆST. à XVII. ad XXV. Acolyti, Exorcista, Lectores, Psalmiste, Primicerius, Thesaurarius, Sacrista, Custos, Officiarius.

Has quæstiones conglobamus, idcirco quod Autor indicet solum Textus horum Ordinum, vel Officiorum mentionem facientes; quapropter sufficere observare, 1. prohiberi Acolyto id, quod supra Subdiacono fuit interdictum, nempe distributionem rerum à Sacerdotibus consecrarum. 2. Exorcismus Baptismi, de quo loquitur REG. V. hujus Quæstionis, non est is, qui fiebat ab Exorcistâ, qui Dæmones à Personis corporaliter possessis ejiciebat. 3. REG. II. interdicat Lectori usum Stolæ, quem REG. V. *Quæst. VI.* prohibuit Subdiacono. REG. III. *Quæst. XIX.* eum pariter prohibet Psalmistæ. REG. IV. circa Lectores præcipit, ut XXV. annos nati sint. Et REG. X. circa Subdiaconum XX. annos solum requirit, quamvis Subdiaconatus Lectoratus sit superior.

QUÆST. XXVI. de Vicario & Officiali.

Multiplex Vicariorum genus distinguere oportebat, ad sternendam viam Regulis, quæ de iis loquun-

tur, omisâ distinctione. Pontifex habet Vicarium pro Urbe Româ: Episcopi Vicarios habent ad exercitium Jurisdictionis voluntariæ, sicut Officiales, ad exercitium Jurisdictionis contentiosæ. Dignitarii & Canonici, quorum Præbendis unita sunt Parochiæ, Vicarios habent in illis Parochiis. Curati, seu Parochi, duas Vicariorum species habent: alios, quibus Munera sua in Casu absentia committunt; alios, quorum auxilio utuntur in iisdem functionibus, cum magna est Paracianorum copia, vel plurimorum nimia distantia ab Ecclesia Parochiali. Inter illas Vicariorum species, quidam sunt perpetui: & hi revocari nequeunt à Successoribus eorum, qui ipsos instituerunt aut elegerunt. Tales sunt, juxta Canonum mentem, ii, qui instituuntur in Paracis, quæ Dignitatibus, aut Præbendis, aut Monasteriis, aliisve Corporibus unita sunt.

Hi Vicarii, perinde ac Curati Paraciarum non unitarum, habent etiam Vicariorum duplicem speciem, alii sunt illorum Adjutores duntaxat, alii locum illorum tenent & sunt Vicarii Primarii, vocanturque *Deservientes*. Idem est de Vicariâ perpetuâ, ac de Cura, seu Parochiâ; ambæ sunt incompatibiles. Sine his observationibus vix utiles esse possunt hujus *Quæstionis* REGULÆ XI.

Prima Regula est imperfecta, dicendo, quod, regulariter loquendo, liceat uti Vicario: adiciendum erat in *Casibus legitimi impedimenti, aut nimirum occupationum, quæ sine auxilio impleri nequeunt*: inde nascuntur Exceptiones. *Except. I.* respuit eos, qui plures habent Dignitates, sine justâ causâ & legitimâ autoritate: nam talium Beneficiorum pluralitas vitata est; ideoque Dignitatem unam dimittere oportet, & per seipsum ministrare in aliâ, quæ retinetur; agitur enim de munere Personali. *Except. II.* refertur ad primam: ambæ spectant Casum defectus impedimenti legitimi. *Except. III.* falsa est: nam licet, in Casu justî impedimenti, ministrare in Parochia per Vicarium; Autor perperam intellexit Canonem, qui Presbyteros amovibiles constituit vetat in Parochiis, Ministrorum perpetuorum loco. Replicatio continetur in *Regulâ* amplitudini suæ restituta.

Quod dicitur in REG. II. Vicarium non posse substituere Vicarium sine licentiâ speciali; restringi debet ad Casus, in quibus Vicarium sibi similem substitueret: nam Vicarius Generalis, quoad aliquod negotiorum genus, delegare potest quadam ex iis; & Delegatus, est Vicarius, ideo quod vices gerat. Legendum est in REG. III. *Vicarias*, pro *Vicarios*: præterquam quod enim Textus laudatus loquitur nominatim de *Vicariâ*, & non de *Vicario*, falsum est, eum, qui satis negotiorum habet ad destinandas plures Personas, non posse habere plures Vicarios, tales sunt Metropolitanus, qui plures habet Suffraganeos; Episcopi, quorum Diœcesis latè patet; Parochi, quarum Ecclesiæ Plebe copiosâ abundant.

REG. IV. V. VI. respiciunt Vicarios perpetuos, qui similes sunt Curatis; nequeunt possidere Curas, neque revocari, neque deserere servitium Parochiæ suæ & percipere ejus redditus. Idem est de REG. XI. quæ prohibet unire Personatum cum Vicariâ, ratione incompatibilitatis Officiorum. Nomen *Persona* tribuitur ei, cujus Vicarius locum tenet. REG. VIII. & IX. reducuntur ad unicam; nempe, esse res, quæ Commissionem specialem possunt; ideoque non continentur in Commissionem generali. REG. VII. quæ loquitur solum de Vicario Pontificis, locum habet erga quemlibet alium, cujus Commissio certo loco circumscribitur.

REG. X. locum habet quoad Vicarium quemvis, qui alienam Jurisdictionem exercet, qui non est particeps delicti, cujus ratione Delegans excommunicatus est, & qui proinde nihil amittere potest nisi id, quod ab hoc acceperat, quo, per excommunicationem exiit.

QUÆSTIO XXVII. ABBAS.

Autor confundit Ordinationem, quæ est Benedictio Abbatis electi, cum Electione. Multas res scitu dignas omittit. REGULÆ XI. per quas Argumentum exponit, non disponuntur juxta ordinem naturalem, non incipiendo, ut factum opus erat, à qualitatibus Jure Communi requisitis ad Abbates (nempe esse ex ipso Monasterio & non extraneo, undè sequitur, Clericum Sæcularem ab eis excludi, ita, ut postulari tantum possit, perindè ac Monachus extraneus; bonis moribus esse commendatum; bonæ conversationis in Monasterio: & aliis dotibus, quæ enumerantur in *Can. 3. 4. CAUS. XVIII. QUÆST. II.* quos laudat. Post sermonem de Electione, & de iis, per quos fieri debeat: videlicet, per Conventum; loqui opus erat de Ordinatione, quæ fit ab Episcopo. His duobus Capitibus subjici debebant ea, quæ pertinent ad Abbatis Officia; nempe, manere cum Religiosis; non pati, ut vagi sint; obedientiam sibi conciliare; non admittere Monachos alienos; coire quotannis cum aliis Abbatibus, non habere plures Cellulas, neque plura Monasteria, quæ sint ab invicem independentia; subesse Episcopo, si agatur de Abbate, qui non est Exemptus.

Cùm Abbas reus fuit per violationem Officiorum suorum, post illorum enumerationem, differendum erat de punitione Abbatis; per quem exerceri debeat; quæ pena sit illi infligenda: Plura non reperiuntur in illis *Regulis*, quarum Summam attulimus cum methodo, quâ disponi possint, ut debitum ordinem obtineant, valdè discrepantem ab eo, quem hic habent.

Sola *Regula III.* Exceptiones habet: ea pertinet ad Electores. *Exceptio I.* respicit Casum, quo Jus eligendi amiserunt ob sua crimina; *Exceptio II.* Casum, quo Abbas in Superiorem dandus est Monialibus. *Can. 11. CAUS. XVIII.* non loquitur de Abbate, sed de Superiore; verum hic Superior denominari potest Abbas, sicut in Titulo vocatur Præpositus: Moniales, de quibus loquitur, subditæ erant Episcopo; idèque Episcopus eis Superiorem providere tenebatur.

QUÆST. XXVIII. Usque ad XXXV.

Regulæ, quæ hic colliguntur, indicant solum Textus Argumento Quæstionis congruos. Sufficiet observare, per Monachos *Nigros* intelligi *Benedictos*: Privilegium Templariorum & Hospitaliariorum celebrandi semel in anno in Locis interdictis, transisse in Jus Commune, & notabile incrementum accepisse, *Cap. 24. de Sent. Excomm. in 6.* plures alios in Corpore Juris extare Textus circa Argumentum uniuscujusque Quæstionis, quam qui hic indicantur. Illi collecti atque expositi sunt in nostris *Regulis* circa *Religiosos*.

QUÆST. XXXVI. circa *Feminas Ecclesiasticas* & *Moniales*. XXXVII. *Abbatissam*. XXXVIII. *Diaconissam*.

Regulæ duarum novissimarum Quæstionum fere singulæ indicant solum Textus Argumento affines; multi tamen omittuntur: idem fere est de *Regulis XIX.* *Quæst. XXXVI.* multum abest, ut in eâ laudentur omnes Textus, qui ad Ecclesiasticas mulieres pertinent; nihil enim hic occurrit circa *Canonissas*, & nihilominus in Corpore Juris multi *Canones* de ipsis loquuntur, ut patet ex nostro *Traçtatu de Canonissis*.

Contenta in his *Regulis* rectius ordinari potuissent, ea reducendo ad ea, quæ respiciant 1. Earum nomina, *Sanctimonialium, Monialium, Religiosarum*. 2. Receptionem earum, 3. earum Professionem per impositionem Veli; 4. Consecrationem. 5. Earum Superiorem; 6. Earum Visitationem; Officia sive

communia cum Monachis, sive ipsis peculiaria. 7. Punitionem eorum, qui eas corrumpunt.

Pleraque *Regulæ* versantur circa Officia, quorum præcipua sunt. 1. Ut earum Monasteria à Claustris Monachorum sint remota. 2. Ut vitent colloquia & confabulationes cum illis. 3. Ne cantent Officium in eodem Choro cum Clericis, nec cum Monachis. 4. Ne cubent in eodem Lecto cum viris quibuscumque. 5. Ne Domos separatas habeant. 6. Ne tangant Ornamenta Altaris, neque Vasa Sacra, 7. Ne Thus circa Altare gerant, 8. Ne Viros in Conventu doceant. 9. Ne nubant. 10. Orent & ferant Vestes conditioni suæ congruas. 11. Ne egrediantur. *REG. XV.* ferens, observandum esse, quoad *Moniales*, id, quod præcipitur erga *Monachos*, restringi debet ad ea, quæ præcipiuntur *Cap. ult. de Statu Monach.* à quo illa desumpta est, quod nominatim excipit omnia capita, quæ Religiosarum statui non sunt apta: quoad reliqua generaliter affirmare possumus, idem esse de *Monialibus* ac de *Monachis*, quoad ea, quæ pertinent ad substantiam Status Religiosi in Tribus Votis consistentem.

Textus laudatus in *REG. II.* desumptus est à Concilio *Hispalensi*, quod *Moniales* Provincie *Monachorum* directioni subjecit, cum necessariis cautionibus, ad præmuniendos utrosque adversus periculum mutæ frequentationis. Is legi meretur.

OBSERVATIONES in CAP. XII. de *Bonis Ecclesiæ in genere.*

Per *Bona Ecclesiastica* intelligitur hic, quidquid pertinet ad Loca Divino Cultui, Piis-ve Operibus consecrata. Nomen, *Ecclesiæ*, hic generale est, & complectitur omnia ejusmodi Locorum genera; nempe, Monasteria, vel Domus Religiosas, sub quibus continentur Hospitalia, varizque eorum species; Capellas; Oratoria; necnon Ecclesias Cathedralis, Collegiatis, Parochiales. Quæ pertinent ad hæc Loca, sunt Mobilia, vel Immobilia. Fructus Naturales, vel Civiles Immobilem, sunt bona Mobilia. Pecunia, quamvis ex natura suâ sit Mobilis, fit nihilominus bonum Immobile, si convertatur in jus pensionem annuam pariens. Cùm beneficia sint Officia, quibus annexi sunt aut certi fundi, vel certi redditus ex illis fundis provenientes, aut certa jura percipiendi aliquos fructus, puta Jus Decimarum percipiendarum, aut Oblationum, aut Primitiarum; Beneficia numerantur inter Ecclesiastica bona, sed duntaxat quatenus habent Temporale, quod in eis merum est accessorium: proindè Textus, qui de Beneficiorum distributione loquuntur, alieni sunt Argumento hujus *Capitis*, quod bona Ecclesiastica in seipsis considerat.

Secus est de Textibus, qui loquuntur de Juribus Beneficiorum: nam Jus administrandi certa bona unum est ex præcipuis Juribus Ecclesiasticis; & duplex est: aliud speciale unicuique Beneficiato competens, & limitatum ad portionem bonorum, quæ ejus Beneficio annexa sunt, quibus uti debet sicut diligens Paterfamilias, invigilando eorum conservationi, ac etiam incremento, prout poterit: aliud generale est, & pertinet ad solos Prælatos, qui Jurisdictionem habent in Beneficia in suo districtu sita; tales sunt imprimis Episcopi, qui, ratione suæ Jurisdictionis Episcopalis, Summam habent Præfecturam in omnia bona Beneficiorum suæ Diæceseos; undè nascitur Jus cogendi Beneficiatos ad conficiendum Inventarium bonorum, ac Jurium Beneficiorum, quod deponatur & servetur in Chartulariis suis; Jus exigendi rationem bonorum Fabricarum; Jus assistendi rationibus reddituum Hospitalium; examinandi causas alienationum, hæque confirmandi, prout expedire duxerint.

Cùm Jus utrumque administrandi bona Ecclesiastica, sit Beneficiorum Appendix, pertinere solum debet

debet ad Clericos Sæculares, aut Regulares, Beneficiorum Possessores: non verò Laicis, qui sunt Beneficiorum incapaces. Præterea, Laici ab eorum bonorum possessione excluduntur, ratione destinationis ipsorum ad servitium Divinum, quod non persolvunt, nec persolvere possunt.

Hæ necessariæ nobis visæ sunt Observaciones, ad ordinandas, atque intelligendas hujus Capitis Regulas XVIII. nam eæ referuntur ad administrationem, distributionem, & possessionem bonorum Ecclesiæ; sed non sufficiunt ad REG. XI. explicandam, quæ fusius differit de alienatione, quam Exceptionibus XLIII. enucleat, & magnâ Replicationum vel etiam Duplic. copiâ. Porro, hic apparatus magis est idoneus ad afferendam caliginem, quam lucem huic Argumento; idcirco redimus ad observaciones, & damus Summam omnium rerum, quæ ad alienationem pertinent.

Jus alienandi, est appendix Juris administrandi: nam quilibet Administrator, non potest in quibusdam casibus bonam administrationem facere sine alienatione, quia utilitas Domini id interdum requirit; puta, si agatur de fundis sterilibus, aut parum fructuosis, vel de collocatione pecuniæ ad quantum ipsius; inde nascitur Tutoris & Curatoris potestas alienandi, cum eorum interest, quorum bona administrant. Leges quæ alienationem prohibent, id vulgò statuunt ratione boni, vel publici vel privati Possessorum. In primo casu, alienatio licita esse nequit, nisi publica utilitas eam fieri possit. Bonum publicum vel est Profanum, vel Sacrum. & pertinet ad Religionem, & tunc licere debet alienare, cum Religionis interest, ut id fiat; vel non licere, cum Religionis interesse contrarium est. Porro, quod modò diximus de bonis Sacris, unice convenit Bonis Ecclesiasticis, idcirco quòd omnia servitio Divino destinata sint, quod exigit 1. ut sint Ministri, qui illud persolvant. 2. Loca, in quibus id fiat. 3. Vasti, Ornamenta, & res aliæ, sine quibus perfici nequit cum dignitate & decentiâ. 4. Ut illi Ministri honestè exhibeantur. 5. Loca ædificentur, decorentur, cum opus erit. 6. Pauperes & aliæ Personæ miseræ juventur, consolentur, visitentur, & eripiantur à tribulatione, ut is, qui levamen hoc illis procurat, benedicatur & glorificetur, juxta hoc dictum egregium, JACOBI I. 27 *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum*: Quod significat, opera charitatis, sine quâ Deus coli nequit, esse præcipuas actiones Religionis; quod etiam docemur per verba CHRISTI; *Misericordiam volo & non Sacrificium*. Inde factum est, ut Ecclesia semper Bona sua erogaverit ad opem & solatium Personarum, quæ miserâ, dolore atque arumnis quatiuntur; non secus atque ad Fabricæ curam, & alimenta Ministrorum Sacrorum; inde vetus divisio bonorum Ecclesiasticorum in *Quatuor Partes*, quarum una pertinebat ad Episcopum, alia ad Clerum, alia ad Pauperes, alia ad Fabricam.

Cum destinatio Bonorum Ecclesiæ, ea venerabilia magnique momenti faciat, conservationi ipsorum providere oportuit, non solum per strictissimam prohibitionem illa usurpandi, sed etiam illa alienandi extrâ Casus necessitatis. Regulas quoque statuere opus fuit, ex quibus judicaretur, an alienatio necessaria foret; & solemnitates præscribere, quæ hanc à dolo, fraude & captione potegerent; nec non reservare judicium de necessitate ad Prælatos, qui præfecturam habent in hæc bona. Ad hæc Principia reducuntur omnes Textus laudati in *Regula XI.* ejusque Appendicibus. Regula & Replicationes respiciunt Casus, in quibus alienatio non est licita: Exceptiones, & Duplicationes definiunt Casus, in quibus alienatio licita est.

Quamvis omnes casus liciti, dividi possint in plures Classes; videlicet 1. casus, in quibus Ecclesiæ

necessitas id possit; v. gr. cum ære alieno laborat, vel pecuniâ indiget ad extruenda ædificia diruta, sive ad faciendas Reparaciones magni sumptus; 2. Casus, in quibus id Ecclesiæ requirit utilitas; puta, cum vendit, aut permutat fundos steriles, ad acquirendos fertiles; 3. Casus, in quibus commodum id postulat; v. gr. cum fundi remoti permutantur, aut venduntur, ad eos enendos, qui sunt viciniore. 4. Casus Charitatis; puta, cum vendit, aut pignori subicit ad longum tempus fundos suos, ad alendos Pauperes, vel redimendos Captivos. Hæ tamen Quatuor Classes reduci possunt ad casus necessitatis; nam Ecclesia tenetur opitulari Pauperibus & lucro suo providere. Porro, casus secundi & tertii generis, sunt quæstiosi; idem dicendum de casibus alienationis, quæ fit ad remunerationem servitorum Ecclesiæ præditorum. Præcipue requisitarum solemnitatum, sunt inquisitio de commodo, aut incommodo, citatio Personarum, quarum interest, discussio rationum in utramque partem, & consensus Beneficiorum, ad quos bona pertinent.

Inter Prælatos, ad quos pertinet jus autorisandi alienationes, alii potestatem hanc habent Jure Communi; tales sunt Episcopi, quibus competit Jurisdictio in bona ab Ecclesiâ dependentia, nec non in Personas Ecclesiasticas Diocesanos; alii habent ex Privilegio, quales sunt Abbates Exempti, qui, Exemptione remota, subicerentur illi Jurisdictioni, sed qui ex Privilegii vigore, eam exercent in certo districtus loco Episcopatus.

Horum Principiorum applicationem ad ea, quæ sub hæc continentur Regula, non aggredimur, longius nos ferret hæc enumeratio.

REG. XII. XIII. XIV. XV. XVI. respiciunt Consecraria alienationis sive justæ, sive injustæ; scilicet pœnas adversus Alienatorem injustum, nempe suspensionem, aut excommunicationem; nullitatem Actus; obligationem vindicandi rem Ecclesiæ restituendam; denique indemnem faciendi Emptorem evictum. Cum alienatio injusta est, Acquirens contineri debet intrâ limites Contractus ipsius.

Dux Regula novissimæ loquuntur de Precario, sed brevissimè: quæ defunt hic circa hunc Contractum & bona Ecclesiastica, supplebuntur per *Cap. VII. Lib. V.* quod respicit Contractus. Vix divinari potest, quam ob causam hic de Precario locutus sit potius, quam de aliis Contractibus magis usitatis, per quos fit vulgò alienatio bonorum Ecclesiasticorum; sed parvi refert id cognoscere.

OBSERVATIONES in CAP. XIII. de Decimis, Primitiis, Oblationibus.

Autor ab institutione Decimarum orditur, & merito, laudatque Textus dicentes, eam esse Juris Divini, sive quia ad Christianorum Decimas Legis præcepta circa Judæorum Decimas prorogant, quarum nostræ sunt mera imitatio, ut evidenter patet ex pluribus differentiis inter utraq; intercedentibus; sive quia inter nos institutæ sunt ad sustentationem Ministrorum Sacrorum, sumptusque necessarios ad Servitium Divinum: quæ duo Capita Jure Naturali ac Divino præcipiuntur.

Deinde, plures Textus laudat loquentes de Privilegiis, quæ à Decimarum Præstatione plura Personarum genera liberant; vel quæ aliis attribuunt Jus Decimarum, quam Curatis & Episcopis, qui tenent locum Sacerdotum, eorumque Principum, & sunt Ordinarii Legis Novæ Ministri. Tales sunt Religiosi, atque etiam Laici. Hæc autem Privilegia conceduntur à Pontifice, aut ab Episcopis, qui non dispensant à Jure Divino, nihilomagi, quam Summus Sacerdos, & Principes Sacerdotum; qui erant figura Pontificis & Episcoporum. Alios præterea Textus laudat, qui docent,

cent, Consuetudinem unam esse à Regulis Decimarum, non solum quoad modum eas solvendi, sed etiam quoad Jus eas percipiendi; & alios, qui idem de Præscriptione statuunt. Itaque Autor hic, non secus ac alibi, Regulas tradit contrarias; nempe Decimas institutas Jure Divino, attamen subijci Consuetudini, Præscriptioni, ac Dispensationi Ecclesiasticæ, quæ simul coherere nequeunt: neque eas conciliare satagit.

Sequitur etiam communem Canonistarum errorem, qui Decimas inter Res Incorporales aut Spirituales collocant. Quamvis sint Corporales, perinde ac cætera bona, quæ vocant Corporalia, & ratio, propter quam sic vocantur, locum habeat, quoad reliqua bona, nempe quod Servitio Divino consecratæ sint, atque alimentis Ministrorum, qui illo funguntur, vel quod in Decimis attendatur solum Jus illas percipiendi, quo in casu Censuræ, Procuraciones, Exactiones, Rebus Incorporalibus annumerare deberent, istæ enim sunt mera jura, & tamen à Canonistis inter Res Incorporales non ponuntur.

Exponendo Argumentum per REGULAS XXVII. eas solo numero distinguit. Debuisset eas dividere respectivè ad discrimen argumenti ipsarum, colligendo, Primò eas, quæ respiciunt nomen, institutionem, naturam & divisionem; tum eas, quæ pertinent ad singulas species, deinde eas, quæ loquuntur de Personis ad illa Jura solvenda obligatis; inde transeundo ad Personas, quibus illa debentur Jure Communi, aut Privilegio, aut Consuetudine, aut Præscriptione. Loquendo de Privilegiis, sive non solvendi, sive percipiendi, distinguere opus erat Privilegium totale, à Privilegio partiali: (nonnulli enim aliquâ solum parte exempti sunt; & quidam certas duntaxat species, vel aliquam earum partem percipiendi jus habent) & loqui de iis, qui possunt vel nequeunt hæc Privilegia concedere; designando per Regulas, quæ faciunt penas in eos, qui non solvunt, & in eos qui Jure percipiendi abutuntur.

Loquendo de speciebus, principio dividendæ erant in Prædiales, Personales & Mixtas, de utrisque participantes. Prædiales in Antiquas & Novales; Grossas & Minutas: & distinguendum erat id, quod Colono convenit, ab iis, quæ Dominum tangunt. Conferendæ erant hæc Decimæ cum Personalibus, & notanda omnia ambarum discrimina.

Loquendo de Nomine, distinguendæ erant à Decimis vulgaribus, Decimæ quæ solvuntur Pontifici, tam de Decimis, quam de aliis redditibus Ecclesiasticis.

Loquendo de institutione, referre oportebat Textus, qui loquuntur de potestate Consuetudinis, Canonum, Legum Sæcularium, Legum Naturalis & Divinæ circa Decimas.

Colligendo discrimina inter Prædiales & Personales, dicendum erat, illas valde antiquas esse, & procul dubio ferè universales: eas solvi Parocho Locorum, in quibus fundi siti sunt, earum quotitatæ esse inæqualem in variis Regionibus; quosdam habere Privilegium eas non solvendi, aut ex paucioribus fructuum speciebus; alios habere Privilegium eas percipiendi; eas subsistere etiamnum ferè ubique, eas præstari, non deductis impensis, & antè aliud quodlibet Jus. Personales autem non incepisse nisi circa Sæculum XI. ubique non fuisse receptas; ferè ubique esse abolitas: solutas fuisse Curato Domicilii; nullam fuisse exemptionem eas solvendi, ubi vigeant, nec Privilegium eas percipiendi in præjudicium Curati; solutas fuisse ex mero lucro; quotitatem esse æqualem, nempe Decimam partem.

Necessariæ nobis visæ sunt hæc observationes ad interpretationem & ordinationem Regularum, & eorum, quæ continentur in illarum Appendicibus & Exceptiones, Replicationes, Duplicationes, Triplicationes, intelligendas. Ab enumeratione abstinemus, ad vitandam prolixitatem; sufficere adjicere, multas esse,

quæ Textus cognatos solummodo indicent; hæc verò alia non indigent observatione, nisi adeundos esse Textus laudatos.

Quoad REG. VI. VIII. X. quæ longâ catervâ stipantur, recordari oportet id, quod sæpius fuit notatum, Exceptiones includi plerumque in Regulâ amplitudini suæ restitutâ, idem est de Replicationibus & Triplicationibus. Duplicationes verò ingrediuntur in Exceptiones plenius expositas. Quod dicitur de Exceptionibus, patet ex REG. VI. quæ quatuor suas Exceptiones includit, si ad amplitudinem debitam extendatur, dicendo, Decimas prædiales Jure Communi deberi Curato Parochiæ, in quâ siti sunt fundi; & posse ad alios pertinere jure particulari: nempe ex concessione Episcopi, Consuetudine, Præscriptione, aut alio quovis legitimo Titulo, puta Privilegio Pontificio, transactione, permutatione.

REG. VIII. cum sua cohorte, reducitur ad hæc; omnes, qui habent prædia fructifera, eorum Decimam debere, nisi Privilegio exempti sint, quo in casu Privilegii tenor, exemptionis norma, & mensura est: Privilegium hoc principio concessum fuit omnibus Clericis, aut Religiosis in communi viventibus. Initio restringebatur ad bona, quæ suis manibus & sumptibus incolebant: strictè illud interpretandum erat, idè quod ratione præjudicii Curatorum, odiosum erat; sed tractu temporis crevit per gratiam Pontificum, qui illud ita ampliaverunt, ut coacti fuerint eorum Successores ad illud revocandum, aut temperandum in gratiam Curatorum, qui rebus ad vitam necessariis carerent. Præterea, conferendo Regulam utramque & Textus in eis laudatos, percipitur, immunitatem à solvendâ Decimâ acquiri solum per Privilegium, nisi forte per redemptionem, quæ vocatur *Abbonatio*; jus autem illam percipiendi acquiri, præterea, per Consuetudinem, & Præscriptionem.

REG. X. complectitur Decimam Personalem & Decimam Prædialem, dicendo, solvendam esse Decimam omnium Fructuum. Verbum generale extenditur tam ad Fructum Civilem, de quo præstatur Personalis, quam ad Naturalem, de quo solvitur Prædialis: brevis hæc Exceptio ostendit, quam ob rem Autor allatis *Novem* Exceptionibus Regulæ, omnes reprobat.

EXCEPTIO II. conservari potest, eam restringendo ad Fructus Civiles, quorum Decima soluta non fuit per Annos 40. sunt etiam quidam fructus Naturales, in quibus locum habet; inde nascitur Decima insolita, cujus exactio multis in Regionibus prohibetur.

PRIMITIÆ.

QUINQUE REGULÆ circa *Primitias* nullius ferè utilitatis sunt hodiè nisi, quoad historiam: nam exoleverunt illæ. Ad Episcopum, Sacerdotes, & Diaconos pertinebant. Earum institutio est antiqua: nam de ipsis mentio fit in Canonibus *Apostolorum*, velut de re usitatâ. Pauci Textus de illis loquuntur, multi autem de Decimis, quod non aliundè provenit, quam ex eo, quod usus Decimarum ferè universalis & perpetuus est; eadem verò Primitiarum fortuna non fuerit.

OBLATIONES.

REGULÆ XIV. circa *Oblationes* reducuntur ad quatuor Capita. 1. Quidnam intelligatur per hoc verbum, *Oblationes*. 2. Quid sit offerendum. 3. Quis offerre debeat. 4. Ad quem Oblationes pertineant. Singula sub unicâ Regulâ comprehendi queunt; v. gr. dici potest in primum Caput, Canones dare nomen *Oblationum*, omnibus, quæ Deo sunt consecrata, Personis, Rebus, Locis, Mobilibus, Immobilibus; undè factum est, ut pueri Deo à Parentibus suis dicati, vocarentur *Oblati*, & sint adhuc Religiosi, qui nuncupantur *Oblati*; ut omnia bona Ecclesiastica appellentur

lentur Oblationes Fidelium; sed hoc nomen specialius convenit iis, quæ offeruntur ad Altare, in eâ parte Missæ, quæ idcirco *Offertorium* vocatur.

Nihil dicendum circa Secundum Caput nisi, nihil esse Deo offerendum, nisi quod legitime partum sit, & in dispositione personæ offerentis.

Erga Tertium Caput dici potest, solos Peccatores publicos & Excommunicatos publicos excludi à jure offerendi: de his personis intelligenda sunt Regula XXXVIII. usque ad XLIII. Exceptio ultimæ producit ad præcedentes; nempe, si ejusmodi personæ pœnitentiam egerint, vel ejus signa certa ediderint.

Generatim dicendum est in Quartum Caput, Oblationes Jure Communi pertinere ad Ministros Sacros Locorum, in quibus sunt, salvâ portione Episcopi aut Curati, ex iis deducenda, quæ fiunt in Ecclesiis à suâ immèdiatè dependentibus. Si conferantur Regula cum observationibus, nihil in illis reperietur, quod hic dictum non fuerit, sed brevius, lucidius & meliori ordine.

OBSERVATIONES in CAP. XIV. de JURE PATRONATUS.

Quamvis Patronatus sæpè annexus sit Dominio Nobili, aut Plebeio, nihilominus valdè rationale est, eum inter Res Incorporales collocare, de quibus hic etiam agitur; nam illæ sub nomine *Jurium* designantur: jura autem sunt incorporalia, maxime in materiâ spirituali.

Quæstiones III. quæ proponuntur circa hoc argumentum, ejus integritatem non complectuntur.

Regula unuscuqueque non respondent etiam amplitudini *Quæstionis*. v. gr. Autor loquens de causis Juris Patronatus in *Prima Quæstione I.* duas tantum assignat; nempe ædificationem Ecclesiæ, consentiente Episcopo, factam, & successionem: porro, aliæ multæ sunt, nempe Consuetudo, Præscriptio, Privilegium, Donatio, Emptio, aut Permutatio prædii, cui annexum est. Præterea triplex genus personarum illud acquirere possunt per fundationem Ecclesiæ, scilicet 1. Is, qui dat solum, 2. Qui eam construit 3. Qui eam dotat. Quod dicit, illud acquiri non posse per cessionem, non est verum, nisi cum illud possideatur ex Privilegio personali, vel Patronatus est familiaris, & successor novissimus ex familiâ non potest illud in alios transferre, cum, extinctâ familiâ, extingatur.

QUÆSTIO II.

Quæstio II. quæ respicit Personas, ad quas Jus Patronatus pertinet, verbis tenet ferè à *Primâ* discrepat, nam ii, in quibus sunt causæ prædictæ, illi ipsi sunt, ad quos hoc Jus pertinet; & quidem nihil adjicitur, nisi probationes, quæ confirmant id, quod in *Primâ* dictum fuit. Idcirco Autor de *Secunda & Tertiâ* Causâ loquens, remittit ad REG. I. & II. *Quæst. II.* Textus, quos laudat in REG. II. in quâ dicit, Patronatum non posse per cessionem acquiri, contrarium probant; maxime *Cap. 5. de Jure Patron.* prout refertur apud GONZALEM, ubi clauditur per hæc verba, *Patronatum autem de autoritate & assensu Episcopi certum est à Laico in eodem Jure conferri*; vel nihil probant; nam prohibent Collationem per Patronos Laicos, vel Præsentationem per Advocatos Ecclesiarum, qui non habent Jus præsentandi.

Quod dicit in duabus Exceptionibus, includitur in Regulâ, quæ fert, Jus Patronatus cedi posse, ejusque momentum est. Quod addit *Exceptioni I.* consensum Episcopi necessarium esse ad cessionem hujus Juris Loco Religioso, falsum est; cum hoc Jus est legitimum. Replicatio duæque Exceptiones sunt inutiles. Quoad Regulam observationibus superioribus junctam, nempe, acquiri posse Jus illud per

cessionem, & hæc non indigere autorisatione Episcopi, posse etiam acquiri per præscriptionem.

Si Patronatus Ecclesiasticus sit, donari non potest nisi servatis solemnitatibus alienationis; illud enim Jus est bonum Ecclesiasticum insigne, & Donatio est alienationis species.

QUÆST. III. Jura Patronorum.

Novem Regulae priores loquuntur de Jure præsentandi. *Prima* continet *Sex Exceptiones & duas Replicationes*, quæ inutiles evadunt, si Regulæ debita amplitudo reddatur; videlicet, ut Patronus hoc Jus utiliter exerceat, oportet, ut Ecclesia sit vacans, ilque tempore præsituto personam requisitis Jure Communi, vel Fundatione, qualitatibus instructam Episcopo præsentet. Si quæ ex his conditionibus desit, Præsentatio inutilis est; dari quippè nequit Beneficium hominis viventis, neque etiam illius Successor designari potest: tempus est determinatum; ergo illo utendum est. Si Patronus, præsentationis loco, conferat, nihil agit: Institutio vulgò ad Episcopum pertinet. Parendum est Canonibus & Legi Fundationis ab Ecclesiâ approbatæ, proinde necessarium est, ut Præsentatus habeat qualitates Canonibus, vel Fundatione requisitas.

Exceptio III. falsa est; nam, cum Episcopus Ordines conferebat ei, quem Parochus, aliusve Beneficiatus præsentaverat, Patronus, qui non confeserat, poterat præsentare; cum Beneficium rursus vacabat. *Cap. 30. de Jure Patr.* Except. VI. restringi debet ad casum, quo Patroni litigantes non præsentaverunt; nam si præsentaverint, is, quem præsentaverit Patronus, qui erat in quasi-possessione, manutenebitur in præjudicium Provisi ab Episcopo.

REG. V. falsa est, in eo quòd dicit, Patronum Liberos suos præsentare non posse. *Cap. 15. de Jure Patr.* non prohibet eos præsentare, sed iis conferre. Vid. GONZALEM *ibid.*

Exceptio I. Regula VII. quæ fert, Episcopum conferre posse, si Præsentatio à majori Patronorum parte facta, nequeat admitti sine scandalo, justa esse non videtur: vel enim scandalum nascitur ex eo quòd Præsentatus à majori parte publicè reputatur indignus; & tunc Præsentatus à minori parte admitti debet: vel nascitur ex discordiâ, cujus ratione metuitur, ne Partes, quarum interest, inter se dimicent, aut vim adhibeant ad sustinendum Præsentatum utrinque; & tunc videtur aliud non esse Officium Episcopi, quàm regimini Ecclesiæ providere per Deservientem. Turbationis periculum non extinguit Jus præsentandi à majori parte, sed Superiorem tantummodo inducit ad suspendendam ejus fruitionem, donec Contententes ad pacem adducere possit. Observandum est, quòd si Collegium præsentet, idem sit tùm de Præsentatione, ac de Electione: si verò Præsentatio plures ad privatos pertineat, pars major, quæ ad validitatem Præsentationis necessaria est, non est ea, quæ major est, ratione numeri omnium Præsentatorum collectivè sumpti, sed ea, quæ singulas vincit partes, ita, ut si decem Præsentatores concurrant, tresque personæ nominentur, quorum alius habeat quatuor vota, ceteri tria seorsim, ille satis habet votorum ad vincendos alios.

Remedium in casibus discordiæ præscriptum per REG. VIII. desit esse in praxi; nam tunc providetur ei, quem major pars votorum adjuvat, nisi indignus sit; vel Magistratus turbis occurrit, si fieri possit; vel eorum consecutiones sistit: itur quoque obviâ discordiæ, per divisionem Præsentationum inter Patronos, quarum vulgarior, est alternativa, cujus mentio fit in CLEMENT. de *Jure Patron.* Textus hic est vetustissimus circa alternativam Provisionum.

Regula XI. sequentes loquuntur de Juribus, quæ vel Patroni habent, vel non habent: posterioris generis

Jura

Jura sunt, 1. Instituire, aut destituere. 2. Administrare bona. 3. Eadem in suos usus convertere. 4. Cedere Jus suum præsentandi, aut suam Ecclesiam. 5. Dividere Ecclesiam inter Cohæredes. Vid. REG. X. XI. XII. XV. XIX. Quidvis à præsentato exigere. REG. VI. Nocere Juris Episcopi per alienationem Juris præsentandi. REG. XX.

Jura Patronis competentia sunt, habere Sedem distinctam in Ecclesiâ; adjuvari ab Ecclesiâ, si egeni fiant, idem est de eorum Successoribus; invigilare conservationi bonorum; Ecclesiam quoque protegere in omnibus occasionebus, in quibus auxilio indiget.

OBSERVATIONES in CAP. XV. de Rebus aut Bonis Ecclesiasticis Corporalibus Speciatim consideratis.

Inter Bona Incorporalia, de quibus modò differuit, collocare potuisset non solum Privilegia supra delibata, sed etiam omnia Jura Honorifica, veluti Prioritatem Sedis inter Ecclesias, Immunitates, Exemptionem à quocumque opere servili, iis simili, quæ Festis diebus intermitteri debent, & omnia Jura utilia, quæ illis debentur, Censum, Procuraciones, &c. quoniam hæc Jura sunt incorporalia.

Loquendo de Bonis Corporalibus, sermonem ad Ecclesias, earumque accessoria restringit: adjicere debuisset Prædia, Domos, Horrea, & alia Bona Corporalia, circa quæ versantur omnes Ecclesiastici Contractus.

Caput hoc in *Questiones* XI. dividit, quas *Regulis* LX. solvit, quibus nullam Exceptionem, nullasque proinde Replicationes subjicit.

QUÆST. I. De ædificandis Ecclesiis.

Titulus, seu Inscriptio hæc est imperfecta; hic enim non solum de constructione Ecclesiarum agitur, verum etiam de rebus, quæ in eis fieri debent, aut fecus. Inter Regulas XXXI. quibus hæc Quæstio solvitur, plures à praxi alienæ sunt: scilicet, *Nona*, quæ vetat, aliquam dicari Ecclesiam sine jussu Pontificis: *Duodecima*, quæ jubet, ut circa Ecclesias Majores relinquatur ambitus 50. passuum, & circa Minores 30. passuum: *Decima-tertia*, ut juxta Ecclesiam ædificetur Claustrum: *Decima-quarta*, ne juxta Ecclesiæ Claustrum, seu Vestibulum, ædificentur Domus, ad aliorum, quàm Clericorum, usum: *Vicesima-quarta*, quæ jubet, ut Monachi habeant solum Capellas interiores: Item *Reg. XXVI. XXVII. XXVIII.* quæ Mulieribus ingressum Ecclesiarum interdicit, dum solita patiuntur effluvia, vel tempore earum partui proximo, vel post pollutiones nocturnas involuntarias. Item ab usu aliena est *Regula VIII.* loquens de quotitate contributionis ad novas Ecclesias.

REG. XXXI. præmitti debuisset iis, quæ loquuntur de rebus in Ecclesiâ faciendis, aut non faciendis; & quod legitur in iisdem, colligendum erat, velut exempla rerum, quas facere, vel non facere oportet. *Quatuor Priores* loquuntur de causis ædificandarum Ecclesiarum, nempe 1. Sanctorum Protectionem allicere, non verò emolumentum captare. 2. Subvenire populo, qui Ecclesiâ indiget. 3. Providere necessitati partis plebis, quæ propter lepram ab Ecclesiarum frequentatione arcetur. 4. Vel quæ ratione nimis distantia non potest convenire.

REG. XVIII. sequi debuisset *Reg. VI. & VII.* illa enim fert, Ecclesiam ejusque dotem esse sub Episcopi Jurisdictione; hæ autem loquuntur de Dote.

REG. XVI. restringi debuisset ad Privilegia, quæ respiciunt Personas: Ratio allegata in Textu id requirit.

REG. XIX. præmitti debuisset *Regulis IX. & X.* quoniam illa Consecrationem præcipit, cujus faciendæ modum hæ præscribunt.

REG. VIII. & XI. respiciunt solum, in quo Ecclesia extruitur. Quod *Regula VIII.* dicit de Consecratione soli, ab usu recessit.

QUÆST. II. III. IV. V. VI. de Oratoriis privatis, de Altaribus, de Sacristiâ, Campanis, & Imaginibus Sanctorum.

Nihil observandum est, nisi *Regulam XXXIII.* quæ *Secunda* est QUÆST. II. collocari posse sub QUÆST. V. quoniam respicit Campanas, perinde atque Oratoria; REG. XXXVI. quæ est *tertia* QUÆST. III. dicere de Altaribus consecratis sine Reliquiis, & proinde malè consecratis, id quod *Regula XXI.* dicit de Ecclesiis superfluis; nempe, illas esse destruendas: *Reg. XXXVII.* ab usu sublata esse in eo, quòd dicit, Personas non consecratas non posse in Sacristiam intrare.

QUÆST. VII. VIII. IX. de Sacramentis, Aquâ Benedictâ & Reliquiis Sanctorum.

TITULUS VII. nimis generalis est; nam, loco disputationis de Sacramentis, quam Titulus promittit, loquitur solum de Eucharistiâ, & Sancto Chrismate, quæ in Ecclesiis servantur.

Cum dicitur REG. XLIV. requiri Aquam Benedictam Sabbato Sancto antè *Sacramentum*; hoc verbo intelligitur Sanctum Chrisma, quod Aqua postea infunditur.

REG. XLV. non observatur in eo, quòd dicit, Reliquias non esse exponendas, nisi à Pontifice fuerint approbatæ. Quod dicitur in REG. XLIX. Autoritatem Principis esse necessariam ad translationem Reliquiarum, restringi debet ad casus, in quibus metuitur emotio popularis.

QUÆST. X. XI. de Vasis & Vestimentis Ecclesiæ, & de Lignis Ecclesiæ destructæ, vel ad Ecclesiam dicatis.

REG. LV. quæ dicit, Vestes Sacras tangi non debere, nisi à Ministris Sacris, non est in praxi. Idem est de REG. LIX. comburendas esse Vestes Sacras, quæ detritæ sunt. Existimatum fuit, eas res Benedictionem suam amittere, cum vetustas iis uti prohibet, sicut Vasa Sacra Consecrationem suam amittunt, cum franguntur. Idem dicendum de Lignis, quæ benedicuntur cum Ecclesiis, ad quarum constructionem adhibita fuere.

Methodi VIGELIANÆ Juris Canonici. Liber IV. de Actibus Ecclesiasticis.

Hujus LIBRI Argumentum eximium Theologum requirebat, quippè quod ferè integrum Theologicum sit; porro qualitas hæc non reperiebatur in Autore; nam duplici defectu tam curæ, & diligentiae, quoad Sententias, quàm ordinis, quoad Divisiones, significat, se longè minorem operam Theologiæ dedisse, quàm Juri Canonico & Juri Civili. Ambo hæc vitia præcipuè inspectabimur in Observationibus sequentibus.

OBSERVATIONES in CAP. I. de Fide, de Doctrinâ Christianâ, de Concionibus & Prædicibus.

Exordiri debuisset à Fide in genere, colligendo principio *Regulas IX.* quas deinceps tradit, sub Titulo de *vi & effectu Fidei*, & sub Titulo de *rebus Fidem & Doctrinam Christianam antecedentibus.*

Toto Capite passim Doctrinam cum Fide miscet; quasi verò omnia docenda pertinerent ad Fidem, quamvis ex iis rebus innumera sint, quæ Disciplinam duntaxat respiciunt & nihilominus docendæ sunt: aliud multa sunt circa Argumentum Fidei, aut Morum, quæ credi non oportet, idè quòd neque certò, neque perspicuè revelata sint, nec ab Ecclesiâ Universalî definita. Etquidem loquendo, in Primâ Parte, de iis, quæ credenda sunt, & de iis, quæ

quæ sunt docenda, remittit ad Libros Sacros, qui legendi sunt; ad Canones Apostolorum, ad *Quatuor* priora Concilia Generalia, ad reliqua Concilia, & maxime ad Generale VI. ad Decreta & Rescripta. Porro, inter Canones Apostolorum, Canones Conciliorum, Decreta Pontificum, multæ sunt res, quæ Fidem non respiciunt, & plurimæ, quæ ad eam pertinent. Vid. *Sex Priores Regulas*. In tribus sequentibus ejusdem Quæstionis, Conceptionem immaculatam Virginis, eodem ordine, quo Trinitatem Sacram collocat.

Agens de causis Justificationis, & remissionis peccatorum, Justificationem tribuit virtutibus, quæ ad ipsam præparant solum, atque adducunt: itaque, Justificationis causas proximas, nempe Gratiam JESU CHRISTI, Charitatem, Sacramenta, confundit cum remotis causis scilicet omnibus virtutibus Moralibus & duabus Theologalibus, Fide & Spe, quæ à Charitate separata, justificare nequeunt. Confundit, præterea, causas, quæ Justificationem impetrant, cum illis, quæ illam operantur; proinde pleræque Regularum Autoris, si juxta has distinctiones exponantur, sunt ambigua. Tales sunt 1. *Reg. XIII.* quæ dicit, Charitatem Ecclesiæ remittere peccata; id enim non facit, nisi impetrando Gratiam CHRISTI, sive Charitatem, quæ justificat. 2. *Reg. XIV.* quæ dicit, Continentiam & Virginitatem operari Salutem; hunc enim effectum, non nisi unione suâ cum Charitate, producant. 3. *Reg. XV.* quæ dicit, bona opera justificare; hoc non faciunt à Charitate separata; 4. *Reg. XVI.* quæ justificationem Eleemosynæ tribuit. 5. Idem est de *Regulis XVIII. XIX. XX. XXI.* quæ illam tribuunt recitationi Dominicæ Orationis, zelo offerendi se pro Populo, morti in Bello adversus Infideles, patientiæ: 6. *Reg. XXXII.* & *XXXIII.* eam tribuentes Verbo Dei, & bonæ puerorum institutioni.

Confundit quoque expiationem pœnæ, cum justificatione, aut remissione culpæ. Exempla occurrunt in omnibus *Regulis*, quæ de igne Purgatorii loquuntur, & de operibus, quæ Videntes pro Defunctis faciunt: hæc enim solam pœnæ remissionem operantur, sicut & ignis: undè observare opus est, hæc opera, quæ Mortuos justificare nequeunt, ad Viventium justificationem conferre, quando Charitas illa producit. Quod si cura, quæ Defunctus suæ Sepulturæ providit, & si quod à Viventibus eandem ob causam fit, illum non justificat; id ex eo oritur, quod, post Judicium Speciale, nulla fiat remissio peccati, quoad culpam.

Quod dicitur in *Regula XXXIV.* de Eucharistiâ & de Baptismo, extendi debet ad omnia Sacramenta, quæ justificant, vel accidentaliter, si Viventium Sacramenta sint, nempe Confirmatio, Eucharistia, Extrema Unctio, Ordo, Matrimonium; aut ex suâ Institutione, si sint Sacramenta Mortuorum; scilicet Pœnitentia, & Baptismus. Quod dicit in *Reg. XXXV.* Indulgentias justificare, falsum est, nisi loquatur de Indulgentiis Sacramento Pœnitentiæ junctis; & tunc, non ipsæ Indulgentiæ justificant, sed Sacramentum, omnisque illarum effectus est, excitare ad studiosiorem præparationem ad Sacramentum, per desiderium obtinendi remissionem pœnæ ex Indulgentiâ. Quod ibi supponit, Indulgentiam dari per viam Judicii, falsum quoque est: ea enim datur absque cognitione causæ, & datur æqualiter omnibus, qui confitentur peccata sua, & contriti sunt, sive parum, sive multum, sive eorum peccatorum numerus major, aut minor sit. Porro omne Judicium causæ cognitionem requirit; & Sententiâ Absolutionis causæ respondere debet, perinde ac Sententiâ Condemnationis.

Exceptiones generales harum Regularum, quas deinde congerit, desumuntur, ut plurimum, ex defectu qualitatum, quibus Justificationem attribuit; tales sunt *Except. I. II. III. IV.* scilicet, Justificationem non obtineri sine Pœnitentiâ, sine Confessione,

Tom. I.

sine Restitutione. *Quarta* hæc Exceptio plures habet Replicationes, sumptas à legitimis excusationibus restitutionis. Idem est de *Except. V. VI. VII. VIII.* nempe, si omisit Peccator veniam delictorum suorum implorare, aut Pœnitentiam sibi, propter illa, injunctam implere, aut Eleemosinam facere, vel jejunare in casibus obligationis; si non habeat Charitatem.

Idem dicendum est de *Except. IX. & X.* videlicet, si neglexit Baptismum suscipere, vel Corpus & Sanguinem CHRISTI in casibus obligationis & possibilitatis accipere. Idem de *Except. XI.* quæ dicit, Defuncto non proficere bona opera, quæ pro illo sunt, nisi, dum viveret, hoc refrigerium meritus sit; hoc enim meritum, est conditio necessaria, ad applicationem hujus levamenti.

Quod dicit in *Except. I.* de irremissibilitate peccatorum adversus Spiritum Sanctum, non est verum, nisi de peccato Impenitentiae finalis. Idem est de eo, quod legitur in Replicatione *Except. finalis*, circa reviviscentiam peccatorum per relapsum; cum Dei dona sint sine pœnitentia, constat, remissionem concessam non revocari; sed hanc veniam peccata posteriora aggravantem, ea majori pœnâ digna efficere.

Quod dicit, CHRISTUM & SPIRITUM remittere peccata, non excludit Ministerium Sacerdotum, apud quos illa deponi debent; Vid. *Reg. XXXVI.* Restringendum est ad remissionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ id, quod dicit, Hæreticos non remittere peccata; nam ea remittere possunt baptizando, Eucharistiam distribuendo, & alia Sacramenta, quæ sine Jurisdictione conferri possunt; Vid. *Reg. XXXVIII.*

Quod dicit in *Reg. XXXIX.* bona opera non conferre ad remissionem peccatorum, repugnat *Reg. XV.* in quâ dixit, illa justificare.

De Charitate loquitur, à *Reg. IV. ad LX.* inclusive, & loca solum indicat, in quibus traduntur ejus definitio, & Tituli honorabiles Unctionis interioris, Aquæ vitalis; ejus divisio in perfectam & imperfectam; ejus species; nempe, erga Deum, Proximum & seipsum; ordo in ea servandus; ejus proprietates & effectus, scilicet 1. Ejus necessitas ad remissionem peccatorum 2. Privilegium Charitatis perfectæ, impeccabilitatem operari, & liberare à cupiditate. 3. Vix ejus ad resistendum peccato. 4. Suavitas ejus, quæ omnes difficultates tollit. 5. Ejus prærogativa, esse viam excellentiorem, quâ accedatur ad Deum; esse fontem omnis boni: extinguere sitim perturbationum; bona opera utilia ad Salutem efficere; patientiam in omnibus probationibus producere, & constantiam in bono. 6. Imperfectio ejus, quæ amissibilis est, qualis est in Reprobis, & fuit in Adamo, atque in ipsis Prædestinatis, qui cadunt interdum, ut resurgant.

Reg. LXI. ad XCI. quæ sunt etiam sub Titulo, de proprietatibus & effectibus Charitatis, loquuntur de plerisque virtutibus Moralibus, & de quibusdam vitiis: de mercede illarum & horum pœnâ: undè patet, eas malè collocari sub hoc Titulo; cum neutrae sint Charitatis proprietates.

NOVEM sequuntur REGULÆ CIRCA FIDEM: *Quinque* loquuntur de vi ipsius, atque effectibus, qui sunt, justificare, cum animatur per Charitatem; confirmare Fidelem, eumque objecto suo vincere; ejus necessitas ad bonam conscientiam & bona opera. Quod legitur in *Reg. IV. id quod non est ex fide, esse peccatum*; non de Fide Divinâ, sed de Conscientiâ intelligendum, quæ credit, aliquam actionem esse bonam, & statuit, eam esse faciendam. *Quatuor* reliquæ respiciunt accidentia Fidei & Doctrinæ Christianæ; nempe, Symbolum esse prædicandum; Laicos non debere disputare circa Fidem; quod intelligitur de publicâ disputatione; Pontifici Officiū esse Institutionem novorum Ordinum Religionis, (quod remotam cum Fide relationem habet); quomodo cogi possit ad Fidem.

Ec

Suprà

Suprà notavimus, has *Novem* Regulas meliùs collocandas fuisse initio Capitìs; fortè Autor ratus omnia, quæ præcedunt ad materiam Fidei pertinere; putavit, hic loquendum esse de viribus & accidentibus Fidei.

Quinque Regule sequentes, de *Lectiõne Librorum Sacrorum* inscriptæ, pertinent ad accidentia Fidei; numeri series id significat: connexionem quoque habent cum Prædicationibus, quæ præsertim ex Libris Sacris hauriendæ sunt, perindè ac Doctrina Fidei: indicant solùm Textus, qui rationes hujus lectionis afferunt, aut qui legendos à non legendis Libris secernunt, aut tempus, quo illi in Officio legendi sint, præstitunt: docent Vetus Testamentum juxtà Hæbraicam Linguam esse interpretandum, & Novum juxtà Græcam, & si in illis Libris nonnulla parùm intelligibilia occurrant, faciendum esse, quod legitur *Dist. IX. Can. Ego solus*, & *Can. Si ad Scriptur.* nempe mentem captivare ad obsequium Fidei sine metu erroris.

DE CONCIONIBUS.

Regulæ XII. hujus *Quæstionis* reducuntur ad Personas, quæ jus habent concionandi; ad qualitates, quibus instructæ esse debent; ad Prælatum, qui jus illas mittendi habet; ad jura & officia Auditorum; ad modum, quo uti debent Prædicatores in suis Monitionibus. *Quatuor* priores *Regulæ* primum Caput respiciunt, & includuntur in *Prima*, quæ Prædicationem interdicit eis, qui non habent Ordinem ad eam requisitum; inde enim sequitur, *Feminas, Laicos, Religiosos*, qui non sunt Clerici, ab illo munere excludi; *Exceptio I. & II.* includuntur in *Regulâ* suæ integritati restitutâ. *Except. III.* sumpta ex Inspiratione interiori, illationi subjacet. *Except. IV.* ad rem non facit; nam Controversiæ circâ ingressum in Religionem, non sunt Prædicationes.

Reg. VI. quinto loco poni debuisset; loquitur de qualitatibus Prædicatorum, ad quas pertinet Ordinatio, in *Quatuor* prioribus memorata.

Textus *Reg. V.* loquentis de nominatione Prædicatorum, respicit institutionem Curatorum, ad præsentationem Monachorum, Curatorum Primitivorum; proindè remotam habet affinitatem cum argumento.

Regulæ VII. VIII. IX. X. respiciunt jura & officia Auditorum. *Septima* dicit, ad Prædicationem admitteos esse omnes, qui audire cupiunt. *Tres* reliquæ docent, magnam attentionem esse afferendam; Evangelium erecto Corpore esse audiendum; exeundum non esse à Concione, priusquam finita sit. Ultima hæc *Regula* videtur abrogata, exceptis casibus, in quibus exiri nequit sine turba vel scandalo.

Officia, quæ Prædicatores Auditoribus inculcare debent, sunt in *Reg. XI. & XII.* nempe solvendi decimas, & sibi mutuam opem ferendi.

DE ORATIONE, seu PRECIBUS.

Reg. VII. jungenda erat *Prima*: ambæ loquuntur de Oratione Dominicâ: hæc eam recitari jubet post Officium Nocturnum, & Vesperas. *Septima*, eam peccata leviora delere dicit, si emendatio concurrat.

Reg. X. connectenda erat *Secunda*: utraque Missam respicit: hæc de Præfatione ipsius; illâ de Secretâ loquitur. *Reg. VIII.* *Quarta* subjicienda erat, quippe, quæ ad modum orandi pertineat, perindè ac *Tertia*, quæ dicit corde & ore orandum esse: *Quarta* autem flexis genibus orandum esse dicit, exceptis Diebus Dominicis & Quinquagesimâ Paschali; fert enim Conjugatos ex mutuo consensu abstinere debere, ut vacent Orationi publicæ, quæ Diebus Festis fit, undè natus est antiquus usus Continentiæ in illis diebus.

Reg. V. VI. respiciunt eos, pro quibus orandum est, aut non orandum.

Reg. IX. indicat eos, cum quibus orare non licet, nempe Excommunicatos, & Clericos depositos. Ho-

die cum Excommunicato, nisi denunciatus sit, orare possumus, & Clericus depositus à Precibus publicis non excluditur. *Regulam IX.* exposuimus antè *V. & VI.* ideò quòd breviter id fieri poterat, aliæ longiorum enucleationem requirunt: Ferunt, orandum esse 1. pro Sæculari Potestate: proindè, pro Principe & Magistratibus. 2. Pro Defunctis; circa quod afferuntur sex Exceptiones, quæ ad unicam reducuntur; nempe, Peccatores publici, qui sine ullo penitentia signo defuncti sunt. Personæ nominatim exceptæ, sunt, 1. Rei supplicio addicti; usus autem pro illis orandi viget. 2. II, qui cæsi sunt in flagranti delicto. 3. II, qui se ipsos occiderunt, 4. Clerici, qui cæsi sunt, vel in Bello vel in jurgio, aut in Ludis Paganorum. 5. Excommunicati sine Absolutione mortui. 6. Infideles, si neque baptisati, neque mortui sint pro nomine Christi: addendum est, neque baptisati optaverint. Quoad hoc ultimum personarum genus, cum non sint ex Ecclesiæ Corpore, in quod per Fidem aut Baptisum intratur, constat, Ecclesiam pro eis orare non debere post eorum mortem; quoad cæteros; si penitentia signa antè mortem ediderint, Ecclesiâ patitur, pro eis etiam publicas fieri Preces; privata enim nequidem prohibentur, quoad eos, qui sensibiles penitentia notas non emisserunt, quoniam fortè eos interius penituit.

OBSERVATIONES in CAP. II. de OFFICIIS & MYSTERIIS Sacris.

Dividitur in VII. Quæstiones. Sex priores Officia Divina respiciunt, per quæ intelliguntur Horæ Canoniales. *Septima*, ad Missam pertinet. Illæ loquuntur de Personis, ad quas Officiorum Divinorum celebratio pertinet; de iis, quæ ad eam admitti debent; de loco, de tempore, de modo, quibus illa fieri debeat, & de eorum Consecrariis. Supponitur, Ordines ad Officiorum Divinorum celebrationem esse necessarios *Reg. I.* ideòque ab hac arcentur ii, qui à Promotione ad Ordines, & consequenter ab Ordinum exercitio, excluduntur; quæ enim uni obstant, alterum impediunt; nempe, Suspensio, Deposito, Concubinatus publicus, Lepra, Irregularitas ob crimen, vel ob defectum, Simonia, Hæresis: *Reg. II. III. IV. V. IX.* inter Suspensos, quidam sibi tantum, non aliis suspensi sunt. De illis loquitur *Reg.* quæ ad Officiorum celebrationem admittit Clericos, quorum mores pravi sunt. Inter Personas legitime impeditas, quædam ad tempus duntaxat: tales sunt, *Reg. VI. & VII.* quæ de Corporis impuritate transitoria loquuntur. Quod dicitur *Reg. XIII.* de Monachis respectivè ad celebrationem Officiorum, est repetitio eorum, quæ dicta sunt, quoad Conciones. Exceptiones ostendunt, agi solùm de celebratione publicâ; nam agnoscunt, Monachos Ordinibus carentes, Officia inter se celebrare posse. Quod ibi dicitur & in *Reg. I.* de necessitate Ordinum, ad celebrationem Officiorum, respicit solùm munera aliquem Ordinem requirentia: hodie sufficit, ut celebrationi Præsidens sit Sacerdos.

Reg. XV. quæ fert, eos, qui Mysteria inchoaverunt, teneri ad ea perficienda, Missam respicit: itaque, rejicienda erat ad Quæstionem VII.

Reg. unica Quæst. II. quæ ab assistentiâ ad Officia solos Excommunicatos & Interdictos removeret, ostendit discrimina inter assistentiam, & celebrationem, cum plures alios *Reg. I.* Quæstiones à celebratione excludant.

In *Reg. I.* Quæst. III. Hospitalia inter Oratoria publica numerantur; nam, ab aliis propter Consuetudinem, excipiuntur. *CLEMENTINA de Religiosis Domibus*, hic laudata, non loquitur de Consuetudine Officia in eis celebrandi, sed de eâ, quæ illorum curam, seu administrationem, Ministris Sacris attribuit.

Reg. II. & III. quæ dicunt, Officia Divina non esse celebranda in Locis pollutis aut interdictis, extenditur ad Oratoria privata, quæ benedicta sunt, perindè atque ad Oratoria publica, aut Ecclesias.

Reg.

Reg. III. & IV. Quæst. IV. quæ dicunt, eundem ordinem esse ubique observandum quoad Officia, & in Ecclesiis Suffraganeorum, formam Officii Metropolitanos esse usurpandam; non ubique obtinet: secus est de *Reg. V.* quæ dicit, Ecclesiasticos Sæculares & Regulares, Commensales Cardinalium aut Episcoporum, eadem Officia recitare debere, quibus hi utuntur.

Reg. V. VI. VIII. pertinent ad *Quæst. VII.* quæ Missam respicit. Dicitur, canendum esse *Gloria in Excelsis*, Dio Jovis Hebdomadæ Sanctæ; dicendum esse *Sursùm Corda*, in Præfatione; novem esse Præfationes, quæ suo tempore usurpari debeant; Sacerdotem habere secum debere, dum celebrat, alium Presbyterum, qui suum defectum suppleat: hæc novissima non est in praxi. Sunt præterea aliæ Præfationes in usu.

Reg. X. circa æqualitatem in cantu Psalmorum non observatur. *Canones 13. & 14. Dist. XII.* laudati ad id probandum, desumpti sunt è Conciliis Particularibus *Toletano & Braccarensi*, quæ Leges Universales condere non poterant, quæque, quoad hoc, ab aliis Ecclesiis adoptata non sunt.

Idem est de *Reg. IX.* quæ dicit, Clericis reservandum esse in Ecclesiâ locum distinctum, ab eo, quem Laici occupant.

Reg. I. Quæst. VI. respicit effectum Missæ quoad Defunctos; id patet ex *Can. 23. C. 13. QUÆST. II.* ibi laudato.

Canones laudati in *Reg. II.* dicentes, nihil exigendum neque accipiendum esse pro Divinis Officiis, loquuntur de administratione Sacramentorum, non verò de Officiis Divinis: hi sunt *Can. 99. usque ad 106.*

Secunda Pars hujus Capituli dividitur in Octo Quæstiones; earum Argumentum est. 1. Origo Missæ. 2. Personæ, quæ possunt illam celebrare. 3. Locus. 4. Tempus, quo illa celebranda sit. 5. Quoties. 6. Modus. 7. Antecedentia. 8. Adjuncta. Pleraque Regula indicant solum Textus Argumento suo respondentes: Multa hic reperiuntur, quæ expositione indigent: sed prius observandum est, hanc materiam rectius collocandam fuisse, ubi agitur de Eucharistiâ, cujus Missa est pars; nam Eucharistia est Sacrificium, & Sacramentum, & in omnibus Missis Sacramentum Sacrificio jungitur per Communionem; id autem, quod in Communionem accipitur, est sequela Sacrificii. Autor Officiis Divinis Missam conjunxit: *Decretalium* Collectores imitatur, qui sub eodem Titulo Missam, atque Officia Divina, collocaverunt, idè quod illa horum sit pars præcipua; & præterea, sufficiens numerus Textuum illis non occurrebat, circa Eucharistici quatinus Sacrificium, ut Titulum specialem constituerent, sub quo collocarentur ii, qui ad Sacrificium pertinent.

Textus laudatus in *Quæst. I.* est 47. *Dist. I. de Consecratione*, is non dicit, S. JACOBUM instituisse Missam; sed esse Autorem primæ Liturgiæ, id est ordinis Precum, Lectionum & Cæremoniarum, quæ in illa sunt, & S. BASILIUM ejus exemplum secutum, aliam valde celebrem in Ecclesiâ consecisse.

Cap. 11. de Celebrat. Missar. laudatum in *Quæst. II.* docet, offerri Sacrificium, ad ea persolvenda, quæ Deo debentur.

Reg. III. quæ est *Prima* Quæstionis II. respicit Missam solemnem, quæ reservabatur Episcopo.

Reg. IV. significat, extitisse Diaconos, qui contendebant, se Missam celebrare posse ex vigore sui Ordinis. Textus contrarium ostendit; quippe docet, Diaconum, qui delictum hoc patravat, confessum esse, se munus sibi non competens usurpavisse: poena autem, quæ punitus fuit, nempe Suspendio à Diaconatu ad 2. aut 3. annos, & exclusio perpetua à Sacerdotio; nec non consilium ingrediendi in Monasterium, quod illi datum fuit, ejus Sententiam confirmarunt.

Tom. I.

Reg. V. post *Sextam* ponenda erat, quæ dicit, nullum celebrare Missam debere in peccato mortali; Prior enim hujus exemplum continet, nec non *Septima & Octava*; quæ loquuntur de Presbytero, qui se inebriavit, aut Simoniâ commisit; *Quinta* autem loquitur de Concubinario, qui à celebrandâ Missâ abstinere debet. Simonia quoque ab illo munere excluderat, quia operabatur Irregularitatem tam ratione atrocitatis criminis, quam ratione Censuræ, quæ ex tunc illi coherebat.

Cap. 11. de Accus. laudatum in *Reg. VII.* non dicit, licere Presbytero nimium potu, etiam post mediam noctem; celebrare hoc die Missam, modò antè ipsam dormierit; sed vituperat solum, quasi magni criminis reum; Sacerdotem, qui id fecerat: porro, eum reprehendit, non solum, quia Missam non jejunos dixerat; sed multò magis, quòd celebraverat post talem excessum: itaque Autor, qui Textum hunc laudat solum, quoad violationem jejunii, eum non laudat, nisi quoad partem ipsius. Alius Textus laudatus *ibid.* nempe 49. *Dist. I. de Consecrat.* ab hoc jejuniò excipit Diem Jovis in Cœnâ Domini, ad honorandum id, quod JESUS CHRISTUS in illo die fecit, Missam celebrando & communicando Apostolos post Cœnam.

Regulis VIII. circa locum, in quo Missa celebranda est, adjiciendæ sunt *Reg. III. Quæst. II.* quæ respicit locum, in quo Divina Officia celebranda sunt. Dicunt, hoc fieri debere in Locis benedictis, aut consecratis, quæ neque polluta, neque interdicta sint: ad hæc reducuntur ferè omnes Octo Regula. Et quidem *Prima* earum dicit, Loca, in quibus Missa celebratur, consecrata aut benedicta esse debere. Ejus Exceptiones sumptæ à necessitate, vel ex privilegio Altaris portatilis, locum habent quoad Officia Divina; possunt enim celebrari, necessitate urgente, extrâ Loca benedicta, & ubicumque Altaria portatilia possunt esse in usu. *Exceptio II.* in gratiam Episcoporum, qui super Altari portatili celebrare possunt, locum habet ergà plures Ordines Religiosos, qui idem privilegium impetrarunt. Privilegium hoc à Concilio Tridentino abolitum est.

Reg. XII. XIII. reducuntur ad prohibitionem celebrandi Missam in Locis pollutis, aut non benedictis; is enim, in quo Paganus sepultus fuit, pollutus est; & Septilichra sunt Loca non benedicta.

Reg. X. quæ dicit, Missam in Monasteriis celebrandam non esse; falsa est, nisi restringatur ad Missas publicas & solemnes, quibus Plebs interesset; quod interiorem Monasteriorum pacem turbaret: hic est sensus *Can. 2. CAU. XVIII. QUÆST. II. ibid.* laudati, junctâ notâ *Correctorum Romanorum*; qui observant, illud esse epitomen *Can. 3.* sequentis; & Missas publicas solum prohibentis. Quod dicitur in *Regula*, Sacerdotem non debere celebrare ad idem Altare, super quo Episcopus eadem ipsâ die Missam celebravit, non observatur hodie.

Can. 12. Dist. I. de Consecr. laudatus in *Reg. XII.* non dicit, Missam celebrari debere, tam in Ecclesiâ Metropolitanâ, quam in aliis Ecclesiis; sed, eam in Ecclesiis Provinciæ eodem modo celebrandam esse, atque in Ecclesiâ Metropolitanâ, quòd multis in Locis exolevit.

Sensus *Cap. 12. de Celebr. Miss.* laudati in *Reg. XVI.* est, ex quo plures Missas celebrare eadem die prohibitum fuit, non licere Episcopo Missam dicere in aliâ Ecclesiâ, in quâ Sanctum Chrisma conficit, non obstante Consuetudine contrariâ, & quacumque obligatione faciendi alias cærimonias in aliis Ecclesiis, antè Chrismatis consecutionem. *Reg. XVII.* circa tempus, quo Missa celebranda sit, ferens, id fieri debere horâ Nonâ, non observatur hodie, neque quoad Missam publicam, neque quoad Missas privatas. Secus est de *Reg. XVIII.* quæ pertinet ad numerum Missarum, quas eadem die celebrare licet; & dicit, sufficere, ut una dicatur, excepto die Natalis Domini,

Ec 2

& casu necessitatis: talis est hodie casus, in quo idem Curatus habet plures Parochias, aut plures Ecclesias ab invicem distantes; in quibus nemo alius præter ipsum Missam Dominicis & Festis diebus dicere possit, deficientibus Sacerdotibus, quibus hoc munus committi possit.

Reg. XIX. quæ respicit modum celebrandi Missam, & dicit, id in singulis Ecclesiis eodem modo fieri debere, quo in Ecclesiâ Metropolitanâ, non est in praxi: atque etiam si observaretur, locum haberet solum quoad Ecclesias Provinciæ. Eadem est ac Reg. XVI.

Item exolevit Reg. XX. quæ respicit antecedentia Celebrationem, nempe extrudendos esse ab Ecclesiâ Parochianos extraneos.

Quod legitur in Reg. XXI. licere Missam celebrare sine Pallio & Sandaliis, spectat eos, qui jus habent Pallii gerendi; & quidem Cap. 7. hæc laudatum loquitur de Archiepiscopis, & supponit, esse dies & functiones, in quibus illud non gerunt, cum eo uti non possint, nisi diebus in Privilegio expressis, & extrâ Officia tristitiæ; Itaque, collocari hoc non debuisset in Regulâ generali. Secus est de Regulis XXII. ad XXVIII. XXXI. Earum Doctrina generalis est; scilicet 1. Verba Consecrationis Vini, addita verbis Evangelistarum, iuste adjecta fuisse, *Novi & æterni Testamenti, Mysterium Fidei*. Cap. 6. de *Celebrat. Miss.* in quo INNOCENTIUS III. hoc probat. 2. In Feriis omitti *Gloria in Ecclesiis, & Credo*, etiam si celebrando Missam de *Beatâ*, dicatur Præfatio ejus Festivitatibus peculiaris; & hoc, ut sit discrimen inter Festum & Commemorationem, Cap. 4. de *Celebr. Missar.*

3. Decem sunt Præfationes ad Missas destinata. 4. Orationes præscriptæ dicendæ sunt in Missâ. Hic est sensus generalis Cap. 1. *Extrav. Commun.* 5. Orandum est pro Defunctis in omnibus Missis; 6. Non sunt recitanda nomina, quæ Ecclesia generatim comprehendit, Can. 72. *Dist. I. de Consecr.* 7. non decet ut, relicta Missâ diei, aliâ semper audiantur. 8. Nemo debet ascendere ad Altare cum baculo, & capite cooperto: sunt Ecclesiæ, in quibus hoc ultimum non servatur: permittitur etiam Sacerdotibus, qui sine baculo consistere nequeunt ad Altare, eo uti adminiculo; sed hæc venia solum habet solum in Capellis interioribus. Quod dicitur, de non celebranda Missâ Capite cooperto, non ubique servatur quoad nonnullas Missæ partes. *Regule* XXIX. & XXX. respiciunt duntaxat Missas Parochiales, in quibus promulgandæ sunt Festivitates in hebdomada occurrentes, & sit Oblatio.

OBSERVATIONES circa CAP. III. de Sacramentis in genere & specialim EUCHARISTIA, BAPTISMO, CONFIRMATIONE.

De Baptismo loqui debuisset, priusquam de Confirmatione, quæ est ipsius perfectio, & priusquam de *Eucharistiâ*: nam Baptismus est janua Sacramentorum Cap. 3. de *Presb. non bapt.* Extremam Unctionem post Pœnitentiam ponere debuisset, cujus illa est supplementum, & complementum. Chrisma confundit cum S. Oleo, quod est Materia Unctionis Extremæ, sicut Chrisma est pars Materie Confirmationis.

Q U Æ S T I O. I.

Quod dicit de Sacramentis in genere, valde imperfectum est: ibi enim nec de numero illorum, nec de Materiâ, nec de Formâ, nec de intentione Ministri, nec de differentia effectuum ipsorum loquitur. Divisio, quam tradit, in Sacramenta *Necessitatis*, & Sacramenta *Dignitatis*, non est completa: nam Confirmatio, Extrema Unctio, Matrimonium, sub neutro membro continentur. Loquendo de prohibitione Sacramenta iterandi, illa

notare debuisset, quæ iterari nequeunt; & causam hujus discriminis, sumptam ex Caractere indelebili per alia impresso, non verò per alia. Exceptio *Regule* VI. expositione indiget: nam verba hæc, *Jus administrandi*, sunt æquivoca, cum possint accipi pro potestate Ordinis, quæ sufficit ad validitatem Sacramentorum, quæ Characterem imprimunt; vel pro potestate Jurisdictionis, necessariâ ad conferendam licet omnia Sacramenta, ita tamen ut ejus defectus alia Sacramenta non irritet, nisi Pœnitentiam & Matrimonium. Itaque, Exceptio hæc falsa est, si per *Jus administrandi*, Autor intelligat potestatem Jurisdictionis, & contendat, hujus defectum annullare Sacramenta, quæ non iterantur propter rationem supra observatam.

Exceptio I. *Reg. VII.* falsa est cum suis duabus Replicationibus, in eo quòd significant, Simoniacos, atque Hæreticos non habere potestatem conferendi Sacramenta, nisi agatur de Pœnitentiâ in casu necessitatis; aut de Baptismo in quolibet casu: habent enim potestatem conferendi validè omnia Sacramenta, quæ validè conferri possunt sine Jurisdictione.

Exceptio III. *ibid.* restringi debet ad alium quemvis effectum, quam Characterem, qui Personæ indigna, à Persona pariter indigna, imprimitur.

Differendo de Eucharistiâ, exponere debuisset, in quo illa essentialiter ab aliis Sacramentis differat; nempe, quòd alia sunt tantum Sacramenta in Collatione, & Receptione, cum non sint signa sensibilia rei invisibilis, quam operantur, nisi tùm, cum administrantur; & proinde, Sacramenta solum transitoria sunt, quæ desinunt representare id, quod operantur, statim atque recepta sunt, & non subsistunt, nisi ratione sui effectus: Eucharistia autem est Sacramentum permanens, continens id, quod representat, quamdiù subsistunt Species; & proinde, Sacramentum est, priusquam recipiatur, & subsistit, quatenus Sacramentum, postquam recepta est; donec Species consumptæ sint. Hic sensus est *Regule* VI. quæ dicit, partes hujus Sacramenti esse visibiles & invisibiles, antequam recipiatur. Visibiles, quoad Species; invisibiles, quoad res, quas tegunt, continentque.

Can. 87. *Dist. II. de Consecr.* laudatus in *Quinta*, quæ dicit: CHRISTUS ipse comedens comeditur; Conviva & Convivium: verus non videtur quoad litteram, nisi posito quòd CHRISTUS cum Apostolis suis communicaverit, quo in casu fuit Comedens & Comestus, Conviva & Convivium.

Q U Æ S T I O II.

Canon 29. *ibid.* laudatus in *Regula* I. non dicit id, quod dicere fingitur ab Autore: nam solum prohibet Eucharistiam ægrotis ferendam à Laicis, aut mulieribus procurare; &, juxta Autorem, prohibet facere, ut alius Sacerdos offerat: quod à nullo Canone interdicitur.

Priusquam ad alias Regulas transeamus, observandum est, Autorem in hujus, ac sequentium Quæstionum Inscriptione, nec non in eorum Corpore, confundere Sacrificium & Sacramentum, loquendo de Sacrificio sub nomine Sacramenti; nam ubique utitur his verbis, *Offerre Sacramentum, & illud accipere*; horum loco, *offerre Sacrificium, & accipere Sacramentum*. Porro, hac mixtione cogitur applicare Sacramento id, quod soli Sacrificio convenit, applicare Sacrificio id, quod Sacramento peculiare est; idcirco gnari necessitatis discernendi res adeò graves, credimus, nihil nos utilius facere posse, quam incumbere observatori Regulæ, in quibus occurrit hæc confusio, vel quibus illa imputari potest, juxta pravum sensum, quem personæ rudiores, aut parùm attentæ iis dare possent.

Obfer-

Observare etiam opus est, Autorem potuisse usurpare verbum *Offerre*, pro *Administare*; sed, si res ita se haberet, cur exigit *Reg. X.* eum, qui offert, jejunum esse; quod quidem pransi Communionem dare possunt, & ea sepius datur aegrotis, non solum post Prandium, sed etiam post Cœnam? Cur tot collegisset *Quæst. III.* Textus, qui loquuntur de Oblatione Deo facta? *Regulæ* loquentes de Consecratione Eucharistiæ, de Elevatione Hostiæ, de Cessatione Missæ die Parasceves; nonne hanc Oblationem respiciunt?

Primum exemplorum promissorum occurrit in *Reg. 1.* hujus *Quæst.* antè Observationem hanc expositâ; nam Autor videtur applicavisse Sacrificio Canonem, qui loquitur de Sacramento.

Aliud extat in *Reg. XI.* quæ malum Ministrum respicit, qui semper validè offert, non obstante pravitate suâ: pravus autem, qui accipit Eucharistiâ, eam semper accipit sine fructu, quem in bonis operatur.

Quoad *Reg. XII.* ea aliundè peccat; nam dicendo, Hæreticos non debere accipere Sacramentum, sub Titulo, *Quis offerre & accipere Sacramentum debeat*, insinuat, Hæreticos debere offerre Sacrificium.

QUÆSTIO III.

Regulæ XII. quæ est *Prima* hujus *Quæst.* nimium generalis est; fert enim, omnes, generaliter loquendo, offerre, & accipere debere: quod falsum est erga eos, qui non sunt Sacerdotes, aut non sunt baptizati. Inter *Novem* Exceptiones; quædam non habent locum in iis, qui offerunt; nempe, ut non sint Comædi; ut abstinerint ab usu Matrimonii die præcedente; ut non habeant impuritatem corporis, cui sexus est obnoxius. Si, per *Interdictum*, intelligatur suspensio, cui Laici non subjeant; pars Exceptionis *I.* quæ loquitur de *Interdictis*, Communicantium vulgo non convenit, sed peculiaris est Sacerdotibus, qui à Celebratione Missæ suspensi esse possunt.

QUÆST. IV. Quid, & Quantum offerendum, & sumendum.

Novem *Regulæ* hujus *Quæstionis*, quamvis extense ad Communionem, non convenirent ei, qui offert, qui tenetur offerre panem & vinum aquâ mixtum; nihil aliud offerre; non offerre panem fermentatum; non offerre quas; sive separatas, sive mixtas cum vino; non offerre lac pro vino, nec panem vino madidum; non offerre panem sine vino & aquâ; offerre unicum Hostiam pro se, pro cæteris autem totidem, quot Plebi necessaria sunt. Hæ *Regulæ* incipiunt à *Reg. XIV.* & clauduntur per *XXI.*

QUÆST. V. Expositio Eucharistiæ & verborum ejus.

Regulæ XXII. & *REG. XXV.* & *XXVI.* sibi mutuam lucem afferunt, & docent, Corpus JESU CHRISTI non comedi carnaliter, prout est in seipso, sed spiritualiter, prout est sub Speciebus, quæ eum non continent sub propria forma. Alia est manducatio spiritualis; ea nempe, quæ fit per fidem junctam desiderio communicandi. Vide Textus ab Autore laudatos, *Dist. II. de Consecr.* ubi plures alii reperiuntur, qui res easdem docent.

Reg. XXIII. exponit *XXIV.* quod enim dicit, de vino aquâ diluto, illud transubstantiari in Sanguinem JESU CHRISTI, docet, panem transubstantiari in Corpus ejus. Itaque, post Consecrationem, Substantiâ panis non offertur, sed ejus Species, ut dicitur in *REG. XXIV.*

QUÆST. VI. Modus offerendi, & accipiendi Eucharistiâ; Antecedentiâ, & Adjuncta.

Hic Sermo fit de de Dispositionibus ad offerendum & accipiendum Eucharistiâ; quarum aliæ peculiare sunt Communioni; purâ continentia conjugalis; quæ conjugatis non Sacerdotibus convenit: aliæ, Sacramento & Sacrificio communes sunt: nempe, probatio congrua, remissio contumeliarum, puritas Corporis & Cordis.

Quædam *Regulæ* aliud respiciunt, quàm has dispositiones: nempe, Adorationem Hostiæ in ejus Elevatione, quod pertinet ad Oblationem Eucharistiæ Deo, non verò ad Administrationem ipsius Communicantibus; item qualitatem Vaporum, in quibus Eucharistiâ offerre oportet; Venerationem, quæ illi debetur, cum ad ægros deferretur.

QUÆST. VII. Quando, & quoties offerendum, & sumendum sit.

Reg. XXXVI. & *XLI.* dicunt, Ter in unôquoque anno communicandum esse, in Paschate, Pentecoste, & in Natali Domini. *Reg. XXXVIII.* *XXXIX.* *XL.* approbant Communionem Die Cœnæ Domini, Diebus Dominicis, & Quotidianam. *Reg. XLII.* Sacerdoti præcipit, ut communicet toties, quoties Missam celebrat. *Reg. XXXVII.* verat, Missam dici duabus diebus Pascha præcedentibus. Hæ duæ *Regulæ* ostendunt, Autorem loqui de Oblatione Eucharistiæ, quæ fit Deo, & non simpliciter de præsentatione, quæ fit Communicantibus. Quod dicit de Missâ non celebrandâ Sabato Sancto, non est in usu.

QUÆST. VIII. Consecraria Eucharistiæ.

Hic loquitur *1.* de reliquiis Specierum consecratarum, quæ consumendæ sunt à Ministris, qui aliquandiu à cibo abstinere debent post consumptionem, ne sacra misceatur esca, cum alimentis profanis, *REGULIS XLIII.* & *XLVI.* Legendum est, in hac *Fejnio* pro jurejurando, *Dist. XXIII. de Consecr. Can. 1.*

2. De Oratione, quæ sequitur Oblationem, & de pæte, quæ danda est post hanc. *Reg. XLIV.* *XLV.* ostendunt, Autorem loqui de Oblatione Deo factâ. *3.* De pœnâ ejus, qui Sanguinem effundit, & illius, qui Eucharistiâ præ ebrietate vomit, *Reg. XLVII.* *XLVIII.* & de pœnâ eorum, qui non communicant *Reg. LXI.* *4.* de ejus effectibus, qui sunt, operari remissionem peccatorum in iis, qui aliquot omiserunt in Confessione, aut confiteri non potuerunt, animam Deo conglutinare; non verò CHRISTUM in Corpus convertere, quâ in re discrepat ab aliis cibis, quæ convertuntur in substantiam Corporis; benedicere Deo; evahere in Cælum *Reg. XLIX.* *LIII.* *LIV.* *LV.*

5. De ejus prerogativis; esse Commemorationem Passionis Dominicæ & non iterationem ipsius; significare Immolationem Corporis & Sanguinis CHRISTI, & sub singulis partium suarum, CHRISTUM totum continere, *Reg. L.* *LI.* *LII.*

En omnes *Regulæ* hujus *Quæstionis*, quæ ordinem hunc accipere debuissent.

DE BAPTISMO.

Tertia & postrema *Pars* hujus *Capitis* respicit Baptismum; cuius Argumentum dividitur in *Quæstiones IX.* videlicet *1.* Baptismus in genere; Substantia, necessitas, atque effectus ejus. *2.* II, quibus ille administrandus est; *3.* Quis eum conferre debeat; *4.* Ubi. *5.* Quando. *6.* Antecedentiâ. *7.* Modus conferendi & Adjuncta. *8.* Consecraria. *9.* Figura, quæ magis ad illum accessit. Ordo & consilium hoc bona sunt: secus est interdum de executione.

QUÆSTIO I.

Exordiri debuisset à Regulis, quæ substantiam Baptismi respiciunt; nempe *Decima & Undecima*, quæ dicunt, Baptismum tribus rebus componi, aquâ, verbo, & spiritu: prior est materia: altera, est forma; Tertia, causa præcipua, quæ eum efficacem facit; tùm pergere ad dispositiones, quibuscum accipiendus est, quarum præcipua, est voluntas eum accipiendi: nam sine hæc nullus est; aliæ necessariæ non sunt, nisi quoad effectus, qui eas sequi debebant, velut earum fetus ipsi proportionati. Harum dispositionum nobilior est pœnitentia, sine quâ nulla est peccati remissio; & cùm Fides, Spes, & Charitas in pœnitentiâ contineantur; illæ etiam sunt ex earum dispositionum numero. Effectus, quorum mentionem facit Autor, sunt 1. Remittere Peccatum Originale, & Peccata Actualia REGULA II. 2. Baptisatum in virum cœlestem mutare Reg. III. 3. cum CHRISTO incorporare Reg. IV. 4. Ei conferre gratiam majorem, aut minorem, pro variis Recipientium dispositionibus Reg. V. Quod dicitur deinceps gratiam hanc crescere aut decrescere, non pertinet ad Baptismum; 5. Minuere Diaboli potestatem ergà Baptisatum Reg. VI. 6. Concupiscentiam debilitare Reg. VII. Autor omisit *Caracterem*, qui est etiam effectus Baptismi. Quod legitur in *Octava*, Baptismum non accipere magis nec minus, restringi debet per hanc Clausulam, ex Parte *Ministri*, quæ sumitur ex *Can. 47. Dist. IV. de Consecr.* ubi S. AUGUSTINUS dicit, dignitatem, excellentiam, zelum, & eminentiam scientiæ, prudentiæ, aliarumque virtutum Ministri, non augere effectum Baptismi. Reg. IX. loquitur de necessitate Baptismi, & quatuor Casus excipit: *Primus* est, cùm Fides supplevit Baptismo, qui accipi non potuit; votum hujus adjiciendum erat Fidei. *Secundus*, quo Deus interitis baptisat, quod hominibus valdè ignotum est: *Tertius & Quartus* sunt Casus Martyrii & voti, seu desiderii Baptismatis, quando hoc recipi non potest. Hic postremus casus, idem est, ac primus. Textus laudati *ibid.* eundem Autorem habent S. AUGUSTINUS in *Libris de Baptismo*, nempe *Can. 34. & 149. Dist. IV. de Consecr.*

Ex *Exceptionibus IX.* quæ leguntur in *Regula II.* & quæ primum effectum Baptismi respiciunt, plures ad rem non faciunt, scilicet, *Prima*, sumpta ex Baptismo *Joannis*: hic enim agitur de Baptismo CHRISTI. *Quarta* sumpta ex infidelitate, aliove peccato posteriori. *Septima* sumpta ex eo, quod Baptismus datus sit extrâ Ecclesiam, falsa est: aliæ trahuntur ex defectu dispositionum requisitarum, quas hujus *Quæst.* principio observavimus. Quod dicitur in *Regula I.* pertinet ad necessitatem Baptismi, de quâ consulo agitur in *Reg. IX. Reg. XII.* circa punitionem Sacerdotis, qui Baptismum denegat, pertinet ad *Quæst. VIII.* quæ loquitur de pœnis delictorum ratione Baptismi commissorum.

REG. XIII. pertinet ad QUÆST. VII. nam vasculum, quo aqua super Baptisandum effunditur, pertinet ad formam baptisandi.

QUÆSTIO II.

Quinque hujus *Quæst.* REGULÆ circa eos, qui baptisandi sunt, indicant solum Textus, qui de Arguendo singulorum loquuntur; omnes esse baptisandos tam Infantes, quàm Adultos, sive sanos, sive ægros; & quid faciendum sit ergà furiosos, eos qui dormiunt, aut baptisari nolunt, & ergà malos.

Quod dictum fuit suprâ, respicit Adultos, ergà quos, sicut ergà Infantes, nullum est à multis Sæculis tempus determinatum: fatui, si tales sint à natiuitate, aut ab infantiâ, ejusdem sunt conditionis, ac pueri: si tales sint ex casu infantiæ posteriori, & se Baptismum cupere antea significaverint, baptisari possunt durante hac ægritudine. Idem est de iis, qui dormiunt, qui valdè baptisantur, si antea somnum

id optaverint. Qui coacti aut inviti baptisantur, nequidem Caracterem accipiunt; sed si Baptismum accipiant ob metum, validus est Baptismus, sed fructu caret, ob peruersam intentionem Baptifatorum.

QUÆSTIO III. IV. V. VI.

Jus baptisandi solemniter ad solos Episcopum, Presbyterum, & Diaconum pertinet; verum hic non potest nec debet id facere, nisi deficiente Presbytero Curato. Sacerdos olim non potuit, Episcopo præfente, nisi ex hujus consensu. Hæretici, & alii quilibet Peccatores, non baptisant licitè; sed eorum Baptismus validus est, modò factus fuerit juxta formam ad validitatem requisitam.

Quod dicitur in QUÆST. IV. V. VI. circa locum, tempus, & solemnitates, non respicit validitatem. Iis Ministri se conformare debent, quamdiù vigent Ecclesiæ Leges, quæ ea præcipiunt; tales sunt 1. non baptisare solemniter in domibus privatis, nec in Monasteriis, sed tantùm in Paræcia Baptisandorum. 2. Rogantes, ejus Paræciæ censentur, in quâ Baptismum poscunt. Secus est de Regulis, quæ respiciunt tempus, & de iis, quæ Baptismi antecedentia præstituant; exceptis doctrinâ, & probatione arbitrariâ, quoad qualitatem & durationem temporis. Pœnitentia ad Baptismum requisita, est Pœnitentiæ virtus, & non Pœnitentiæ Sacramentum, quæ Baptisatis est peculiaris. Illæ Regulæ exoleverunt.

Regule XL. & XLI. pertinent ad *Quæst. 6.* certo enim tempore ante Baptismum is, qui Baptismum petebat, dare suum nomen debebat; etiam, antè Baptismum aquâ benedicitur. *Reg. LIV.* quæ indicat Textus, qui exponunt Exorcismos & Exufflationes, subjicienda erat XLII. quæ loquitur de Exorcismis. *Reg. XLV.* sola est in *Quæst. VII.* propositâ, quæ loquitur de re Baptismo substantiali; nempe, de Invocatione Sanctæ Trinitatis. Aliæ Regulæ respiciunt ceremonias merè accidentales; nempe Paternos, sponsonem Baptisati, Exorcismos, renuntiationem Dæmoni &c. Orationes quæ super eum funduntur; ceremonias Salis benedicti, Saliuæ Unctionis.

Quod *Reg. LII.* dicit de Unctione super frontem, respicit Confirmationem, saltem ex multis sæculis. Idem est de *Reg. LVII.* quæ est in *Quæst. VIII.* sub quâ aliæ non occurrunt Regulæ attentione dignæ; nisi LX. & LXI. quæ Baptismi iterationem spectant.

LX. quæ dicit, Baptismum non esse iterandum, (quod de Baptismo valido ac certo intelligendum est) XV. Exceptiones continet, quarum multæ aut ex verâ aut ex speciosâ nullitate Baptismi desumptæ sunt. Inter eas Exceptiones, *Sex* ab Autore rejiciuntur, & *Dus* præterea reprobari debuissent. Sumuntur ex eo, quod, vel omiſsa fuit trina immersio, vel adhibita aqua non consecrata. Exceptiones legitimæ, sunt, sibi ipsi Baptismum contulisse, omiſsisse id, quod substantiale est, vel partem ejus. v. gr. Invocationem Sanctæ Trinitatis, vel hæc verba, *Ego te baptiso*, quæ ab ALEXANDRO III. definita sunt, esse necessaria ad validitatem Baptismi, dubitare rationabiliter de existentiâ aut validitate Baptismi: his in casibus Baptismus non iteratur, vel quia nullus fuit Baptismus, vel quia justa est suspicio nullitatis; & tunc securior pars est amplectenda. Aliæ Exceptiones desumptæ sunt ex spuris nullitatibus suprâ observatis.

Reg. LXI. indicat Textum, qui loquitur de pena iterationis damnatæ in LX. Nulla est, quæ damnationis hujus rationem afferat, desumptam ex Caractere per Baptismum producto. Circa has Regulas immorari coacti fuimus, ob defectum ordinis inter Exceptiones *Reg. LX.* ejusque vitia.

PARS IV. & V. CAP. V. De CONFIRMATIONE & Sancto CHRISMATE.

Quod dicitur de *Confirmatione*, non sufficit ad erudiendum circa hoc Sacramentum; Nihil enim traditur

ditur hic de ipsius Materia principali, quæ est manuim impositio: nec de ejus Formâ; *Ego signo te Chrismate Salutis in nomine Patris &c.* nec de ejus Effectibus, qui sunt, incrementum gratiæ sanctificantis; jus ad auxilia necessaria, ut perfecti Officia Christiani impleantur; & impressio Characteris, propter quem iterari non potest; nec de ejus Fine, qui est corroborare in periculis amittendæ Fidei: nec de ejus necessitate, seu obligatione illam accipiendi; & nihilominus omnia hæc probantur per Canones Corpori Juris insertos, ut patebit in nostris REGULIS circa hoc Sacramentum. Hac omissione Autor defuit consilio suo hujusmodi Canones methodicè exponendi.

Cum Unctio sit finis generalis Sancti Chrismatis, Olei Infirmorum & Olei Cathecumenorum; Autor tria hæc, sub verbo *Unctionis Sacræ* complectitur: magna tamen intercedunt discrimina. Extat enim Balsamum in Chrismate, & hoc non adhibetur solum, nisi in Confirmatione, Consecratione Episcopi, Calicis, & Patenæ: Cætera sunt meri Olei species, ad varios usus destinata; nam Oleum Infirmorum, ad solum Extremæ Unctionis Sacramentum destinatur, quamvis adhibeatur in Benedictione Campanarum. Quoad Oleum Cathecumenorum, quamvis illud benedicatur ad Baptismum, usurpatur, non solum in Baptismo, perinde ac Chrisma: sed etiam cum Chrismate adhibetur, ad Benedictionem Fontium Baptifmalium, in Consecratione Ecclesiæ & Altaris. Vid. BELLOTIUM in *Ritus Ecclesiæ Laudunensis* p. 798. n. 98. Itaque id, de quo loquitur VIGELIUS, usurpatur in Quatuor Sacramentis, Baptismo, Confirmatione, Ordinatione, Extremâ Unctione, & in pluribus Benedictionibus & Consecrationibus; quod tamen hic dicit, solum Extremæ Unctionis Sacramentum respicit. REG. III. IV. V. VI. quæ dicunt, Sacerdotis esse, ut illam conferat; Episcopum quoque eam dare posse; aut, quæ indicant Textus docentes, quibus illa conferenda sit, quando, & quomodo; 2. Ordinationem in Consecratione Episcopi, 3. Consecrationem Altaris, & Benedictionem Fontium REG. VIII. & X.

REG. I. tribuit *Chrismati* nomen *Sacramenti*, quod propriè non convenit nisi signis sensibilibus, quæ gratiam conferunt, itaque benignè accipienda est denominationatio, & intelligendum *Sacramenti*, verbum, prout signum sensibile rei sacræ denotat.

REG. IX. quæ dicit, Presbyteros Sanctum Chrisma ab Episcopo petere debere, sub hoc verbo complectitur Oleum Infirmorum & Cathecumenorum, necessarium ad Baptismum & Extremam Unctionem. Tres tantum sunt in Corpore Juris *Textus*, qui de Extremâ Unctione loquuntur. Can. 3. DIST. XCV. Cap. unicus. de *Sacr. unct. c. 14. de verb. signif.* sed quod in eis legitur, sufficit ad discernendum, quod scitu dignum est; nempe ejus Materiam, Formam, Effectum, Ministerium, necessitatem, dispositiones, quas requirit, ut docuimus in Regulis circa hoc Sacramentum, ubi etiam referuntur, quæ de illo dicta sunt à Concilio Tridentino Sess. XIV.

Cernitur in PONTIFICALI ROM. Part. 3. Cap. 4. Officium Benedictionis & Consecrationis Sanctorum Oleorum, p. 487. Editionis Paris. AN. MDCLXXXIII.

OBSERVATIONES in CAP. IV. de CONSECRATIONIBUS & BENEDICTIONIBUS.

Hic multas res valdè invicem discrepantes Autor confundit. 1. Benedictionem, cum Consecratione; quæ differunt in eo, quod hæc non fiat sine Unctione, quæ non requiritur in Benedictione: indè est quod de Ornamentis Ecclesiæ, & Vestibus Ministrorum Sacrorum, non dicitur, illa consecrari; sed tantummodò benedici. Idem est de Ecclesiis, quarum alia benedictæ, alia consecrata sunt. Item Oratoria vulgò duntaxat benedicta sunt, sive publica, sive privata sint: perinde est de Capellis Domesticis, quæ numquam sunt consecrata, sed simpliciter benedictæ: idem obtinet circa Aquam, Sal, Panem, Abbates, Abbatissas, Cruces, Imagines, &c.

Consecrationem Sacramentalem, qualis est Consecratio Episcoporum, & Eucharistiæ, confundit, cum Consecratione, simpliciter cerimonia Ecclesiastica, quæ adhibetur erga Ecclesias, Altaria, Calices, Patenas, Reges, Reginas, &c.

Ecclesiarum Consecrationem confundit, cum ipsarum Reconciliatione, quæ semper sine Unctione fit. Unctio autem semper adhibetur in Consecratione Ecclesiarum; Reconciliatio fieri potest per simplices Presbyteros; Consecratio autem ad solos Episcopos pertinet. Reconciliantur Ecclesiæ benedictæ, perinde ac consecrata: Reconciliantur Cæmeteria, quæ numquam consecrata fuere, eodem modò, quo Ecclesiæ consecrata.

Hæc omnia distincta sunt in nostris REGULIS circa Ecclesias, in quibus prolixè disseritur, de earum Consecratione Pollutione, Reconciliatione, & præ cæteris rebus, ostensum fuit, Pollutionem non destruere Consecrationem, quæ non perit nisi per ruinam, aut totalem, aut majoris partis, & Reconciliationem valdè à Reconciliatione discrepare.

His Observationibus præmissis, ab enumeratione abstinere possemus; verum pauca delibabimus ex singulis Regulis; quæ gravibus peccatis turgent.

REG. II. Magnam habet affinitatem cum REG. LX. de Baptismo. Quod in hanc dictum fuit, ad illius expositionem infervit; ideòque ad eam remittimus. In utraque agitur de iteratione rei, quæ, ubi ritè facta, iterari non potest, & quæ, si nulla sit, ob defectum alicujus rei ad ipsius validitatem requiritur, rescindi potest, & tunc non iteratur realiter; quod enim irritum est, pro infecto haberi debet. Idem est de casu, in quo sufficientes probationes non extant, ceremoniam factam fuisse, vel legitima est suspicio, eam malè factam fuisse.

Affinitas hæc patrocinator remissioni, quam fecimus, ad aliam Regulam; sed cum illa non sit totalis, atque esse nequeat, ideò quod Baptismus sit Institutionis Divinæ, & Consecratio Ecclesiarum, Altarium, Calicum, Patenarum, sit Institutionis Ecclesiasticæ; observandum est, hinc confici, quod Ecclesia jubere potest, ut hæc, etsi ritè facta, quibusdam in casibus iteraretur (tales sunt omnes casus Pollutionis, quibus illa medetur, per Reconciliationem) jubere enim posset, ut res consecrata sic suam Consecrationem amitterent; quod facere nequit erga Baptismum, qui, ratione Characteris indelebilis, quem imprimit, numquam, si ritè acceptus fuerit, iterari potest, quocumque in casu.

Observandum est etiam, Ecclesiam, nedum jussisse, ut Loca consecrata suam Consecrationem in Casibus Pollutionis amitterent, illaque revocaretur, sed id prohibuisse perspicuè, illos distinguendo à Casibus destructionis & readificationis.

Principio hujus Regule occurrit exemplum confusionis observatæ erga Consecrationem & Benedictionem: nam rebus consecrandis annumerat Vasa & Ornamenta, quæ solummodò benedicuntur.

Quod dicitur in hæc Regulâ & in Reg. IV. Altaria suam Consecrationem amittere, per fractionem in loco, ubi sunt Reliquiæ, & cum hæc suo loco eruuntur; verum est quoad eos, qui sentiunt illa validè non consecrari sine Reliquiis: secus quoad alios. Vide SANBOVIUM, *Resolut. Tom. I. Cas. 258.*

Conjungere debuisset quidquid in Regulis suis nempe REG. II. & V. dicit, circa Pollutionem: nempe 1. Eam nasci ex violentâ Sanguinis Humani effusione: 2. Ex Criminibus Impuritatibus. 3. Ex Sepultura Infidelium, Hæreticorum, & Excommunicatorum in Locis Sacris; hidenunciati esse debent. 4. Loca polluta reconciliari, per asperionem Aquæ solemniter benedictæ, cum vino & cinere, Cap. 4. & 5. de *Consecr. Eccles.* Hac in Regula Reconciliatio cum Consecratione confunditur, in quâ præterea adhibentur Thus, Chrisma, Oleum Cathecumenorum PONTIF. ROMAN. de *Eccles. Consecr. pag. 258.* Idem fit

in REG. XIII. quæ dicit, Oleum non benedictum, per mixtionem cum benedicto, fieri benedictum; quod ad Vinum consecratum extendi nequit.

REG. XIV. quæ dicit generatim, Consecrationem fieri in Loco sacro; vera esse nequit de omni Consecratione; quia supponit Ecclesiæ Consecrationem.

Reg. XV. & XVII. restringi debent ad Consecrationem Chrismatis & Sanctorum Oleorum, quæ, propriè loquendo, est simplex Benedictio, & sola, quæ annua sit

Reg. XVI. & XVIII. restringi debent ad Consecrationem Ecclesiæ, quæ fieri potest Diebus Feriatis, sicut in Dominicis, & cujus Solemnitas Octo dies durat. Consecratio Episcopi fit solum Die Dominico.

Reg. XVII. convenit Consecrationi Ecclesiæ, & Consecrationi Episcoporum, quæ fieri debent à Jejuo; idem est de aliâ qualibet, quam comitatur, aut sequitur, Sacrificium: talis est Consecratio Altarium sive fixorum, sive portatiliū. Idem est de Benedictio- ne Abbatum & Abbatissarum. Hoc Ecclesiarum Consecrationi, quoad jejunium, peculiare est, quòd is, qui eam facturus est, & ii, qui eam possunt, die præcedenti jejunare teneantur; PONTIF. ROM. de Consecr. Eccles.

Reg. XIX. Soli Ecclesiarum Consecrationi convenit; in eo quòd dicit, adhiberi in Consecratione non solum Preces, sed etiam Sal. Textus laudatus in Reg. XX. respicit solum Consecrationem Ecclesiarum, de quâ dicit, eam sine Missâ fieri non debere, sed hoc non est peculiare huic Consecrationi, sed etiam convenit Consecrationi Episcoporum, & Altarium, atque etiam Benedictio- ni Abbatum, & Abbatissarum.

Reg. XXI. quæ dicit, licentiam Pontificis, ad Ecclesiarum Consecrationem, requiri; generaliter falsa est, & ab usu aliena. XXII. solam respicit Eucharistiam, in quâ, post Consecrationem solæ remanent Species panis & vini: aliæ Consecrationes nullam neque in rebus, neque in personis, mutationem substantialem operantur.

XXIII. pertinet ad omne Consecrationis genus: omnes enim gratuita esse debent, sicut administratio Sacramentorum, & celebratio Missæ. Quod dicit XXIV. eum, qui Ecclesiæ Consecrationem procurat, ad eam dotandam teneri; ad Benedictio- nem Cappellarum, sive privatarum, sive publicarum, extenditur.

Autor, non animadvertens, inter res, de quibus locutus est, agendo de Consecratione, multas esse, quæ solum benedicantur, ut cernitur in *Pontificali* & *Ritualibus*; novissimas Regulas infumit in expositione Benedictio- nis; & declarat, se id facere propter ejus affinitatem cum Consecratione: Reg. XXV. in quâ dicit, Abbatissas non benedici: quod falsum, sicuti quod addit, Abbates non benedici, nisi Privilegiati sint; nam, Benedictio Abbatum & benedicenda Abbatissæ, de jure Communi est, & PONTIF. ROM. præscribit formam. Omis- sa fuit negatio in Reg. XXVII. quæ dicit, Inferiorem posse Superiorem benedicere: verò simile non est, Autorem contradixisse S. PAULO: præterea illa est in *Can. 6. DIST. XXI.* quem laudat. Quod dicit in XXIX. Benedictio- nem fieri debere à jejuo, & horâ tertiâ; non nisi ei convenit, quam præcedit, aut comitatur, aut sequitur, Missâ: quales sunt, Benedictio- nes Abbatum, aut Abbatissarum, & Panis benedicendi, qui affertur in Missâ; aliæ sunt quilibet horâ, & post prandium.

OBSERVATIONES in CAP. V. de PŒNITENTIA.

Principiò colligendum erat quidquid Pœnitentiam generatim respicit, & convenit Pœnitentiæ, quatenus Virtuti, & Pœnitentiæ, quatenus Sacramento: utrique commune est hoc, ut sit dolor sincerus ob peccatum commissum, & voluntas ultrâ non committendi, ac satisfaciendi pro commissò. Sub titu-

lo de Pœnitentiâ in genere, colligere opus erat omnes Canones, qui Pœnitentiæ statum respiciunt, sub Lege Naturæ, & sub Lege Mosaicâ; atque identidem observare id, quod ad Pœnitentiam virtutem, pertinet, ad Sacramenti Dignitatem evectum fuisse per Legem Novam, quæ huic virtuti, tunc ad remissionem peccatorum sufficienti, adjecit obligationem Confessionis, & parendi Judicio ejus, qui illam excipit, sive quoad Confessionem, sive quoad Absolutionem.

Antè Institutionem Sacramenti, nulla erat obligatio consistendi apud Sacerdotem peccata sua, tam interiora, quam exteriora: remissio à nullius Sacerdotis Judicio pendebat; quotus quisque peccator sibi Pœnitentias imponere debebat, sive congruas satisfactions, sive ad non recidendum, sive ad expiandum peccata commissâ. Obligatio, proportionandi Pœnitentiam peccato sive interius, sive exterius omni tempore viguit. Idem est de obligatione reparandi scandali, quod peccati publicitas peperit: hujus gnarus DAVID, publicam Pœnitentiam egit, ob peccata sua publica: *Ninivita* idem egerunt. Nova Lex hac in re non differt ab aliis, nisi quoad modum & Electionem formæ, quâ fieri debeat; in eâ præstituitur, & dirigitur juxtâ qualitatem peccatorum, ita, ut liberum non fuerit eligere poenas sibi imponendas, eorumve durationem determinare; prius autem peccatori licebat eligere media, quæ apta duxerat, ad expiationem suorum Criminum, illorumque usum ac durationem definire, modò usque ad mortem produceret ob Dei offensam; atque attentionem ad vitandum sedulò omnes occasiones relapsus.

Expositis iis, quæ ad Pœnitentiam in genere spectant, nec non Communibus proprietatibus Pœnitentiæ virtutis, & Pœnitentiæ Sacramenti; continuâ serie colligi debuisset id, quod Pœnitentiæ Sacramento peculiare est; ejus Institutio, Materia, Forma, Minister, necessitas, effectus. Omnes Canones, qui docent CHRISTUM dedisse suis Apostolis atque, in eorum personâ, omnibus Presbyteris, potestatem remittendi peccata, aut retinendi, solvendi, aut ligandi, & laudant loca Novi Testamenti, quæ probant hoc factum, pertinent ad institutionem hujus Sacramenti. Ejus *Materia* applicandi sunt omnes Canones, qui loquuntur de iis, quæ vulgò *Actus Pœnitentis* vocantur; nempe Contritio, Confessio, Satisfactio. Ad *Formam*, pertinent omnes, qui loquuntur de verbis, quibus peccata remittuntur. Omnes, qui agunt de *Personis*, quæ habent potestatem absolvendi à peccatis confessis, respiciunt *Ministrum*. Denique omnes, qui loquuntur de remissione peccatorum, ex vigore Clavium, spectant *Effectus* hujus Sacramenti, qui consistunt in eo, quòd tribuatur cum Gratia Sanctificanti, quæ peccatum repellit, jus ad auxilia necessaria ad vitandum relapsum, quorum principium est amor justitiæ, & desiderium satisfaciendi pro peccatis remissis.

Loquendo de *Contritione*, colligere opus erat summam Canonum loquentium de Charitate, quæ debet esse motivum doloris, in quo consistit Contritio. Cùm amor Creaturæ peccatum committat, amor Creatoris læsi detestationem peccati operari debet: magna est illorum Canonum copia in *DIST. I. II. III. De Pœnit.* Aptiores ad Argumentum ii sunt, qui docent, Charitatem justificare, & justitiam unâ cum illâ nasci & crescere. His Canonibus jungendi erant, qui loquuntur de aliis conditionibus Contritionis; nempe, quòd ea extendi debeat ad omnia peccata lethalia commissâ, & includere propositum serium ultrâ non peccandi. Continuâ serie colligendi erant omnes Canones, qui respiciunt *Confessionem*, incipiendo ab iis, qui loquuntur de ejus necessitate; tùm pergendo ad eos, qui agunt de conditionibus requisitis ad ejus validitatem: nempe, ut sit integra, ita, ut nullum omittatur è peccatis mortalibus commissis; sincera sit ac sine tergiverfatione; fiat cum dolore, & apud eundem

eundem Confessarium, qui habeat Jurisdictionem in Pœnitentem, eosque disponendo, ita, ut unaquæque conditio seorsim, ac sine interruptione tractaretur.

Loquendo de *Satisfactione*, tres illius species distinguere opus erat; aliæ pendent ab electione Pœnitentis; aliæ injunguntur à *Canonibus*, quæ vocantur *Pœnitentiales*; postremæ à Confessario imponuntur: Quoad pœnitentias Canonicas, observandum erat, quòd, post antiquationem Pœnitentiæ publicæ, hi Canones inserviant tantùm ad temperandas Pœnitentias, quas injungit Confessarius, juxta proportionem inter illas & peccata, ita, ut majores aut minores sint prout majora aut minora sunt peccata; ideòque olim durius aut mitius castigabantur. Quoad Pœnitentias injunctas à Confessario, tales existere semper quoad peccata, circà quæ nihil statuerant Canones specialiter; ac post abrogationem Canonum Pœnitentialium: omnes Pœnitentiæ sunt hujus generis; sub lege eas Canonibus conformandi, quoad fieri poterit.

Quoad Formam hujus Sacramenti, mentio ejus expressa non apparet in Canonibus Corpori Juris insertis: ex illis tantùm inferri potest, eam exprimere debere effectum hujus Sacramenti, sicut Forma Baptismi, de quâ plures ex his Canonibus locuti sunt. Non idem est, quoad Ministrum; multi Textus enim de eo loquuntur; alii generatim respiciunt qualitates, quibus instructus esse debet, ad munus hoc ritè obeundum; ab his incipiendum erat: alii pertinent ad qualitatem specialem, quæ illi necessaria est, ad audiendos validè Pœnitentes, qui ipsum adeunt, nempe, Sacerdotium, & Jurisdictionem, quæ eum proprium eorum Sacerdotem facit, & quæ vel Ordinaria est, proveniens ex Beneficio, aut Delegata, proveniens ex Commissione Episcopi; qualitas proprii Sacerdotis in suâ origine soli Curato conveniebat; undè vulgò de illo intelligitur *Cap. Omnis utriusque sexus*, quòd ad Confessionem annuam Sacerdoti proprio faciendam adstringit; de illo etiam sicut de Pœnitentiaro, intelligendus est *Can. fin. Dist. V. de Pœnit.* qui dicit, nullum accipere debere Pœnitentem alterius curæ commissum, sine hujus consensu, nisi sit ignorans, & sic nocere possit; quòd extenditur ad alium quemlibet casum, in quo periculum est apud Confessarium ordinarium. Lex Naturalis & Divina tunc Ecclesiam induxerunt, ut prorogaret Jurisdictionem istius alius Confessarii, in Pœnitentes Confessarii ordinarii.

Ex his Observationibus generalibus percipitur defectus ordinis & Divisionis in *Regulis LXXXVIIII.* per quas Autor Pœnitentiam exponit. Observationes speciales circà insigniores ex suis Regulis, ostendunt, quinam sint alii hujus Capitis defectus.

Definitiones indicat *Reg. I.* sunt imperfectæ quoad Pœnitentiam virtutem, & Sacramentum; nam solam Pœnitentiam virtutem respiciunt. Adjiciendum est quòd Sacramento convenit, definiendo Pœnitentiam, verum dolorem ob peccata, junctum proposito non peccandi ultra, & faciendi quòd CHRISTUS præcepit ad remissionem peccatorum.

Reg. II. III. IV. quæ loquuntur de Pœnitentiæ divisionibus, aut indicant Textus de iis loquentes, sunt imperfectæ; nam præcipua omittitur, quæ fit in *Pœnitentiam Virtutem, & Pœnitentiam Sacramentum.*

REG. VI. laudans *Can. 13. CAUS. XXXIII. QUÆST. II.* ut ostendat, quo Jure Pœnitentia sit introducta, insinuat, eam solùm à JESU CHRISTO esse institutam; & sic esse tantùm Juris Evangelii: suprâ auctm ostendimus, eam esse Juris Naturalis, & Juris Divini, Veteris & Novi, & Juris Ecclesiastici.

REG. VII. Hac expressione, *Causæ Pœnitentiales*, confundit Forum Interius, in quo omnia occulta sunt, & sine Judicii formâ transiguntur, cum Foro Exteriori, in quo negotia discutiuntur cum solemn-

tatibus, & ferunt nomen *Causarum. Can. 2. CAUS. IX. QUÆST. II.* laudatus, idem est atque ille, quem suprâ laudavi. *Can. fin. Dist. V. de Pœnit.* Hæ VII. Regulæ sunt sub Titulo de *Pœnitentiâ*; adjicere debuisset in genere: sin minùs, Titulus non est congruus. Sequentes *Regulæ XLI.* sunt sub Titulo de *Pœnitentiâ agendâ*, qui sufficientem non exhibet notionem rerum, quas continet, nam igi agitur de Contritione, Confessione & Absolutione, Satisfactione publicâ, & occultâ: per has Autor incipit & definit; quæ ratio arguit, vel incertam Methodi servandæ, vel magnam negligentiam in eâ servandâ.

Suscipit enumerationem peccatorum Pœnitentiæ subjacentium, quæ necessaria non videtur; quòd enim legitur ad calcem *DECRETI de Canonibus Pœnitentialibus*, sufficienter erudit circà hoc Argumentum, remittere solùm oportebat ad eum locum. Publicam cum Occultâ confundit, miscendo id, quòd unam respicit, cum iis, quæ ad aliam pertinent; undè fit, ut multæ Regulæ falsæ videantur, ideo quòd ad certum Pœnitentiæ genus non restringantur.

Autor hanc Partem exordiri debuisset à *Reg. XXI.* quæ loquitur de tribus Actibus Pœnitentis, Contritio, ne, Confessione, & Satisfactione. *Reg. XXII.* continet errorem *Gratiani* circà necessitatem Confessionis, quam dubiam existimat; nec eum arguit. *Reg. XXIII. ad XXX.* publicam Pœnitentiam respiciunt, sicut *Reg. XX. præcedentes.* Canon, quem laudat *Reg. XXXI.* quæ est *Secunda* de Confessione, erroneus est, in eo quòd dicat, sufficere Confessionem Deo factam, & Græcos sic opinari; nec monet de hoc errore. In *Regula XXXII.* Exceptio pro Regulâ, & Regula pro Exceptione traduntur; nam olim, Regula erat, unumquemque apud Superiorem immediatum confiteri debere, & electio in aliquot casibus solùm licita erat; nempe, si hic Superior ignarus erat, si contentebat; si Superior ejus concedebat licentiam alium adeundi. Prior Textus hic laudatus nempe 88. *Dist. I. de Pœnit.* confundit Confessionem *Necessitatis*, quæ fieri debet apud Sacerdotem ab Ecclesiâ commissum ad illam excipiendam, & quæ remissionem peccatorum infallibiter operatur, si ritè facta fuerit & Absolutio consecuta sit, cum Confessione *Devotionis, & humilitatis*, quæ fieri potest non solùm ad aures Sacerdotis, sed etiam coram Laicis; & cujus effectus est, disponere ad Contritionem perfectam, quæ Sacramento voto junctâ justificat & Deo reconciliat.

Regula Sequentes usque ad *XLIII.* respiciunt Confessionem, & bonæ sunt. *Reg. XXXVIII.* loquitur de necessitate consistendi circumstantias etiam aggravantes, & *Can. 1. Dist. V. de Pœnit.* laudatus, id probat. *XLIII.* restringi debet ad Casus Pontifici reservatos, ergà quos dare potest commissionem generalem audiendi Confessiones, quoad reliquos, Ordinarius eorum Absolutionem committere debet in suo districtu.

Reg. XLIV. quæ loquitur de *Absolutione*, annumeratur iis, quæ pertinent ad Confessionem; quia pendet à bonâ Confessione, & denegari, aut differri debet juxta Dispositiones Pœnitentis: denegari, si restituere nolit, aut perseveret in voluntate peccandi; differri, si nondùm habeat dolorem necessarium indigeatque preparatione ad illam secundùm monita Confessarii. *Reg. LXV.* confirmat quòd dictum est de denegatione Absolutionis in casu impœnitentiæ, nam si Impœnitens puniri debet, à fortiori excludendus est ab Absolutione.

Reg. XLVI. applicari potest Absolutioni; nam, per hanc principaliter Pœnitentia remittit peccata. Exceptiones VIII. hujus Regulæ desumptæ sunt ex Pœnitentiæ falsitate, proveniente ex defectu veri doloris, aut spei aut fidei, Ecclesiam ligare & solvere posse, aut Confessionis; vel falsæ sunt: talis est ea, quæ sumitur ex eo, quòd peccatum commissum, sit adversus Spiritum Sanctum, aut ex eo, quòd Pœnitens resistere non possit

possit peccato, vel relapsus sit; nam relapsio non potest impedire remissionem peccatorum præcedentem, sed dubium gignere circa veritatem pœnitentiæ.

Reg. XLVII. refringi debet, sicut XLVI. ad pœnitentiam veram; nam falsa, non facit, ut omnia cum gaudio tolerentur.

Reg. XLVIII. LIX. & L. respiciunt pœnitentiam Publicam, quæ sola excludat à Jure exercendi Ordines, per septem annos; à Jure Matrimonium incundi, aut Matrimonio utendi; à Jure administrandi negotia Sæcularia, & eâ completâ, regrediendi ad illa.

Exceptio *Quinquagesima* est absurda, excipit negotia, quæ exerceri possunt sine peccato; porro alia negotia omnibus Fidelibus interduntur; itaque nullum est, quoad hoc, inter eos ac Pœnitentes discrimen. Titulus, sub quo *Regula XXXVIII.* sequentes collocata sunt, est insufficientis; nam promittit solum id, quod respicit aut denegationem, aut impositionem pœnitentiæ; *Regulæ* autem de pluribus aliis rebus loquuntur; nempe Confessione, Absolutione & Satisfactione, quarum prima & secunda obscure designantur per verbum *Pœnitentiæ*, quod vulgò significat satisfactionem, aut præceptam per Canones, aut injunctam per Confessarios, quæ, aut publica est, aut occulta. Inter Textus laudatos in *Regulis*, multi abrogati sunt: tales sunt 1. omnes qui Pœnitentiæ denegari jubent quibusdam Peccatoribus quælibet signa pœnitentiæ edidissent. Nulla sunt hodie peccata, quorum Absolutio denegetur, iis, qui sufficientes pœnitentiæ notas emittunt. 2. Qui Pœnitentiæ durationem ad certum annorum numerum circumscribunt, cum certis exercitationibus specialibus, difficilibus, ac laboriosis. 3. Ii, qui à Pœnitentiâ excludunt personas, quæ, post eam semel peractam, lapsæ erant in eadem, vel in alia atrocita peccata. Secus est de Canonibus, qui Absolutionem Impœnitentibus denegari præcipiunt, & loquuntur de signis, sive actibus, per quos illi dignoscuntur, & de iis, qui docent, durationem satisfactionis durationi peccati, & gravitatem illius, hujus gravitati proportionandas esse, necnon, in satisfactionis impositione, rationem habendam esse Contritionis, illam minuendam, aut augendam, prout major aut minor est Contritio, juxta veterem Disciplinam, quæ Pœnitentiæ prorogabat erga Pœnitentes negligentes, & contrahebat erga ferventes.

OBSERVATIONES in CAP. VI. de PECCATIS quæ sunt MATERIA POENITENTIÆ.

Ordo hujus *Capitis* rectus est; nempe, definitio, divisio, collatio peccatorum inter se, eorum causa, eorum subiectum, effectus, species, eorum correctio & punitio: sed res eadem sub variis nominibus recurringunt; nam Divisiones & species idem sunt; cum hæ sint membra Divisionum; cause ingrediuntur in eo, quod affert sub Divisionibus & speciebus; nam pro causis peccatorum assignat suggestionem, delectationem & consensum, quæ sunt varia genera aut species peccati. *Can. 71. Dist. I. de Penit. Can. 21. Dist. II. ibid.* quos Autor laudat loquendo de Divisionibus *Quest. II. Penæ*, ad effectum pertinent: Unicum verbum circa causas profert: circa subiectum, indicat solum Textus, qui loquuntur de peccati definitione: *Gratiani* verba laudat pro Textu, ea vocando *Can. I. CAU. XV. QUEST. I.* In Divisionibus, omittit Divisionem in peccata Omiffionis, & peccata Actionis. *Quatuor* species peccatorum, de quibus loquitur *REG. II.* eadem sunt, ac *tres*, quæ referuntur *REG. III.* nempe, Cogitatio, cui consensus datus est; Actio, & Habitus. Cum peccata voluntatis opponuntur delictis infirmitatis, aut fragilitatis, *malitia*, intelligitur per *voluntatem*. Divisio hæc est eadem, ac Divisio in peccata carnis & peccata animæ. Quod dicitur in *Reg. I. Quest. III.* magnitudinem peccati æstimari ex qualitate personæ;

non est verum, nisi triplici in casu. *Primus*: cum mutat speciem, v. gr. 1. in Impuritate, qualitas Cognati, quæ præter hoc, peccatum aggravat ratione proximitatis; Ordo Sacer; Votum Solemne Castitatis. 2. In homicidio, proximitas Cognationis, Pater, Frater, Mater, Soror, Superioritas Regis, Magistratus, Domini, unio intima Mariti atque Uxoris.

Secundus Casus est: cum aggravat peccatum, aut ratione ingratitude adversus Deum, à quo Superiores magis acceperunt, quam Inferiores; aut ratione scandali, quod gignitur erga Inferiorem, per peccatum Superioris. Quod de *Personâ* dictum fuit, locum habet in *Re*, cujus qualitas interdum speciem mutat, aut culpam aggravat; sicut in latrocinio, si bonum sit Sacrum, aut in Loco Sacro, vel publicum, vel pertineat ad Dominum, cui servitium præstatur, quibus in casibus latrocinium est diversæ speciei, *Prima* est Sacrilegium, *Secunda*, Peculatus, *Tertia*, furtum Domesticum.

Quod dicitur *Reg. II.* Fornicationem esse peccatum majus post Hæresim, falsum est, & *Can. 15. CAU. XXXII. QUÆST. VII.* laudatus, id non dicit. De Juramento dicitur in *Reg. III. & IV.* quod Perjurio convenit; nam Juramentum per Creaturas, aut per Creatorem, non est peccatum, nihilò magis, quam Juramentum per Evangelia, aut per Deum.

Reg. I. Quest. V. expositione indiget, & intelligenda est de iis, qui nati ex Deo, agunt per Spiritum, quem in suâ nativitate acceperunt.

Quod legitur in *Regula I. Quest. VI.* quemlibet Peccatorem esse extrâ Ecclesiam; falsum est: nam peccata, quæ hunc effectum operantur, alia non sunt, quam peccata contra Fidem, quæ illius est aditus; vel contra unitatem Ecclesiæ, per cuius amorem in illâ manetur, vel quibus Excommunicatio annexa est. *Can. 70. Dist. I. de Penit.* laudatus, loquitur de Ecclesiâ, quæ est sine maculâ & rugâ, quod soli Triumphanti convenit, ad quam Peccator, nisi antea fuerit Sanctus, pertinere non potest. Idem est quoad falsitatem, de eo, quod dicitur *secunda*, Relapsum bona opera præcedentia interimere. Nam illa tantum exponit periculo pereundi, positâ perseverantiâ in peccato.

QUESTIO VII.

Autor Infidelitatem cæteris peccatorum speciebus præmittit, & de hoc peccato interpretatur hæc verba, *quod non est ex fide peccatum est*, accipiendo hoc verbum, *Fides*, pro virtute Theologica, quæ illo nomine designatur. Quamvis S. PAULUS illud adhibeat, ad significandum *Judicium*, seu *dictamen Conscientiæ*.

Cum dicitur *Reg. II.* peccatum esse jurare per Creaturas; fortè intelligitur Juramentum, quod fieret ad illas honorandas, earum testimonium, quasi Divinites essent, invocando; non verò Juramentum, quod fit in honorem ejus, qui eas condidit, & quem representant, agnoscendo, eum esse Cordium Scrutatorem.

Exceptiones V. quæ dicunt, Mendacium esse peccatum, falsæ sunt, aut argumento non congruæ; hinc enim Mendacium malum est per seipsum; itaque nullus est Casus, in quo permitti possit, undè *Can. 14. CAU. XXII. QUÆST. II.* de Mendaciis jocosis, & de officiosis, quæ sola licita videri possent, expressè dicit, illâ culpâ non vacare, desumptus est è S. AUGUSTINO. Vid. §. *Duo sunt*, qui ostendit, Autorem eum laudare non debuisse, ut Mendacium jocosum excusaret; damnat quoque Mendacium, quod dicitur *sine dolo malo*; nam Mendacium officiosum hoc dolo vacat. Autor illud immerito excusat in *Except. I.* sicut excusat aliud in *Secunda*: Aliundè *Quarta* non convenit argumento; nam Patrinus, qui Infantem ad Baptismum præsentat, non mentitur, cum responderet, Infantem credere; cum hic habeat Fidem Ecclesiæ, in cuius personâ credit.

Reg. VI. nimis generalis est: nam, si aliquis sit casus, in quo

in quo non peccatur, servando Juramentum illicitum, ut plurimum illud impleri nequit sine peccato. Tales sunt omnes Casus, in quibus Juramentum iniquum est, ob læsionem Dei, aut proximi. Idem est de Reg. X. quæ dicit, errorem & ignorantiam non esse peccata: hoc enim falsum est, quoad omnes Casus, in quibus error & ignorantia sunt vincibiles, & respiciunt id, quod sciri debet; tunc enim voluntaria sunt, & Officio contrariæ.

QUÆST. VIII. CORRECTIO seu PUNITIO PECCATORUM.

Propositâ *Regulâ*, puniendi esse peccata, *Decem Casus* excipit, qui reducuntur ad *Quatuor* genera. *Primum* est eorum, in quibus non est peccatum, sive quia remissum fuit, sive factum, vel per errorem, seu ignorantiam invincibilem, aut per metum cadentem in virum constantem. *Secundum* est eorum, in quibus peccata juridicè non sunt probata, deficientibus Accusatore, vel Judice competente, vel probationibus sufficientibus. *Tertium* eorum, in quibus punitio congrua non foret, ratione aliquarum circumstantiarum; puta, periculi labefactandæ pacis Ecclesiasticæ propter multitudinem Sontium, vel suspicionis adversus Judicem, qui, si læsus fuisset, Judex & Pars simul esset.

Quartum est eorum, in quibus punitio solum imminui debet, ratione circumstantiarum, quæ peccatum minuunt; velut error, ignorantia levis, metus levis, aut medicris, docilitas Rei.

Reliquæ *Regulæ* aliâ non indigent observatione, nisi *Secundam* & *Quartam* affinitatem habere, cum *Exceptione I. & II. REG. I.* nam respiciunt peccata multitudinis.

OBSERVATIONES in CAP. VII. de ELEEMOSINA JEJUNIO, & MARTYRIO.

Connectere potuisset hoc Caput præcedenti, dicendo, opera, de quibus disputaturus est, ex his esse, quæ Confessarius imponere potest penitentia vice, & quæ Pœnitens sibi in eumdem finem imponere debet, ad supplendum id, quod deest penitentia à Confessario præceptæ: nullam tradit *Regulam* circa *Martyrium*, cujus fit mentio in Inscriptione.

Eleemosinæ accommodare potuisset omnes Textus loquentes de Misericordiâ, quæ omnibus Proximi necessitatibus spiritualibus & corporalibus subvenit; vid. *Can. 10. 11. 12. 13. DIST. XLV.*

Divisio, de quâ agitur in *REG. I.* non est justa; nam Tertium Membrum includitur in Secundo; quippe, corrigere delinquentes, reducere devios, pertinent ad Eleemosinam spiritualem, sicut remittere injurias; Itaque ad Duo Membra illa reducenda est, nempe Eleemosinam corporalem, & spiritualem, vid. *Can. 12. & 13. laudatos.*

REG. II. Hoc in loco colligendæ erant omnes species Eleemosinæ, de quibus loquuntur Canones, istique indicandi. Autor loquitur solum de remissione debitorum, quæ est una ex ejus speciebus. *Can. 70. 71. 72. CAUS. XII. QUÆST. II. laudati REG. III. legi merentur: loquuntur de causis seu momentis adhibendi ad redemptionem Captivorum & aliorum Pauperum opulationem, id quod Ecclesia pretiosissimum habet. Can. 10. CAUS. XXXI. QUÆST. I. laudatus REG. IV. docet, Viduas, quæ adjuvari debent, eas esse, quæ Christianam vitam ducunt; quod ad alios Pauperes producendum est.*

Verbum *Injusti* adhibitum in *REG. V.* est æquivocum significans generatim omnes Peccatores, & specialiter eos, qui alios vexant, aut nocent. *Can. 11. CAUS. XIV. QUÆST. V.* loquitur de omnibus Peccatoribus, & dicit, illorum Eleemosinas Deo non placere.

Cap. 2. de Raptor, laudatum *REG. VI.* loquitur de casu, in quo Usurpator boni profani, aut Ecclesiastici, non restituit, cum poterat; & ratione hujus circumstantiæ, prohibet, accipi ejus Eleemosinas à Clericis, qui exemplo suo inspirare debent horrorem ab injustitiâ, quæ bonum opus ex alienâ jacturâ facere studet. Nihilominus videtur, quod, si Eleemosinas erogaret Clericis Ecclesiarum, quarum bona invasisset, illæ accipiendæ essent velut restituito.

REG. VII. restringenda est ad Eleemosinas, quæ sunt ad Altare; sin minus; illa severior foret: cum prohibeat accipi Eleemosinas Excommunicatorum, qui hac in re durius tractarentur, quam Infideles, quarum Eleemosinæ accipi possunt. *Can. 3. CAUS. XXIV. QUÆST. II. laudatus ibid. id insinuat; sed fateri cogimur Cap. 54. de Sent. Excomm. huic expositioni contrarium videri.*

Textus laudati in *REG. VIII.* non loquuntur de lucris turpibus, non tamen injustis, qualis est quæstus Scenicorum, Astrologorum, Meretricum, Concubinarum; sed de iniquis acquisitionibus, provenientibus è Furto, Latrocinio, Rapinâ, Concussione, Simonia, Usurâ. Textus hi sunt *Can. 27. CAUS. I. QUÆST. I. & plerique Can. QUÆST. V. CAUS. XIV. Can. 14. ibid.* nimis generalis est. Additio *Gratiani* nostræ distinctioni consonat. Idem est de eo, quod legitur in fine *Can. 15.* nempe Officiales Magistratum accipere pecuniam ab utraque Parte, quamvis nihil ipsis debeatur, & talem Consuetudinem tolerari; eos verò, cum pietati magis se devoverint, ex bonis sic partis, tanquam ad se pertinentibus, Eleemosinas facere.

Can. 19. DIST. III. de Pœnit. laudatus *REG. IX.* dicit, miserendum esse sui ipsius, & misericordiam ergà seipsum exercendam esse, priusquam ergà alios; hinc Autor concludit Pœnitentiam Eleemosinæ præmittendam esse. Aliquantulum immorati sumus circa *Regulas* de Eleemosinâ, quoniam omnes circa praxim versantur. Nihil diximus de defectu ordinis, qui levior est.

Loquendo de Jejunio, Autor colligere debuisset id, quod Jejunio commune est; sive naturali, in abstinentia ab omni cibo consistenti, quodque Communioni peculiare est; sive aliis quibuslibet, quorum aliud consistit in abstinentiâ à Carnibus, ideòque vocatur *Semijejunium*: talis est abstinentia dierum *Veneris & Sabbati, S. Marci, Rogationum*: aliud, huic abstinentiæ adjicit unitatem prandii: item, observare eorum effectus generales. Item, loqui debuisset de actibus aliis, quàm Communio, qui fieri debent à Jejunis; puta, Jusjurandum; Administratio & Receptio Confirmationis.

Loqui debuisset de Diebus, in quibus Jejunium prohibetur; nempe, Dominicæ, Natali Domini, Feria 5. Hebdomadæ Sanctæ: & observare, Diem hunc à Jejunio non esse hodie immunem. Loquendo de Diebus abstinentiæ, observare debuisset, omnes particularitates hujus Jejunii; idemque facere, loquendo de aliis Jejunii diebus. Omisit loqui de Vigiliâ Assumptionis, cum loquutus est de Vigilia Apostolorum. Jejunium Vigiliæ Pentecostes hodiè non est devotionis, ut dicit Autor, sed obligationis.

Regulâ, quam sequimur hodie circa Septimanam, in quâ celebratur Jejunium Quatuor Temporum, his verbis continetur, *post Pen. Crux, Lux, Cineres*, id est, Septimana post Pentecosten, post Exaltationem S. Crucis, post S. Luciam, & post Cineres: itaque *REG. VII.* exolevit. Vitiâ hæc, & quædam alia vitavimus in *REGULIS* nostris circa *Jejunium*. His, quæ dicit de Jejunio spirituali, sive à peccato, *REG. XXII.* adjicere debuisset, illud comitari debere Jejunium materiale.

OBSERVATIONES in CAP. VIII. de FERIIS & FESTIVITATIBUS.

Quidquid Auctor hic dicit, sub REGULIS XIX. continentur, quæ indicant solum aliquot Textus, ad suum Argumentum pertinentes. *Quinque* priores respiciunt Festivitates in genere. *Prima* non observatur, quoad cessationem operum servilium; nam, sub hoc respectu, Festivitas incipit à mediâ nocte, & definit ad mediam noctem sequentem. Idem est de Secunda Parte Secundæ. Nam in solâ Quinquagesimâ Paschali, & Diebus Dominicis genua non flectuntur ad Officium Divinum, imò hæc praxis solum Clerum respicit. *Secunda* non est in praxi: jejunatur Die Festo, cum utrumque coincidit. Quod dicitur de Dominicis, in eis Balneorum usum concedi; ad alias Festivitates extenditur.

Aliæ Regulæ non indigent observatione. Conferendo contenta hoc in Capite, cum REGULIS nostris circa Festivitates in genere, & in specie, ubi accuratissimè collegimus ea, quæ ad hoc Argumentum pertinent, jungendo id, quod singulis Capitibus peculiare est, & omnibus commune, cum necessariis Notis Criticis, Historicis, Chronologicis & Geographicis, percipitur quantum hoc Caput sit imperfectum.

OBSERVATIONES in CAP. IX. de SEPULTURIS.

Argumentum hoc accuratius discutitur & distribuitur in partes minores. Dividitur in quatuor Quæstiones; scilicet 1. Quinam habeant jus sepeliendi. 2. Sepulturæ locus. 3. Modus & Adjuncta. 4. Antecedentia & Confectaria.

Agendo de Loco, differit de eo, quod pertinet ad eos, qui sacræ Sepulturæ jus habent, & eos, qui non habent: & cum locus, in quo sepeliendum est, ad aliquem pertineat, agitur consequenter de iis, qui habent jus sepeliendi. Quod itaque deest in *Quæst. I.* suppletur in *II.* Similiter ob rationem *Quæst. III.* supplet ea, quæ desunt in *II.* nam Preces, Sacrificium, Oblationes, pertinent ad modum Sepulturæ sacræ, de qua hic agitur: multæ autem Personæ ab iis Cærimoniis excluduntur.

Idem dicendum est de *Quæst. IV.* nam Sepulturæ sacræ prævium est, ut is, pro quo illa petitur, ad eam jus habeat, & is, à quo petitur, habeat jus illius faciendæ. Sepulturæ etiam Confectarium est, ut ii, qui sepeliendi jus habent solum ex privilegio, indemnes faciant eos, quibus Jure communi competit; inde nata est *quarta Canonica*, quæ debetur ei, qui habebat jus sepeliendi eos, qui alibi sepeliuntur. Connexio Quæstionum inter se, est causa permixtionis illarum invicem.

QUÆSTIO. I.

Hic statuendum erat, jus sepeliendi pertinere ad Parochum Jure Communi; ad alios autem Jure Speciali tantum: unde fit, ut teneantur dividere cum illo id, quod sibi relictum est occasione Sepulturæ; proinde id, quod dicit, de Monachis, producendum erat ad alios omnes, qui Defuncti non sunt Curati. Jus particulare, per quod acquiritur generatim potestas sepeliendi, nihil aliud est, quam Privilegium, aut Consuetudo. Nemo hoc Jure uti potest, nisi 1. Per electionem Defuncti. 2. Aut Patris ejus vel Matris, si infra pubertatem deceaserit, & sic ferat Consuetudo; aliàs sepeliri debet, aut in Parochiâ, aut in Tumulo avito, aut in loco, quem ipse elegerit, posito quòd talis electionis sit capax: 3. vel per electionem Mariti, mortuæ uxore, non electo sepulchro; vel uxoris defuncto similiter marito: 4. vel cum Majores Defuncti sepulchrum habebant extrâ Parochiam, & hic mortuus est, alio loco non electo.

QUÆSTIO. II.

Loquendo de iis, qui sacræ Sepulturæ jus habent,

dicendum erat, illud solis competere Fidelibus, & singulis; nisi quis eo nominatim spoliatur per aliquem Canonem, aut Sententiam: tùm enumerandæ erant Personæ sic privatæ, quam enumerationem sequeretur Regula, quæ dicit, omnem Fidelem in Ecclesiæ Communionem defunctum, ipso Jure frui debere post mortem; idemque obtinere erga eos, qui exclusi exteriùs, habent tamen ejusmodi jus; quales sunt ii, qui moriuntur Excommunicati, aut Interdicti, postquam signa pœnitentiæ dederunt, nec Absolutionem sibi procurare potuerunt. Extat Regula hæc in REG. V. VI. VII. VIII. IX. X. hujus *Quæst.* & in *Reg. III. Quæst. III.* Leges, quæ certas Personas Sepulturâ privant, quamvis signa pœnitentiæ ediderint v. gr. percussos in Duello, aut supplicio affectos, loquuntur de Sepulturâ solemnî.

Reg. I. quæ *Exceptiones IX.* habet, nullam patitur, si amplitudini suæ restituatur, quisque Sepulturam suam eligere potest, cum voluntatis & judicii necessarii capax est. Pars prima *Cap. I. de Sepult.* hanc Regulam confirmat; quippè quod agnoscat potestatem eligendi Sepulturam, in quâlibet Personâ *electionis capax.* Sic intelligenda est ejus expressio generalis. *Cap. 10. ibid.* non dicit in dispositivo, eos qui sunt infra pubertatem non posse eligere Sepulturam suam: sed id insinuat solum in præfatione, seu expositione. *Cap. 4. de Sepult. in 6.* supponit, Impuberes habere hanc facultatem, cum non permittat Patri eam pro eis eligere, nisi cum talis est Consuetudo. Reductio aliarum Exceptionum ad Regulam facilis est.

Reg. IX. malè refertur: Textus in eâ laudatus loquitur de casu, quo Monasterium ex vigore pacti expressi cum Curato, obtinuit indultum suum eos sepeliendi, qui illic Sepulturam eligent. In alterum observandum est, Ecclesiam, cui solvuntur Decimæ Personales, esse Parochialem; sed Decimas Prædiales interdum præstari Ecclesiæ alterius Parochiæ, ratione sitis Prædiorum.

Reg. XII. malè concipitur, dicens, ubi sepultus est Hæreticus, alium sepeliri non debere. Textus laudatus sensus est, Catholicum sepeliri non posse, ubi Hæreticus fuit sepultus. Quod fit ex eo, quòd hæc Sepultura Ecclesiam polluerit.

QUÆSTIO. III.

Observandum est in *Except. I. & II. Reg. III.* hodie Excommunicationem atque Interdictum non excludere à Sepulturâ, nisi Censura denunciata fuerit. In *Except. III. IV.* & alias, sumptas ex Criminis aut Impœnitentiæ publicitate, eas non habere locum, nisi post sententiam declaratoriam, Defunctum esse in casu. VI. sumpta ex eo, quòd viscera Defuncti ex ejus corpore sint ablata, non est in praxi, nihilominus quam Excommunicatio ipsi annexa.

QUÆSTIO. IV.

Observandum est in *Regulas III. & IV.* quæ loquuntur de exenteratione seu exhumatione Mortuorum, extare casus, in quibus illa præcipitur; alios, in quibus licita est. Si spoliatur Persona sacrâ Sepulturâ indigna, ut Infidelis, Excommunicatus, aut Interdictus denunciatus, sic sunt exenterandi, si distingui possint ab aliis Mortuis; sed, si mortuus sepeliatur in loco, cui tale jus non competeat, aut si sepeliatur solum ad tempus, exenterari possunt, si requisierint Personæ, quarum interest, & in casu usurpationis alieni juris, Invasores coguntur ad restituendum quidquid fuit receptum ratione, aut occasione Sepulturæ.

Regula Quinque novissimæ non nisi remotam habent cum Sepulturâ relationem. Quoad Regulam, quæ loquitur de Portione Canonica, debitâ Parochiæ Defuncti, cum in aliâ Ecclesiâ sepelitur; observandum est, eam solvi Parochiæ Domicilii ordinarij; eam esse

esse quasi mercedem operarum Parochi, in procurandis Defuncto omnibus auxiliis spiritualibus, quibus ante morbum, & durante morbo, indiguit; Quotitatem pendere à Consuetudine Locorum, alia enim sunt, in quibus datur semis eiusdem, quæ data sunt, vel occasione Sepulturæ, vel pro eâ: alia, in quibus datur triens; alia, in quibus datur quarta; & cum hæc quotitas sit aliis frequentior, *Portio Canonica* vulgò dicitur *quarta funeraria*. Nomen *Canonica* dicitur ex eo, quòd per *Canones* instituta fuerit: vocatur *Iustitia*, non solum, quia iustè debita est; sed etiam, quia funera, quorum illa est portio, *iusta* nuncupantur apud Veteres: comparatur *Falcidia*, quæ est quarta debita Patri super Legatis ab ejus Filio factis; comparatio iusta est; nam Portio Canonica est quarta, quæ deducitur ex Legatis Piis à *quarta Falcidia* immunibus, ob rationem contrariam. Inter Ecclesias, quæ jus habent sepeliendi, quædam immunes sunt à solutione *quartæ*, sive ex Privilegio, sive ex Præscriptione, sive ex Consuetudine; hujus beneficio, Parochiæ eam non solvunt, ob Mortuos qui Sepulturam in earum Ecclesiis eligunt, vel ideò, quòd sui Majores in eis sepulti sint; vel alicujus devotionis particularis ratione. Post Concilii *Tridentini* promulgationem, nullum Monasterium, quod antè *quartam* à 40. annis solvebat, impetrare valeat privilegium eam non solvendi; sed ejus exemptionem acquirere potuerunt per præscriptionem; soli privilegio Concilium derogat *Cap. 12. Sess. XXV. de Reform.*

Sunt Ecclesiæ Cathedralis, quæ fruuntur jure percipiendi quartam funerariam in Parochiarum præjudicium; sive quia jus hoc præscriperunt; sive quia illud sibi reservaverunt in erectione Parochiarum. Omnes hæc observationes desumptæ sunt à *GONZALE* in *Cap. 8. de Sepult.* qui etiam docet, quòd si aliquis Sepulturam extrà Parochiam suam eligat, atque extrà locum tumuli Majorum suorum, huic Ecclesiæ non solvitur quarta, sed Parochiæ Defuncti; quod nascitur ex eo, quòd Ecclesiæ recens electæ, succedat oneri Ecclesiæ, in quâ Majores sepulti sunt, quæ cum deberet quartam huic Parochiæ, alia eam quoque illi debet.

OBSERVATIONES in CAP. X. de VOTO & JURE JURANDO.

Unicum est verbum circa *Jusjurandum*, nempe, hoc vel illicitum est, vel coactum, & ab utroque impetrari potest Dispensatio, nisi servari possit absque Salutis Æternæ dispendio. Paucæ hæc non sunt accurata; nam, cum *Jusjurandum nullum* est, non obligat; & tale est, cum adversatur Legi Dei, aut Legi Humana, quæ annihilat Contractum, qui per *Jusjurandum* confirmatur; Legis prohibitionem contemptâ. Id ostendimus in *expositione DECALOGI per Canones.*

Quoad *Votum*, Autor omisit ejus Definitionem, & Divisiones necessarias ad intelligentiam Doctrinæ suæ. Complectitur in *Regula I.* junctis Exceptionibus XXIII. & aliquot Replicationibus, id, quod Jus dicit de vinculo Voti; undè caligo potius, quàm lux nascitur. Dicere debuisset, *Votum esse Sponsonem*, vel Donationem actualem Deo factam, cum maturâ deliberatione, alicujus rei, cujus Vovens liberam dispositionem habet. Enucleando hanc Definitionem, inseruisset quidquid sub Exceptionibus collocat; aut collocare potuisset; indè enim sequitur, eum, qui est infrà astatem discretionis, votere non posse; eum, qui est in alienâ potestate v. gr. Filium-familias, Servum, Monachum, Uxorem, votere non posse, sine consensu eorum, quibus subjacent: idem est quoad eos, qui bonorum aut personæ, aut actionum suarum liberam non habent dispositionem, qui Voto obli-

Tom. I.

gare nequeunt, nec bona, nec personam nec actiones. Undè fit, ut Personæ supra memoratæ excludantur etiam à jure votendi aliquam ex his tribus rebus; ut Conjuges nequeant votere continentiam, nisi ex mutuo consensu, neque peregrinationem Matrimonii juribus obstantem; ut idem fit de Episcopo, de Abbate, qui diutius abesse non valentes, quin Gregi suo noceant, non possunt longiora votere itinera. His præmissis, facile erit ad alias Exceptiones producere id, quod de præfatis dictum est.

Qui de Voto disserunt, loqui solent prolixè de potestate illud irritandi, quæ ad Superiorem pertinet, quoad ejus Subditos, & de potestate dispensandi, quæ communis est Episcopo & Pontifici: agunt etiam de jure votendi Filios ad servitium Divinum, sive in Statu Religioso, sive in Clericatu, quod olim habuerunt Patres: dividunt Votum in Personale & Reale: hoc, Bonum; illud, Personam affectat: Reale, ad Hæredes transit. Hoc est fundamentum *Regula II.*

Distinguunt Votum *simplex* à Voto *solemni*: per hoc, Persona se Domino actualiter tradit: simplex, est mera sponso; undè fit, ut, si post simplex continentiam Votum, persona nupsit, cessat Votum, quia Donatio, quæ fit in Matrimonio, prævalet Sponsoni, quæ fit per Votum simplex; si verò solemnia Vota fecerit, subsequens Matrimonium nullum est, quia Donatio anterior vincit subsequentem. His principiis innititur *Reg. III.* quæ dicit, rem devotam esse in potestate Voventis, donec Votum perfectum sit: nam promissio non exiit dominio rei. *Reg. IV.* malè concipitur; namque insinuat, malum esse non votere; Votum autem est merè voluntarium, sed ejus executio necessaria est, *votere voluntatis, implere necessitatis.* Dicendum erat, malum magnum esse non implere Votum suum; sed nullum esse non votere.

OBSERVATIONES in CAP. XI. de SPONSALIBUS, quo verbo significantur AFFIDATIO, vel DESPONSATIO, quæ inter Christianos nihil aliud est, quàm Celebratio Matrimonii.

Nullum est Sacramentum, neque Argumentum speciale, circa quod Autor diffusior fit; nam *Capitula XII.* infumit, quorum unumquodque dividitur in plures Quæstiones: sed quamvis loquatur de Sacramento, nihil tamen dicit, quod propius respiciat Sacramentum, ejus Materiam, Formam, Ministrum ejus effectus sive speciales, sive communes cum aliis Sacramentis Vivorum: si fortè de aliquâ ex his rebus sermonem faciat, semper omittit observare, ad quid pertineant, magnam enumerationem aggreditur eorum, quæ pertinent ad Contractum. Sed ejus Methodus res clariores obnubilat, congerendo Exceptiones super Exceptiones, sæpè Replicationibus Duplicationibus, Triplicationibus, Quadruplicationibus, stipatas. Hujus caliginis exemplum sensibile occurrit hoc in Capite, quod Affidationem & Desponationem continet. Id ostendimus, postquam observaverimus, Autorem *Caput* hoc inscribere debuisse de *Matrimonio*: id requirebat consilium, quod in fronte collocavit, quippè, se locuturum dicit de Matrimonio contrahendo, de contracto, de Matrimonio dissolvendo, de dissoluto, de secundis Nuptiis, denique de Concubinibus. Hinc naturaliter ad Sponsalia descendebat, quæ dixisset nihil aliud esse, quàm exordium Matrimonii contrahendi, cum aliud non sint, quàm Nuptiarum futurarum repromissio.

Observare etiam juvat, eum separare debuisset, quod hanc præcisè Sponsonem respicit, ab eis, quæ ad ejus Consummationem pertinent, quæ sunt Desponatio, quæ Matrimonium contrahitur; quæ in re secutus fuisset Compilatores *Decretalium*, qui Sponsalia distinxerunt à Matrimonio in Inscriptio-

Ff

Tituli

Tituli I. Lib. IV. circa solum Matrimonium versantis: sic, eum conceperunt de *Sponsalibus*, & *Matrimonio*; hac distinctione expressâ significantes, se prius verbum *Sponsalia*, accipere pro mera promissione, sicut verbum *Matrimonium*, pro Contractu Nuptiarum.

Denique observandum est, Sponsalium Divisionem, in Sponsalia de *Præsenti*, & Sponsalia de *Futuro*, non esse accuratam: nam verbum *Spondere*, à quo *Sponsalia*, significat promittere; promissio autem semper respicit futurum, in quo differt ab aliis Contractibus, qui tradunt actualiter id, quod eorum materia est; è quorum numero est Matrimonium: itaque, convenienter appellari nequit *Sponsalia de præsenti*; nam hæc expressio contradictionem involvit, cum significet, Partes, se promittere, & tradere se simul eodem tempore: porro si sit Donatio, non est Promissio, & si sit Promissio, non est Donatio. Quod observavimus circa verbum *Sponsalia*, locum habet quoque ergâ verbum *Sponsa*, quod significat *Promissam*, & *Uxorem*: Promissam, si jungantur verba de *futuro*: Uxorem, si adjiciantur verba de *præsenti*. Confusio hæc orta esse videtur ex eo, quod antequam Matrimonium foret Sacramentum, Partes vocabantur *Sponsus* & *Sponsa*, usque ad consummationem, & pactum aliquandò fiebat per verba, quæ tempus præsens significabant, & tunc erant Sponsus & Sponsa de *præsenti*; interdum per verba, quæ futurum significabant, & hoc in casu erant Sponsi de *futuro*: deinceps, Matrimonio ad Sacramenti dignitatem evecto, eadem locutio conservata fuit; quamvis Matrimonium fieret cum Cerimoniis Sacris, quæ non adhibebantur in Sponsalibus. Sic exponendum est id, quod Autor dicit in *Quest. III.* Canones usurpare verba hæc, *Sponsalia* & *Nuptias*, velut Synomina & probationes, quas è *Gratiano* desumit, & quæ ostendunt, Sponsos vocari Conjuges antè consummationem, sive conventio per verba de *præsenti*, sive per verba de *futuro* inita sit.

His observatis; jam ad promissum exemplum devenimus: illud est in *Quarta*, quæ loquitur de causa Sponsaliorum. Posteaquam Autor dixit, consensum esse Sponsalium, sicut & Matrimonii, substantiam, sed non omnem consensum sufficere ad hunc effectum; exponit id, quod respicit consensum per *Exceptiones XI.* & in *Primâ*, sumptâ ex eo quod Personæ prohibeantur contrahere inter se Sponsalia & Matrimonium, congerit Replicationes Duplicationes, TriPLICATIONES, Quadruplicationes, sine quibus Argumentum luculenter exponere potuisset, statuendo pro Principio ac Regulâ, 1. Sponsalia cum Matrimonio convenire in omnibus, excepto quòd fiebant post septem annos completos, Matrimonium requirit Duodecim annos completos in Puellis, & Quatuodecim in Masculis. 2. Sponsalia sub conditione fieri possunt, modò hæc non sit contraria substantiæ Matrimonii, & conditio suspendit conventionem, ita, ut hæc corruat, si conditio non impleatur; nulla autem est conditio, quæ Matrimonium suspendat, & si apponantur, vel Matrimonium est nullum, v. gr. cum conditio ejus substantiæ contraria est; vel habentur pro non appositis.

3. Sponsalia fieri possunt ad tempus determinatum, quo elapso, evanescit obligatio. Multa olim fuere Loca, in quibus 40. diebus duntaxat consisterent. Hodie in Gallis annua sunt tantum, Matrimonium ex natura sua perpetuum est.

4. Sponsalia dissolutioni obnoxia sunt, non solum per conditionis defectum, & temporis lapsum, sed etiam 1. per Impedimentum subsequens. Putâ Affinitatem, Cognationem Spiritualem, Impotentiam. 2. Per Fornicationem. 3. Leporam, 4. Paralytim. 5. Difformitatem. 6. Matrimonium subsequens cum aliis Personis. 7. Vorum simplex. 8. Receptionem Ordinis Sacri. 9. Consensum reciprocum. 10. Mutationem voluntatis in unâ ex Partibus. Porro Matrimonium semper indissolubile est, quilibet sequatur eventus.

5. Hodie compelli non possunt Affidati, ad implendam Sponsalium obligationem: sunt autem via quibus Conjugati cogantur ad implendam obligationem reciprocam.

6. Post Concilium *Tridentinum*, Impedimentum honestatis publicæ è Sponsalibus proveniens, ad primum gradum contractum est; & ea, quæ nulla sunt, undecumque nascatur nullitas, non operantur hoc Impedimentum: nihil autem in Matrimonio immutatum fuit, quoad hæc Duo Capita.

7. Unicus Testis ad Sponsalium dissolutionem sufficit; duo requiruntur quoad Matrimonium.

8. In priore Casu, per viam denunciationis; in posteriore, per viam accusationis proceditur.

Nihil est in Exceptionibus & earum sequelâ, Sponsalibus peculiare, quod non reperitur in prædictis discriminibus: cætera communia sunt Nuptiis & Sponsalibus. Tales sunt v. gr. nullitates, quæ proveniunt vel ex defectu ætatis, vel ex defectu libertatis in consensu; & rati habitio, quæ fit per consensum subsequenter, ætatem, & Sponsalia, aut Matrimonium. Causæ, quæ privant libertate necessariâ ad Matrimonium, adimunt eam, quæ requiritur ad Sponsalia; nempe vis, & seductio; illa ad utrumque vinculum recuperatur iisdem viis, quæ sunt cessatio harum causarum: idem remedium in utroque casu adhibetur, nempe, sequestratio Partium, quæ periculo seductionis aut coactionis subjacent. Eadem Impedimenta, exceptâ ætate, eadem Regulâ, Canones & Leges: Idem Index Ecclesiasticus aut Sæcularis pro qualitate materiæ. Ratio harum similitudinum est evidens; nam Sponsalia sunt Matrimonium inchoatum; & Matrimonium, Sponsalia completa. Cæterum id, quod hucusque de Sponsalibus diximus occasione Compilationis Autoris hoc in Capite, adeò seculo necessarium est, ut sufficienter edifici nequeat id, quod ad ea pertinet, si quantulumcumque ex observationibus omittatur. Sic distinguendum est id, quod Sponsalibus peculiare est, ab eis, quæ iis communia sunt, cum Matrimonio; & proinde id, quod dicendum erat, ab eis, quæ rejicienda erant in Capita, in quibus agit seorsim de Matrimonio.

REGULÆ *Questionis V.* quæ est circa Usus & Pœnas Sponsalium, parum utiles sunt: nam Excommunicatio triennalis, de quâ loquitur *Reg. II.* abrogata est. Actio contra Personam, quæ Sponsalia perficere recusat, hodie resolvitur in id, quod interest.

OBSERVATIONES in CAP. XII. de NUPTIIS, seu de MATRIMONIO.

Dividitur in *Questiones VI.* versantes circa Definitionem, Etymologiam, Divisionem, Finem, Usum & Dignitatem Matrimonii, Opposita, Eventus & Consecratoria; ubi agitur, de Solemnitatibus, de Effectibus, & Pœnis. *Regulæ* in singulas indicant solum Textus Argumento affines.

Loquendo de Etymologiâ Nominum Matrimonio impositorum, omittitur Etymologia *Conjugii*, desumpta ex *jugo* Partibus communi.

Prima Divisio falsa est; nam Matrimonium *Inchoatum* nihil aliud est, quàm *Affidatio*, quæ est solum via, quâ pervenitur ad Matrimonium; Nuptiæ consistunt in Desponsatione, quæ vocatur Matrimonium ratum, seu completum & stabile.

Secunda Divisio expositione indiget; Matrimonium *Ratum* & *Legitimum* illud est, quod Canonibus & Legibus congruit. Matrimonium *Ratum* & non *Legitimum* illud est, quod secundum Canones, non verò secundum Leges est. Hæc duo Membra respiciunt solum Christianorum Matrimonia, quæ, ut valida sint, Canonibus & Legibus conformari debent in eis, quæ substantialia sunt. Ipsorum contrarietas cum alterutrâ Regulâ circa Accidentalibus, eorum validitati non obstat; undè fit, ut plura Matrimonia Sacros effectus habeant & careant effectibus Civilibus, qui respiciunt Conventiones Matri-

Matrimoniales: plura hujus rei sunt exempla in Galliis. *Declarat. an. MDCXXXIX. art. 5. & 6.*

Matrimonium *Legitimum*, & *non Ratum*, est id, quod secundum Leges contrahitur; non verò secundum Canones, qui substantiam ordinant: nempe Materiam, & Formam, quibus locum non habentibus in Matrimonio Infidelium, oportet, ut eorum Matrimonium *Legitimum* esse possit, licet *Ratum* non sit.

Quod dicitur de *Fine*, imperfectum est; nam Matrimonium institutum fuit, non solum ad procreationem Liberorum, sed etiam ad præveniendâ peccata incontinentiæ, & ad reciproca auxilia Partium, quoad hanc vitam, & quoad futuram. Vid. REG. I. QUÆST. IV. *Regula* sequens, quæ dicit, Matrimonium esse bonum Concupiscentiæ usum, pertinet ad primum finem; nam usus Matrimonii relatus ad procreationem Liberorum, est primus bonus usus Concupiscentiæ; secundus bonus usus est, eam continere intrâ limites Matrimonii. REG. III. melius collocata fuisset sub QUÆST. V. in quâ Virginitas opponitur Matrimonio; hæc autem *Regula* loquitur de comparatione Matrimonii cum Virginitate: Præterea, *Regula* hæc nec finem, nec usum, nec dignitatem Matrimonii respicit, quod est Argumentum QUÆST. IV.

QUÆSTIO VI.

Loquendo de Solemnitatibus Matrimonii, colligere debuisset omnia, quæ respiciunt Sacramentum, ejus Existentiâ, Materiam, Formam, Ministrum; at loquitur solum de Benedictione: tum, differendo de ejus effectibus, loqui debuisset de ejus effectu communi cum cæteris Sacramentis Viventium, nempe incremento Gratiæ Sanctificantis, & effectu peculiari ipsius, scilicet jure ad auxilia necessaria, ut sanctè impleantur obligationes, quas imponit. Hoc etiam in loco colligendi erant omnes Textus, qui loquuntur de proclamationibus Bannorum Matrimonii, unicum laudat REG. IV. Impedimenta miscet cum Solemnitatibus REG. II. III. V.

OBSERVATIONES in CAP. XIII. & XIV. de IMPEDIMENTIS MATRIMONII sub nomine Exceptionum adversus Matrimonium, sumptarum ex personâ Contrahentium.

Cum pleræque *Regulæ* hujus Capituli plures restrictiones patiantur sub nomine Exceptionum, exposita Impedimenta designare debuisset vulgari vocabulo, ad vitandam confusionem, quæ nascitur ex usu crebro verbi æquivoci, adhibiti interdum, ad significandum Matrimonii obstaculum, aliàs ad designandum id, quod in *Regulis* non continetur.

Quamvis, inter Impedimenta, quedam annihilent Matrimonium, quadam illicitum faciant duntaxat, Autor utraque permiscet, & eodem modo tractat.

Confundit pravâ intentiones, quæ sunt res interiores & absconditæ, quas Ecclesia cognoscere non potest, cum Impedimentis, quæ sunt res exteriores subditæ cognitioni Ecclesiæ. Utrumque vitii genus his duobus Capitibus commune est, in quibus de iisdem Impedimentis, sub nomine Exceptionum, & cum pari confusione disputatur, quâ propter illa conjunximus.

His duobus Capitibus etiam jungendæ sunt REG. II. III. IV. V. QUÆST. VI. *Capituli XII.* ubi agitur de Impedimento temporis prohibiti; de Impedimento publicationis, & de Impedimentis in genere, sub nomine Impedimentorum; quâ in re novum se offert exemplum Observationis nostræ, Autorem non habuisse ideas distinctas Materiarum Sacramentorum.

Præter hæc vitia, Capitula hæc caligine & implicatione laborant, provenientibus ex Exceptionibus &

Tom. I.

Replicationibus: occurrunt quoque repetitiones inutilis. Utriusque defectus vitandi causâ, remittere debuisset ad ea, quæ dixit de consensu requisito ad Sponsalia, id, quod adjicit circa consensum necessarium ad Matrimonium, ubi rectè exposuit id, quod utrique commune est; item monere, quòd, cum consensus Canonicus & legitimus esse debeat, oportet, ut habeat conditiones & qualitates à Canonibus & Legibus præstitutas; defectum cujuslibet earum ipsam nullum & illicitum simul efficere, vel simpliciter illicitum; eas conditiones esse Impedimenta, quoad eos, qui eis carent: tum loqui opus erat, de Impedimentis in genere, & observare quod omnibus commune est; nempe, illicitum facere Matrimonium; aut plerisque; scilicet, illud insuper annihilare; vel esse è Jure Humano, & proinde obnoxia dispensationi, abrogationi, varietati, sive quoad Tempora, sive quoad Loca; vel nonnullis. v. gr. esse è Jure Naturali, vel ex Jure Divino Evangelico, & proinde indispensabilia, invariabilia, & inabrogabilia, eademque in omnibus Locis & Temporibus: talia sunt error, metus, vis, impotentia, vinculum ex Matrimonio constante & valido proveniens, & aliquot Consanguinitatis gradus. Sic aliquas vitavisset repetitiones, quæ occurrunt in Replicationibus, & consistentes in dispensatione, quæ tollit Impedimentum ergâ Personas impetranter, & circa quam fallitur, eam soli tribuendo Pontifici. Post has observationes generales, loqui debuisset de Impedimentis dirimentibus, quæ Matrimonium annihilant, & illicitum faciunt; idque continuâ serie exequi; deinceps, colligere ea, quæ respiciunt Impedimenta merè prohibitiva, quæ illicitum faciunt tantum.

Cum sint Impedimenta, quæ relationes speciales inter se habent, ob rationem observatam, oportebat colligere id, quod commune habent, priusquam singula seorsim enuclearentur: tales sunt Consanguinitas & Affinitas, Impotentia, & Servitus, error circa utrumque, non secus ac circa Personam; Impedimentum nascens ex cohabitatione vetitâ, & Impedimentum proveniens ex Adulterio juncto Matrimonio sequenti, vel promissioni Matrimonii, vel Conjugicidio, omnia Impedimenta, quæ consensum tollunt, ignorantia, error, seductio, metus, vis, dementia.

Generatim dici debuisset, ac potuisset, de Consanguinitate & Affinitate, priusquam ad singulas transfiretur; hanc juxtâ illam, cujus imitatio est, ordinari; *Septem* gradus habuisse, cum illa *Septem* habebat; contractam fuisse ad *Quatuor*, cum *Tres* ab aliâ dempti sunt; modum eos computandi eundem esse in Affinitate, atque in Consanguinitate, nempe ascendendo, & descendendo in Lineâ Directâ, tot gradus, quot Personas, quâ in re Jus Canonicum cum Civili coincidit; in Lineâ autem Collaterali, tot gradus inter Personas, quot gradus inter illas & stipitem, si in pari distantia sint constitutæ; sin verò in diversâ, tot gradus, quot inter remotiorem à stipite & stipitem: denique, autoritatem, quæ ea constituit, ea extendere & contrahere, prout necessarium videtur ad publicam utilitatem, & ab iis in necessitate dispensare.

Observari potuisset ac debuisset, circa Impotentiam, & Servitutum, pendere à Parte læsâ, utrum Matrimonium irritari faciat, an subsistere sinat: de ejus interesse agitur, illud persequi aut abdicare potest, conqueri non potest, nisi defectum ignoraverit, quâ in re idem est de errore circa Personam, ac de errore circa illa duo Impedimenta.

Impedimentum nascens ex conjunctione illicitâ, duplex est; aliud simplicis Affinitatis; aliud Consanguinitatis: talis est conjunctio Spuriorum cum Liberis legitimis. Impedimentum hoc convenit cum Impedimento, quod vulgò dicitur Impedimentum *Criminis*, quia nascitur ex Criminibus suprâ memoratis.

Ff 2

Cont.

Commune est omni Impedimento, quòd cessare potest cum dispensatione aut sine dispensatione; ut, Impedimento sublato, Matrimonium ratum haberi possit per renovationem consensùs Partium; si Impedimentum fuit occultum, renovatio occulta sufficit ad ratihibitionem, publica verò esse debet, cum Impedimentum publicum fuit aut deinceps evasit. Impedimenta indispensabilia tolli nequeunt. Alia cessant vel cum sua causâ, vel per dispensationem.

Et quidem defectus Etatis, per lapsum temporis; dementia, per sanitatem; defectus consensùs Partium, aut Parentum, per consensum subsequenter; ignorantia, error, per cognitionem; seductio, metus, vis, per cessationem causarum, differentia Religionis, per conversionem; Clandestinitas, per Promulgationem, aut Dispensationem; Servitus, per Manumissionem, aut consensum Personæ liberæ; Impedimentum Impotentia, per consensum Partis læsæ; Impedimenta Ordinis Sacri, Professionis Religiosæ, Cognationis, Affinitatis, Cognationis spiritualis, Honestatis publicæ, Cognationis Legalis, per Dispensationem.

Inter Impedimenta merè prohibitiva, nulla sunt indispensabilia; cum omnia sint purè Humana, sive Ecclesiastica, sive Sæcularia. Quod generatim circa hæc duo Capita dixi, locum habet ergà Cap. XV. quod continet Replicationes generales Exceptionum præcedentium. / Autor vitare non poterat hæc vitia generalia & specialia, sine speciali discussione uniuscujusque Impedimenti, & Collectione eorum, quæ cuique peculiariter sunt: Postquam observavi ea, quæ omnibus communia sunt, aut plerisque, aut quibusdam, & vitæ, quibus supplerentur utriusque defectus; patere videtur, quòd longè difficiliùs notarentur menda, quæ irrepserunt in citationibus, quam ejus Tractatus de Impedimentis resciceretur. Itaque cogor remittere ad meas REGULAS, circa eadem Impedimenta, considerata in communi & in omnibus suis speciebus. Observationibus adjicio, quòd mixtura Replicationum, quas reprobatur, cum iis, quas admittit, sit quoque vitium grave. Error & ignorantia circa Impedimentum, non tollunt Impedimentum; bona fides Contrahentium tantum excusatione dignos facit; diuturnitas possessionis inturbata, justitiam excusationis eorum auget, & utraque juncta simul, sunt justæ excusationis causæ. Bona fides præsumitur, cum solemnitates præscriptæ, observatæ fuerunt, & tunc Liberi ex Matrimonio nullo nati, reputantur legitimi, etiam si Partes Impedimentum cognoverint. E contra, ommissis sine dispensatione solemnitatibus, Liberi reputantur illegitimi, etiam si parentes Impedimentum ignoraverint; itaque Parentum negligentia Liberis nocet, & diligentia prodest.

OBSERVATIONES in CAP. XVI. de JURE MATRIMONII CONTRACTI, quamdiu constat.

REG. I. malè concipitur; dicendum erat, usum Matrimonii esse Jus præcipuum Matrimonii ritè contracti; finem hujus usus esse Liberorum procreationem, eorumque bonam institutionem; & remedium incontinentiæ, quam intrâ justos limites coercet; jungenda erat REG. XII., quæ dicit, Conjugum jus æquale esse; nam paritas hæc Officium Conjugale præfertim hoc in usu constans respicit.

REG. II. refringi debet ad Bonorum administrationem, & regimen familiæ; in utroque Maritus est Caput Uxoris; inde nascitur jus correctionis, quod in Uxorem habet. Quod dicit REG. III. de Marito, ipsum ægritudines Uxoris ferre debere; extenditur ad Mulierem, quæ Mariti infirmitates nec non defectus patienter tolerare debet.

Agendo prolixè de Officio Conjugali, XV. Casus excipit ab obligatione illud solvendi, quos inter nonnulli sunt inutiles: tales sunt ii, qui Matrimonium irritum respiciunt; nam de Matrimonio valido agitur. Quoad casus dubii circa validitatem, dicendum erat, Partem, quæ gravibus de causis dubitat, non debere exigere, sed tantum alii solvere, qui non habet easdem rationes: & Textibus 44. de Sent. Excomm. & 13. de Restitut. Spoliatorum, adjicere Caput 2. de Secund. Nuptiis, quod eosdem casus respicit; non verò novam Exceptionem ex eo eruere. Exceptio IV. ejusque Replicatio non sunt in praxi, quippe rarum est, Episcopos esse conjugatos; & tunc ad continentiam adstringuntur, atque ab Uxore evelluntur. Except. VIII. usque ad XV. hodie sunt devotionis, & non obligationis. Eæ respiciunt tempus Partus, Menstruorum, Jejunii, Communionis, Festivitatum, Processionum, & Diem Benedictionis Nuptialis.

Casus, qui alterutrius Infidelitatem respiciunt, vel Impedimentum affinitatis, per viam illicitam, aut Cognationis spiritualis, justus sunt: idem est de Replicationibus; nempe, cum Incestus, per ignorantiam commissus fuit, aut per fraudem alterius, vel cum spiritualis Cognatio in iisdem circumstantiis contracta fuit: quibus adjicienda est, necessitas Baptismi proprii Filii.

Quod dicit REG. VI. redditionem Officii Conjugalis pari gradu ambulare cum Continentiâ, expositione indiget; nempe, Deum illi dare meritum Continentiæ Conjugalis. Can. 5. CAUS. XXXIII. QUÆST. V. qui desumptus est ex S. AUGUSTINO.

REG. VII. repugnare videtur præcedenti nam dici de Continentiâ nequit id, quod de Conjunctione Conjugali asseritur, eam non esse opus Spiritus Sancti, nec ejus præsentia honorari. Canon 4. qui sumptus est ab ORIGENE, contraria tamen non est; nata loquitur de Conjunctione in seipsa considerata, & non de Conjunctione Christianâ, quæ, sicut aliud quodvis opus bonum, est opus gratiæ, perinde atque hominis.

REG. VIII. & IX. respiciunt continentiam antè Communionem, quam diximus esse devotionis.

REG. X. & XI. fundantur in REG. XII. nempe jus Conjunctionis Conjugalis est jus commune; itaque unus ei renuntiare non potest, nisi alter consentiat.

REG. XIII. est sequela Secundæ; nam qualitas Capituli Maritum obligat ad superandam Uxoris virtutem, eamque exemplo suo regendam; observatio hæc, pluresque aliæ præcedentes ostendunt, hujus Capituli Regulas rectè non fuisse ordinatas.

Autor Regulam conficere debuisset, circa amissionem Juris Conjugalis per Impedimenta subsequenter, Impotentia, Affinitatis, Cognationis spiritualis, Voti, Professionis Religiosæ, Ordinis Sacri; & annotare, quòd in his omnibus casibus, Reus non potest exigere: sed tenetur reddere, extrâ casum Impotentia.

OBSERVATIONES in CAP. XVII. de Actione in adhesionem.

Jus hoc est sequela præcedentis; nam si Maritus sit Uxori, & Uxor Marito, oportet, ut, si alius alium sine justâ causâ deserat, Pars deserta habeat jus petendi in Jure, ut alia ad se redeat; & quidem hoc est fundamentum Regule, quæ Septem habet Exceptiones: quædam hic sunt inutiles: nempe, eæ, quæ respiciunt casus nullitatis Matrimonii, & eæ, in quibus de Sponsalibus agitur tantum; nam si Matrimonium sit nullum, aut initium non fuerit; Conjuncti non possunt petere, ut unio redintegretur, in casu separationis; sed tantum, ut declaretur, non esse Matrimonium, vel esse nullum; tales sunt Quatuor priores.

Quinta.

Quinta, sumpta ex notorietate Adulterii ab altero Conjugum commissi, non ubique admittitur; multa enim sunt Loca, in quibus illa non dispensat à petendâ separatione, & probandâ notorietate. *Sexta & Septima*, quæ respiciunt casus, in quibus Pars requisita non potest reverti, absque periculo, ne malè afficiatur, justæ sunt, & ferunt, Actorem teneri ad dandum fidejussorem securitatis; verùm, si savitia tanta sit, ut cautio non sufficiat, non oportet jubere reunionem.

QUÆST. II. Responso ad hanc Quæstionem, quæ loquitur de hujus Actionis Judice, non est sufficiens; quippè quæ Jurisdictionem soli Episcopo attribuat. In quibusdam casibus pertinent quoque ad Magistratum: nempe, quoties separatio Corporis separationem Bonorum trahit.

QUÆST. III. Adjuncta respicientis REG. I. loquitur de Probatione; generatim dicere debuisset, Actori probationis onus incumbere, nisi, agatur de Impotentia manifestâ Rei; quo in casu, hic contrarium probare tenetur. *Secunda* indicat, nonnullas à probationibus, quæ in casibus matrimonialibus adhibentur; admittitur testimonium Cognatorum, cum non est suspectum: ea non loquitur de visitatione Partium in casu Impotentia, nec de purgatione, quæ pariter admittuntur. *Tertia* loquitur de Impedimento prohibitivo, nempe de Matrimonii interdicto ineundi, pendente Lite circa prius Matrimonium: hæc non respicit Actionem in adhesionem, sed Actionem ad dissolutionem. *Quarta* de Juramento securitatis à Marito, qui recipit eam, quam dimiserat, de quâ dictum fuit supra.

QUÆST. IV. *Regula I.* non convenit Argumento; nam hic de Actione in adhesionem agitur; ea autem, de Actione ad dissolutionem loquitur: præterea, quoties unus ex Conjugatis alteri se rursus uniri postulat, petit consequenter, se in possessionem suam redintegrari. *Cap. II. de Sponsal.* laudatum in REG. II. respicit casum, in quo Pater detinet uxores Liberorum suorum, eosque invicem frui prohibet.

OBSERVATIONES in CAP. XVIII. de MATRIMONII DISSOLUTIONE.

Autor miscet id, quod respicit Matrimonii dissolutionem, cum iis, quæ respiciunt cohabitationem; quarum rerum alia non habet locum, nisi in casu nullitatis; alia respicit casum discordiæ inter Conjugatos. Hæc duo valdè discrepantia, separari debuissent, & jungi nequeant sine confusione. Cause dissolutionis Matrimonium præcedunt (exceptâ Professione Religiosâ, quæ aliquandò sequitur Matrimonium non consummatum, illudque irritat) & nihil aliud sunt, quam Impedimenta dirimentia, de quibus actum fuit CAP. XIII. XIV. & totidem sunt, quot ejusmodi Impedimenta: Cause separationis, Matrimonium sequuntur, suntque, ut plurimum, Adulterium, Hæresis, Sollicitatio ad Crimen, Sevitiæ.

REG. III. *Cap. XVI.* quæ continet casus à redditione officii exceptos, hic suam applicationem habet; quippè, qui totidem sint cause separationis à thoro. Idem est de CAP. XVII. *Caus. I.* ibi sunt *Exceptiones VII.* quæ Argumento accommodari queunt, quæ in re habemus exemplum repetitionum non necessariorum; nam sufficiebat dicere, Exceptiones in locis laudatis memoratas, continere causas separationis, de quâ hic agendum erat, & illuc remittere. Plura similia exempla præbet id, quod dicit, de causis sumptis ex Impedimentis; circa quas satis fuisset observare, Matrimonium sæpè dissolvi horum Impedimentorum ratione, verùm ejusmodi dissolutionem speciosam esse duntaxat, & realiter nihil aliud esse, quàm declarationem, nullum fuisse Matrimonium; & remittere ad ea, quæ dixerat circa hæc Impedimenta. Reducendo itaque dispositionem ad

Tom. I.

causas veræ dissolutionis, & causas separationis à thoro, exordiri debuisset à morte, quæ dissolvit Matrimonium, sive consummatum sive non; tùm loqui de Professione Religiosâ, quæ solvit Matrimonium non consummatum; & observare, nullas esse alias veræ dissolutionis causas, quàm has duas; sic multas repetitiones vitavisset: indè transiens ad causas separationis, atque ab Adulterio, earum præcipuâ, incipiens, ut factò opus est, colligere debuisset casus, in quibus effectum hunc parit: deindè casus, in quibus eum non habet: idem perficere debuisset circa reliquas causas, secernendo veras à falsis, & utraque ex ordine colligendo; cum id promiscuè fieri nequeat sine confusione.

Quod de Hæresi dicit *n. 4.* extenditur ad Apostasiam: ratio est eadem, illaque est causa separationis, non dissolutionis. *n. 5.* falsum est, Parricidium esse causam separationis. Quod dicit *n. 6.* de Voto, quod Matrimonium præcessit, pertinet ad Impedimenta; & quod adjicit de Voto subsequente, est in REG. V. *Cap. VI.* Divortium annumerare non debuisset causis particularibus separationis; nihil enim aliud est, quàm separatio, & locum habet in unoquoque casu separationis.

Num. 1. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 19. 23. falsæ cause sumptæ ex abjuratione Matrimonii, lite circa statum unius è Conjugibus, Servitute subsequente, Exilio, Relegatione, longâ Absentiâ, Impotentia subsequente, Furore, Infirmirate, Penitentia publicâ alterutri impositâ, Matrimonio subsequente boni finis gratiâ, quilibet is fuerit.

Quod dicit de Impotentia antecedente, Argumento alienum est, insufficiens & parùm accuratum: dividere oportebat Impotentiam in antecedentem, & subsequentem; naturalem, & ex maleficio; manifestam, & dubiam; absolutam, & relativam: & annotare id, quod singulis speciebus peculiare est. Antecedens, annihilat Matrimonium; subsequens, nequidem separationis causa est: ea, quæ nascitur ex maleficio, semper relativa est, aut talis præsumitur: ideòque personæ separatæ, ad alias Nuptias transire possunt, sicut in alio quolibet Impotentia relativa casu. Quando Impotentia manifesta est, non statuitur cohabitatio triennalis: hæc necessaria non est, nisi cum Impotentia dubia est. Dubio locus est, quoad Impotentiam naturalem, & ex maleficio. Quoad relativam & absolutam, hæc ab omni prorsus Matrimonio excludit; undè fit, ut, si quis eorum, qui absolutè impotentes erant, aliud conjugium ineat, & Liberos procreet, hoc posterius nullum declaratur, & primum restituitur: Sententia erronea nullam in priore Matrimonio mutationem induxit.

Num. 16. ineptum erat collocare Sententiam inter causas particulares separationis; quippè, quæ unam ex iis semper supponat, & quoad singulas locum habeat, & si deficiat causa, Sententia iniqua est.

Num. 17. Sollicitatio ad crimen est justa separationis causa: propter hujus sollicitationis periculum, mutatio Religionis inter causas separationis ponitur.

Num. 18. falsum est, quòd, si Matrimonium perveniat ad statum, à quo incipere non potuisset, mutatio sit causa dissolutionis, aut separationis; nam constat 1. nullum ex Impedimentis, quæ obtitissent Matrimonio, si præcessissent, illud annihilare, si subsequantur; 2. multi sunt Casus, qui post Matrimonium obvenire possunt, & non sunt justa separationis cause, quamvis ab eo avertissent, si præcessissent; tales sunt ii, qui Sponsalia dissolvunt, Leprosus, Paralysus, Cæcitas, Surditas, Deformitas, Humores frigidi, Dementia.

Num. 20. respicit Impedimentum Vinculi, quod, si post Secundum Matrimonium certificetur, ejus nullitatem trahit, & proindè Argumento alienum est.

Ff 3

Num.

Num. 21. meram repetitionem continet & falsus est, si agatur de Impotentia relativâ, aut naturali, aut ex maleficio.

Num. 22. machinatio in vitam conjugis, ut plurimum, sequela est Adulterii, vel Cupiditatis immodicæ, alium sibi adfiscendi: idem de hoc casu est, ac de sollicitatione ad crimen, quæ est machinatio in vitam spirituales.

OBSERVATIONES in CAP. XIX. de Actione ad dissolutionem Matrimonii ejusque Accusatione.

Observare juvat in hoc Caput & in præcedens, quod, inter Christianos, Divortium Matrimonium dissolvens prohibeatur, iique hoc in Capite differant à Paganis, & Judæis, inter quos licitum erat. *Divortium* nuncupamus separationem Conjugum, quæ eos invicem colligatos relinquit. Ad hanc separationem justa causa requiritur, Ecclesiæque autoritas: alia sine alterâ non sufficit. Ecclesia Conjuges copulat; æquum est, ut illos dividat: unio justa est, & publica; oportet, ut separatio similis sit: talis esse nequit sine justa causa: Partes nequeunt esse Judices in suâ Causâ: oportet igitur, ut Judicem habeant, quod nemini magis, quàm Ecclesiastico convenit. Præterea, causæ pleræque separationis, sunt crimina: putâ Hæresis, Adulterium, Discordia, Sævitiæ, Machinatio in vitam Conjugis: proinde separatio est poena: requiritur Ministerium alicujus, qui illam pronuntiet, aut declaret, eam in circumstantiis occurrentibus habere locum: notorietas à Judicis interventu dispensare non potest, quippè quæ probari debeat. Principia hæc necessària sunt ad intelligenda hæc duo Capita, sed maxime postremum hoc.

Hic aliquot repetitiones occurrunt, & ordo negligitur in quibusdam Quæstionibus. Sponsalia quoque cum Matrimonio confunduntur, quamvis agatur solum de Matrimonio: confunditur etiam vera Matrimonii dissolutio, cum eâ, quæ speciosa est tantum, & cum simplici Conjugum separatione. *Caput* in QUÆSTIONIBUS IV. dividitur. *Quæst. I.* respicit causas Actionis, quæ sunt eadem, ac dissolutionis causæ; idem est, quoad exceptiones, ut fatetur Autor, ideòque remittit ad Caput præcedens, adjiciendo solum quasdam Exceptiones generales & communes. Prima est, si agatur de Matrimonio contrahendo; tunc enim Accusatio non habet locum, sed mera denunciatio. Verùm hæc Exceptio non convenit Argumento; nam hoc Caput, nec non præcedens, respiciunt Matrimonium contractum.

Secunda est, si Conjugum alter ab alio relictus fuerit; tunc enim restituendus est, priusquam discutatur causa, ob quam, separationem postulat; nisi 1. agatur de Cognatione, quam Desertor probare paratus sit, & præstet Juramentum de calumniâ. 2. Persona deserta Adulterium commiserit post separationem, quod in Jure confiteatur; sic enim juri suo renunciavit; 3. Nisi agatur de Matrimonio Infidelium, quorum, altero ad Fidem converso, alius cum ipso cohabitare recusat sine contumeliâ Creatoris; nam tunc Fidelis autoritate privatâ discedere potest.

Tertia est, si Reus sine culpâ suâ absit. Exponendo has Exceptiones, inseruimus Replicationes, quibus illæ evaserunt clariore.

Quæst. II. Ad quem pertineat jus accusandi Matrimonii? Respondetur: illud ad Cognatos potius, quàm ad Extraneos pertinere: hæc eis prælatio debetur ratione specialis interesse ipsorum. Accusatio fit vulgò per denunciationem Impedimentorum, sive antè, sive post Matrimonium, quæ, ut plurimum, magis à Cognatis, quàm ab Extraneis cognoscuntur. Accusatio locum habet solum, cum silent Partes, & in casibus nullitatis Matrimonii. Quoad causas separationis, ipsæ Partes se invicem accusant, cum earum præcipuè interfit.

REG. I. *Quæst. III.* respicientis Judicem, malè con-

cipitur: dicendum erat, in Judice requiri scientiam Canonum; non verò, peritos Canonistas esse Judices ejusmodi Causarum. De notitia Legum filet, putans, has Causas judicandas juxta Canones: quod falsum; cum contrarium agnoscant ipsi Canones: 2. restringi debet ad suum tenorem expressum, nempe Judicium hoc pertinere ad Episcopum, non verò ad Abbatem. Magistratus Politicus hoc jus ab Ecclesiâ vindicat, cum separatio Corporis inducit separationem Bonorum, quod vulgò fit, cum jungitur separationi habitationis, sæpè necessariæ, ad vitandos perniciosos effectus separationis Corporis statutæ in Jure.

Quæst. IV. respiciens accessoria Actionis, & probationem ejus, nihil ferè novi continet. Facta videtur ad majorem explicationem.

REG. VI. conjungenda erat REG. II. Ambæ respiciunt probationes Impotentia.

REG. III. IV. VII. pertinent ad probationes Cognationis; earum doctrina ad alias Cognationis species extenditur. *Quinque* Exceptiones REG. IV. reducuntur ad Qualitates Testium, quæ relatæ sunt *Lib. II.* videlicet. 1. Ut Juramentum præstent; duo sint ad minus; fide digni sint; stabiles in suâ depositione, ejusque sufficientem rationem reddant. Idem est de testimonio in casu Cognationis, ac de Accusatione Matrimonii: in simili casu Cognati aliis anteponuntur.

REG. quæ respicit Judicem Dotis, pertinet ad QUÆST. II. Cap. 20. quod legitur in fine de Denunciatione, observatum fuit in QUÆST. I. hujus CAP. XIX.

OBSERVATIONES in CAP. XX. de Jure Matrimonii dissoluti.

Quod observatum fuit suprâ, circa verbum hoc, *dissolvere*, suam, hic, applicationem habet; cum eodem sensu adhibeatur.

Caput hoc, magis Civile, quàm Spirituale respicit, Conventiones potius, quàm Sacramentum; proinde, Argumentum minus ad Canones, quàm ad Leges pertinet: hæc enim Conventiones definire debent, & provide re earum executioni, ad quam pertinet Jus Matrimonii: nempe, restituito Dotis & Donationis propter Nuptias. Circa hæc, ut circa alias quaslibet, nihil ad Decisionem Canonicam pertinet, nisi quod Animam tangit, an sit peccatum, nec-ne; quatenus illud coràm Deo, atque Hominibus reparandum sit, ubi scandalum peperit; quando damna præstanda veniant, aut secus; an poenæ contrariæ, aut conformes sint Legi Divinæ. In *Prima* Capitis hujus QUÆST. extant exempla rerum pertinentium ad Jus Canonicum quoad Divortium; in cæteris autem referuntur res ad Jus Civile competentes. Prioris generis exempla sunt, 1. poenæ spirituales latæ in Divortium injustum ob defectum causæ, vel autoritatis legitimæ REG. I. II. 2. Judicium de justitiâ aut injustitiâ Causarum. 3. Retractatio Judicii erronei, per Ecclesiam lati REG. IV. 4. Legimitas Liberorum antè, vel post Divortium natorum REG. III. 5. Validitas Secundi Matrimonii post Divortium contracti REG. V. nam judicium de vinculo, Ecclesiæ competit. Itaque, posito quòd Matrimonium prius manifestò nullum sit, aut contractum, omiſſis solemnitatibus ab Ecclesiâ præstitutis, Liberi sunt illegitimi; si prius ab Ecclesiâ nullum fuerit declaratum, posterius validum est: si Ecclesia decepta fuerit, ipsa errorem suum emendare debet.

REG. VI. continet exemplum posterioris generis; nempe divisionem Bonorum constante Matrimonio partorum. Legum Officium est, statnere, atque ordinare, quando locum habeat. Cum amissio Dotis & Donationis, sit poena temporalis, quemadmodum amissio Bonorum, stante Communionem, acquiritorum, temporalis est; utriusque Capitis Definitio pertinet ad Leges: unè fit, ut *Sex* Regulæ subsequentes exempla similia suppeditent; nam loquuntur de casibus, in quibus

Uxor

Uxor Dotem & Donationem amittit, & de iis, in quibus Dotem recuperat, & Donationem lucratur. Canones his in *Regulis* laudati, desumpti sunt ex Legibus Civilibus, & ad eas confirmandas conditi fuere. *Reg. IX.* quæ dicit, Judicem Ecclesiasticum de restitutione Dotis cognoscere posse, & Canon ibi laudatus, exolvere; Judex Secularis jus suum recuperavit. Principes, qui hunc Casum Ecclesiæ dimiserant, expedire duxerunt; ut sui Judices de eo cognoscerent. Duæ novissimæ, quæ respiciunt Donationem propter Nuptias, Jus Civile respiciunt.

OBSERVATIONES in CAP. XXI. de Secundis NUPTIIS.

Secundæ NUPTIÆ contrahi possunt, vel antè prioris Matrimonii dissolutionem, vel post: quod non accidit, nisi per mortem alterius Conjugis, si Matrimonium sit consummatum; vel Professionem Religiosam, si nondum sit consummatum. Autor plures admittit casus dissolutionis; quæ in re procul dubio fallitur. II notabuntur, postquam monuerimus, secundum Matrimonium, post dissolutionem primi, validum semper fuisse; idemque obtinere, quoad alia subsequencia: Interdictum autem à quibusdam Canonibus latum, nusquam fuisse, nisi Impedimentum prohibitivum, quod ex multis retrò Sæculis fuit sublatum. Quoad alia Impedimenta prohibitiva, quæ vigent, quoad prius Matrimonium, ea locum habent ergà posterius, sicut omnia Impedimenta dirimentia, quæ etiamnum vigent. Nullum est, quoad Capita hæc, discrimen inter prius & posterius: unicum superest, videlicet, quod non benedicatur posterius; quod restringendum est ad Benedictionem accidentalem, nempe eam, quæ sequitur Conjunctionem Conjugalem, quam operantur & pariunt, juxta opinionem probabiliorum, consensus Patrium, & verba Ministri.

Hi sunt errores Autoris, seu veri seu speciosi, qui sunt in Exceptione II. *Quest. II.* Primus, est in Secunda Replicatione: dicit, Sponsam, non Uxorem, dimissam, rursus nubere posse. Si per, *Sponsam*, intelligat *Conjugem*, ut intelligunt *Canones* 32. 33. 34. *CAU. XXVII. Quest. II.* ubi agitur de casu, quo Conjug *Titii* rapta fuit à *Mævio*, qui eam cognovit; Canones dicunt, eam rursus nubere posse, si à marito dimittatur: quod restringendum est ad Casum mortis mariti. Restrictio adjecta id insinuat; nempe, si Raptoris sceleri non consentit. Idem est de prohibitione Raptori facta uxorem ducendi, quæ est sequela Pœnitentiæ publicæ, cui Raptus erat obnoxius.

Secundus Error, est in Secunda Replicatione: dicit, Incestum ab altero Conjugum cum aliis Cognatâ commissum solvere Matrimonium, quoad innoxiam Partem. *Can. 23. CAU. XXXII. Quest. VII.* laudatus, ad id probandum, exponi debet sicut præcedentes.

Tertius, est in Quinta Replicatione: dicit, Maritum, qui Uxorem, ob sterilitatem, dimittit, aliam ducere posse. Canon prior, quem laudat, nempe *Can. 18. ibid.* non loquitur de casu Sterilitatis, sed de casu Impotentia Matrimonium subsequenti; & à plerisque erroneus creditur. Canon *Si quis cum, 24. Quest. laudatæ*, loquitur de casu Incesti, sicut 24. supra expositus. *Canon 2. Requisivisti, CAU. XXXII. Quest. I.* respicit Impotentiam antecedentem.

Quartus, est in Sexta Replicatione: dicit, eum in cuius vitam alter machinatus est, secundum Matrimonium inire posse. Canon laudatus loquitur de casu, quo superstes est Machinator, cui Matrimonium subsequens mortem læsi conjugis interdictum erat, propter Pœnitentiam publicam, cui subiacebat.

Quintus, est in Decima: dicit, quod, si metuatur, ne maritus uxorem adulteram occidat, licentia aliam ducendi ipsi concedenda est. Canon laudatus 9. *CAU. XXXIII. Quest. II.* contrarium dicit. *VIGELIUS* idèò deceptus est, quod *S. AUGUSTINUS*, Autor Canonis, advertens, Adulterium esse crimen minus homicidio,

dicat; virum, qui ad alterutrum propensus est, minus malè acturum, uxorem aliam ducendo, quam occidendo; ut libertatem consequatur. *Si facturus est, quod non licet, jam faciat Adulterium, & non Homicidium.* Qualificatio Adulterii, quam *S. Doctor* his Nuptiis tribuit, perspicue ostendit, eum ipsas illicitas duxisse; Idem probat sermo præcedens, nempe, *Vir uxorem adulteram occidere nequit, nec aliam ducere, quamdiu hæc vivit*: si autem occidat, ut deinceps aliam ducat, pervenit ad id, quod illicitum est, per rem, quæ etiam illicita est.

Sextus error, est in Replicatione Exceptionis IV. ubi sine restrictione dicit, uxorem Subdiaconi, qui ab Ordinis sui functionibus abstinere maluit, quam à Matrimonio; rursus nubere posse, illo mortuo: porro, id verum non fuit, nisi quoad Subdiaconos Siculos, qui duxerant Uxores, antequam Celibatus Subdiaconorum in illa Regione institueretur: itaque casum particularem in Regulam transfert.

Impedimentum, de quo in hac Exceptione agitur, erat merè prohibitivum, & proveniebat ex Voto Continentiæ; cui adstringebatur mulier, quæ consentiebat, maritum suum accipere Ordines Sacros. Idem est de iis, de quibus loquuntur Exceptiones V. & VI. nempe Conjugis, qui occiderat, aut machinatus erat in vitam alterius; & ejus, qui puellam rapuerat: hæc Impedimenta proveniebant ex Pœnitentiâ publicâ, cui obnoxia erant crimina hæc, & dispensationem patiebantur in periculo incontinentiæ.

Pleraque eorum, quæ hic dicta sunt, ad Impedimentum vinculi pertinent; quapropter Autor ea melius collocavisset in *CAP. XIII. & XIV.* ubi consultò agitur de Impedimentis Matrimonii.

OBSERVATIONES in CAP. XXII. de CONCUBINIS.

REGULA, quam Autor proponit principio, Concubinatum esse Societatem licitam, expositione indiget: Nam, si verbum accipiat in significatione ordinariâ, nempe, pro contubernio duarum Personarum, quæ vivunt quasi Maritus & Uxor sine vinculo Matrimonii; Concubinatus semper illicitus est: ex adverso, si, per hoc verbum, intelligat Matrimonium non solemne, vulgò dictum *Matrimonium Conscientiæ*, verum est, hunc Concubinatum esse licitum, modo palam habeatur pro Matrimonio non solemnem. Differt à Matrimonio solemnem, in eo quod fiat sine Conventionibus Matrimonialibus; Uxor nomen suum retinet; non fruatur honoribus Mariti; agit & contrahit nomine suo; nullum habet jus in Bona Mariti, neque in acquisitiones, quæ, stante hoc contubernio, fiunt; Liberi nec suis Parentibus, nec Majoribus succedunt.

Autor laudat Canones, qui loquuntur de hac specie Concubinatus, eamque approbant. Laudat quoque eos, qui eum Clericis interdiciunt, quia Matrimonium non solemne, non satis honorabile est, respectivè ad illorum statum.

OBSERVATIONES in CAP. XXIII. de CONCILIIIS.

Argumentum hoc hic malè collocatur: sedes germana ipsius erat *Caput I.* hujus *Libri*, ubi agitur de Fide & Doctrinâ Christianâ; ad Concilia enim pertinet Decisio eorum, quæ ad utramque pertinent, & illorum Definitiones, fiunt pars rerum, quæ credi ac doceri debent. Argumentum malè cum præcedentibus connectitur, dicendo, quod, enumeratis juribus Personarum, Rerum & Actionum, æquum est agere de Conciliis, quæ ista constituunt; hanc enim ob causam, illud referre debuisset ad finem Operis; neque enim minus ordinant materiam *Libri V.* quam *Quatuor* præcedentium: hæc ratio nihilomagi convenit Visitationi, quam Conciliis immediate subjicit, & cui eam accomodat. Sed excusat eum, quod Concilia & Visitatio sint Actus Ecclesiastici, & *Librum IV.* destinavit, ad illos Actus explicandos.

Caput in *Quæstiones VII.* dividitur. In nullâ fit sermo de variis Conciliorum speciebus; de rebus ipsis communibus, aut peculiaribus; de superioritate Conciliorum Generalium in alia omnia; de appellatione à Conciliis Inferioribus ad Superiora. Capitula Monachorum, & Synodus Diocesana, hic inter Concilia collocantur: credibile est, hoc nasci ex eo, quòd Autor utatur verbo *Concilium*, prout significat Conventum Ecclesiasticum, & juxtâ hanc ideam, promiscuè differit de quâlibet specie ejusmodi Conventus, applicando omnibus id, quod paucis convenit. Afferentur exempla in notis specialibus in unamquamque *Quæstionem*. Loquitur de Origine verborum *Concilium*, & *Synodus*, in *Quæst. I.* quæ ipsi præbuit occasionem confundendi Concilia cum cæteris Comitibus Ecclesiasticis, nec attendit eminentiam Conciliorum eis affectavisse nomen commune omnibus Conventibus Ecclesiasticis. *Can. 1. DIST. XV.* quem laudat, hanc conjecturam suppeditat.

Quæst. II. respicit Tempus, & numerum Conciliorum, quæ celebranda sunt

Duæ priores *Regule* loquuntur de Conciliis Provincialibus. *Prima* jubet, illa quotannis haberi: *Secunda*, bis quolibet anno. *Tertia* loquitur de Capitulis Abbatum, & jubet, illa unoquoque triennio cogi. *Quarta*, omnibus Conciliis applicat Textum, qui de his Capitulis loquitur, & dicit, illa certo dierum continuorum numero perseverare debere.

Quinta omnibus Conciliis applicat id, quod Concilium *Nicænum*, Concilium *Antiochenum*, & *Canones Apostolorum*, de Conciliis Provincialibus dixerunt, illa celebranda esse tempore, quod præstituerunt.

Quod dicitur in *Quæst. III.* in quâ quaritur, per quos Concilia celebrari debeant, respicit solum Capitula Abbatum & Priorum, quamvis in Corpore Jutis occurrant multi Textus, qui loquuntur de Prælatibus, ad quos pertinet convocatio verorum Conciliorum.

Secus est de *Quæst. IV.* respiciente eos, qui ad Concilium vocandi sunt. Hic sunt *Regula VIII.* quarum *alia* loquuntur de Synodis Diœcesanis, & dicunt, omnes Sacerdotes ad eas convocari debere, idem esse quoad Monachos, qui Plebem regimini suo subjectam habent, secus autem, quoad alios, qui dispensantur; denique, omnes, qui se læsos arbitrantur, habere jus ad illas eundi, sicut ad Concilia *Reg. I. IV. V. VIII. alia* loquuntur de Capitulis Monachorum vid. *finem Reg. V.* dicentis, Abbates vocari ad Concilium Abbatum & Religiosorum. *Reg. II. III. V. VI. VII.* loquuntur de Conciliis, sive Particularibus, sive Generalibus: dicunt, Suffraganeos, & Capitula Cathedralium convocanda esse ad Concilia Provincialia, Abbates quoque vocari debere, cum justa extat causa; cum habent Privilegium, ut primus illorum immediate post Episcopos sedeant, vel cum habent Plebem sibi commissam: Hæreticos ab iis excludi; Imperatores iis interesse non debere, nisi Concilium Generale fit.

Observare juvat, omnes Personas, quæ Conciliis interesse possunt, ad ea non convocari; sed eas tantum, quæ vocem habent: cæteros vocari posse, vel ad protegendum Concilium, ut Princeps & Magistratus: vel, ut audiantur & judicentur, quales sunt, qui de aliquo gravamine conqueruntur; vel, ut erudiantur, ut Hæretici, alii qui difficultates proponere volunt: Imperatores non interfuisse Conciliis, nisi, cum illa convocaverant, vel ex eorum jussu coacta fuerant; denique, Concilia, Synodos Diœcesanas, & Capitula Religiosorum, hic confundi.

Reg. II. & III. Quæst. IV. circa Antecedentia Conciliorum, rectius collocata fuissent sub *Quæst. III.* quippè quæ loquatur de autoritate, per quam Concilia convocari debent.

Reg. II. est erronea: dicit, solum Pontificem Concilia convocare posse, sive Generalia, sive Particularia; nisi id fiat ad tollendos abusus, aut corrigendas Personas, vel ad promulgandum id, quod in aliis Conciliis sancitum est; ut ostensum est in *REGULIS circa Concilia.*

Reg. III. adversatur *Secundæ*: nam dicit, neminem convocare posse Concilia Provincialia sine autoritate Metropolitanæ. Textus laudatus in *Prima* loquitur de Conciliis Provincialibus, antè quorum celebrationem Argumenta præparanda sunt, conficiendi Catalogi abusu tollendorum, difficultatum discutiendarum, controversiarum dirimendarum, contentionum sopiendarum.

Reg. IV. respicit Capitula Regularium; & ordinat apparatus seu suppellectilem Prælatorum: hic iterum Capitula cum Conciliis confunduntur.

Idem cernere est in *Quæst. VI.* de Adjunctis Conciliorum. Hujus *Regule XIII.* laudant solummodò Textus, qui de Argumento singularum loquuntur; nempe: de electione Præsidentium; quod pertinet solum ad Capitula Regularium: de ordine cæterorum; quod reliquis Conventibus convenit: de jurejurando Synodali; quod præstari debet in Synodo Diœcesanâ ab omnibus Testibus Synodalibus. Textus laudatus, è spuria *Decretali* desumptus est, quem tamen usus comprobavit: de propositione rerum reformandarum, aut definiendarum, aliarumve, quibus providere opus est; circa quod nihil est, quod fieri non possit in quovis Ecclesiastico Conventu.

Sequitur Inquisitio culparum Præsidentium; hoc respicit Capitula Regularium; reconciliatio Episcoporum; hoc pertinet ad Concilia: Electio Visitatorum; hoc ad Capitula Regularium: assignatio loci, in quo sequens Concilium teneri debeat; hoc etiam ad Capitula pertinere potest, cum in eodem loco non coeunt semper: Rationes investigandæ, quibus impediatur, ne Episcopi Ecclesiæ noceant: Mensa, & expensæ communes: munuscula accipiendæ & danda: meditatio & sollicitudo Patrum: tria hæc respiciunt omnes Conventus Ecclesiasticos, & maxime Comitum Monachorum.

Quod diximus de *Regulis Quæst. VI.* extenditur ad *Quæst. VII.* de Consecrariis Conciliorum, quæ citant solum Textus Argumento suo respondentes: videlicet, pœnis eorum, qui Conciliis interesse negligunt, vel ea quotannis celebrare: promulgatione Statutorum, quæ in eis conduntur: observatione ipsorum: pœnia Infractorum, relatione ad Pontificem, eorum, quæ in Conciliis componi nequeunt. Quod legitur in *Regula III.* de publicatione Die Paschæ in Concilio, à multis sæculis exolevit. Eadem *Regula* omnibus Conventibus Ecclesiasticis accommodari queunt.

OBSERVATIONES in CAP. XXIV. de VISITATIONIBUS.

Dividitur in *Quæstiones VII.* Sex Priores valdè imperfectæ sunt: eas supplere potest *Septima*.

Loquendo in *Prima*, de causis Visitationis, unius duntaxat mentionem facit, nempe suspitionis Hæreticos: porro multæ sunt Visitationis causæ.

Tres Regule Quæst. II. nihil aliud docent, nisi, omnes Visitationi subjacere; Clericum & Populum Episcopali: Suffraganeos, Archiepiscopali; quæ perfici debet in Diœcesi Metropolitanâ, antequam cætera Diœceses visitentur. Monachos omittit inter eos, qui visitari possunt; & Canonicos Regulares, qui medium inter Clericos & Monachos tenent.

Quod dicit, jus Visitationis impræscriptibile esse, non est verum quoad Patriarchas, Primate, Metropolitanos ergâ districtum generalem uniuscujusque ipsorum, quem visitare desiderunt. *Tertia*, loquens de iis, qui visitandi jus habent, solos Archiepiscopos commemorat: longè plures tamen Prælati jus habent visitandi; scilicet, Pontifex, ejus Legati, Patriarchæ, Primate, Episcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri, seu Decani Rurales, Abbates, Priores Conventuales.

Quod dicit in *Quæst. IV.* committi posse Visitationem, non est generaliter verum; nam v. gr. Visitatores Ordinum Religiosorum, Archidiaconi, Archipresbyteri, visitare debent per se ipsos. Episcopi non possunt Exemptos visitare, nisi per seipsos, saltem in quibusdam Casibus,

Reg.

Reg. I. Quæst. V. quotiès visitandum sit; nimis generalis est: dicendum erat, oportere visitare, quotiès necessarium; non verò dicendum, sæpè.

Reg. II. restringi debet ad Casus, in quibus Visitatio annua possibilis est & necessaria. Sunt Districtus, qui visitari nequeant quotannis, sive propter eorum amplitudinem, sive propter alias occupationes Prælati.

Unum est verbum in *Quæst. VI.* de Antecedentibus Visitacionis, & pertinet ad Visitacionem Archiepiscoporum, qui Suffraganeos consulere debent, iisque Statutum Visitacionis communicare.

Quæst. VII. agit de Adjunctis Visitacionis, & de Officiis Visitantium: membrum hoc collocari potuisset sub *Quæst. I.* nam unumquodque Officium est causa Visitacionis, cum hæc fieri debeat, ut illud impleatur. Singula suas Regulas habent, proinde, cum hic sint *Regule XXXI.* numerari possunt; 1. *Officia.* Quod dicitur hic, rectum videtur, sed ordo non est accuratus. Officia dividere opus erat in plures Classes; nempe, ergà Personas, ergà Ecclesias, aliave Loca Pia, & ergà Bona Ecclesiastica. Personæ subdividendæ erant in Clericos, Religiosos, & Laicos: Ecclesiæ, in Parochiales, Cathedrales, Collegiatis, Monasteria, Oratoria, vel publica, vel privata. Continua serie disponendum erat unumquodque membrum Divisionum aut Subdivisionum, juxta ordinem Dignitatis; ideòque, initio factò à Personis, non transire ad Ecclesias, priusquam de Personis absoluta esset Disputatio.

Reg. I. Autor exorsus est ab Ecclesiis. Quod dicit de cura Visitatoris, ad earum reparationem adhibendâ, extenditur ad omnia Loca Pia.

Reg. II. præcipue respicit Personas, in quibus corrigendum est quodcumque emendationem postulat.

Reg. III. respicit Curatos, qui examini debent, circa administrationem Sacramentorum, Missam, & Officia Divina.

Reg. IV. spectat etiam aliquatenus ad Parochias; nam Catechumenatus erat præparatio ad Baptisma: quod hic dicitur, exolevit.

Reg. V. pertinet ad Laicos. *Reg. VI.* Visitatorem ipsum, qui non sua, sed ea quæ sunt JESU CHRISTI querere debet. *Reg. VII.* Abbates, quos deponere oportet. *Reg. VIII. & IX.* Monachos delinquentes, aut contumaces; quid circa eos faciendum sit. Eadem est incuria in Regulis sequentibus. Sufficit observavisse, quomodo illæ sint ordinandæ, & aliquot exempla negligentia attulisse. Vitium hoc ab earum lectione abstrere non debet: utiles sunt, ex præsertim, quæ Procuraciones respiciunt, & crebrò in praxim veniunt: sed interim observandum est, Canones, qui jussurunt, ut Procuraciones impræscriptibiles forent, exolevisse, & merito: nam Exceptio ab illis potest acquiri per Privilegium, ut docet *Exceptio V. Reg. XXVI.* æquum est igitur, ut illa, præscriptione acquiri possit: præterea, Interdictum in his Canonibus contentum, est de Jure Humano, quod præscriptibile est.

Methodi VIGELIANÆ; Liber V. de Reliquo Jure Pontificio.

LIBER hic omnium brevissimus est, & respicit Jus Civile potius, quam Canonicum. Argumentorum Pars major Temporalis & Sæcularis. Agitur de Jure Publico; de Jure Personarum, de Potestate Patrum, Dominorum, Tutorum, & Curatorum; & Jure Rerum, de Dominio, de Possessione, de Causis lucrativis, & conditionibus; de Obligationibus & Actionibus, de Contractibus & quasi Contractibus; de Delictis & quasi Delictis; de Exceptionibus, & de Functione Officiorum. Inscriptioes horum Titulorum è Jure Civili petita sunt: alii TITULI de Censibus, de Restitutione in integrum, de Verborum significatione, de Regulis Juris,

sunt quidem in Jure Canonico, sed originem trahunt è Jure Civili, suntque referti Legibus Civilibus, aut Canonibus; ex iis desumptis. Ex his quatuor Titulis, duo novissimi sunt expressè in *Lib. V. Decretalium*: illic tamen juxta ordinem Temporum *Capita* digeruntur; hic materia juxta ordinem Alphabeticum distribuitur. TIT. de *inintegr. Restit.* est circa finem *Libri I. Decretalium*. TIT. de *Censib.* est in *Libro III.* earundem *Decretal.* sed longè aliter dispositi, quam hic.

OBSERVATIONES in CAP. I. de JURE PUBLICO.

Autor merito affirmat, majorem Partem rerum præcedentium pertinere ad Jus Publicum; nam *Lib. I. de Judiciis publicis*, nihil aliud respicit. *Lib. II. de Judiciis privatis*, reducit ad enumerationem eorum, quæ pertinent ad autoritatem Magistratus, & Judicis Ecclesiastici; ad viam procedendi; ad Sententias, earumque Executionem; ad Appellationes &c. & hæc omnia sunt Juris Publici: *Lib. III.* loquitur de *Bonis Ecclesiasticis*, & differit de Promotione ad Dignitates, & Beneficia, eorum Juribus & Obligationibus: Hæc autem omnia sunt Juris Publici. In *Lib. IV. de Actibus Ecclesiasticis*, exponuntur ea, quæ respiciunt Fidem, Doctrinam, Prædicationem, Divinum Officium, Missam, Sacramenta; circa quæ nihil est, quod publicum non sit. Utilitas, quam Privati ex his rebus præcedentibus accipiunt, non obstat quominus, ea aliquatenus ad Jus Publicum pertineant, quod eas ad Bonum publicum constituit. Autoritas publica, seu Divina, seu Humana, illas instituit, tam pro Bono publico, quam privato Membrorum Reipublicæ, sive Sacræ, sive Sæcularis. Unde nascitur Divisio Boni publici, in *Sacrum*, quod Religionem tangit, & *Profanum*, quod Imperium immediate attinet.

Varietas materia priorum Regularum XIV. non finit, ut eas ad germanum ordinem revocemus. Sufficit observare, quoad *Reg. I.* penas pecuniarias ab Ecclesiâ impositas, esse pœnitentias, quæ in opera pia erogari debent: In *Reg. II. Cap. 3. de Censib.* loqui de *Abbate*, non de *Episcopo*. Verbum, *Vestigal*, quod ibi usurpatur, non convenit Argumento Textus; nam significat Tributum, seu Impositionem in merces, quod *Reg. V.* dicit, Principi reservari, juxta *Cap. 10. de Censibus*.

Quod dicitur in *Reg. III.* non deberi Censum, cujus causa ignoratur; expositione indiget: Vid. GONZALEM in *Cap. 5. de Cens.* ubi refert opiniones in utramque partem, & putat, si pluribus annis continuis solutus fuit sub certo Titulo, eum deberi, quamvis is, cui solutus est, non probet suum Titulum; & si possessio sit immemorialis, eum deberi, quamvis ignoretur causa, propter quam solutus fuit.

Cap. de Treugâ & Pace laudatum in *Reg. VIII.* loquitur de Bellis inter Privatos toleratis potius, quam approbatis per Principes. Conventicula, de quibus agitur *Reg. XI.* sunt Comititia sine autoritate legitima coacta. *Reg. XII.* una est ex insignioribus: scilicet, nullum Corpus seu Collegium constitui potest sine autoritate Superioris: per quem intelligitur Princeps, si Corpus Sæculare sit; Princeps & Ecclesia, si Corpus Ecclesiasticum sit.

Regule X. sub Titulo de *Studio Artium Liberalium* existentes, non continent omnia quæ circa hoc Argumentum in Corpore Juris reperiuntur. Probatur id, per inspectionem Tractatus de *Irregularitate in specie*, TIT. de *scientia defectu*; plures ibi Textus afferuntur circa Studium Juris Civilis & Medicinæ, qui hic omittuntur: perinde ac Privilegia Professorum & Scholarium in Theologiâ, quæ sub illo Titulo exposuimus.

Multi sunt Textus in TIT. de *Magistr.* qui conveniunt *REG. XV.* quæ jubet, ut Magistri in Artibus instituantur: ii laudandi erant. *REG. XVII. XVIII. XIX.* quæ

quæ vetant vendere licentiam docendi, eam denegare; & pecunias à Scholaribus exigere; sunt Confectaria REG. XV. & XVI. quæ præcipiunt, institui Magistros, eisque honestum salarium assignari; inde enim sequitur, licentiam docendi non esse recusandam, eam gratis esse concedendam, & gratis quoque docendum.

Textus laudatus in REG. XXI. Argumento alienus est: quippè qui loquatur de Commendatariis Templi, qui vocantur Præceptores; & valdè discrepant à Præceptoribus Artium, quibus ille applicatur. Idem est de REG. XXIII. de aliquot Medicorum Officiis loquente, quæ Studium non respiciunt.

Septem REG. sequentes sub Tit. de Jure Civitatum, conveniunt Burgis & Pagis, quæ vulgò distinguuntur ab Urbibus, quæ vocantur Civitates. Prima docet, res à majore parte, Corpus Urbis exhibente, gestas, attribui Corpori; principium non solum omni loco habitato, sed etiam omni Collegio applicabile. Secunda, loquitur de Ornamentis Civium, & de furo Mulierum. Tertia, vetat Nundinas in Ecclesiis, aut in Cæmeteriis constitui. Quarta, Concilia in iisdem locis haberi. Quinta, Conventus Ecclesiasticos diebus solemnibus deferri, ad visenda spectacula. Sexta & Septima, loquuntur de exemptione à muneribus publicis in gratiam Cæcorum, Minorum, aliarumque Personarum, qui eam amittunt, si nominati solemniter non conquerantur, nisi fortè Minores sint 25. annis.

OBSERVATIONES in CAP. II. de JURE PERSONARUM.

Quod dicitur hic de Jure Patrum, Tutorum, Curatorum, & illorum, qui ipsis subjacent, Tractatui de Matrimonio egregiè connecti potuissent. Quod adjicitur de Jure Servorum & Patronorum, Matrimonio, quoque inferri potuisset, ubi fit sermo de Impedimento Servitutis, vel dispensationi de Ordinibus, eorumque Impedimentis, quorum unum est Servitus.

QUÆSTIO I.

Loquendo de Jure Parentum ergà Liberos, & Liberos ergà Parentes, observandum erat, obligationem ad alimenta præstanda, esse reciprocam REG. III. ubi etiam notandum erat, quòd, si Matrimonium malà fide contrahatur inter prohibitas Personas, Jus Civile Liberos privat facultate petendorum alimentorum, quæ ipsis à Jure Canonico conceditur; Cap. 5. de eo, qui duxit &c. id probat. Quod REG. IV. dicitur, institutionem Liberos à Parentibus Infidelibus natorum antè conversionem ad Fidem, pertinere ad eum, qui conversus est; restringendum erat ad casum, quo triennium compleverunt.

QUÆST. II. Spuri. Exceptio II. REG. VI. malè Concipitur: ibi insinuat, Liberos à Parentibus Infidelibus natos in gradu prohibito, legitimos fieri per illorum conversionem ad Fidem. Dicendum erat, ejusmodi Liberos esse legitimos; posito quòd prohibitio merè Ecclesiastica sit, & non Divina.

Quod dicitur REG. VII. de Liberis ex Adulterio natis, eos, per Matrimonium subsequens, non legitimari; extenditur ad eos, qui nati sunt ex Incesto, Sacrilegio, aliàve quâlibet conjunctione Personarum, quæ conjugari invicem non poterant.

REG. VIII. adjiciendum est, Legitimationem, quæ fit à Pontifice, locum habere solum, quoad Spirituality; Principis verò auctoritatem necessariam esse, quoad Temporalia.

REG. XI. addendum erat; nisi Consuetudo seu Lex Regionis contraria sit: illa enim cavere potest, ut Patris conditionem Liberi sequantur.

A REG. XII. excipiendus erat Casus, quo Quæstio est incidens; hoc enim in Casu Magistratus de Legitimitate Liberos, sicut & Matrimoniorum, cognoscit.

REG. XIII. XIV. XV. non conveniunt Argumento Spuriarum, nam loquuntur de Liberis legitimis; quod autem dicunt, reipsà non habet locum, nisi confirmetur à Principe, à quo Patria Potestas Civilis derivat.

QUÆST. III. Tutela & Cura: REG. XVI. dicenti, Clericos & Monachos à Tutelâ & Curâ immunes esse, adjiciendum erat, solum Canonem Generaliter, 40. CAUS. XVI. QUÆST. I. loqui de Curâ, & restringere privilegium ad Clericos, qui resident, suaque Ecclesias deserviunt, & ad Monachos, qui suis in Monasteriis commorantur. Desumptus est ex eodem TITUL. de Episcop. & Cleric. Canon. fm. DIST. LXXXVIII. desumptus est è S. CYPRIANO, & orare vetat pro viro, qui Sacerdotem Liberos suorum Tutorem nuncupaverat. Ad intelligendam REG. XVII. quæ sub finem dicit, Tutelam non continuo finire cum Pubertate; duplex species Pubertatis distinguenda est; alia Naturalis, quæ XIV. Annos in Pueris & XII. in Puellis, quandoque antecedit; alia Civilis, quæ usque ad illud durat, antè quod Naturalis nonnumquam desinit; quo in casu, Tutela non finitur; nam ejus duratio juxtâ Pubertatem Civilem æstimatur.

Cap. 67. de Appell. laudatum in Except. REG. XVIII. docet, Matrem amittere Tutelam Liberos suorum, per secundum Matrimonium, & sic fieri immunem à Curâ gerendi negotia pupillaria, quæ inchoaverat, quæ transit ad Tutorem subrogatum.

QUÆST. IV. de Jure Servorum. Regula hanc respicientes, scilicet à XIX. usque ad XXXIII. inclusive, magis curiosæ sunt, quàm utiles; à pluribus enim retrò Sæculis abrogata est Servitus. Proinde, hæc Regula nullius esse possunt usus in praxi; idèoque sufficit observare, Libertatem favorem meruisse tantum, ut Infans nasceretur liber, posito quòd ejus Mater talis foret tempore conceptionis, aut partus, aut intermedio.

Regularum doctrina reducit ad vias, quibus Libertas acquirebatur, & casus, quibus amittebatur. Religio Christiana multum influxit ad Servitutis abrogationem: cum Servus, Christianus fieri volebat, Liber fiebat; Episcopatus libertatem dabat; consensus tacitus Domini ad Servorum suorum Ordinationem, eos manumittebat, manumissio, quæ fiebat in Ecclesiis, plura habebat Privilegia, quàm alia quævis.

Quod legitur in REG. XXVI. circâ manumissionem factam ab Episcopo, aut Abbate, Servorum Ecclesiæ aut Monasterii, pertinet ad alienationem, ejusque sortem sequitur: Itaque valida erat in casibus, quæ alienatio reliquorum Ecclesiæ Bonorum licita erat; irrita verò, cum hæc erat illicita: proinde, ad ejus expositionem, repetenda sunt ea, quæ dicta sunt supra, circa alienationem. Cap. XV. Lib. III.

REG. XXXIII. pertinet ad spurias causas dissolutionis Matrimonii; nam falsum est, Servitatem supervenientem Matrimonium dissolvere.

REG. XXXII. pertinet ad Quæstionem sequentem: refertur enim ad Jus Patronatus proveniens ex manumissione Servorum, qui erant in potestate.

Inter hujus Quæstionis Regulas, plures Ecclesiæ favorabiles sunt; talis est XXXIV. quæ dicit, Patronum amittere Jus suum, si Libertus fiat, Clericus, aut Monachus: XXXVII. quæ dicit, Ecclesiam, cui Liberti à Patrono commendati fuere, Jus Patronatus consequi, commendatione pro translatione Juris Patronatus reputatâ. III. quæ docet, Ecclesiam habere Jus Patronatus in Filios Libertorum. XLII. docens, Ecclesiæ Liberos bona sua alienare non posse. XLIII. quæ Ecclesiæ tribuit successionem ad omnia Libertorum suorum bona.

Reg.

REG. XXXIX. & XL. conveniunt cum REG. XV. *Cap. I.* Nam, sicut Pater, qui Filium exponit, vel alimenta denegat, Patriam amittit Potestatem, ita Patronus in Libertos suos barbarus, amittit Jus Patronatus.

Ad captum Exceptionis II. REG. XXVI. & REG. XXXV. & XLI. adendum est GONZALES in *Cap. unicum, de natis ex lib. vent. & in Cap. I. de Servis non ordinandis*, ubi loquitur de pluribus manumissionis speciebus, earumque effectibus, nempe, variis speciebus libertatis, quæ eas sequuntur.

Cæterum, quod continetur hoc in Capite, solas Personas Sæculares respicit; inter quas tamen omisi fuerunt Principes, & Magistratus. De Personis Ecclesiasticis in *Lib. III.* dicitur, qui agit de Episcopis aliisque Prælati Ecclesiasticis, Sæcularibus, aut Regularibus, de Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis, aliisque Clericis inferioribus, de Religiosis: & hæc sunt præcipue Personæ, circa quas Jus Canonicum statuere possit.

OBSERVATIONES in CAP. III. de JURE RERUM.

De Rebus Ecclesiasticis actum fuit *Lib. III.* & consequenter de iis, quæ ad illas pertinent. Hic specialiter agitur de Rebus Sæcularibus, & de principiis utriusque communibus.

Dividitur in QUÆSTIONES VI. quæ respiciunt Dominium, Possessionem, Usumfructum, Res Sacras, Sanctas & Religiosas, Res Communes. Quod dicitur in singulis Quæstiones, excepta *Quarta*, pertinet ad Jus Civile. Multæ sunt repetitiones circa acceptationem possessionis, restitutionem spoliatorum, præscriptionem. Reperiuntur nihilominus aliquot Regulae, seu Exceptiones, quæ pertinent ad Jus Canonicum, idè quæ hic notabuntur: talis 1. est Exceptio REG. I. quæ docet, Res in Bello injuste acquisite, injustè detineri. 2. REG. II. quæ dicit, Res amitti iisdem viis, per quas acquiruntur; 3. Exceptio REG. VI. dicens, rei petitæ pretium duntaxat obtineri, si ea consecrata sit; 4. Exceptio REG. III. eum, qui dolo possessionem in alium transfert, pro Possessore haberi. 5. REG. VII. pertinet ad *Tit. de Libell. Oblat.* in qua dicitur, Actorem designare debere Rem petitam; 6. Exceptio REG. VIII. dicens, eum, qui ab alio, quam Domino, bona fide quidpiam emit, non posse huic pretium condicere; 7. REG. XIII. ferens, eum, cui Censum prædii solvitur, ejus Dominum reputari. 8. REG. XXIX. XXX. XXXI. confundunt Res Sanctas cum Sacris & Religiosis, quamvis in *Titulo* distinguantur; levioem esse differentiam Autor duxit, idè quæ negligendam.

Quod dicitur in REG. XXX. locum fieri Religiosum, si Mortuus in eo sepeliatur; modò non sit Hæreticus: non est verum, quoad Jus Canonicum, docens, locum non fieri Religiosum Sepulturâ, sed Benedictione, quæ eum ad Sepulturam destinat; Locus autem sic benedictus polluitur, si in eo sepeliantur personæ Sacra Sepulturâ privatæ; videlicet, non solum Hæretici, sed etiam Pagani, Excommunicati, & ii, quibus Ecclesiarum aditus est interdictus, vel qui specialiter à Sepulturâ Sacra interdicuntur. Omnis Locus ad pium opus destinatus, Religiosus vocatur.

OBSERVATIONES in CAP. IV. de CENSIBUS.

Referendæ erant variæ significationes verbi *Census*, ut agnosceretur, quomodò hic accipiatur: consistendo enim intrâ *Tit. de Censib.* significat *Reditum, Pensionem, Subsidium Charitativum, Procuracionem, Contributionem, Capitacionem*; eum Autor accipit pro *Pensione annuâ* & pro *Procuracione*. Rursus observandum erat, verum Census esse Pensionem perpetuam in fundos alterius: Pensiones ad tempus, etiam ad vitam,

non esse verum Census: undè fit, ut Prælati, qui novos Censum imponere prohibentur, & veteres augere, Pensiones annuas in quibusdam casibus assignare possint. Cum Subsidium Charitativum, temporale sit, & extingui debeat cum necessitate, quæ illud exigi cogit, & probat, Census vocari non potest.

Alia Observatio necessaria, est, significationem verbi *Census* valde germanam esse, *Reditum*; Undè nascitur divisio Census in *Feudalem, & Emphyteuticum*, qui sunt Reditus, quorum ille debetur Domino à quo Feudum tenetur; hic debetur ei, qui fundum ad Emphyteusim concessit.

Caput hoc dividitur in QUÆSTIONES III. Quod dicitur in *Primâ*, ad unicam Regulam reducitur; nempe, Ecclesias ab omni onere immunes esse ex beneficio Principis, qui sic in eis honoratum se duxit Dominum, cui consecratae sunt; igitur, nequeunt onerari Censu, nisi in casibus per Canones comprobatis. Primus, est casus Foundationis, qui æquissimus est, nam ii, qui bona sua largiuntur, habent jus legem, quam volent, dono suo dicendi. Secundus, est casus exceptionis, aut remissionis Jurium Episcopatum *Cap. 6. de Relig. Domib.* casus hic restringi debet ad remissionem Jurium Temporalium; quæ, si fiat sub lege Census, est Abbonationis species, similis ei, quæ fit in quibusdam Locis quoad Decimas; quod nullam habet speciem mali, idè quòd utrimque Temporalia conferantur; sed si Census constituatur, ratione remissionis Jurium Spiritualium, aliqua saltem apparet Simonia species; quia Spiritualia pro Temporalibus, & vicissim, dari videntur; Tertius, est casus, qui ab Autore omittitur; nempe erectionis unius Parochia intrâ Districtum alterius; adstringitur Ecclesia nova ad solvendum Census veteri, *Cap. 3. de edific. Ecclesiis.* Ratio hujus Textus applicationem suam habet erectioni Episcopatus intrâ Diocesim alterius; locum habere etiam potest in unionem alicujus Ecclesie alteri, in præsidium ejus, à quâ Ecclesia unita pendebat.

Quod in *Replicat. V.* ejusque Duplicatione dicitur, reducitur ad Regulam; scilicet, ad institutionem Census super aliqua Ecclesia, requiritur autoritas Superioris, & justa causa. Ratio hujus Regulae est, quòd in hac institutione fiat quædam alienatio: porrò, in omni alienatione Superioris autoritas & justa causa necessariae sunt.

QUÆST. II. Quid, & Quantum debeat?

REGULA I. est mera applicatio Regulae generalis Censui accommodata; nempe, nihil exigendum esse, nisi quod debetur. REG. II. Procuracionem cum Censu confundit, quamvis Procuratio non debeat, nisi in casu Visitationis, & ad exhibenda alimenta Visitatori: Census autem quotannis solvitur, quodlibet accidat, & independenter ab omni actu ejus, cui debetur.

REG. III. innititur Regulae, *Odia restringi convenit*: nam Census est Servitus, & sic odiosus est: itaque, solvendus est juxta minorem mensuram. Hic sensus unus est ex iis, qui dari possunt Regulae, *in obscuris minimum est sequendum. Reg. 30. in 6.* Itaque, videtur hanc REG. III. non habere locum, nisi in dubio. Textus laudatus loquitur de Voto, quod videtur favorabile respectivè ad Deum, sed odiosum quoad ejus Ministros, quos non decet rigorosè exigere id, quod sibi debetur ex Fidelium Devotione. Videtur, hunc Textum, nec non Commentarium GONZALEZ. In illum dubium oriebatur, ex eo quòd plures erant Mensuræ ejusdem nominis, licet inæquales.

Quod diximus de Mensurâ, locum habet quoad Monetam, in casu dubii, ob eandem rationem. Porrò, *Cap. 20.* jubet, Census solvi in Moneta temporis, quo fuerat constitutus; idè quòd apparebat, talem fuisse voluntatem Constituentium.

QUÆST.

QUÆST. III. *Adjuncta Censui, seu Officia Censum Exigentis.*

REG. I. *Quæst. II.* huic convenit, sicut *Tertia*. Ambæ respiciunt Officium ejus, qui Censum exigunt.

Quod dicitur hic, Exigentem debere ejus causam exprimere; fundatur in *Quæst. I.* quæ docet, Censum sine justâ causâ institui non debere: excipiendus est casus præscriptionis immemorialis, quæ dispensat ab allegatione Tituli, ob præsumptionem, eum initio fuisse cognitum, sed Tractu temporis hanc notionem evanuisse.

Autor sic absolvit quæ dicenda erant de Jure Rerum, à quibus transit ad Jus Actionum, quæ potius ad Civile, quam ad Canonicum Jus pertinent.

OBSERVATIONES in CAP. V. de *Causis Juris Lucrativis, & de Conditionibus.*

Dividitur in PARTES IV. *Prima* respicit Testamenta, eorumque executionem, aut nullitatem; Successionem ab intestato: *Secunda*, Legata, & Fideicommissa. *Tertia*, Conditiones & Legata conditionalia. *Quarta*, Donationes.

Cum Conditiones sint aliquando onera, actus quibus opponuntur, interdum ex accidenti sunt Tituli onerosi acquisitionis, quamvis ex naturâ suâ lucrativi sint, v. gr. Fundationes, quæ sunt in Testamentis per Legata, aut in Donationibus consulto factis, sunt Tituli onerosi, & lucrativi simul: Conditiones Legato, aut Donationibus appositæ, eas faciunt Titulos onerosos, & convertuntur in Contractus, qui reciproca obligationem pariunt, & reducuntur ad eos, qui hac expressione designantur. *Do, ut facias.*

PARS I. Quod dicitur in REG. I. Episcopum supplere defectum Executorum Testamentariorum; non observatur in multis Regionibus, ubi Causæ Testamentariæ, etiam Piæ, pertinent ad Judicem Sæcularem. Idem est de eo, quod legitur in REG. IV. de rationibus, quas Executores Episcopo reddere debent, de gestione suâ.

REG. V. eas sequi debuisse, quæ respiciunt nullitatem Testamentorum, sumptam, vel ex incapacitate Testatorum, vel eorum, qui aliquid accipiunt ex Testamento, Hæredum vel Legatariorum, qui alterutrius qualitatis sunt incapaces; vel ex Solemnitatum omissione; vel ex naturâ Bonorum, de quibus Testator disponere nequit: nam Exceptiones hujus Regulæ dicentis, Hæreditatem regulariter peti posse ex vigore Testamenti, & Legata deberi, desumpta sunt ex hoc triplici nullitatum genere. Itaque, antea observanda erant hæ nullitates, earumque causæ; & Regulæ addendum, *nisi Testamentum sit nullum*: vel his, *ex Testamento, adjiciendum valido.*

Observandum erat in REG. V. Exceptionem, sumptam ex defectu Testium requisitorum, sive Jure Civili, sive Jure Canonico, Jus Canonicum, quod duos aut tres Testes requirit tantum; quoad hoc, locum habere solum in Ditione Pontificis, & in quibusdam aliis, quorum Principes hoc Caput adoptarunt.

REG. VI. cum Testamentum nullum, pro infecto haberi debeat juxta REG. 64. in 6. *Quæ contra Jus sunt, pro infectis utique haberi debent*; succeditur ab intestato, sive Testamentum sit irritum, sive non existat. Successio hæc à Testamentariâ discrepat, in eo quod hæc ad Extraneos, & ad Cognatos ultra Gradum Sextum Civilem pertinere possit: illa verò pertinet ad solos Cognatos, infra Septimum Gradum existentes. Exceptio sumpta ex renunciatione, locum habet in utraq; Successione; quod dicitur circa validitatem renunciationis juramento confirmatæ, in casibus, in quibus eam Leges annihilant, refutatum fuit in Tractatu de *Contractibus*, ubi ostensum fuit 1.

Juramentum esse nullum, ubi Contractus est nullus; quoniam hic est illius fundamentum; 2. Tale juramentum esse illicitum; nam contrarium est bono publico, quod Contractum annihilari postulat; 3. Si contendatur, hoc juramentum obligare, aperitur via fraudi, seductioni, vi, per quas impellitur quis ad juramentum, tam facili, quam ad Contractum Legi Civili contrarium; nullitas autem sancita fuit; ut obviam iretur his iniquis rationibus inducendi ad Actus contrarios Legibus.

Quod in reliquo Capite magis utile est, & scitu necessarium, est disputatio de Conditionibus, quæ locum habet in omnibus Contractibus, quorum illæ effectus suspendunt, & moderantur. De his conditionibus consulto agitur in *Tit. de Condition. appof. in Despons. &c. Reg. 6. 41. 50. & 66. in 6.* ad rem quoque faciunt; idem est de Commentatoribus harum Regularum, & Capituli laudati, CANISIO in *Regulas*, CUJACIO & GONZALE in *Titulum. Reg. 6.* Pert, neminem obligari posse ad impossibilia: quod intelligitur, tam de impossibilitate Juris; talis cadit in omne, quod inhonestum est; quam de impossibilitate facti; undè fit, ut omnis Actus, qui conditiones impossibiles aut turpes continet, nullus sit, tam defectu potestatis se obligandi, quam defectu voluntatis; cum præsumatur, Partes noluisse ad tales conditiones se alstringere. *Reg. 41. & 66.* eundem sensum habent; nempe, impossibilitatem implendi conditionem, aliamve honestam rem tempore præstituto, post Contractum obvenientem, excusare ab obligatione, & pro implemento haberi. *Reg. 41.* sic concipitur; *Imputari non debet ei, per quem non stat, si non facit, quod per eum fuerat faciendum*: verba *Reg. 66.* sunt, *Cum non stat per eum, ad quem pertinet, quominus conditio impleatur; haberi debet perinde ac si impleta fuisset.* Harum Regularum casus sunt, si quis obligatus ad accipiendos quosdam Ordines intrâ annum, sit æger, aut captivus per illud tempus; vel si obligatus ad residendum, non resideat ob ejusmodi Impedimenta, is immunitis est à penâ horum Officiorum defectui annexâ: hæ duæ Regulæ sunt sequela *Reg. 6.*

Reg. 50. loquitur de quibusdam Actibus, qui specialiter vocantur *Legitimi*, & de iis dicit, eos nec diem, nec conditionem accipere: *Actus legitimi non recipiunt neque conditionem, neque diem.* Ibi agitur de conditione, quæ suspendit, & de die, qui durationem Actus circumscribit: porro, hi Actus utrumque recipiunt, idè quod hinc effectivi sunt, id est, effectum suum operantur, eo ipso instanti, quo sunt; aliundè, perpetui sunt ex natura suâ: tales sunt, juxta Jus Civile, Enancipatio, Adoptio, Aditio Hæreditatis, Traditio, Solutio &c. CANISIO in *hanc Regulam*: & juxta Jus Canonicum, Matrimonium, Professio Religiosa, Electio ad Prælaturas, aliorum Beneficiorum Collatio. Conditiones, *si Beneficium vacaverit; si Provisus sit idoneus*; sunt qualitates necessariæ ad Collationem, vel aliam Provisionem, ex parte Beneficii, aut ex parte Provisi.

Conditio suspensiva, quæ Matrimonio apponetur, illud in Sponsalia converteret: tale esset illud, quod contraheretur sub conditione consensu Patru, quod Matrimonii effectum non haberet, nisi post consensum Patru, nisi renuntiando conditioni, transeant ad consummationem, ut olim fiebat, vel ad Benedictionem Nuptialem, juxta recentiorum praxim. Similis conditio honesta aliis Contractibus annexa, eorum effectum suspendere, non immutat eorum naturâ.

Aliud, quoad Conditiones, Matrimonio peculiarè est, nempe, Conditiones Turpes, aut Impossibiles, pro non adjectis habentur, cum Matrimonio appositæ sunt, modò non sint ejus naturæ contrariæ, *Cap. 7. de condit. appof. Cujacius in hunc Textum observat, Jus Civile tractu temporis hunc favorem ad Testamenta & Legata produxisse.*

Sup-

Supposuimus inter Conditiones Turpes Matrimonio appositas, quasdam ejus substantiæ contrarias esse posse, quasdam non item; & hæc suppositio vera est. Nam conditiones impediendi, ne Liberi ex copulâ conjugali procreentur; aut libertatis commutandi uxorem cum aliâ ditiore, aut meliore; vel facultatis eam prostituendi, sunt turpes, itemque naturæ Matrimonii adversantur; quippè quod ad generationem sit institutum, indissolubile sit, & Conjuges ad mutuam fidem astringat. Aliæ conditiones Turpes, quæ Matrimonio apponi possent, ejus naturæ non contrariæ, sunt omnia alia crimina, quæ proponi possent: puta vivere ex Fœnore, Furto, Homicidio, aliisve, quæ nullam cum Matrimonio affinitatem habent. Hæ conditiones Turpes, Jure censentur impossibiles: cum conditio contrariâ naturæ Contractûs, eum destruat, & Contractum absurdum faciat, in eo, quòd Partes velint, & nolint effectum Contractûs, oportet, ut omnis Contractûs, cui talis conditio apponitur, sit irritus; tale est v. gr. Mutuum, cui apponitur conditio lucri à Mutuante percipiendi; nam naturâ suâ gratuitum est: tale est Precarium, cui apponitur conditio irrevocabilitatis ex parte Concedentis: nam de naturâ Precarii est, ut revocari possit, cum Concedenti placuerit.

Sunt Actus, qui non sunt Contractûs, qui nullam obligationem pariunt, & fiunt Contractûs, appositione conditionum: talis est Manumissio Servorum, quæ fit Contractûs, si fiat sub conditione resolutive: ea talis est, cum Dominus Servum manumittit sub lege, ut Monachus fiat, in eoque Statu perseveret, sin minus, in servitutem recidet. *Cap. 2. & 4. de Condition. appos. Cujacius in ipsâ.*

Quoad Conditiones, non idem est de Conventionibus Matrimonialibus, ac de Matrimonio quatenus Sacramento. Conditio Resolutiva, quoad illas, habet locum; est Matrimonium prout Sacramentum eam non patitur; nam pensio annua, quam Maritus Uxori constituit, tacitam habet conditionem adjunctam, quòd illa Viri nomine nuncupabitur, &, si rursus nubat, pensionem amittet.

Quod GREGORIUS IX. dicit *Cap. ult. de Conditionibus apposis*, de discrimine Matrimonii ab aliis Contractibus, quoad Conditiones turpes aut impossibiles; nempe, se earum nullam rationem habere, cum agitur de Matrimonio; eas verò alios Contractus annihilare; falsum videtur, cum suspensivæ sunt duntaxat; nam ejusmodi Conditiones eundem effectum habere debent in Matrimonio, atque in cæteris Contractibus; nam suspensio potest perinde ac illi: hæc autem suspensio cadit in consensum, magis huic Contractui, quam aliis, necessarium; proinde, is, quoad hoc Caput, ab aliis immeritò distinguitur. V. GONZALEM *in hunc Textum*. Ejus Observationes circa hoc solidæ sunt: secus est de distinctione, quam fingit, inter substantiam & naturam Contractuum; nam, rerum natura est vulgò earum substantia; cum utraque sit id, in quo res consistit; unde fit, ut earum Definitio, quæ naturam earum exponit, earum quoque substantiam enucleet. Nulla est Definitio justa, quæ huic Observatio non faveat. Nihil dicitur de Conditionibus *necessariis*, sic dictis, quòd infallibiliter impleantur: tales sunt hæc, si cras oriatur Sol, si Titius Cælum non tetigerit: nam supponitur, Homines magis ductum Rationis sequi, quam ut tales conditiones apponant. Præterea, ex Conditionum nomen non merentur; nam Conditiones apponuntur, ut suspendant effectum Actûs, donec ipsæ impleantur, aut dissolvant, nisi eum sequatur eventus, cui ipse alligatur; omnes enim ex naturâ suâ suspensivæ, aut resolutivæ sunt.

Nec etiam loquimur de Conditionibus apposis Matrimonio, Parocho præsentæ, contracto; nam, supponimus, nullum esse Curatum adeò sensus expertem, ut benedicat consensum conditionalem, cum nullum sit Rituale, quod consensum absolutum non exigat; itaque non discutimus, an tale Matrimonium, effectum

fortiretur, statim atque Conditio impleta esset, ita ut necessarium non foret, ut Partes Desponsationem suam iterarent. FAGNANUS hanc Quæstionem agit, observansque, Theologos non consentire cum Canonistis, adjicit, horum sententiæ inharendum esse, qui putant, Matrimonium consequi suum effectum per solam conditionis impletionem: nescimus, an omnes Canonistæ, quos evolvit, ejus sententiam sequantur; sed scimus, quosdam ab eâ alienos, qui credunt, tutum, post Concilium *Tridentinum*, non esse, affirmare, Sponsalia in Matrimonium converti; Ritus illorum ab hujus Ritu valde discrepat; cum, in hoc, benedicatur Donatio Actualis, in illis verò, benedicatur Sponsio: quod ex formâ utriusque patet: Matrimonium benedicatur his verbis; *Ego vos conjungo*: Sponsalia autem per hæc, *Ego vos affido*.

Idem dicendum de Conditionibus Matrimonio in conspectu Ecclesiæ celebrato apposis, quæ in præteritum, aut præsens incertum, cadunt; puta hæc verba, *si Virgo sit*, quæ factum incertum continet; nam Virginitas actionibus adeò occultis amittitur, ut impossibile sit, eas probari; idèò verò simile non videtur, ullum Curatum ejusmodi conditiones admittere: sed etiam si irreperere possent; probationis difficultas eas inutiles faceret; itaque, pro non apposis, haberentur; imò ejusmodi conditiones sunt turpes & ignominiosæ, ob malam suspicionem, quam Sponsæ aspergerent, multò magis ob verificationem facti suspecti: denique, Maritus honorem suum læderet, per talem conditionem; siquidem, per eam notificaret, se ducere Puellam, de cujus integritate parùm constat.

Adjice, quòd, si toleraretur hujus conditionis appositio, unum ex his incommodis nasceretur; vel Matrimonium consummaretur antè verificationem conditionis, & si deinceps detegeretur, Sponsam non fuisse virginem tempore, quo conditio apposita fuit, Matrimonium dissolveretur, & tunc iniquum esset, ut Maritus, qui conditioni renuntiavisse videretur, per consummationem, antè verificationem, posset adhuc dimittere Uxorem, postquam detexerit, conditionem falsam fuisse tempore Celebrationis, & sic Matrimonium fuisse nullum: vel procederetur ad verificationem antè consummationem; & tunc, vel illa fieret per inspectionem corporis, ut in casu Impotentia, quo in casu Matrimonii validitas à probatione sæpè æquivocâ penderet; vel procederetur per viam inquisitionis, & tunc susciperetur negotium inextricabile; nam oporteret, ut inquisitio reciproca esset, quoniam utraque Pars haberet jus producendi suos Testes; Uxor ad probandum, se irreprehensibilem vitam duxisse, Maritus, ad probandum contrarium; si Uxor uteretur testimonio Proximorum, aut Familiarium, aut Amicorum, Maritus eos recusare posset, ut suspectos, quoniam in negotio gravissimo nemo eorum esset, qui contra deponere vellet; nihilominus ipsi soli essent, quos producere posset, quoniam soli essent, qui eam satis noscerent, ut fidem circa eam mererentur: quoad Maritum, vix ille posset alibi, quam inter hæc tria genera Personarum, Testes fide dignos invenire; nemo tamen esset, à quo sperare aliquid posset: si conscius ederet, videtur quòd in hujusmodi negotio admitti non deberent; nam solum bonum publicum ex vindictâ scelerum proveniens, cogit ad admittendam depositionem Personarum, quæ suam turpitudinem produunt. His difficultatibus plures aliæ accedunt, quæ consummationem diutius suspenderent; si autem Partes unâ cohabitarent, incontinentiæ periculo per illud tempus subjacerent: nullatenus igitur congruum est tales admitti conditiones.

Quod dictum est de conditione, *si Uxor Virgo sit*, locum habet in hac, *si legitima sit*; quia cadit in præteritum, & in præsens; idèòque Matrimonium annihilat, cum Puella est illegitima, ita, ut irritum permaneat, nonobstante quòd consummatio præcesserit cognitionem illegitimitatis.

FAGNANUS in Cap. 7. de Condit. appositis, de his duabus conditionibus loquitur, & putat, eas Matrimonium annihilare, si Factum, quod continent, sit falsum, & non revalidari per consensum subsequenter, etiam antè verificationem falsitatis, nisi postea renovetur presentibus Parocho & Testibus: Ratio ejus est, quòd non sint suspensiva. Itaque, Contrahentes iis Conditionibus renuntiare non possunt, nec antè, nec postquam falsa declarata fuerint. Ejus decisionem referimus; quamvis improbemus operam, quàm huic disputationi impendit. Dicendum erat simpliciter, tales conditiones hodiè, quoad praxim, inutiles esse: quia nullus est Parochus, qui similes conditiones apponi pateretur; sive quia iniquæ sunt, ideòque prohibita ab Ecclesiâ, quæ consensum abso- lutionem requirit in Matrimonio; sive quia duriorum coërcitionem justè metueret, si eas admitteret, ratione periculi profanationis, cui Sacramentum exponeret, posito quòd conditiones falsæ essent; timere etiam posset Excommunicationem latam. *Can. 13. Sess. VII. adversus eos, qui mutant Ecclesiæ Ritus in administratione Sacramentorum.*

Idem Autor sub finem *Commentarii sui in Cap. 7.* laudatum, loquitur de aliâ conditione, quæ respueretur; nimirum facultate retinendi fructum bonorum suorum, non obstante Professione Religiosa, cui apponeretur, tempore quo emittitur, laudatque insignes Canonistas, existimantes, eam non annullare Professionem, quàmvis contraria sit substantiæ Professionis Religiosæ & omnis conditio Matrimonii substantiæ contraria (cum quo tantam affinitatem habet, ut sit Matrimonium spirituale,) illud annihilat, hujusque discriminis rationem allegantes. Cùm tales conditiones improbemus, & persuasum habeamus, nullum Superiorem eas apponi passurum, satis est ad illos Autores remittere. Et hæc erant dicenda circa conditiones, ut supplerentur ea, quæ à VIGELIO omiffa sunt, sive hoc in *Cap. V.* sive loquendo supra de Matrimonio, sive agendo infra de Contractibus.

Quod dicit REG. XXX. de Donationibus in favorem Matrimonii, jungi debet iis, quæ dixit supra Reg. XIII. & XIV. *Cap. XX. Lib. IV.* hæc Tres Regule mutuum sibi lucem afferunt. Nihil annotamus circa ejus doctrinam de aliis Donationibus, nisi Exceptiones & Replicationes officere perspicuitati Argumenti; id patebit in nostro *Traçtatu de Donationibus.*

OBSERVATIONES in CAP. VI. de OBLIGATIONIBUS & ACTIONIBUS generatim spectatis.

Sapiùs locuti sumus de Actionibus in Quatuor Libris præcedentibus: cùm nihil aliud sint, quàm petitiones in JURE, de iis agendum fuit LIB. I. qui Judicia Publica respicit, in quibus Accusatio, est Actio gravissima. In LIB. II. qui spectat Judicia Privata, in quibus nihil ad Judicem deferitur, nisi per viam Actionis. In LIB. III. qui loquitur de Bonis Ecclesiasticis, quæ creberrimè sunt materia Actionum, & speciatim de Alienationibus, è quibus nascuntur Obligationes, & proinde Actiones iis similes, quæ hic disentiuntur. In LIB. IV. qui differit de Actibus Ecclesiasticis, & prolixè de Matrimonio, Actionibusque ex eo provenienti. Quod dicitur hic de Actionibus, restringitur ad eas, quæ nascuntur ex Obligationibus, & proinde à Contractibus & quasi-Contractibus, à Delictis, & quasi-Delictis quæ pariunt obligationes, quas etiam gignunt Matrimonium, Testamenta, Successiones ab Intestato, & Donationes, de quibus supra actum est.

Hic *Titulus*, nec non duo sequentes, è Jure Civili desumpti sunt, sed maximè ex *Institutionibus JUSTINIANI*, quarum duo ultimi Libri respiciunt Obligationes; indè supplenda sunt ea, quæ desunt in his *Tribus TITULIS*, circa Obligationes; præsertim earum Divisiones & Subdivisiones. Una ex insignioribus est, Obligationes, aut Naturales aut Civiles esse, aut Mix-

tas, ex utrisque coalescentes. *Naturales*, non pariunt Actionem, neque ad petendum id, quod promissum fuit sine expressione causæ, neque ad repetendum id, quod propter illas solutum fuit. Per *Obligationes Naturales*, intelliguntur eæ, quæ ex Lege Naturali purè proveniunt: tales sunt omnes, quæ non fiunt juxtà formam Lege Civili præscriptam, à quâ nascuntur omnes Actiones, sicut Obligationes Civiles. Hæc nullum effectum habere debent, cùm Legi naturali contrariæ sunt, propter defectum potestatis, aut intentionis in Legislatore, vel utriusque simul; undè fit, ut Leges, quæ Divortium approbant, aut Usuram, aut Simoniam, nullam pariunt Obligationem naturalem, ideòque potest quis recusare solutionem pecuniæ secundùm eas Leges cautæ, & repetere id, quod solvit secundùm Leges, cùm earum injustitia detecta est. Pleraque Regularum Judicialium huic *Capiti* inferi potuissent; nam eæ reducuntur ad Actiones, sicut eæ, quæ colliguntur hic *num. 11. 15. 16. 17. 18.*

REG. I. ferenti, omnem Obligationem parere Actionem: adicere debuisset Autor verba hæc, *nisi nulla sit*, & in sequentibus loqui de nullitatibus, ac earum causis, quæ non sunt aliæ, 1. quàm Incapacitas Personæ, quæ se obligat; qualis est Minor, Furiosus, Monachus, Uxor sine Mariti autoritate contrahens, & Interdictus à Judice. 2. Incapacitas rei, proveniens ex eo, quòd sacra, aut publica, aut aliena sit. 3. Defectus Libertatis, ex vi, aut ex fraude, proveniens. 4. Defectus formæ substantialis.

Exceptio I. hujus Regule non habet locum, nisi in casibus, in quibus Judici parendum est. *Ratio Regule* id demonstrat, *cùm habeat parere necesse*: nam in aliis obedientia non excusat. Tales sunt ii, in quibus jus- sio ejus Legi Dei, aut Principis, aut Ecclesiæ adversatur, aut limites ejus Jurisdictionis transgreditur. vid. *CANISIUM in Reg. 24. in 6.*

Exceptio II. restringi debet ad casus, in quibus alteri scienti, & consentienti, nocetur; casus enim, in quibus ipsi quis prodest, Argumento alieni sunt. §. quem laudat è *Can. I. CAUS. XIV. QUÆST. I.* desumptus est ex verbis *Gratiani*, quæ allegantur, quasi *Canonis* pars essent. *Distinctio Consiliorum à Præceptis*, quæ legitur *Can. 2. & 3. ibid.* legi meretur. Eorum applicatio Litibus, quam facit *Gratianus*, justa est; iis enim renuntiare, cùm justæ sunt; merum est consilium.

Cap. 3. de Jud. in 6. laudatum in *Regula*, loquitur de Filio - familias Beneficiato, qui, Pubes factus, sicut sine Patre suo fructus Beneficii sui administrat, ità eorum jura persequi potest in Jure: quæ tamen consequentia non ubique admittitur.

A REG. V. excipiendi sunt Clerici, & Monachi, Beneficiati, qui nomine suo jura Beneficiorum suorum persequi possunt. Excipiendi quoque sunt Clerici, qui Bona Patrimonialia habent. Quod dicitur in REG. VI. Excommunicatum non habere jus agendi, non ubique admittitur.

Cap. 2. de Delict. Puer. laudatum REG. I. loquitur etiam de casu, quo Pueri sunt infra annos XIV. & declarat, Patrem non solvere pro ipsis penam pecuniariam constitutam in Crimina, quæ committunt; & GONZALEZ in hunc *Textum* observat, eum non teneri, ne quidem ratione legitimæ eorum n. 4.

Quod legitur REG. VIII. de Jure Repræfaliarum, ab usu recessit. Reliquum ad duo verba contrahi potest: scilicet, nemo ob alterius factum tenetur, nisi illud nomine suo factum fuerit, atque ab ipso rati- habitum.

REG. X. est sequela REG. VIII. nam factum Prædecessoris, est factum alterius ergà Successorem: & si in casu excepto, hic ob illius factum tenetur, id ori- tur

tur ex eo, quòd res transeat cum onere suo, sentiatque lucrum ex eo, quod in rem Ecclesiæ suæ conversum est. Quod dicitur REG. XI. de spoliis REG. XIII. XIV. XV. de *Censu*, alibi visum est. Si *Cap. 14. de Judiciis*, loquatur de Causis Civilibus, & factum à Procuratore proponi prohibeat extrà casum, quo Partes sunt indiscretæ; is exolevit: nimia indiscretio, aliud-ve Litigantium vitium, hujus Textus dispositionem antiquavit.

REG. XVI. plus petitio est, non solum, cum petitur plusquam debetur, numero, pondere, mensurâ, species pretiosior pro deteriore; sed etiam, cum petitur, antequam debeatur, vel in loco, in quo non debetur.

REG. XVII. quæ dat Debitori optionem in casu alternativâ, & rerum variæ speciei, quarum nulla determinata est, velut in Legato Servi, Equi, Domus, relicto à Testatore, qui plures habet Servos, Equos, Domos, Regula hæc, inquam, innititur iis, quæ docent, Reum favore esse dignum.

REG. XVIII. desumpta est à REG. XXV. in 6. *Mora sua cuiuslibet est nociva*. Loquitur de morâ solvendi debitum tempore, quo debetur; nam, si Debitor interesse, seu usuras, debeat ex die moræ, hic dies vulgò idem est, ac petitionis, quam sequitur damnatio: si non sequitur damnatio, præsumitur, Creditorem Debitori voluisse tempus concedere. Quoad damnum per Crimen partum, interesse debetur ex die, quo commissum fuit. Debetur quoque Minor à die Contractus bonæ fidei, Fidei-commisii, Legati.

REG. XIX. videtur obscura: sensus *Cap. 7. de his que vi, metueve*, laudati, est in casu petitionis damnorum, per bonorum rapinam illatorum, vi probatâ per Testes, & qualitate bonorum amissorum per Juramentum, Judex æstimationem facit, Reumque damnat ad solvendam æstimationem.

Cap. 2. de Deposito, laudatum REG. XX. nihil aliud dicit, nisi, compensationem debiti liquidi locum habere in omnibus Contractibus, excepto Deposito: Autor inde concludit, obligationem Compensationis minuere condemnationem extrà casum Depositii: idque pro Regula statuit.

REG. XXI. Exceptionibus, Replicationibus, Duplicationibus onerata, reducitur ad hoc: Actionem impedire præscriptionem, si lis contestata fuerit; & præscriptionem legitimam excludere ab Actione, cum de re præscriptibili agitur. Reliqua pertinent ad Tractatum de *Præscriptione*.

OBSERVATIONES in CAP. VII. de CONTRACTIBUS & QUASI CONTRACTIBUS.

Autor exordiri debuisset à Collectione Regularum Generalium circa Contractus: id præstitimus in Tractatu de *Contractibus*. Inde nascuntur duo commoda. 1. Cernitur ab initio, quid Contractibus commune sit. 2. Obviam itur repetitionibus. Debuisset etiam referre Divisiones Contractuum, in Contractus *bonæ fidei*, & Contractus stricti Juris; in Contractus *Innominatos & Nominatos*; in Contractus *Re constantes*, vel *prescriptis verbis*, vel *scripto*, vel *consensu*: & unicuique Divisioni jungere membra ad illam pertinentia. Supponit Divisiones, sine earum præcedenti expositione; quavis de *quasi-Contractibus* se locuturum polliceatur, de iis tamen silet.

Quatuor Priores Regule pertinent ad *Pacta*. Quod ibi dicitur, accommodari potest omnibus Contractibus, exceptâ *Exceptione I.* quæ *Pactum Nudum* respicit, sic dictum, quia nomine speciali & causâ caret: quâ in re distinguitur à *Contractibus*, qui semper habent nomen peculiare, & quorum causa semper exprimitur. Quod dicit hæc in *Exceptione*, Jus Canonicum à Jure Civili differre quoad pactum, in eo, quòd Actionem pariat juxtâ Jus Canonicum, non gi-

Tom. I.

gnat autem juxtâ Civile, falsum est apud *Gonzalez* in *Cap. 1. de Pactis*, ubi Quæstionem fusè discutit; nec non omnia, quæ ad hoc Pactum Nudum pertinent: respondet omnibus Textibus, qui possunt allegari, ad probandum, illud gignere Actionem Jure Civili, postquam retulit rationes, ex quibus conficitur illud, eam non producere: videlicet; Argumentum exhaurit, & confirmat observationem nostram; Doctrinam VIGELII circa *pactum vestitum*, convenire aliis Contractibus, probando, Pactum hoc esse verum Contractum.

Omnes Exceptiones, Replicationes, Duplicationes, quas Autor subnequit REGULÆ, *Pacta servanda esse*; desumptæ sunt ex nullitatibus, aut ex resolutione ipsorum, ita, ut, si Autor ad Pactum validum & non resolutum restrinxisset obligationem servandi Pacta, illæ inutiles fuissent, eaque referre potuisset, velut exempla vera aut falsa casuum, in quibus Pacta nulla sunt, vel eorum, in quibus soluta sunt.

Quod dicit, Pontificem à pactis dispensare posse, locum habere solum potest in Rebus Spiritualibus. Quod dicit pacta nulla, obligatoria esse, cum juramento confirmata sunt; consutatum fuit in Tractatu de *Contractibus*. REG. II. & III. loquuntur de Pactis factis cum causâ, ratione cujus pariunt Actionem Pacti Conventi, aut pœnæ stipulatæ. *Cap. 3. de Pignoriis*, laudatum in REG. IV. loquitur de casu oppignerationis rei Sacræ; Autor ex eo Regulam generalem elicit, quæ videtur falsa: nam, si Bonum Mobile, aut Immobile alterius venditum sit, sufficit restituere pretium: si verò res Sacra sit, restituenda est ipsa res alienata, quia non subjacet commercio; undè GONZALES in *hunc Textum*, observat, Ecclesiam, hoc in casu, posse vindicare Rem pignori traditam, quia obligare non potuit.

Quod dicit de Commodato REG. V. & VI. clariùs exponi potuisset, per Definitionem hujus Contractus. Definiri debet, Contractus, quo gratis aliqua res utenda datur, ad certum tempus sub lege ejus in specie restituendæ, elapso tempore: inde enim sequitur. 1. quòd, si res amittatur, per culpam Commodatarii, etiã levissimam, ejus pretium debet hic, sive intrâ concessum tempus perierit, sive intrâ moram restituendi; in primo casu idcirco, quòd Contractus unico vergat in favorem ejus; in altero, ratione Regule: *Mora sua cuiuslibet est nociva*, 2. si pereat sine culpâ Commodatarii intrâ concessum tempus, perit Commodanti, qui Dominus est ipseus. 3. differt à Mutuo, quòd hoc transferat Dominium. 4. Differt à Precario, quòd hoc non fiat ad tempus determinatum. 5. Convenit cum Deposito, Pignore & Locatione, in quibus res in specie, seu individuo, restituenda est. 6. Usus rei commodata revocari non potest antè terminum.

Exceptio III. Reg. V. comprehendit id, quod in Reg. VI. legitur, nempe, rei commodata usum revocari non posse antè terminum.

REG. VII. quæ loquitur de Deposito, expositione indiget: nam Autor Argumentum integrum reducit ad generalem obligationem Depositarii, ad restituendum Depositum: duæ aliæ sunt; Prima restituendi pretium ejus, si culpâ ipsius amittatur; Secunda reparandi damnum culpa illatum. Verbum, *culpa*, quo utitur, tres habet significationes in Argumento Contractuum: vel potius tres gradus, majorem, minorem, & minimum; Primus vocatur dolus, seu culpa lata; Secundus culpa levis; Tertius culpa levissima. Autor hic in secundo sensu culpam accipit, quoties dicit, Depositarium præstare culpam; quia culpa simpliciter vulgò intelligitur culpa levis hoc in Argumento. Dolus & culpa lata æquiparantur, & aliud pro alio dicuntur. Depositum perire potest, aut per casum fortuitum, aut per malitiam Depositarii, aut ejus negligentiam, vel ignorantiam, vel imprudentiam. Vulgò tenetur, solum ob dolum, qui præsumitur, cum Depositum perit, aliis ejus rebus non

G g 2

perenti.

pereuntibus. Tenetur ob culpam levem. 1. Si se Deponenti obtulerit; 2. Si mercedem ob custodiam stipulatus sit; 3. Si casum, fortuitum etiam, in se receperit; 4. Si non reddiderit Petenti, resque deinceps perierit.

Contractus Depositii transfertur in Contractum Locationis, cum Depositarius rem accipit sub Pacto Salarii. Pars potior hujus expositionis desumpta est ex Commentario GONZALIS in Cap. 4. de Commodato n. 4. Ea locum habet in Commodato, Pignore, Locatione, erga quæ adjiciendum est, quod cum Pignus & Locatio in utriusque Contrahentis utilitatem vergant; Creditor, & Conductor tenentur ob culpam levem: Commodatum verò, cum fiat solius Commodatarii gratiâ: hic tenetur ob culpam levissimam; & cum Depositum solius Deponentis lucro fiat, Depositarius non nisi ob latam negligentiam tenetur, ratione naturæ Contractus.

REG. IX. usque ad XIV. respiciunt Contractum Pignoris, qui duplicem Actionem parit; unam, in favorem Creditoris; aliam in Debitoris gratiam: quod illi commune est cum omnibus Contractibus, qui ad utriusque utilitatem vergunt. Utraque Actio, Pignoratitia nuncupatur; id quod est notabilius, reperitur in REG. XI. nempe si Fundus duabus Personis successivè obligatus sit, prior vincit posteriorem, quamvis hæc antè illam possessionem acceperit, quæ in re Contractus hic à Contractu venditionis differt in quo is, cui merx tradita fuit, antepositur ei, cui antè vendita fuerat: discrimen ortum ex eo, quod Hypotheca nascatur ex die Pignoris; res autem non fiat Emptoris, nisi postquam ei tradita est. Vid. CANISIUM in REG. 54. in 6. *Qui Prior est Tempore, potior est Jure.*

REG. XIII. & XIV. ostendunt Contractum hunc nonnunquam esse usurarium, sicut Contractus venditionis; idque locum habet, cum Mutuum sub pignore, aut venditione simulatur, quod accidit, si fructus, usurarum locum teneant; id expositum fuit in Tractatu de Contractibus.

Quod legitur in fine REG. IX. falsum videtur: nempe, Creditorem, qui rem pignori obligatam persequi non potest, si à tertio Detentore præscripta fuerit, posse, si illa possideatur ab alio, quam qui eam præscripsit, hoc enim in casu non fit pignoratitio.

REG. XV. XVI. XVII. XVIII. quæ Venditionem respiciunt, eximie sunt; sed circa hoc Argumentum non erudiunt sufficienter. Nihil hæc dicitur de Pactis Contractui appositis, quorum tamen fit mentio in Jure Canonico; non restringitur in rescissionem, ad Casum læsionis ultra dimidiam justii pretii partem, ad venditionem Bonorum Immobilium & Mobilium magni pretii; non fit sermo de rescissione læsionis gravis infra medietatem justii pretii, quæ fieri debet in Foro Interiori; non dicitur perspicue, Emptori competere electionem, vel supplendi, quod justo pretio deest, vel Contractum solvendi, recuperatâ pecuniâ solutâ.

Exceptioni REG. XVII. adjicienda erant verba hæc *vel scire potest*; videlicet cum vitium manifestum est. *Exceptioni I. & II.* adjiciendum erat, quod, ubi Emptor Judicio evictus est, ad quod Venditor non fuit vocatus, ille hunc ad præstandam evictionem vocare potest, solvendo Judicii sumptus. Alia etiam Exceptio ab Autore omittitur; nempe si Emptor ab hac præstatione Venditorem nominatim liberaverit; quo in casu Venditor non tenetur, nisi vendiderit fundum, quem alienum esse sciebat, quo in casu pretium restituere debet. Quod dictum fuit supra de rescissione Contractus venditionis in casu læsionis ultra dimidiam justii pretii, peculiare est huic Contractui, ita, ut non habeat locum in ullo eorum, qui valde ei affines sunt; puta Permutatione, Locatione, Emphyteusi: multò minus in aliis, nempe, in Transactionibus: Vid. *Notas Juris Gallici in Institut. JUSTINIANI. Lib. I. tit. de Empt. Vend.*

REG. XIX. XX. XXI. & XXII. respiciunt Locationem; earum Doctrina bona est, sed insufficientis. Primò, omittitur Locatio Operarum, aut Mercenariorum, qui conducuntur, vel ad operam diurnam, vel ad certum opus integrum: sed fit solum sermo de Locatione Rerum Mobilium, & Fundorum, quæ vocatur *ad firmam*, quæ novem annos excedere non potest; vel Contractus Emphyteuticus, qui ad venditionem accedit in eo, quod utile Dominium, aut in perpetuum, aut in longum tempus transferat. Porro, hæc duæ Locationis species valde inter se, quoad materiam, discrepant; nempe, operas, quæ sunt res faciendæ, tam inter se differentes, quot sunt varia artificia, aut servitia: aliundè, Res Mobiles jam factas, & Fundos jam existentes; undè fit ut hic locentur usus aut fructus, illic labor, solertia, industria.

Loquendo de Locatione Mobilium & Fundorum, nec non de causis resolutionis ipsius, plures omittuntur sedulo collectæ ab Autore *Notarum Laudatarum* TIT. de locat. omittitur quoque discussio obligationum mutuarum Locatoris & Conductoris *ibid.* observatarum: datur *ibid.* definitio Locationis, quæ, junctâ expositione Autoris, egregiam lucem affert præcipuis discriminibus duplicis Locationis supra observatæ.

Denique, Locatio, multum accedit ad Emptionem; nam, cum Operarius, aut alius quilibet Mercenarius, conducitur, ad aliquod opus faciendum ejus labor emitur; si conducantur Mobilia aut Prædia, illorum usus, horum fructus emuntur; sicut in venditione pretium determinatum esse debet, ita merces in Locatione. Ea quæ desunt circa Quasi-Contractus, suppleri possunt ex *Instit. JUSTINIANI Lib. III. Tit. de Obligation. quæ ex quas.* sicut ea, quæ omissa sunt circa Societatem & Mandatum, ex eisdem *Instit. Tit. de Societ. & Mandato ibid.*

OBSERVATIONES in CAP. VIII. de DELICTIS & QUASI-DELICTIS.

Cum hoc Caput sit sequela CAP. VI. loquentis de Obligationibus, quæ dicuntur provenire ex Contractibus, aut Quasi-Contractibus, Delictis aut Quasi-Delictis, respicere solum debet obligationes erga Proximum, quales sunt eæ, quæ nascuntur ex Contractibus. Autor nihilominus de aliis Delictis agit, quamvis iis, quæ erga Proximum obligant; talia sunt eæ, quæ specialiter erga DEUM obligant: nempe, Sacrilegium, Blasphemia, &c. Verosimile est, hoc factum fuisse, quia omne Delictum obligat ad penam, & ratione hujus Obligationis, Autor duxit, se loqui posse de omni specie Delicti.

Inseruit Titulos de *Furtis*, de *Raptor. de Homic. de Filiis exp. de Injuriis & damno dato*, quia præcipua sunt eorum, quibus obligatio erga Proximum suscipitur.

Quod de punitione dicit, est repetitio eorum, quæ dixit *Lib. I. Cap. VIII. IX. X. XI. XII. XIII.* pleræque Regulæ indicant solum Textus, qui loquuntur de punitione Criminum propositorum.

OBSERVATIONES in CAP. IX. de EXCEPTIONIBUS & LIBERATIONIBUS.

TITULUS hic respondet TIT. *Institutionum JUSTINIANI: Quibus modis tollatur obligatio.*

LIBERATIO vel *Solutio*, est Exceptio adversus Actionem propositam ratione obligationis cujuspiam: Sed non omnis Exceptio desumitur ex solutione, verum etiam ex vitiis & nullitatibus obligationis. Probatur hoc per REG. I. quæ tres Exceptionum causas continet. Aliarum Regularum pleræque respiciunt Exceptiones sumptas pro Defensionibus, & consideratas respectu Actionum; undè fit, ut id, quod dictum fuit de *Reo* Cap.

Cap. V. Lib. I. Argumento conveniat, nec non Cap. X. *ibid.* de Reconvensione; nam hæc ad Reum pertinet: præterea, cum Judex Actionis, sit Judex Reconvensionis; Exceptio & Actio eundem Judicem habere debent. Animadversio hæc confirmat REG. II. quæ de Exceptione dicit id, quod de Reconvensione dictum fuit, loco laudato.

Duæ Exceptiones, quæ leguntur hac in REG. item eæ, quæ sunt in REG. XIII. XIV. XV. XVI. monent, revocandum esse in memoriam id, quod alibi fuit notatum, Autorem sumere verbum *Exceptio*, modò prout significat defensionem in Jure propositam; modò prout significat casum in Regula non comprehensum.

REG. III. VII. VIII. XI. XII. desumptæ sunt ex REGULIS VI. XX. XXXII. XXXVI. LIX. LX. LXIII. LXXI. *Trigesima Secunda* est fundamentum *Septuagesimæ primæ*; nam si is, qui admittitur ad Actionem, admittatur ad Exceptionem, id fit quia nihil conceditur Actori, quod Reo non liceat. Utraque autem desumpta est à Regulâ dicente, Reum esse favorabiliorem, quàm Actorem.

REG. XXXVI. & LIX. respiciunt dolum: Prima fert, pro Possessore haberi eum, qui dolo desit possidere: alia fert, dolosè agere eum, qui petit rem, quam se restituere debere scit. Prima opponi potest ei, qui Actionem eludere tentat per fraudem: Posterior adhiberi potest adversus omnem petitionem injustam; puta Fœneratoris usuras exigentis; Hæredis petentis debitum, quod Testator eum exigere vetuit.

REG. LXXX. sumitur ex iis omnibus, qui docent, licitam esse Defensionem, & favorabilius admitti, quàm Actionem; inde enim sequitur, eum non esse in morâ, qui justa Exceptione utitur.

Hæc generalia principia circa Exceptiones utilia sunt.

Observare opus est in REG. XIII. quòd, ubi agitur de Factis, quæ sciri debent, idem sit de ignorantia Facti, ac de ignorantia Juris, quæ non excusat, nisi invincibilis sit, & magis aut minus culpabilis est, prout magis aut minus voluntaria est; porrò, si quis velit ignorantiam in seipsâ, ut non faciat bonum, hæc magis voluntaria est, quàm si eam velit solum in ejus causâ, nempe, negligentia aut desidia.

Quod ibi dicitur, ignorantiam Juris excusare Feminas & Milites; producendum est ad Personas rudiores, in quibus defectus intelligentiæ, justa est ignorantia causa. Ignorantia probabilis, & ignorantia invincibilis, hic eadem sunt; sicut ignorantia supina, & ignorantia vincibilis. Hæc Exceptio necessaria est, ad preveniendum errorem. REG. XIV. respicit cessationem, seu extinctionem obligationis, per contrariam voluntatem. De solutione agitur in REG. XV. quæ ad hoc reducitur; quòd solutio totalis Creditori facta, obligationem integram perimat; partialis, partem solum extinguit: cui adjiciendum est, quòd, si Debitor plures summas æquales eidem personæ debeat, & solvendo unam ex iis, non determinet, quodnam debitum solvere intendat; neque etiam Creditor illud in Aposchâ suâ determinet; debitum durius & strictius extinguitur; v. gr. illud, quod debetur sub pœnâ; tum illud, quod debetur sub pignore; deindè illud, quod nomine suo cavit; denique, id, pro quo fidejussit, aliàs illud extinguitur, quod determinatum erit vel à Debitore, vel à Creditore ex consensu Debitoris: si debita alia aliis strictiora non sint, vetustius extinguitur. Vide *Notas Juris Gallici in Institut.* supra laudatas.

Exceptiones & Replicationes cum suis Duplicationibus inferi possent REG. XVI. amplitudinem suam adeptæ, quæ respicit Exceptionem Rei Judicatæ; quæ non habet locum, nisi cum Judicium validum est, ac definitivum, in eaque actum fuit de obligatione, adversus quam opponitur: aliàs res ju-

dicata non est, & proindè Judicium non potest obligationem extinguere. Iis, quæ hic dicuntur ab Autore de re judicatâ, jungendum est CAP. XX. LIBR. II. eidem Argumento respondens.

REG. XVII. juncta REG. XI. docet, quòd, re sine culpâ Debitoris pereunte, ejus interitus extinguit obligationem; porrò, Debitor est in culpâ, si rem non restituerit post petitionem in Jure factam, nisi justas habuerit ejusdem non præstandæ causas.

REG. XVIII. est sequela REG. V. si defensio concedatur Excommunicato, oportet, ut, si ab eo exigatur id, quod debet, excusare se non possit à comparando, idè quòd sit Excommunicatus; vel, si comparet, Creditor ipsi Excommunicationem objicere non possit. Prior sensus magis accedit ad Cap. 14. de *Sent. Excomm.* laudatum, & ad Cap. 5. de *Excepti.* quod laudari potest; in quibus legitur, gratiam Excommunicato, ad ipsius defensionem concessam, vergere non debere in præjudicium Actoris.

Discrimen, quod REG. XIX. constituit inter Debitorem Laicum, & Debitorem Ecclesiasticum, attentionem meretur; nempe, hic in carcerem mitti non debet ob æs alienum, sufficit, ut cum Jurejurando caveat, se soluturum, cum poterit; ille autem in eodem casu mitti potest in carcerem. Eandem attentionem meretur id, quod utrique commune est: nempe, paupertatem non extinguere obligationem, sed auferre solum facultatem solvendi.

REG. XX. pœna lata adversus Creditorem, qui vim Debitori suo infert, æquissima est, scilicet, amissio debiti. Idem est de Exceptione, nempe, Debitor ab illâ pœnâ immunis est, si vis sine jussu ipsius adhibita fuerit: addendum est, modò non approbet id, quod suo nomine gestum erit.

REG. XXI. oblatio pignoris non liberat Debitorem à persecutione Creditoris.

OBSERVATIONES in CAP. X. de IN INTEGRUM RESTITUTIONE.

Autor hic de Restitutione in integrum disserit, quia locum habet præcipuè in Obligationibus, quæ præcedunt. Quod de iis dicit, in omnem Actum, in quo læsio sit, extenditur, Judicium, Transactionem, Donationem, Resignationem, Permutationem Officii, aut Beneficii, aditionem Hæreditatis, & plures alios, qui expositi fuere in *Libris præcedentibus*.

Omisit in REG. I. Exceptionem memoratam in Cap. 9. de *Restitut. in integr.* GREGORIUS IX. postquam dixit, Judices, qui non habent Administrationem, eorum Delegates, & Arbitros, non posse noscere de hac Restitutione; adjicit, *nisi incidens sit*.

Exceptio I. REG. II. respicit Impedimenta legitima petendi Restitutionem tempore præstituto. Cùm dicit REG. IV. Absolutionem à Jurejurando esse speciem Restitutionis in integrum, loquitur de casu, in quo Contractus obligat solum ratione Juramenti.

REG. VI. quæ dicit, Socio Majori, Minoris, non prodesse restitutionem, quam hic impetrat, æquissima est: nam ratio privilegii Minoris, locum non habet quoad talem Socium. REG. ult. non convenit Argumento; nam loquitur de punitione Clerici, qui cessionem Rei Litigiosæ, per fraudem sibi fieri procurat.

OBSERVATIONES in CAP. XI. de Verborum significatione.

Quoad Expressiones Juris, & speciatim Clausulas, perficere debuisset id, quod executus est circa Verba, illas ordine alphabetico digerendo; & nedùm indicaret Textus, qui expositionem continent, hæc referenda erat. *Expressiones à Verbis* distinximus in REGULIS circa Verborum significationem.

OBSERVATIONES in CAP. ULTIMUM de
REGULIS JURIS.

Ordo alphabeticus rectus est, quoad Regulas ab invicem independentes; sed, quoad alias, quæ eidem Argumento respondent, retinendus erat ordo Argumentorum. Id executi sumus, continuâ serie colligendo eas, quæ omnibus Argumentis, aut plerisque conveniunt, sub *TITULO Regularum Communium*. Reliquas divisimus in tres Classes; Judiciales, Beneficiales, & Morales: Has in Præceptivas, Prohibitivas, & Permissivas, quibus præfixa sunt eæ, quæ Fontes indicant, in quibus Moralis Disciplina hauriri debeat.

Autor eas tantum Regulas collegit, quæ sunt ad calcem *COLLECTIONUM Gregorianæ & Bonifacianæ*; eas omnes nos præterea collegimus, quæ per totum *Juris Corpus* vagantur. Interdum ordini alphabetico ordinem Argumentorum conjunxit, colligendo, sub quibusdam verbis, Regulas respicientes id, quod sub illis verbis continetur: tot hujus Methodi occurrunt exempla, quot verba, sub quibus plures Regulas congestit; multa sunt, sub, quibus omisit Regulas congruas, eæ, quas eidem verbo subjecit, aliquando contrariæ sunt.

Duo igitur circa hoc Caput præstanda supersunt. 1. Supplendi defectus. 2. Componendæ contrarietates. Primum impleri potest, remittendo ad *Tabulam Alphabeticam REGULARUM JURIS CIVILIS*, excusam in Editione Paris. 1612. immediatè post *REGULAS Sexti*. Et quidem idèd, inquit Editor, eo in loco collocata fuerunt, quia pleræque *Regula Juris Canonici*, è *Jure Civili desumptæ sunt*. Adjiciendæ igitur sunt *Indici VIGELII*, sub unaquaque litterâ, *Regula*, quæ illic sub eadem reperiuntur litterâ. Hoc vitium suppleri etiam potest, adjiciendo *REGULAS Juris Canonici*, quæ sub quibusdam verbis desunt; & hoc est consilium nostrum, postquam remisimus ad laudatum *Indicem Regularum Juris Civilis*, unaque cum Autore observaverimus, verbum *REGULA*, non significare hic *Legem*; sed Summam dispositionis Legis, circa Argumentum *Regulæ*: laudata Lex est in *Indice*; prima sub litterâ R.

Sub verbo *Absolutio*, adjice *REGULAM, Promptiora sunt Jura ad absolvendum, quam ad condemnandum*; sub verbo *Accessorium* collocari possunt *Regula* laudatæ à *CANISTO* in *Reg. XLII. in 6.* Sub verbis *Aktor & Reus*, adjicienda est *Regula: Cùm obscura sunt Jura Partium, favendum est Reo: REG. Aktore non probante, absolvendus Reus.*

Sub verbo *Amisso*, adjice *REGULAM, Qui concessa abutitur potestate, illam meretur amittere*. Sub verbo *Argumentum*, collocari potest *Reg. 7. in 6. Privilegium persona sequitur personam*, quæ est sub verbo, *Privilegium*: item *REGULA, Quod alicui gratiosè conceditur &c. 74. in 6.* Sub verbo *Commoda*, ponere licet *REGULAM, Quod ob gratiam alicujus conceditur, in ejus dispendium retorquendum non est. Reg. 61. in 6.*

Sub verbo *Beneficium*, adjice *REG. Beneficium datur propter Officium. Cap. ultimo de Refer. in 6.* Sub verbo *Consensus* locari potest *REG. Scienti & Consenti. 27. in 6.* quæ est sub verbo *Dolus*. Sub verbo *Culpa*, pone *REGULAM, Sine culpâ non est aliquis puniendus. 23. in 6.*

Sub verbo *Dolus*, adjici potest *REGULA: Pro Possessore habetur, qui dolo desit possidere 36. in 6.* quæ occurrit sub verbo *Possessor*. Sub verbo *Dubia*, adjice *REGULAM: In penis benignior interpretatio facienda 49. in 6.* nam interpretatio locum habet solum in Dubio: item *REG. in Contractibus plena, in Testamentis plenior, in Beneficiis plenissima, Cap. 6. de Donat. REGULAM. Odia restringi convenit. REGULAM: Cùm ambigua sunt Partium Jura, favendum est Reo: REGULAM, in Dubiis tutius eligendum*. Has inter Regulas, quædam contrariæ videntur invicem, aut

iis, quæ ab Autore collectæ sunt. v. gr. quo pacto conciliari possunt, *Regula, In Dubiis minus eligendum esse, & Regula, In Dubiis considerandum esse quod verosimilius est, aut sapius accidit*: quoniam modo componendæ sunt, cum Lege interpretandi Dubium adversus eum, qui ejus est Autor; denique cum obligatione interpretandi plenè Contractus, plenius Testamenta, & plenissimè Beneficia Principum.

Alia nobis conciliatio non occurrit, nisi, quòd, has inter Regulas, alia aliarum Exceptiones continent. Ex omnibus, quæ ad benignitatem vergunt, *Prima* est ea, quæ dicit, in Dubio mitiorem partem eligendam esse. Hæc est reliquarum principum: indè fit, ut in eodem casu, minus amplectendum sit, restringenda sint odia, pena levior eligenda sit. Omnes hæc *Regulæ* sunt consecutiones *Regulæ 3. de Reg. Juris* apud *GREGORIUM IX.* Nam unaquæque illarum continet solum exempla rerum, quæ benigniores & humaniores sunt. Idem est de *Regulâ*, quæ jubet, ut Reo potius, quam *Actori*, faveatur, si *Jura* eorum æqualiter ambigua sint: hoc enim humanius est, cùm agatur de damno vitando quoad Reum, & de lucro captando, quoad *Actorem*.

Alia *Regulæ* continent Exceptiones, sumptas, sive 1. Ex circumstantiis, quæ dubium tollunt, proveniens ex obscuritate verborum, aut expressionis, aut Consuetudinis Provincie: sive 2. ex *Culpâ* Contrahentis, qui obscurè locutus est; & sic in suum præjudicium intelligi meritus est. Hæc via necessaria fuit, ut obviam iretur fraudibus, quibus multi usi essent, eligentes verba obscura, undè lucrum captarent: impediendum erat, ne quis ex malitiâ suâ lucrum sentiret, & fraus in Autoris sui commodum vergeret.

Quoad *Regulam*, circa discrimen, inter Contractuum & Testamentorum, nec non Beneficiorum interpretationem, ea fundatur in favoris inæqualitate: nam Beneficia Principum magis favorabilia sunt, quam Testamenta, & hæc, quam Contractus.

Sub verbo *Factum*, collocari potest *Regula 73. in 6. Factum legitime retrahari non debet; licet casus postea eveniat, à quo non potuit inchoari*: quæ restringendæ est ad Contractus indissolubiles: quoad alios falsa est. Vid. *CANISIUM*, qui exempla utrorumque Contractuum colligit in hanc *Regulam*.

Sub verbo *Impossibile*, sub quo citatur *Reg. 6. in 6. Regulæ XLI. LXVI.* quarum illa fundamentum est, nam si is, qui non potest exequi quod debebat, reputatur id fecisse, id oritur ex eo, quòd non teneatur ad impossibile.

Sub verbo *Judex*, locari potest *Regula 24. in 6. Quod quis mandato facit Judicis, dolo facere non videtur, cùm habeat parere necesse*. Hæc est sub verbo *Dolus*.

Sub verbo *Magistratus*, prout accipitur ab Autore, collocari possunt, omnes *Regulæ*, quæ respiciunt Superiores: plures sunt in *TITUL. de Major. & Obed. & in DIST. XCVI.* quas omisit.

REGULA sub verbo *Malum*, periculosa est, significans, aliquem posse constitui in necessitate magnum aut minus Malum committendi, & tunc excusari à peccato, eligendo minus: quod falsum est; nam cum duobus criminibus inæqualibus objicimur, ab utroque abstinendum est, & deponendus error ergà illud, quod licitum falsò creditur, juxta Sententiam *PAULI, Non facienda sunt mala ut eveniant bona*. Proindeque nec minus Malum, ut vitetur majus.

REG. sub verbo *Necessitas*, ubi citatur *Regula Decretal. quæ restringi debet ad casum Prohibitionis Humanæ, aut Divinæ merè positive, cum Legis Naturalis Præcepto non concurrentis*: tunc enim solum necessitas facit licitum, quod erat illicitum.

Longè plures *Regulæ* colligendæ erant, sub verbo *Præscriptio*,

Præscriptio, quàm duæ, quæ hic leguntur: illæ cerni possunt in meo Tractatu de *Præscriptionibus*. Aliquot Regulæ ponendæ erant sub verbo *Officium*, maximè hæc, *Non decet, Officium suum alicui esse damnosum*.

REG. quam ponit sub verbo *Præjudicium*, convenit verbo *Ladere*. REG. I. sub verbo *Præsumptio*, collocata, obscurè concipitur, & significare videtur, Præsumptionem indigere probationibus evidentibus; Textus autem laudati sensus est, talem Præsumptionem destrui non posse, nisi per evidentissimas probationes.

REG. II. & III. quæ sunt sub verbo *Præsumptio*, expositione indigent: solida videtur ea, quam dedit CANISIUS.

Quamvis REGULA; *Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur*, respiciat ignorantiam facti alieni; potest tamen applicari omnibus casibus Promotionis ad Ordines, aut Beneficium, aut Officium, quæ requirunt scientiam. Candidatus potest præsumi ignorans, donec peritiæ suæ probationes dederit. *Caput ultimum de Præsumpt.* quod contrarium statuit, non obtinet; nullus enim Candidatus à faciendo periculo excusare se valet, nisi habeat aliquod Privilegium, per quod immunis fiat. Distinctio GONZALIS in *hunc Textum*, non omninò approbatur; nimirum, qualitates intrinsecas semper præsumi: hinc enim bonum agendi morem inter has qualitates numerat, & constat in Casibus observatis, à Candidatis exigi testimonium vitæ & morum.

REG. IV. hujus TITULI exponi potest, per exemplum hominis, qui emit infra, aut vendit supra pretium à Lege determinatum: promulgatâ enim Le-

ge, justè præsumitur, eum contrâ conscientiam suam agere.

His Regulis jungi potest *Regula 14. in 6.* sic concepta, *Qui succedit in jus alterius, justam ignorantia causam censetur habere*; quæ de ignorantia facti intelligenda est: sicut prima pars Regulæ 13. *nam factum Prædecessoris, est factum alterius*: quâ in re differt à REG. XLVI. circa idem Successoris Argumentum versante, & supponente, Successorem cognoscere jus Prædecessoris; nam dicit, illum eo uti debere.

Sub verbo *Successor*, adjici potest REGULA, *Res judicata pro veritate habetur*.

Emenso stadio Observationum in Methodum Nicolai VIGELII; monere Lectorem juvat, eas præcipuè susceptas fuisse, ut ostenderetur, eam valdè discrepare à nostro *Jure Canonico in Regulas distributo*, & videri duntaxat, esse consilium hujus operis.

Lectoris est judicare, an proposito abundè satisfactum fuerit, & discutere, an ea, quæ generatim & speciatim dicta sunt, de vitiis hujus Methodi, verâ sint, & felix sit opera ad illam perficiendam infumpta. Unum certum nobis videtur, labore nostro VIGELIANUM Opus effectum esse veluti quoddam Institutionum genus, quidquid Studiosis scitu inprimis necessarium, ferè comprehendens, congruo ordine digestum vel digerendum, &, dissipata Exceptionum, Replicationum, Duplicationum, TriPLICATIONUM, Quadruplicationum caligine, in debitam lucem restitutum.

FINIS PARTIS PRIORIS, TOMI PRIMI.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

EXPOSITIO